

الحديث

عنون على التخصيص العربية لإحداثيات وترجمتها باللغة الفارسية

روايات تربيتي

از مكتب اهل البيت (ع)

جمعه داری شد
ش. اموال: ۴۱۵۴

الحلیث

محتوی علی التخصیص العربیة لإحادیث و ترجمتها باللغة الفارسیة

روایات ترتبی

مرکز تحقیقات کلامیه و علوم اسلامی
از مکتب اهل بیت (ع)

بخش اول

کتابخانه	
مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی	
شماره ثبت:	۰۲۲۴۳۸
تاریخ ثبت:	

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی

بسم الله

مقدمه

کتاب الحديث

الحديث، مجموعه‌ای است از احادیث و روایات تربیتی از مکتب اهل بیت علیهم السلام که بطور «موضوعی» فراهم و جمع‌آوری شده و به ترتیب حروف الفبا تنظیم و در دسترس خوانندگان عزیز قرار گرفته است.
الحديث، کتابی است آموزشی که هر موضوع آن تحت یک «کلمه» با ذکر شماره، عنوان شده و در ذیل هر «کلمه» عناوین متناسب دیگری آمده که در تعبیر و «تفصیل روایات» مؤثر است.
الحديث، شامل اخباری است که از متن کتابهای «گفتار فلسفی» اقتباس و در این کتاب گردآوری شده است.
الحديث، مجموعه‌ای است که روایات آن در اصل اعراب گذاری شده و در زیر هر صفحه، مأخذ حدیث منتقل گشته است.
الحديث، کتابی است که ترجمه تمام احادیث آن به قلم توانای دانشمند معظم استاد محمدتقی فلسفی است که با عباراتی سلیس و روان و بسیار شیوا و رسا به فارسی ترجمه شده که قابل استفاده برای عموم می‌باشد.

بسم الله الرحمن الرحيم

۱ . آتش
[الأنار]

هدفهای آتشین

قال رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَطْلُبُوا الْعِلْمَ لِيُتَبَاهُوا بِهِ الْعُلَمَاءُ وَلَا لِيُتَمَارُوا بِهِ السُّفَهَاءُ وَلَا لِيُتَرَاوُوا بِهِ فِي الْمَجَالِسِ وَلَا لِتَصْرِفُوا وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْكُمْ لِتُرَأُّوا مِنْ قَوْمٍ فَعَلَ ذَلِكَ كَانَ فِيهِ النَّارُ.^۱

● رسول اکرم (ص) فرموده است : علم را نخواهید برای فخر فروشی به دانشمندان و نه برای مجادله با بیسوادان و نه برای خود نمایی در مجالس و نه برای جلب توجه مردم، بمنظور ریاست طلبی و برتری- جوئی . چه آنکس که هدفش از کسب دانش این چنین باشد قرارگاه او در آتش است .

آتش غضب و حسد

قال أمير المؤمنين (ع) : الْغَضَبُ نَارٌ مُوقَدَةٌ مَنْ كَظَمَهَا أَطْفَأَهَا وَمَنْ أَطْلَقَهَا كَانَ أَوَّلَ مُحْتَرِقٍ بِهَا.^۲

● امیرالمؤمنین علیه السلام فرموده : غضب آتشی است مشتعل، کسیکه خشم خود را فرونشاند، آن آتش را خاموش کرده است و آنکس

که غضب را بحال خودش آزاد گذارد خود اولین کسی است که در شعله های آن خواهد سوخت .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ الْحَسَدَ لَيَبْتَأُ كُلَّ الْإِيمَانِ كَمَا تَبْتَأُ كُلُّ النَّارِ الْحَطَبَ .^۱

● امام باقر علیه السلام میفرماید : حسد ایمان را میخورد و نابود میکند همانطور که آتش هیزم را .

آتش کم و اثر بسیار

قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَرْبَعَةُ الْقَلِيلُ مِنْهَا كَثِيرٌ النَّارُ الْقَلِيلُ مِنْهَا كَثِيرٌ وَالنَّوْمُ الْقَلِيلُ مِنْهُ كَثِيرٌ وَالْمَرَضُ الْقَلِيلُ مِنْهُ كَثِيرٌ وَالْعِدَاوَةُ الْقَلِيلُ مِنْهَا كَثِيرٌ .^۲

● امام علیه السلام میفرماید : چهار چیز است که مقدار کم آنها هم بسیار است . آتش ، خواب ، بیماری و دشمنی . یعنی مقدار کم هر یک از این چهار را ناچیز تلقی نکنید بلکه مقدار کم آنها نیز بسیار است و میتواند منشاء آثار زیاد باشد .

۱ - کافی ۲ ، صفحه ۲۰۶

۲ - بحار ، جلد ۱۴ ، صفحه ۲۶۴

حیات ابدی

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَا خُلِقْتُمْ لِلْفَنَاءِ بَلْ خُلِقْتُمْ لِلْبَقَاءِ وَإِنَّمَا تُنْقَلُونَ مِنْ دَارٍ إِلَى دَارٍ .^۱

● رسول اکرم (ص) فرموده است: شما برای نابودی آفریده نشده اید بلکه برای ماندن و باقی بودن بوجود آمده اید و با مرگ، تغییر مکان می دهید و از منزلی به منزل دیگر انتقال می یابید.

قال رَجُلٌ لِيَجْعَلَ رَبِّي مُحَمَّدٌ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِنَّا خُلِقْنَا لِلْعَجَبِ قَالَ وَمَا ذَاكَ اللَّهُ أَنْتَ قَالَ خُلِقْنَا لِلْفَنَاءِ فَقَالَ مَهْ يَا بَنِي آخٍ خُلِقْنَا لِلْبَقَاءِ وَكَيْفَ تَفْنَى جَنَّةٌ لَا تَبِيدُ وَنَارٌ لَا تُخْمدُ وَلَكِنْ قُلْ إِنَّمَا نَتَحَوَّلُ مِنْ دَارٍ إِلَى دَارٍ .^۲

● مردی به امام صادق علیه السلام عرض کرد ما برای امر عجیبی خلق شده ایم . فرمود تو را بخدا آن امر عجیب چیست؟ گفت ما برای فنا و نابودی آفریده شده ایم . فرمود برادر زاده، خود نگهدار که ما برای بقاء و ماندن خلق شده ایم . چگونه فانی میشود بهشتی که هرگز تفرق و پراکنندگی ندارد و چگونه فانی میشود ناری که هرگز شعله اش فروکش نمی کند. بگو ما از عالمی به عالم دیگر منتقل می شویم .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّمَا الدُّنْيَا دَارُ مَجَازٍ وَالْآخِرَةُ دَارُ قَرَارٍ
فَخُذُوا مِنْ مَمَرَكُمُ لِمَقَرَّكُمْ^۱.

● علی علیه السلام فرموده است : دنیا منزل گذران و آخرت مقر
جاودان است. فرصت را مغتنم شمارید و از گذرگاه خویش، برای قرارگاه
خود، چیزی بگیریید و ذخیره‌ای بیندوزید.

روز حساب

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ الْيَوْمَ عَمَلٌ وَلَا حِسَابَ وَغَدًا حِسَابٌ
وَلَا عَمَلٍ^۲.

● و نیز فرموده است : امروز یعنی روزگار دنیا روز عمل است نه
حساب، و فردا یعنی قیامت روز حساب است نه عمل.

امام (ع) درباره مؤمن کامل در ضمن حدیثی میفرماید:

صَدَقَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَوَفَّى بِشَرْطِهِ وَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّوَجَلَّ :
«رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَبِذَلِكَ الَّذِي لَا يُصِيبُهُ
أَهْوَالُ الدُّنْيَا وَلَا أَهْوَالُ الْآخِرَةِ»^۳.

● برستی در عهد پروردگار ثابت و پیمان خدا وفادار است. او از
کسانیست که در قرآن به وفاداری معرفی شده اند، او در دنیا گرفتار
نگرانی نیست و در قیامت نیز هراسی ندارد.

۱ - نهج البلاغه، خطبه ۱۹۴

۲ - نهج البلاغه، خطبه ۴۲

۳ - بحار الانوار جلد ۱۵ صفحه ۵۰

در حدیث دیگر فرمود :

وَفِي لِلَّهِ بِشْرُوطِهِ الَّتِي اشْتَرَطَهَا عَلَيْهِ فَذَلِكَ مَعَ النَّبِيِّينَ
وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ اُولَئِكَ رَفِيقًا وَ
ذَلِكَ مِمَّنْ يَشْفَعُ وَلَا يَشْفَعُ لَهُ وَذَلِكَ مِمَّنْ لَا يُصْبِيهِ
اَهْوَالُ الدُّنْيَا وَلَا اَهْوَالُ الْآخِرَةِ .

● پیمانی که خداوند با او بسته است وفا کرده و رفیق پیامبران
خدا و پاکانست ، در قیامت از دیگران شفاعت میکند و خود نیازی
بشفاعت دیگران ندارد ، او از هول و هراس دنیا و آخرت مصون و
محفوظست .

امام باقر (ع) میفرمود :

لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَرَكَ دُنْيَاهُ لِآخِرَتِهِ وَلَا آخِرَتَهُ لِدُنْيَاهُ .

نقل به معنی : کسی که دنیا را برای آخرت رها کند یا آخرت را برای دنیا رها کند ، از ما نیست .

● حفظ موازنه و تعادل جسم و جان بزرگترین عامل پیروزی و
سعادت است . ائمه اسلام علیهم السلام در مواردی که پیروان خود را
دچار تندروی در جنبه معنوی یا شأن مادی میدیدند فوراً با تذکرات
لازم آنها را تعدیل نموده و براه مستقیم هدایت مینمودند .

۳ . آدم

[عادم]

فرشتگان و آدم

بطوریکه صریحاً از روایات استفاده میشود که زمین روزگار درازی نامعمور و غیر مسکون بود و سپس خداوند موجودات زنده را آفرید و قبل از آنکه آدم را بیافریند نباتات و حیوانات را در زمین خلق کرد. و همچنین قبل از آدم موجوداتی در زمین خلق شده بودند که فساد میکردند و خون میریختند.

عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: وَمَا عَلِمُ الْمَلَائِكَةَ يَقُولُهُمْ: «اتَّجَعَلُ فِيهَا مَنْ يُلْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ» لَوْلَا أَنَّهُمْ كَانُوا رَأَوْا مَنْ يُلْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ. ● امام صادق علیه السلام فرمود: اگر نه این بود که فرشتگان دیده بودند که قبل از خلقت آدم موجوداتی در زمین وجود داشتند که فساد میکردند و خون میریختند، چگونه از این مطلب آگاه شده بودند تا در پیشگاه الهی بگویند آیا اراده فرموده‌ای کسی را در زمین مستقر نمائی که در آن فساد کند و خون بریزد؟

سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنْ يَصْلَحَ السُّجُودَ لِغَيْرِ اللَّهِ تَعَالَى قَالَ لَا. قِيلَ فَكَيْفَ أَمَرَ اللَّهُ الْمَلَائِكَةَ بِالسُّجُودِ لِآدَمَ، فَقَالَ

آدم: عرض آدمی

إِنِّي مَلَّ سَجْدَةً بِأَمْرِ اللَّهِ وَقَدْ سَجَدْتُ لِلَّهِ قَنَاقًا سُجُودَهُ اللَّهُ إِذْ
كَانَ عَنِ أَمْرِ اللَّهِ تَعَالَى ۱

● از حضرت صادق علیه السلام سؤال شد آیا غیر خدا برای سجده
شایستگی دارد؟ حضرت پاسخ نفی داد و فرمود: نه. گفتند پس چگونه
خداوند فرشتگان را بسجده آدم امر فرمود، حضرت جواب داد کسیکه
غیر خدا را با امر خدا سجده میکند در واقع خدا را سجده کرده است پس
در مورد سجده ملائکه باید گفت فرشتگان با سجده آدم خدا را سجده
کرده اند زیرا با امر الهی سجده آدم نموده اند.

عرض آدمی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ وَادِيَانِ
مِنْ ذَهَبٍ لَا يَشْفِي وَرَأْسَهُمَا نَالِيًا ۲

● رسول اکرم (ص) فرموده: اگر فرزند آدم بظرفیت دو رودخانه
بزرگ، سیل طلا در اختیار داشته باشد باز هم قرار نمیگیرد و در طلب
ثروت های دیگری است.

۱- حقیقه ۱ «سجده» صفحه ۹۸

۲- مجموعه ورام ۱، صفحه ۱۶۳

۴ . آرزو

[الامل]

آرزوهای مطلوب

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : «الْأَمَلُ رَحْمَةٌ لَا تُمَتَّى وَلَوْلَا الْأَمَلُ مَا رَضَعَتْ الْوَلَدَةَ وَلَدَّهَا وَلَا غَرَسَ غَارِسٌ شَجَرًا»^۱
 ● رسول اکرم «ص» فرموده است: آرزو برای امت من رحمت است چه اگر آرزو نمی بود هیچ مادری فرزند خود را شیر نمیداد و هیچ باغبانی درختی نمی نشاند.

قال عُلَيُّ بْنُ عَلِيٍّ السَّلَامُ : «مَنْ اشْتَغَلَ بِالْفُضُولِ فَاتَهُ مِنْ مُهِمَّةِ الْمَأْمُولِ»^۲

● علی علیه السلام فرموده: آنکس که خود را بمسائل زائد و غیر لازم سرگرم کند از مهمات واقعی زندگی که آرزو دارد باز می ماند.

آرزوهای موهوم

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : «إِنَّ الْخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي الْهَوَىٰ وَالطُّولُ الْأَمَلُ»^۳

● رسول اکرم (ص) فرموده است: برای امت خود از دو چیز بیش

۱ - سفینه «امل» صفحه ۳۰

۲ - فرادع حکم ، صفحه ۶۶۹ ۳ - سفینه ، جلد ۲ ، «هوی» ، صفحه ۷۲۸

آرزو: آرزوهای موهوم

از هر چیز خائف و ترسانم، اول هوای نفس و دوم آرزوی دراز.

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا تَطْمَعُ فِيمَا لَا تَسْتَحِقُّ .^۱

● علی (ع) میفرمود: بهیزی که شایسته آن نیستی طمع و تمنی نداشته باش.

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ عَرَفَ شَرَفَ مَعْنَاهُ صَانَهُ عَنْ دَنَائَةِ شَهْوَتِهِ وَزُورِ مَنَاهُ .^۲

● علی علیه السلام فرموده: کسیکه شرافت باطنی و گوهر انسانی خود را بشناسد، این شناسائی او را از پستی های شهوت و آرزوهای باطل مصون خواهد داشت؛

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَفْضَلُ الدَّوَاءِ تَرْكُ الْمُنَى .^۳
● و نیز فرموده است: بهترین داروی شفا بخش ترك آرزوهای ناپجا است.

قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ أَطَالَ الْأَمَلَ آسَأَ الْعَمَلَ .^۴

● امیرالمؤمنین (ع) فرموده است: کسیکه آرزو را دراز گرداند رفتار خود را ضایع و بد ساخته است.

۱ - غررالحکم ، صفحه ۷۱۰

۲ و ۳ - غررالحکم صفحه ۸۰۰ - ۱۸۴

۴ - نهج البلاغه ، کلمه ۳۰

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : يَهْرَمُ ابْنُ آدَمَ وَتَنْسِبُ
مِنْهُ النَّفَّاثَانِ الْحِرْصُ وَالْأَمَلُ^١ !

● رسول اکرم (ص) فرموده است : فرزند آدم به پیری میرسد، ولی
دو صفت در وجودش جوان میشود و شکوفان میگردد، یکی حرص است
و دیگری آرزو.

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنِ الْخُمْنِي الْإِتِّكَالُ عَلَى الْأَمَلِ^٢ !
● علی علیه السلام فرموده : ثکبه کردن بر آرزو از ابلیس و حماقت
است.

علی (ع) میفرمود:

مَنْ جَوْرِي فِي عَيْنِ الْإِمْلَةِ عَذْرُ بِيَا جَلِيلِهِ^٣ !

● کسی که از بی آرزوهای بی حساب خود روان گردد بسوی
سقوط قطعی و بزرگ غریبه است.

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْأَرْعَبَةُ مِفْتَاحُ النَّصَبِ وَمَطْيَةُ الثَّوْبِ^٤ !
● علی علیه السلام فرموده است : رغبت و تمایل شدیدی کلید نازا حنی
و هر کس به نصیبی و فرسودگی است.

١ - تعریف الاموال، صفحه ٤٦.

٢ - مفرد المحکم، صفحه ٢٠٩.

٣ - صفة (الاول) صفحه ٢٠.

٤ - نهج البلاغه، کلیة ٢٠٢٢.

آرزو: آرزوهای موهوم

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: ثَمَرَةُ الرَّغْبَةِ التَّعَبُ^۱.

● و نیز فرموده است: نتیجه علاقه و رغبت زیاد، خستگی و تعب است.

قَالَ الْجَوَادُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ أَطَاعَ هَوَاهُ أَعْطَى عَدُوَّهُ مُنَاهُ^۲.

● امام جواد علیه السلام فرموده است: کسیکه از هوای نفس خود اطاعت نماید با این عمل تمنیات دشمن خود را برآورده ساخته است:

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِيَّاكَ وَالْإِتِّكَالَ عَلَى الْمُنَى فَإِنَّهَا بِضَائِعُ النَّوْكَى^۳.

● علی علیه السلام در ضمن نصایح خود به حضرت مجتبی فرموده است: فرزند عزیز پروریز از اینکه بر آرزوهای نفسانی خویشتن اعتماد نمائی زیرا تکیه بر آرزوهاستماع مردم احمق و کم خرد است.

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: كَثْرَةُ الْأَمَانِيِّ مِنْ فُسَادِ الْعَقْلِ^۴.

● و نیز فرموده است آرزوهای زیاد، ناشی از فساد عقل آدمی است.

۱ - غررالحکم، صفحه ۳۶۱

۲ - بحار، جلد ۱۷، صفحه ۲۱۶

۳ - نهج البلاغه، فیض صفحه ۹۲۲

۴ - غررالحکم، صفحه ۵۶۱

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: مَنْ تَعَلَّقَ قَلْبُهُ بِالدُّنْيَا
تَعَلَّقَ قَلْبُهُ بِثَلَاثِ خِصَالٍ: هَمٌّ لَا يَنْفِي وَأَمَلٌ لَا يُدْرِكُ وَرَجَاءٌ
لَا يُنَالُ.^۱

● امام صادق علیه السلام فرموده : کسیکه به دنیا دل بسته و در بند
هلاقه‌اش اسیر است همواره گرفتار سه حالت روحی است : غصه و اندوهی
که هرگز از صفحه دلش زدوده نمیشود ، آرزوئی که هرگز برآورده
نمیگردد، و امید که هرگز به آن دست نمی‌یابد .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْعَاقِلُ يَعْثَمِدُ عَلَى عَمَلِهِ وَالْجَاهِلُ
يَعْثَمِدُ عَلَى أَمَلِهِ.^۲

● و نیز از آن حضرت است که فرمود : اشخاص عاقل بسمی و
کوشش خود تکیه میکنند ولی مردان نادان بآمال و آرزوهای خویش
متکی هستند.

۵. آزادی [الْحُرِّيَّة]

قدرت تحقق دادن اراده

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ .

● ما آدمی را در بهترین قوام و نیکوترین سازمان آفریده‌ایم، سپس به‌ست‌ترین منازل سقوط و انحطاطش برمیگردانیم مگر کسانی را که دارای ایمان و رفتار شایسته باشند، این گروه همواره از پادشاهای بی‌منت و مداوم برخوردار خواهند بود .

خداوند حکیم آدمی را خوب آفریده و تمایل معرفت و تشخیص نیک و بد را با سرشت وی آمیخته است . بدبختانه بیشتر مردم بر اثر بی‌اعتنائی بندای فطرت و تندروی در اعمال غرائز و شهوات نفسانی دچار سقوط میشوند و بانحطاط و پستی می‌گرایند . تنها کسانی که از آئین فطرت پیروی میکنند و خواهش ایمان و اخلاق را دوشادوش سایر تمایلات طبیعی خود ارضاء می‌نمایند خوشبخت و سعادتمندند .

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنفُسِهِمْ .

● خداوند اوضاع هیچ ملتی را عوض نمیکند تا آن مردم، خود را عوض کنند و روحیات خویش را تغیر دهند .

۲ - سوره ۱۳، آیه ۱۱

انسان آزاد

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : لَا أَنْ يَكُونَ الْحُرُّ عَبْدًا لِعَبِيدِهِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لَشَهَوَاتِهِ^۱

● علی علیه السلام فرموده است : انسان آزاد اگر به بردگی بندگان خود تن در دهد بهتر از آنست که بنده شهوات خویش گردد .

علی (ع) بفرزندش حضرت مجتبی فرمود :

وَلَا تَكُنْ عَبْدًا غَيْرِكَ وَقَدْ جَعَلَكَ اللَّهُ حُرًّا^۲

● فرزند عزیز، بنده و برده هیچکس مباش ، خداوند تو را آزاد آفریده است . با این جمله کوتاه پدر بزرگواری ، مهمترین سرمایه شخصیت را در نهاد فرزند خود ایجاد میکند و او را با آزادگی و حریت فکری پرورش میدهد .

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ تَرَكَ الشَّهَوَاتِ كَانَ حُرًّا^۳

● علی (ع) میفرمود : آزاد کسی است که بتواند شهوات ناروا را ترك گوید .

۱ - شرح ابن ابی الحدید ، جلد ۲۰ ، صفحه ۳۳۴ ، کلمه ۸۳۲

۲ - نهج البلاغه ملا فخر الله صفحه ۴۰۰

۳ - تحف العقول صفحه ۸۹

عَنْ أَبِي بصير قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ:
 أَنَّ الْحُرَّ حُرٌّ عَلَى جَمِيعِ أَحْوَالِهِ، إِنْ تَابَتْهُ نَائِبَةُ صَبْرٍ
 لَهَا، وَإِنْ تَدَاكَتْ عَلَيْهِ النَّصَائِبُ لَمْ تُكْسِرْهُ، وَإِنْ
 أُسِرَ وَتَقَهَّرَ أَوْ اسْتُعِيدَ بِالنِّسْرِ عُسْرًا، كَمَا كَانَ يُوسُفُ
 الصَّدِّيقُ الْأَمِينُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ لَمْ يَضُرُّهُ حُرَّتُهُ أَنْ
 لَسْتُعِيدَ وَتَقَهَّرَ وَأُسِرَ وَأَلَمَ يَضُرُّهُ ظُلْمَةُ الْجُبِّ وَ
 وَحْشَتُهُ وَمَا قَالَ: أَنَّ مَنْ أَلَّهُ عَلَيْهِ فَجَعَلَ الْجَبَّارَ الْغَنَائِيَّ
 لَهُ عَيْدًا بَعْدَ إِذَا كَانَ لَهُ مَالُكَ.

● ابی بصیر گفت از امام صادق (ع) شنیدم که فرمود: آزاد مرد،
 در همه حالات، آزاد است، اگر بمصیبتی دچار شود صبر میکند،
 اگر گرفتار هجوم بلا گردد شکست نمیخورد، آزاد مرد اگر اسیر شود،
 حتم بیند، آسایشش بسختی مبدل گردد، باز هم آزاد است، چنانکه
 روح آزاد یوسف صدیق السببی فرمود: با آنکه ببردگی رفت، اسیر
 شد، حتم دید، همچنین قاری کی رفتان، وحشت حبس، و مصائب
 دیگری که دالستگیر آن مرد الهی شد، ضرری بشخصیت روحی وی نرزد،
 و سرانجام خطاوند بر او منت گذارد، بلاوج غفلت و التقذالرش روانند
 و غرمانروای جبار مصر را، که روزی مالک یوسف شد بقی بود،
 بیندگی و غلامی وی در آورد.

عَنْ الصَّدِّيقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَنْ أَصْبَحَ مَهْمُومًا لِمَوْئِدِ فَكَاكِي
 رَقَبَتِهِ فَقَدْ هَوَّنَ عَلَيْهِ الْجَلِيلُ وَرَغِبَ مِنْ رَبِّهِ فِي الرِّيحِ
 الْحَقِيرِ.

● امام صادق علیه السلام فرموده است : کسیکه شب را بصبح آورد و غیر از آزادی خود، غصه و اندوهی در دل داشته باشد بداند که عالیتین هدف انسان را کوچک و خوار شمرده و بجای توجه بخداوند ، علاقه و میل خویش را بطرف سود ناچیزی معطوف داشته است .

شرایط آزادی

قالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : عِزُّ الْمُؤْمِنِ اسْتِغْنَاؤُهُ عَنِ النَّاسِ وَفِي الْقَنَاعَةِ الْحُرِّيَّةُ وَالْعِزُّ^۱ .

● رسول اکرم (ص) فرموده : عزت مردم با ایمان در بی نیازی از مردم است و آزادی و شرافت در پرتو قناعت بدست میآید .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ قَامَ بِشَرَائِطِ الْحُرِّيَّةِ أَهْلٌ لِيُعْتَقَ وَمَنْ قَصُرَ عَنِ احْتِكَامِ الْحُرِّيَّةِ أُعِيدَ إِلَى الرُّقِّ^۲ .

● علی علیه السلام فرموده است : آنکس که بانجام شرایط آزادی قیام کند شایسته آزادی است و هرکس که از مقررات آزادی سر باز زند و در اجراء وظائف ، کوتاهی کند به بندگی و بردگی بر میگردد .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْحُرِّيَّةُ مُنْزَهَةٌ مِنَ الْغِلِّ وَالْمَكْرِ^۳ .

● علی علیه السلام فرموده : آزادی و آزادگی منزّه از غیش و فریب -

کاری است .

۱ - مجموعه ورام ، ۱ ، صفحه ۱۶۹

۲ - غررالحکم ، صفحه ۶۶۱

۳ - فهرست غرر ، صفحه ۵۹

خطر آزادی غرایز

وَ أَكْثَرُكُمْ نَفْسَكُ عَنْ كُلِّ دَنِيَّةٍ وَإِنْ سَاقَتْكَ إِلَى الرَّغَائِبِ
فَإِنَّكَ لَنْ تَعْتَصِرَ بِمَا تَبْدُلُ مِنْ نَفْسِكَ عِوَضًا وَلَا تَكُنْ
عَبْدَ غَيْرِكَ وَقَدْ جَعَلَكَ اللَّهُ حُرًّا^۱

● علی علیه السلام در ضمن نامه ای که به فرزند خود حضرت مجتبی
علیه السلام نوشته خاطر نشان فرموده است : کرامت نفس خود را محافظت نما
و از هر قسم زبونی و پستی بهره یز، هر چند آن پستی وسیله نیل به تمنیات
باشد، زیرا در مقابل آنچه از سرمایه شرافت نفس خود میدهی هرگز عوضی
که با آن برابر باشد بدست نخواهد رسید و بنده دگری مباش که خداوند
ترا آزاد آفریده است .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : عَبْدُ الشَّهْوَةِ أَسِيرُ لَا يَنْفَكُ أَسْرُهُ^۲

● علی علیه السلام فرموده : بنده شهوت اسیری است که هرگز آزادی

نخواهد داشت .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : اقْصِرْ نَفْسَكَ عَمَّا يَضُرُّهَا
مِنْ قَبْلِ أَنْ تَفَارِقَكَ وَاسْعَ فِي فَكَاكِهَا كَمَا تَسْعَى فِي طَلَبِ
مَعِيشَتِكَ فَإِنَّ نَفْسَكَ رَهْنٌ بِعَمَلِكَ^۳

● امام صادق علیه السلام فرموده است : نفس خود را از تمایلات
مضرش بازدار پیش از آنکه مرگت فرارسد و جان از تنست مفارقت
نماید ، و در راه آزادی نفس خویش کوشش کن همانطور که در طلب
معاش خود مجاهده میکنی که نفس تو در گرو اعمال تو خواهد بود .

۱ - لهج البلاغه نامه ۳۱ ۲ - غرر الحکم ۴۹۹ ۳ - مستدرک ۲ صفحه ۳۱۰

ع . آزمایش

[الاختبار]

آزمایش عقل

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَخْتَبِرَ عَقْلَ الرَّجُلِ فِي مَجْلِسٍ وَاحِدٍ فَحَدِّثْهُ فِي خِلَالِ حَدِيثِكَ بِمَا لَا يَكُونُ فَإِنْ أَنْكَرَهُ فَهُوَ عَاقِلٌ وَإِنْ صَدَّقَهُ فَهُوَ أَحمَقُ .^۱

● امام صادق علیه السلام فرموده است : اگر بخواهی در یک مجلس ،

عقل مردی را آزمایش کنی در خلال سخنانی مطلبی را ذکر کن که ناشدنی است . اگر متوجه شد و انکارش کرد عاقل است ، ولی اگر آنرا پذیرفت و ناسنجیده تصدیق کرد او مرد احمقی است .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الطَّمَأْنِينَةُ إِلَى كُلِّ أَحَدٍ قَبْلَ الْإِخْتِبَارِ مِنْ قُصُورِ الْعَقْلِ .^۲

● علی علیه السلام فرموده است : پیش از آزمایش بهر کس دل بستن و از وی در باطن ، سکون و ایمنی داشتن ناشی از نارسائی عقل و کوتاهی خرد است .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ اتَّخَذَ أَخًا بَعْدَ حُسْنِ الْإِخْتِبَارِ دَامَتْ صُحْبَتُهُ وَتَاكَّدَتْ مَوَدَّتُهُ .^۳

۱- سفینه ، جلد ۱ ، (حمق) ، صفحه ۴۴۱

۳ - غررالحکم ، صفحه ۶۹۵

۲ - غررالحکم ، صفحه ۸۶

آزمایش : سنجش و ارزیابی انسان

● علی علیه السلام فرموده : کسیکه پس از آزمایش صحیح ، کسی را بدوستی برگزیند رفاقتش پایدار و مودتش استوار خواهد ماند .

سنجش و ارزیابی انسان

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : الْمَرْءُ يُوزَنُ بِقَوْلِهِ وَيُقَوَّمُ بِفِعْلِهِ فَقُلْ مَا تَرْجَحُ زَيْنَتُهُ وَافْعَلْ مَا تَجِلُّ قِيَمَتُهُ .^۱

● علی علیه السلام فرموده : آدمی به گفتارش سنجیده میشود و به رفتارش ارزیابی میگردد . چیزی بگو که کفه سخت سنگین شود و کاری کن که قیمت رفتارت بالا رود :

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ اخَذَ أَخًا مِنْ غَيْرِ اخْتِبَارِ النَّجَاهِ الْاضْطِرَّارُ إِلَى مُرَافَقَةِ الْأَشْرَارِ .^۲

● علی علیه السلام فرموده : کسیکه ناسنجیده با دگران پیمان دوستی می بندد ناچار باید برفاقت اشرار و افراد فاسد تن دردهد .

۱- فهرست غرر ، صفحه ۳۲۱

۲- غررالحکم ، صفحه ۶۹۵

آية الكرسي
پیام توحیدی قرآن

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ .

الْحَيُّ الْقَيُّومُ .

لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ .

لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ .

مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ .

بِعِلْمٍ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ .

وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ .

وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ .

وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا .

وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ .^١

١ - سورة ٢ ، آية ٢٥٥

۷ . آیه الكرسي [آیه الكرسي]

ارزش معنوی آیه الكرسي

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ أَعْظَمَ آيَةً فِي الْقُرْآنِ آيَةُ الْكُرْسِيِّ^۱.

● رسول اکرم فرموده است: بزرگترین آیه در قرآن کریم، آیه الكرسي است.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَقُولُ يَا عَلِيُّ... سَيِّدُ الْكَلَامِ الْقُرْآنُ وَ سَيِّدُ الْقُرْآنِ الْبَقَرَةُ وَ سَيِّدُ الْبَقَرَةِ آيَةُ الْكُرْسِيِّ يَا عَلِيُّ إِنَّ فِيهَا لَخَمْسِينَ كَلِمَةً فِي كُلِّ كَلِمَةٍ خَمْسُونَ بَرَكَةً^۲.

● رسول اکرم (ص) ضمن حدیثی بعلی علیه السلام فرمود: قرآن کلام برتر و بزرگ است و سوره بقره سید قرآن و آیه الكرسي سید بقره است، سپس فرمود در آیه الكرسي پنجاه کلمه است و در هر کلمه پنجاه برکت و خیر وجود دارد.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: لَوْ تَعَلَّمُونَ مَا فِيهَا لَمَا

۱. تفسیر روح المعانی جلد ۳ صفحه ۱۰

۲. تفسیر مجمع البیان جزء ۱ و ۲ صفحه ۳۶۰ و ۳۶۱

تَرَكَتُمُوهَا عَلَىٰ حَالٍ إِنْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ :
أُعْطِيتُ آيَةَ الْكُرْسِيِّ مِنْ كَنْزٍ تَحْتَ الْعَرْشِ لَمْ يُؤْتَهَا
نَبِيٌّ قَبْلِي .^۱

● علی علیه السلام فرمود: اگر از آثار معنوی این آیه شریفه آگاه می بودید
در هیچ حال ، آنرا ترك نمی کردید . پیغمبر اکرم فرمود : آیه الکرسی از
گنجینه ای در زیر عرش بمن عطا شده است و قبل از من به هیچ پیغمبری چنین
عطائی نشده است .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِنْ لِكُلِّ شَيْءٍ ذِرْوَةٌ وَذِرْوَةُ
الْقُرْآنِ آيَةُ الْكُرْسِيِّ .^۲

● امام صادق علیه السلام فرمود: برای هر چیز فرد برتر و نقطه اعلا
وجود دارد و آیه الکرسی اعلا و برتر قرآن شریف است .

معنی کرسی عرش

عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ « وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ »
قَالَ : عَلِمَهُ .^۳

● حفص بن غیاث میگوید: از امام صادق علیه السلام از گفته خداوند
« وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ » سؤال کردم . در جواب
فرمود : علم خداوند است .

۱ - تفسیر روح المعانی جلد ۳ صفحه ۱۰ - ۳ - تفسیر برهان ، ص ۲۴۸

۲ - تفسیر مجمع البیان جزء ۱ و ۲ صفحه ۳۹۰ و ۳۹۱

آیه الکرسی : معنی کرسی ، عرش

عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
عَنِ الْعَرْشِ وَالْكُرْسِيِّ مَا هُمَا فَقَالَ (ع) : ... الْعَرْشُ هُوَ الْعِلْمُ
الَّذِي أَطْلَعَ اللَّهُ عَلَيْهِ أَنْبِيَائَهُ وَرُسُلَهُ وَحُجَجَهُ وَالْكُرْسِيُّ
هُوَ الْعِلْمُ الَّذِي لَمْ يُطْلَعْ اللَّهُ عَلَيْهِ أَحَدًا مِنْ أَنْبِيَائِهِ وَرُسُلِهِ
وَحُجَجِهِ .^۱

● مفصل بن عمر از امام صادق علیه السلام سوال کرد عرش و کرسی چیست؟ در جواب فرمود : عرش ، علمی است که خداوند انبیاء و پیامبران و حجت های خود را از آن آگاهی داده است ، و کرسی علمی است که اختصاص بذات اقدس الهی دارد و هیچیک از پیامبران و حجج خود را از آن آگاه نساخته است .

عَنِ الْفَضِيلِ بْنِ بَسَارٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
عَنْ قَوْلِ اللَّهِ جَلَّ وَعَزَّ « وَتَسِعُ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ »
فَقَالَ : يَا فَضِيلُ كُلُّ شَيْءٍ فِي الْكُرْسِيِّ . السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ ،
وَكُلُّ شَيْءٍ فِي الْكُرْسِيِّ .^۲

● فضیل بن بسار میگوید : از امام صادق علیه السلام معنی « وَتَسِعُ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ » را سوال کردم در جواب فرمود : همه چیز در کرسی است . آسمانها و زمین و تمام اشیاء در کرسی قرار دارند .

۱ - معانی الاخبار ، صفحه ۲۹

۲ - کافی ، ۱ ، صفحه ۱۲۲

رَوَى الْأَصْبَغُ بْنُ نُبَاتَةَ أَنَّ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا فِيهَا مِنْ مَخْلُوقٍ فِي جَوْفِ الْكُرْسِيِّ^١ .
 ● اصْبَغُ بْنُ نُبَاتَةَ از علی علیه السلام حدیث کرده است که فرموده :
 آسمانها و زمین و تمام مخلوقات که در آنها هستند همه در داخل کرسی قرار دارند.

عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِ اللَّهِ وَسِعَ كُرْسِيُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَجَمِيعُ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي الْكُرْسِيِّ^٢ .
 ● زراره از امام صادق علیه السلام حدیث کرده است که فرمود : آسمانها و زمین و تمام آفریده های خداوند در کرسی است.

عَنْ زُرَّارَةَ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ : وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ، السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ وَسِعَنَ الْكُرْسِيُّ أَوِ الْكُرْسِيُّ وَسِعَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ؟ فَقَالَ : إِنَّ كُلَّ شَيْءٍ فِي الْكُرْسِيِّ^٣ .
 ● زراره از امام صادق علیه السلام از معنی این جمله آیه الکرسی سؤال کرد : که آیا آسمانها و زمین گنجایش کرسی را دارند ، یا آنکه کرسی ظرفیت پذیرش تمام آسمانها و زمین را دارد ؟ امام علیه السلام در جواب فرمود :
 همه چیز در کرسی است ، یعنی کرسی گنجایش آسمانها و زمین را دارد.

١ - مجمع البیان ، جلد ١ ، ص ٢٦٢
 ٢ - کافی ، ١ ، ص ١٣٢

٣ - تفسیر برهان ، ص ١٤٩

آیه الکرسی : آثار معنوی آیه الکرسی

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: مَا السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ عِنْدَ الْكَرْسِيِّ إِلَّا كَحَلْقَةٍ خَاتَمٍ فِي فَلَاةٍ وَمَا الْكَرْسِيُّ عِنْدَ الْعَرْشِ إِلَّا كَحَلْقَةٍ فِي فَلَاةٍ^۱.

● امام صادق علیه السلام فرموده است: تمام آسمانها و زمین در مقابل کرسی همانند یک حلقه انگشتری است که در بیابان پهناوری افتاده باشد، و این کرسی بزرگ و با عظمت در مقابل عرش عظیم الهی نیز مانند حلقه ای در صفحه بیابان است.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: الْعَرْشُ فِي وَجْهِهُ هُوَ جُمْلَةُ الْخَلْقِ وَالْكَرْسِيُّ وَعَاوُهُ^۲.

● امام صادق علیه السلام فرموده است: عرش به یک بیان مجموعه جهان هستی و سراسر کاخ آفرینش است و کرسی ظرف آن مجموعه است.

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی
آثار معنوی آیه الکرسی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَنْ قَرَأَ آيَةَ الْكَرْسِيِّ عِنْدَ مَنَامِهِ بُعِثَ إِلَيْهِ مَلَكَ يَحْرُسُهُ حَتَّى يُصْبِحَ^۳.

● رسول اکرم (ص) فرموده است: هر کس در موقع خواب آیه الکرسی را بخواند خداوند فرشته ای را برای نگهبانی و محافظت او میگمارد تا شب را بسلامت بصبح آورد.

۱ - مجمع البیان، جلد ۱ و ۲، صفحه ۳۶۲

۲ - معانی الاخبار، صفحه ۲۹

۳ - تفسیر منهج الصادقین، جلد ۲، صفحه ۹۲

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: أَتَى أَخَوَانِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَقَالَا إِنَّا نُرِيدُ الشَّامَ فِي تِجَارَةٍ فَعَلَّمْنَا مَا نَقُولُ. فَقَالَ نَعَمْ إِذَا أَوَيْتُمَا إِلَى الْمَنْزِلِ فَصَلِّيَا الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ فَإِذَا وَضَعَا أَحَدُكُمَا جَنْبِيهِ عَلَى فِرَاشِهِ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَلْيُسَبِّحْ تَسْبِيحَ فَاطِمَةَ عَلَيْهَا السَّلَامُ ثُمَّ لِيَقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ فَإِنَّهُ مَحْفُوظٌ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى يُصْبِحَ.^١

● امام صادق علیه السلام فرموده : دو برادر شرفیاب محضر رسول اکرم (ص) شدند عرض کردند برای تجارت قصد مسافرت شام داریم ، بما بیاموزید که برای حفظ خود چه بخوانیم ؟ حضرت در جواب فرمود : هنگامیکه بمنزل وارد شدید پس از ادا ی فریضه عشاء وقتی به بستر خواب رفتید ابتداء تسبیح حضرت زهرا و سپس آیه الکرسی را بخوانید و ناصبح از هر حادثه و بلائی در امان خواهید بود .

مرکز تحقیق و پژوهش علوم اسلامی

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِذَا دَخَلْتَ مَدِينَةً تَخَافُ فَقَرَأْ هَذِهِ الْآيَةَ «رَبِّ ادْخِلْنِي مَدِينَةَ صِدْقٍ وَآخِرْ جَنِّي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا».^٢ فَإِذَا عَابَتْكَ الَّذِي تَخَافُ فَقَرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ.^٣

● امام صادق علیه السلام فرموده : وقتی اراده کردی درجائی بروی که از آن خائف و ترسانی موقع ورود در آن محیط ، آیه «رَبِّ ادْخِلْنِي

١- وسائل ، کتاب حج ، جلد ٨ ، صفحه ٢٨٨

٢- سورة ١٧ ، آیه ٨٠ ٣- وسائل ، کتاب حج ، جلد ٨ ، صفحه ٢٨٧

آیه الكرسي : آثار معنوی آیه الكرسي

.... « را بخوان . ترجمه آیه : « پروردگارا مرا براستی در این محیط وارد کن و براستی از این محیط خارج نما و از قدرت لایزال خود برای من سلطه نیرو بخشی قرار بده » . موقعی که با آنچه از آن میثرسی روبرو شدی ، آیه الكرسي را بخوان .

مرکز تحقیقات کلامی و فقهی علوم اسلامی

۸ . احتیاط

[الحزم]

حزم و احتیاط

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اَلْظَفَرُ بِالْحَزْمِ وَالْحَزْمُ بِالتَّجَارِبِ^۱.

● علی علیه السلام فرموده : پیروزی و غلبه در پرتو حزم و احتیاط است و احتیاط کاری به آزمودگی و تجارب بستگی دارد .

قالَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اِنْ لَيْسَ خَافٌ مِقْدَاراً فَاِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ سَرَفٌ وَلَيْسَ حَزْمٌ مِقْدَاراً فَاِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ جُبْنٌ وَلَيْلَاقْتِصَادٍ مِقْدَاراً فَاِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ بُخْلٌ وَلِلشَّجَاعَةِ مِقْدَاراً فَاِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ تَهَوُّرٌ^۲.

● حضرت عسکری علیه السلام فرموده است : جود و سخا اندازه‌ای دارد که اگر از آن تجاوز کند اسراف میشود ، احتیاط و محکم کاری اندازه‌ای دارد که اگر از حدش فروتر شد ترس خواهد بود ، صرفه‌جوئی و اعتدال در صرف مال اندازه‌ای دارد که اگر از آن بیشتر شود بخل است و شجاعت و دلیری اندازه‌ای دارد که اگر از حدش بگذرد تهوّر و بی‌باکی خواهد بود .

۱ - فهرست غرر ، صفحه ۴۱

۲ - بحار ۱۷ ، صفحه ۲۱۸

۹ . اخلاص [الإخلاص]

ارزش اخلاص

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ : مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصًا دَخَلَ الْجَنَّةَ وَإِخْلَاصُهُ بِهَا أَنْ تَحْجُزَهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَمَّا حَرَّمَ اللَّهُ .^۱

● رسول اکرم (ص) فرموده است هر کس از روی اخلاص کلمه توحید را بگوید به بهشت میرود و مراد از اخلاص اینست که «لا اله الا الله» او را از ارتکاب گناه باز دارد.

اخلاص در عبادات و اعمال

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَلَا إِخْلَاصُ مِلَاكُ الْعِبَادَةِ .^۲

● علی علیه السلام فرموده : قوام عبادت به خلوص نیست است.

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنْ كُنْتَ لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْ عَمَلِكَ إِلَّا مَا أَخْلَصْتَ فِيهِ .^۳

● و نیز فرموده است : هیچ عملی از تو در پیشگاه خداوند مورد قبول واقع نمیشود مگر آنرا که با خلوص انجام داده باشی .

۱ - ثواب الاعمال ، صفحه ۲۰

۲ و ۳ - فهرست غرر ، صفحه ۹۱ و ۹۲

علامت مخلصین

قالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : فَطُوبَى لِمَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ عَمَلَهُ وَ
عِلْمَهُ وَحُبَّهُ وَبُغْضَهُ وَأَخَذَهُ وَتَرَكَهُ وَكَلَامَهُ وَصَمْتَهُ
فِعْلَهُ وَقَوْلَهُ .^۱

● علی علیه السلام در ضمن وصایای خود به حضرت حسین (ع) فرموده : خوشبخت و رستگار کسی است که علم و عملش ، دوستی و دشمنیش ، گرفتن و رها کردنش ، سخن گفتن و سکوتش ، رفتار و گفتارش تنها بر اساس رضای الهی استوار باشد و برخلاف امر پروردگار قدمی برندارد .

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنَّهُ سُئِلَ فِيمَا النِّجَاجَةُ غَدَاً
فَقَالَ : إِنَّمَا النِّجَاجَةُ فِي أَنْ لَا تُخَادِعُوا اللَّهَ فَيَخْدَعَكُمْ فَإِنَّهُ مَنْ
يُخَادِعِ اللَّهَ يَخْدَعَهُ وَيَخْلَعُ مِنْهُ الْإِيمَانُ وَنَفْسُهُ يَخْدَعُ
لَوْ يَشْعُرُ قَبِيلَ لَهُ وَكَيْفَ يُخَادِعُ اللَّهَ قَالَ يَعْمَلُ بِمَا أَمَرَ اللَّهُ
بِهِ ثُمَّ يُرِيدُ بِهِ غَيْرَهُ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الرِّثَاءَ فَإِنَّهُ شِرْكٌ
بِاللَّهِ إِنَّ الثُّمُرَائِيَّ يُدْعَى يَوْمَ الْقِيَمَةِ بِأَرْبَعَةِ أَسْمَاءَ : يَا كَافِرُ
يَا فَاجِرُ يَا غَادِرُ يَا خَاسِرُ حَبِطَ عَمَلُكَ وَبَطَلَ أَجْرُكَ .^۲

● از رسول اکرم (ص) سؤال شد که فردای قیامت نجات در چیست؟ حضرت در جواب فرمود : نجات تنها در این است که با خداوند از در خدعه و فریب وارد نشوید که خداوند با شما خدعه نماید . زیرا هر کس با خدا خدعه کند خدا با او خدعه خواهد کرد و ایمانش را از وی سلب

۱ - تحف العقول ، صفحه ۹۱

۲ - سفینه ۱ ، « رأی » ، صفحه ۱۹۹

اخلاص: علامت مخلصین

میکند . کسیکه با خدا خدعه میکند اگر درست بفهمد در واقع خود را فریب داده است . گفته شد یا رسول الله چگونه با خدا خدعه میکند ؟ فرمود : فریضه ای را که خداوند بدان امر فرموده انجام میدهد ولی در نیت غیر خدا را اراده مینماید . سپس فرمود : راه تقوی در پیش گیرید و از ریا پرهیزید که ریا شرک بخداوند است و ریاکار در قیامت بچهار اسم خوانده میشود: ای کافر ، ای فاجر ، ای مکار ، ای زیانکار ، اعمالش برباد رفت و آجرت باطل شد .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : الرَّجُلُ بِعَمَلٍ شَيْئًا مِنَ الثَّوَابِ لَا يَطْلُبُ بِهِ وَجْهَ اللَّهِ إِنَّمَا يَطْلُبُ تَرْكِيبَةَ النَّاسِ بِشَيْءٍ أَنَّهُ يُسْمَعُ بِهِ النَّاسُ فَهَذَا الَّذِي أَشْرَكَ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ .^۱

● امام صادق علیه السلام فرمود : یکت فرد عبادتی را انجام میدهد ولی در آن عمل طالب رضای الهی نیست بلکه میخواهد مردم او را بپاکی و نیکی یاد کنند و دوست دارد کار خوبش را بمردم بشنواند . چنین فردی با این طرز تفکر شرک بخدا دارد .

اخلاص فطری

قَالَ رَجُلٌ لِلصَّادِقِ (ع) يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ دُلَّنِي عَلَى اللَّهِ مَا هُوَ فَقَدْ أَكْثَرَ عَلَى الْمُجَادِلُونَ وَحَيَّرُونِي . فَقَالَ لَهُ يَا عَبْدَ اللَّهِ هَلْ رَكِبْتَ سَفِينَةً قَطُ؟ قَالَ نَعَمْ . قَالَ وَهَلْ كُسِرَتْ بِكَ حَيْثُ لَا سَفِينَةَ تُذْجِيكَ وَلَا سَبَاحَةَ تُغْنِيكَ . قَالَ نَعَمْ . قَالَ

۱ - سفینه ۱ ، (رای) ، صنفه ۱۹۹

فَهَلْ تَعْلَقُ قَلْبُكَ هُنَالِكَ أَنْ شَيْئًا مِنْ الْأَشْيَاءِ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يُخَلِّصَكَ مِنْ وَرَطَتِكَ؟ قَالَ نَعَمْ. قَالَ الصَّادِقُ (ع) فَذَلِكَ الشَّيْءُ هُوَ اللَّهُ الْقَادِرُ عَلَى الْإِنْجَاءِ حَيْثُ لَا مُنْجِيَّ وَ عَلَى الْإِغَاةِ حَيْثُ لَا مُغِيثَ ١.

● کشتی در دریا می‌شکند. مسافر کشتی اسیر دست امواج خروشان دریا می‌شود، در آن نزدیکی نه کشتی دیگری است که او را برهاند و نه شناگر توانائی است که نجاتش دهد. تمام درها را بسته می‌بیند، بهیچ چیز و هیچکس امیدی ندارد. در آن وقتی که در آب غوطه‌ور است، در آن موقع حساس، در آن لحظه خطرناک، در آن حال سراپا یأس و ناامیدی، تنها یک امید فطری، یک تکیه‌گاه وجدانی در خود حس می‌کند، از اعماق قلبش، از زوایای وجدان و باطنش یک نور امیدزبانه می‌کشد، دلش بیک قدرت نامحدود و توانا توجه می‌کند، از او کمک می‌خواهد، تنها او است که می‌تواند نجاتش دهد و او را از این ورطه هولناک برهاند. آن حقیقت، آن قدرت، آن تکیه‌گاه امید، آن چیزی که دل با التماس پاو می‌نگرد «خدا» است.

۱۰. اخلاق

[الأخلاق]

انگیزه بعثت

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ : بُعِثْتُ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ وَمَحَاسِنِهَا.^۱

● علی علیه السلام از رسول اکرم (ص) شنیده است که فرمود: من برای خلقیات کریمه و صفات پسندیده مبعوث شده‌ام:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ.^۲

● و نیز فرموده است: مبعوث شده‌ام تا برنامه‌های مکرم اخلاقی را

تکمیل نمایم.

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی
راه دستگیری

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : خِيَارُكُمْ أَحْسَنُكُمْ اخْلَاقًا الَّذِينَ يَأْتُونَ وَيُؤْلَفُونَ.^۳

● رسول اکرم (ص) فرموده است: بهترین شما کسانی هستند که اخلاقشان نیکوتر است، آنانکه با مردم طرح الفت و محبت میریزند و مردم نیز با آنان پیوند انس و دوستی برقرار میکنند.

۱ - بحار، جلد ۶، صفحه ۱۶۴

۳ - تحف العقول، صفحه ۵۰

۲ - سفینه، «خلق»، صفحه ۱۰

الحديث : روايات تربیتی

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : ذَلُّوا أَنْفُسَكُمْ بِتَرْكِ الْعَادَاتِ وَ قُدُّوها إِلَى فِعْلِ الطَّاعَاتِ وَحَمَلُوا بِهَا أَعْيَاءَ التَّغَارِيمِ وَحَلُّوها بِفِعْلِ التَّكَارِيمِ وَصُونُها عَنْ ذَنْبِ الْمَنَائِمِ .^۱

● علی علیه السلام فرموده است : نفس متجاوز و سرکش خویش را بترك عادات ناپسند خوار نمائید و بانجام اوامر الهی و ادایارش سازید و بار غرامتهای تخلفش را بر وی تحمیل نمائید، بارتکاب مکارم اخلاقی زینتش کنید و از پلیدیهای گناه مصونش دارید .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : تَحَلُّوا بِالْإِخْلَاقِ بِالْفَضْلِ وَ الْكَفِّ عَنِ الْبَغْيِ وَ الْعَمَلِ بِالْحَقِّ وَ الْإِنْصَافِ مِنَ النَّفْسِ .^۲

● علی علیه السلام فرموده است : خویشتن را با فضائل اخلاقی و ملکات انسانی بیارائید، از ستم خود داری کنید ، بحق و درستی رفتار نمائید و با قضاوت وجدانی خود نسبت بمردم منصف باشید .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اكْرِهْ نَفْسَكَ عَلَى الْفَضَائِلِ ، فَإِنَّ الرِّذَائِلَ أَنْتَ مَطْبُوعٌ عَلَيْهَا .

● و نیز فرموده است : با سعی و مجاهده، فضائل اخلاقی را بنفس سرکش خود تحمیل کن و برخلاف میل و رغبتش او را به پاکی و نیکی وادار نما ، زیرا خواهش طبیعی و رغبت نفسانی بشر ، بشهوات ناروا و

۱ - غرر الحکم ، صفحه ۴۰۷

۲ - غرر الحکم ، صفحه ۳۵۲ ۳ - مستدرک ، ۲ ، صفحه ۳۱۰

اخلاق : راه رستگاری

رذائل اخلاق است و قبول فضائل و ملکات پاک برخلاف تمایلات فطری نفس است .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَا أَصْعَبَ اكْتِسَابَ الْفَضَائِلِ وَأَيْسَرَ اتِّلَافَهَا.^۱

● علی علیه السلام فرمود : چه سخت است تحصیل صفات پسندیده و فضائل اخلاق و چه آسان است نابود ساختن خُلقیات حمیده و برباد دادن آنها .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَيْسَ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُؤْمِنِ الْمَلَقُ وَلَا الْحَسَدُ إِلَّا فِي طَلَبِ الْعِلْمِ.^۲

● علی (ع) فرموده است : تملق گفتن و حسد بردن از خلقیات مردان با ایمان نیست مگر در راه فرا گرفتن علم و دانش .

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

علی (ع) فرمود :

عُنْوانُ صَحِيفَةِ الْمُؤْمِنِ حُسْنُ خُلُقِهِ^۳

● سرلوحه کتاب سعادت بشر ملکات پاک و سجایای اخلاقی اوست .

۱ - شرح ابن ابی العزید ، جلد ۲۰ ، صفحه ۲۵۹ ، کلمه ۳۸

۲ - تحف العقول صفحه ۲۰۷

۳ - سفینه (خلق) صفحه ۴۱۰

قال عَالِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : جَهْلُ الْمَرْءِ بِمَعْيُوبِهِ مِنْ أَكْبَرِ ذُنُوبِهِ .
● علی علیه السلام میفرماید : جهل و بی خبری انسان از عیوب اخلاقیش در ردیف بزرگترین گناهان او است .

قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْجَهْلُ بِالْفَضَائِلِ مِنْ أَقْبَحِ الرَّذَائِلِ .^۱
● امیرالمؤمنین (ع) میفرماید : جهل آدمی بفضائل اخلاقی خود، از قبیح ترین صفات رذیله است .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَعْجَزُ النَّاسِ مَنْ قَدَرَ عَلَى أَنْ يُزِيلَ النِّقْصَ عَنْ نَفْسِهِ وَلَمْ يَفْعَلْ .^۲
● و نیز فرموده است : ناتوانترین مردم کسی است که به اصلاح نقائص معنوی و سببات اخلاقی خود قادر باشد و اقدام نکند .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : يُحْفَظُ الْأَطْفَالُ بِصَلَاحِ آبَائِهِمْ .^۳
● امام باقر علیه السلام فرموده است : فرزندان بشر باصلاحیت اخلاقی پدران خود از خطر انحراف مصون میمانند .

۱ - ارشاد مفید ، صفحه ۱۴۲

۲ - غررالحکم ، صفحه ۹۱

۳ - مستدرک ، ۲ ، صفحه ۳۱۰

۴ - بحار ، ۲۵ ، صفحه ۱۷۸

اخلاق : راه رستگاری

عَنْ عَلِيٍّ (ع) أَنَّهُ قَالَ لَوْ كُنَّا لَا نَرْجُو جَنَّةً وَلَا نَخْشَى نَاراً وَلَا ثَوَاباً وَلَا عِقَاباً لَكُنَّا يَتَّبَعِي لَنَا أَنْ نُطَالِبَ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَإِنَّهَا مِمَّا تَدُلُّ عَلَى سَبِيلِ النَّجَاحِ .^۱

● علی (ع) میفرمود : اگر فرضاً نه بهشت امیدوار باشیم و نه از آتش ترسان ، ثواب و عقابی را عقیده نداشته باشیم باز شایسته است از پی سجایای اخلاقی برویم زیرا اخلاق پسندیده و ملکات فاضله است که ما را در زندگی براه رستگاری هدایت میکند .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ أَحَبَّ الْمَكَارِمَ اجْتَنَبَ الْمُنْكَارِمَ .^۲

● علی علیه السلام فرموده است : کسیکه مکارم اخلاقی و سجایای انسانی را دوست دارد باید از گناه و نادرستی پرهیزد ، زیرا مکارم اخلاق با گناهکاری و عصبیان سازگار است .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : رَبُّ عَزِيزٍ أَذَلَّهُ خُلُقُهُ وَذَلِيلٍ أَعَزَّهُ خُلُقُهُ .^۳

● و نیز فرموده است : چه بسا عزیزانی که اخلاق ناپسند ، آنها را بذلت و خواری انداخته و چه بسا مردم پست و کوچکی که صفات پسندیده ، آنانرا عزیز و محبوب ساخته است .

۱ - آداب النفس جلد ۱ صفحه ۲۶

۲ - ارشاد مفید ، صفحه ۱۸۱

۳ - مفیده ، خلق ، صفحه ۱۱

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : تَحَلَّوْا بِمَا لَا تَخْذُ بِمَا لَكُمْ فَضْلٌ وَالْكَفَّ
عَنِ الْبَغْيِ وَالْعَمَلِ بِالْحَقِّ وَالْإِنْصَافِ مِنَ النَّفْسِ .^۱

● علی علیه السلام فرموده است : خویشتن را با فضائل اخلاقی و
ملکات انسانی بیارائید، از ستم خود داری کنید ، بحق و درستی رفتار نمائید
و با قضاوت وجدانی خود نسبت بمردم منصف باشید .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَاللَّهِ مَا يَنْجُو مِنْ الذَّنْبِ إِلَّا
مَنْ أَقْرَبَهُ .^۲

● امام باقر (ع) میفرمود : بخدا قسم هیچکس از گناه خلاص
نمیشود مگر آنکه صریحاً بگناه خود اقرار نماید .

و نیز از آن حضرت حدیث شده است :

مَا أَرَادَ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ النَّاسِ إِلَّا اخْتِصَالَتَيْنِ : أَنْ يُقِرُّوا لَهُ
بِالنِّعَمِ فَيَزِيدَهُمْ وَبِالذُّنُوبِ فَيَغْفِرَ لَهَا لَهُمْ .^۳

● خداوند از مردم خواستارد و فضیلت است : به نعمتها اقرار کنند
تا بر آن بیفزاید ، و بگناهان اعتراف نمایند تا آنها را ببخشد .

عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَقُولُ فِي آخِرِ خُطْبَتِهِ : طُوبَى لِمَنْ طَابَ

۱ - غرر الحکم ، صفحه ۳۵۲

۲ - کافی جلد ۲ صفحه ۴۲۶

۳ - کافی جلد ۲ صفحه ۴۲۶

خُلِقَهُ وَطَهَّرَتْ سَجِيَّتَهُ وَصَلَحَتْ سَرِيرَتَهُ وَحَسُنَتْ
عِلَانِيَتُهُ وَانْفَقَ الْفَضْلَ مِنْ مَالِهِ وَامْسَكَ الْفَضْلَ مِنْ
قَوْلِهِ وَانْصَفَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ .^۱

● از حضرت سجاد علیه السلام حدیث شده که رسول اکرم در
آخر خطبه خود فرمود : خیر و سعادت برای کسی است که اخلاقش
پسندیده و خویش پاک باشد ، باطنش نیکو و ظاهرش خوب باشد ، مازاد
اموال خود را انفاق کند و از اداء سخنان زائد امساک نماید و با همه مردم
بعدل و انصاف رفتار کند .

عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عِمَارٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِنَّ
الْخُلُقَ مَنِيحَةٌ يَمْنَحُهَا اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ خَلْقَهُ، فَمِنْهُ سَجِيَّةٌ
وَمِنْهُ نِيَّةٌ. فَقُلْتُ فَأَيُّهُمَا أَفْضَلُ؟ فَقَالَ صَاحِبُ السَّجِيَّةِ
وَهُوَ مَجْبُولٌ لَا يَسْتَطِيعُ غَيْرَهُ وَصَاحِبُ النِّيَّةِ بَصِيرٌ عَلَى
الطَّاعَةِ تَصَبَّرَ فَهُوَ أَفْضَلُهُمَا .^۲

● اسحق بن عمار از امام صادق علیه السلام روایت کرده است که
فرمود : خُلُق خوب و صفت پسندیده عطیه الهی است که خداوند بجهان
به بندگان خود عطا فرموده است و آن بر دو قسم است : نزد بعضی فطری
و بصورت سَجِيَّة و در گروه دیگری اکتسابی و قائم به نیت و اراده
است . اسحق پرسید کدام یک نسبت بدیگری برتری دارد ؟ حضرت
فرمود : صفت فطری با سرشت آدمی ترکیب شده و صاحبش بطور طبیعی

نمی‌تواند بغیر آن متّصف باشد ولی خُلق اکتسابی از راه مجاهده و بردباری بدست آمده است و هر صفت پسندیده‌ای که با کوشش و صبر بدست آید بر صفت طبیعی برتری دارد .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) :
الْمُؤْمِنُ مَأْلُوفٌ وَلَا خَيْرَ لِمَنْ لَا يَأْلِفُ وَلَا يُؤْلَفُ .^۱

● امام صادق از علی (ع) حدیث کرده است که فرمود مرد با ایمان شایسته دوستی و الفت است ، کسیکه خود با مردم دوستی نمی‌کند و مردم نیز او را لایق دوستی نمی‌دانند در وجودش خیر و خوبی یافت نمی‌شود .

عَنْ عَنبَسَةَ بِنِ الْعَابِدِ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ :
مَا يَقْدَمُ الْمُؤْمِنُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِعَمَلٍ بَعْدَ الْفَرَائِضِ
أَحَبَّ إِلَيَّ اللَّهُ تَعَالَى مِنْ أَنْ يَسَعَ النَّاسَ بِخُلُقِهِ .^۱

● امام صادق علیه السلام به عنبسة بن عابد فرمود : بعد از فرائض دینی هیچ یک از اعمال مرد با ایمان در پیشگاه الهی محبوبتر از آن نیست که با تمام مردم بگشاده روئی و حسن خلق برخورد نماید .

۱۱ . اخلاق پسندیده

[الأخلاق الحمیده]

احترام و تکریم

رسول اکرم (ص) ضمن خطبه ای در بیان وظائف مردم در ماه رمضان

فرمود :

وَقَرُّوا كِبَارَكُمْ وَارْحَمُوا صِغَارَكُمْ .^۱

● به بزرگسالان خود احترام کنید و نسبت بکودکان خویش
ترحم و عطوفت نمائید .

فِي مَا أَوْصَىٰ بِهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عِنْدَ وَفَاتِهِ : وَارْحَمْ مِنْ أَهْلِكَ
الصَّغِيرَ وَوَقِّرْ مِنْهُمْ الْكَبِيرَ .^۲

● از وصایای علی (ع) نزدیک وفات ، این بود که در خانواده خود
بکودکان عطوف و مهربان باش و بزرگترها را احترام کن .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِنْ أَجَلِّ اللَّهِ أَجَلُ ذِي الشَّيْبَةِ
الْمُسْلِمِ .^۳

۱ - میون اخبار الرضا صفحه ۱۶۳

۲ - بحار جلد ۱۶ صفحه ۱۵۴

۳ - کافی ، جلد ۲ ، صفحه ۱۶۵

● رسول اکرم (ص) دربارهٔ احترام به شخصیت کهنسالان فرموده است : یکی از صور تکریم و تعظیم ذات اقدس الهی احترام و تجلیل سالخوردهگان مسلمان است .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَنْ وَقَرَ ذَا شَيْبَةٍ فِي الْأِسْلَامِ أَمِنَهُ اللَّهُ مِنْ فَرْعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ^۱.

● رسول اکرم (ص) فرموده است : کسیکه پیرمسلمانی را توقیر و تجلیل نماید خداوند او را از ترس روز قیامت ایمن میدارد .

جاءَ شَيْخٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَأَبْطَأُوا عَنِ الشَّيْخِ أَنْ يُوَسَّعُوا لَهُ فَقَالَ (ص) : لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَلَمْ يُوقِرْ كَبِيرَنَا^۲.

● پیرمردی حضور رسول اکرم (ص) شرفیاب شد ، کسانی که در محضر آنحضرت نشسته بودند مراعات احترامش را ننمودند و در جا دادن به او کندی و تسامح کردند . پیغمبر اکرم (ص) از این رفتار برخلاف ادب ناراحت شد ، به آنان فرمود : کسیکه به خردسالان ما تفضل و ترحم نکند و پیران ما را مورد تکریم و احترام قرار ندهد ازمانیست و با ما بستگی و پیوستگی ندارد .

۱ - لنالی الاخبار ، صفحه ۱۸۰

۲ - مجموعه ورام ، جلد ۱ ، صفحه ۳۴

اخلاق پسندیده: احترام و تکریم

قالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَآمَّا حَقُّ الصَّاحِبِ
فَإِنَّ تَصَحُّبَهُ بِالْفَضْلِ مَا وَجَدْتَ إِلَيْهِ سَيْلًا وَآلَا فَلَاقِلٌ
مِنَ الْإِنصَافِ وَأَنَّ تَكْرِمَهُ كَمَا يُكْرِمُكَ .^۱

● حضرت سجاد علیه السلام فرمود: حق رفیق اینست که با او بر اساس
تفضل و عواطف عالیّه انسانی برخورد نمائی و در مواردیکه قادر بر فضل
اخلاقی نیستی باید از مرز عدل و انصاف تنزل نمائی و موظفی که رفیقت
را همواره احترام کنی همانطور که او محترمت میدارد .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِنْ شِئْتَ أَنْ تُكْرَمَ فَلَنْ
وَأِنْ شِئْتَ أَنْ تُهَانَ فَاخْشِ .^۲

● امام صادق علیه السلام فرموده است: اگر میخواهی در جامعه مورد
تکریم و احترام باشی با مردم به مدارا و نرمی برخورد کن ، و اگر میخواهی
با تحقیر و اهانت مردم مواجه شوی روش تند و خشونت در پیش گیر .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ : مَنْ آتَاهُ اخُوهُ الْمُسْلِمُ
فَاكْرَمَهُ فَإِنَّمَا اكْرَمَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ .^۳

● امام صادق علیه السلام درباره تکریم میانسالان فرموده است :
کسیکه برادر مسلمان خود را که بر او وارد شده احترام نماید خدا را احترام
کرده است .

۱ - تحف العقول ، صفحه ۲۶۶

۲ - تحف العقول ، صفحه ۳۵۶

۳ - وسائل ، کتاب امر بمعروف ، جلد ۴

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : اكْرِمُوا أَوْلَادَكُمْ وَاحْسِنُوا
آدَابَكُمْ^۱ .

● رسول اکرم (ص) فرمود : فرزندان خود را احترام کنید و با آنان
مؤدب برخورد نمایید .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُرْحَمْ
صَغِيرًا وَلَمْ يُوقَرْ كَبِيرًا^۲ .

● پیغمبر اکرم فرمود : کسی که بگوید کان مسلمین رحمت و محبت
نکند و بزرگسالان را احترام ننماید از ما نیست .

مرکز تحقیق کتاب و ترویج علوم اسلامی

اداء امانت

رسول اکرم (ص) فرمود :

ثَلَاثَةٌ لَيْسَ لِأَحَدٍ فِيهِنَّ رُخْصَةٌ : الْوَفَاءُ لِمُسْلِمٍ كَانَ أَوْ كَافِرٍ ، وَبِرُّ الْوَالِدَيْنِ مُسْلِمِينَ كَانَا أَوْ كَافِرَيْنِ ، وَآدَاءُ الْأَمَانَةِ لِمُسْلِمٍ كَانَ أَوْ كَافِرٍ .^۱

● سه چیز است که احدی مجاز نیست از آن تخلف و سرپیچی نماید : اول وفاء بعهد ، خواه طرف پیمان مسلمان باشد یا کافر . دوم نیکی بپدر و مادر ، خواه مسلمان باشند یا غیر مسلمان . سوم اداء امانت ، خواه صاحب امانت مسلم باشد یا کافر .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : ثَلَاثٌ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِأَحَدٍ فِيهِنَّ رُخْصَةً : آدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَالْفَاجِرِ وَالْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ لِلْبَرِّ وَالْفَاجِرِ وَبِرُّ الْوَالِدَيْنِ بَرِّينَ كَانَا أَوْ فَاجِرَيْنِ .^۲

● امام باقر علیه السلام فرمود : سه چیز است که خداوند با احدی اجازه تخلف از آنها را نداده است ، اول اداء امانت چه صاحب امانت نیکوکار باشد چه گناهکار ، دوم وفاء بعهد خواه صاحب عهد صحیح - العمل باشد یا بد عمل ، سوم احترام و نیکی بپدر و مادر خواه درستکار باشند یا نادرست .

۱ - مجموعه وراثت جلد ۲ صفحه ۱۲۱

۲ - کافی جلد ۲ صفحه ۱۶۲

امام صادق (ع) میفرمود:

إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَبْعَثْ نَبِيًّا إِلَّا بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَآدَاءِ الْأَمَانَةِ .
● خداوند تمام برگزیدگان خود را مأموریت داد که مردم را
براستگویی و اداء امانت که ندای فطرتست دعوت نمایند .

امام (ع) میفرمود:

لَا تَنْظُرُوا إِلَى طُولِ رُكُوعِ الرَّجُلِ وَ سُجُودِهِ فَإِنَّ ذَلِكَ
شَيْءٌ قَدْ اعْتَادَهُ فَلَئِنْ تَرَكَهُ اسْتَوْحَشَ لِدَلِيلِكَ وَلَكِنْ انْظُرُوا
إِلَى صِدْقِ حَدِيثِهِ وَآدَاءِ أَمَانَتِهِ .^۱

● برای اینکه پاکی و خوبی مردی را بشناسید برکوع و سجده
طولانی او نگاه نکنید زیرا او باین عمل معتاد شده ، اگر ترك کند از
ترك عادت وحشت زده میشود ، ولی براستگویی و اداء امانتش نگاه
کنید و از این راه او را بشناسید .

علی علیه السلام در ضمن عهدنامه خود بمالک اشتر فرمود :

وَإِنْ عَقَدْتَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ عَدُوِّكَ عُقْدَةً أَوْ الْبَسْتَهُ
مِنْكَ ذِمَّةً فَحُطُّ عَهْدِكَ بِالْوَفَاءِ وَارْعَ ذِمَّتَكَ بِالْأَمَانَةِ .
● اگر بین خود و دشمنی قرار دادی منعقد نمودی یا باو امان دادی
بعهدی که کرده‌ای وفادار باش و بامانی که داده‌ای امین و درستکار .

عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِنَّ أَهْلَ الْأَرْضِ
لَمَرْحُومُونَ مَا تَحَابُّوا وَآذَوْا الْأَمَانَةَ وَعَمِلُوا الْحَقَّ.^۱

● حضرت موسی بن جعفر علیه السلام درباره صلح و سازش انسانها در سطح جهانی فرموده است: تمام ملل و اقوام روی کره زمین میتوانند پیوسته در رحمت و آسایش بسر برند مادامیکه همه مردم، بشردوست باشند و بنام انسانیت یکدیگر ابراز محبت نمایند. مادامیکه امین مال و عرض و شرف و اسرار یکدیگر باشند و در هیچ نوع امانتی خیانت نکنند، مادامیکه در رفتار و گفتار خود همواره پیرو حق و عدل باشند و در هیچ موردی خویشان را به تجاوز کاری و اعمال خلاف حق آلوده نسازند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص): اقْرَبُكُمْ مِنِّي غَدًا فِي الْمَوْقِفِ
اَصْدَقُكُمْ فِي النُّحْدِثِ وَادَاكُمْ لِلْأَمَانَةِ وَأَوْفَاكُمْ بِالْعَهْدِ
وَأَحْسَنُكُمْ خُلُقًا وَاقْرَبُكُمْ مِنَ النَّاسِ.^۲

● رسول اکرم میفرمود: کسانی که در سخن راستگوتر و در اداء امانت مواظبتر و در عهد و پیمان باوفاتر و در اخلاق نیکوتر و با مردم گرمتر هستند در قیامت بمن از همه نزدیکترند.

۱- مجموعه ورام، جلد ۱، صفحه ۱۲

۲- تاریخ یعقوبی جلد ۲، صفحه ۶۰

ادب

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اَلْعُقُولُ مُوَاهِبٌ وَالْأَدَابُ مَكَايِبُ.^۱

● علی علیه السلام فرموده : عقلهای مردم بخشش های الهی است و با سعی و کوشش بدست نمی آید ، ادب و اخلاق است که مردم میتوانند از راه سعی و مجاهده بدست آورند :

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ كُتِفَ بِالْأَدَبِ قَلَّتْ مَسَاوِيهِ.^۲

● علی علیه السلام فرموده : آنکس که برخلاف میلش ، بآداب آموزی و تربیت وادار شود و بمشقت های آن تن در دهد بگفتار و رفتار زشت کمتر آلوده میگردد .

علی (ع) فرمود :

إِنَّ الْعَاقِلَ يَتَعِظُ بِالْأَدَبِ وَالتَّهْلِيمِ لَا يَتَعِظُ إِلَّا بِالضَّرْبِ.^۳

● هندی پذیری انسان عاقل بوسیله ادب و تربیت است ، چهارپایان و حیواناتند که تنها باضرب و زدن ، تربیت میشوند .

مَنْ قَلَّ أَدَبُهُ كَثُرَتْ مَسَاوِيهِ.^۴

● برعکس ، آنکس که ادب و تربیت را کمتر بپذیرد گناهانش بسیار خواهد بود .

۱ - بحار ۱۱ صفحه ۵۳

۳ و ۴ - غررالحکم صفحه ۶۴۵ - ۶۳۴

۲ - غررالحکم ، صفحه ۶۴۵

علی علیه السلام میفرمود :

مَا نَحْلَلُ وَالِدٌ وَلَدًا نَحْلَأَ أَفْضَلَ مِنْ "أَدَبٍ حَسَنٍ".
● بخشش و تفضل هیچ پدری بفرزندش بهتر از عطیۀ ادب و تربیت
پسندیده نیست .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا مِيرَاثَ كَمَا لَا دَبَّ .
و نیز فرموده است هیچ ارثی برای فرزندان بهتر از ادب و تربیت نیست .

حضرت سجاد زین العابدین علیه السلام فرمود :
وَأَمَّا حَقٌّ وَلَدِكَ فَإِنَّ تَعْلَمَ أَنَّهُ مِنْكَ وَمُضَافُ الْبَيْتِ
فِي عَاجِلِ الدُّنْيَا بِخَيْرِهِ وَشَرِّهِ وَأَنْتَ مَسْئُولٌ عَمَّا وَلِيَّتَهُ
بِهِ مِنْ حُسْنِ الْأَدَبِ وَالْإِلَالَةِ عَلَى رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالْمَعُونَةِ
لَهُ عَلَى طَاعَتِهِ فَاعْمَلْ فِي أَمْرِهِ عَمَلٌ مَنْ يَعْلَمُ أَنَّهُ مُثَابَرٌ
عَلَى الْإِحْسَانِ إِلَيْهِ مُعَاقِبٌ عَلَى الْإِسَاءَةِ إِلَيْهِ .

● حق فرزندان بتوانست که بدانی وجود او از تو است و نیک و
بد های او در این دنیا وابسته بتوانست ، بدانی که در حکومت پدری
و سرپرستی او مؤاخذ و مسئولی ، موظفی فرزندان را با آداب و اخلاق
پسندیده پرورش دهی ، او را بخداوند بزرگ راهنمایی کنی ، و در
اطاعت و بندگی پروردگار یاریش نمائی ، بر رفتار خود در تربیت فرزندان
توجه کنی . پدری باشی که بمسئولیت خویش آگاه است ، میدانداگر
نسبت بفرزند خود نیکی نماید در پیشگاه خداوند اجر و پاداش دارد ،
و اگر در باره او بدی کند مستحق مجازات و کیفر خواهد بود .

۱ - مستدرک الوسائل جلد ۲ صفحه ۶۲۵ ۲ - فرائد الحكم صفحه ۸۴۱

۳ - مکارم الاخلاق صفحه ۲۳۲

عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ لُقْمَنُ : يَا بُنَيَّ إِنْ تَادَّبْتَ صَغِيرًا انْتَفَعْتَ بِهِ كَبِيرًا . وَمَنْ عَنِيَ بِالْأَدَبِ أَهْتَمَّ بِهِ . وَمَنْ أَهْتَمَّ بِهِ تَكَلَّفَ عِلْمَهُ . وَمَنْ تَكَلَّفَ عِلْمَهُ أَشْتَدَّ لَهُ طَلَبُهُ . وَمَنْ أَشْتَدَّ لَهُ طَلَبُهُ أَزْرَكَ بِهِ مَنَفَعَةٌ .^۱

● امام صادق (ع) فرموده است که لقمان پسر خود چنین گفت : ای فرزند اگر در کودکی ادب آموختی در بزرگی از آن بهره‌مند خواهی شد . کسی که قصد ادب آموزی دارد بر آن همت می‌گمارد . و آنکس که در آموختن ادب همت کند بزحمت فرا گرفتن علوم تربیتی تن می‌دهد و با شدت هرچه تامل از پی علم اخلاق می‌رود . و آنکه جداً در راه طلب قدم بردارد سرانجام به مقصد می‌رسد و منافم آن عایدش خواهد شد .

عَنِ الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ : قَالَ الْعَقْلُ حِجَابٌ مِنَ اللَّهِ وَالْأَدَبُ كُلْفَةٌ فَمَنْ تَكَلَّفَ الْأَدَبَ قَدَّرَ عَلَيْهِ . وَمَنْ تَكَلَّفَ الْعَقْلَ لَمْ يَزِدْ بِذَلِكَ إِلَّا جَهْلًا .^۲

● حضرت رضا علیه السلام به ابوهاشم فرمود : عقل عطیه الهی است و ادب و تربیت نتیجه مشقت . آنکس که در راه فرا گرفتن ادب بمشقت و زحمت تن در دهد پیروز می‌شود و سرانجام مؤدب می‌گردد ، و آنکس که در راه ازدیاد عقل خداداد که جزء سرشت آدمی است سعی و مجاهده نماید جز بر نادانی خود نیفزوده است .

اخلاق پسندیده: ادب

علی علیه السلام در ضمن نامه^۱ خود بفرزندش حضرت حسن (ع) نوشته است :

فَبَادِرْتُكَ يَا لَدَبٍ قَبْلَ أَنْ يَنْقَسُوا قُلُوبُكَ وَيَسْتَفِيلَ لُبُّكَ^۲.

● فرزند عزیز در راه ادب آموزی تو از فرصت استفاده کردم و قبل از آنکه دل کودکانه ات سخت شود و عقلت باندیشه های دیگری مشغول گردد بتربیت مبادرت نمودم و وظیفه^۳ پدری خود را انجام دادم.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا مَعْشَرَ الْفِتْيَانِ حَصِّنُوا أَعْرَاضَكُمْ
يَا لَدَبٍ وَدِينَكُمْ بِالْعِلْمِ^۴.

● علی علیه السلام فرموده است : ای گروه جوانان ، شرف انسانی و سجایای اخلاقی خود را با ادب آموزی و تربیت محافظت نمائید و سرمایه^۵ گرانبهای دین خویش را با نیروی علم و دانش از دستبرد ناپاکان و خطرات گوناگون برکنار نگاه دارید .

مرکز تحقیقات کاپیور علوم اسلامی

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا لَدَبٍ فَإِنَّ
الْعَالِمَ يَكْرُمُ وَإِنْ لَمْ يَنْتَسِبْ وَيَكْرُمُ وَإِنْ كَانَ فَقِيرًا وَيَكْرُمُ
وَإِنْ كَانَ حَدَنًا^۶.

● علی علیه السلام فرموده است : در علم و ادب بکوشید چه آنکه عالیم ، عزیز و گرانقدر است ، اگر چه به خاندان بزرگی منتسب نباشد ، اگر چه فقیر بی بضاعت باشد ، و اگر چه جوان باشد .

۱ - نهج البلاغه فیض ، صفحه ۹۰۳

۲ - تاریخ یعقوبی ، صفحه ۱۵۲

۳ - شرح ابن ابی العبدید ، جلد ۲۰ ، صفحه ۳۳۲ ، کلمه ۸۱۸

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اسْتَدِيلْ عَلَى مَالِكَ يَكُنْ بِمَا
قَدْ كَانَ فَإِنَّ الْأُمُورَ أَشْبَاهُ وَلَا تَكُونَنَّ مِمَّنْ لَا تَنْفَعُهُ الْعِظَةُ
إِلَّا إِذَا بَالَغَتْ فِي إِبْلَامِهِ فَإِنَّ الْعَاقِلَ يَتَعِظُ بِالْأَدَبِ ، وَ
الْبَهَائِمَ لَا تَتَعِظُ إِلَّا بِالضَّرْبِ .^١

● علی علیه السلام بفرزندش حضرت مجتبی فرموده است : برای
امور واقع نشده بآنچه واقع شده است استدلال نما و با مطالعه قضایای
تحقیق یافته ، حوادث یافت نشده را پیش بینی کن ، زیرا امور جهان ،
همانند یکدیگرند ، از آن اشخاص نباش که موعظه سودش ندهد ، مگر
توأم با آزار و رنج باشد زیرا انسان عاقل باید از راه آموزش و فکر ،
پند پذیرد ، این بهائم هستند که جز با کتک ، فرمان نمی برند .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : حُسْنُ الْأَدَبِ أَفْضَلُ نَسَبٍ وَ أَشْرَفُ
سَبَبٍ .^٢
● و نیز فرموده است : آداب و تربیت خوب از هر بستگی نسبی و
سببی شریفتر و افتخارآمیزتر است .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ خَيْرَ مَا وَرَّثَ الْأَبَاءُ لِأَبْنَائِهِمْ
الْأَدَبُ لَا الْمَالُ .^٣

● امام صادق علیه السلام فرموده است : بهترین ارثی که پدران
برای فرزندان خود باقی میگذارند آداب و تربیت صحیح است نه ثروت
و مال .

١ - نهج البلاغه فیض ، صفحه ٩٢٦

٢ - روضة کافی ، صفحه ١٥٠

٣ - غرر الحکم صفحه ٢٣٦

اخلاق پسندیده: ادب

قالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ أَجَلْتَ فِي عُمُرِكَ يَوْمَئِذٍ
فَأَجْعَلْ أَحَدَهُمَا لَا دَبِيكَ لِيَسْتَعِينَ بِهِ عَلَيَّ يَوْمَ مَوْتِكَ .^۱

● امام صادق علیه السلام فرمود: اگر از عمرت فقط دو روز باقی
مانده باشد: یک روز را بفرما گرفتن ادب و تربیت اختصاص بده تا
روز مرگت از سرمایه های اخلاقی روز قبلت یاری بخواهی.

حضرت سجّاد علیه السلام در انجام وظیفه سنگین تربیت فرزند،
از خداوند بزرگ استمداد می نمود و در ضمن دعاهاى خود در پیشگاه
الهی عرض میکرد:

وَاعِزَّنِي عَلَى تَرْبِيَتِهِمْ وَتَأْدِيبِهِمْ وَبِرْهِمِ^۲

● بارخدایا مرا در تربیت و ادب و نیکوکاری فرزندانم یاری و
مدد بفرما.

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

۱ - روضة کافی ۱ صفحه ۱۵۰
۲ - صحیفه سجّادیه ، (دعاؤه لولده)

انجام وظیفه

عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: ثَلَاثَةٌ تَجِيبُ عَلَى السُّلْطَانِ لِلْخَاصَّةِ وَالْعَامَّةِ: مُكَافَأَةُ الْمُحْسِنِ بِالْإِحْسَانِ لِيَبْزِدَا دُورًا رَغْبَةً فِيهِ وَتَعَمُّدُ ذُنُوبِ الْمُسِيءِ لِيَسْتَوْبَ وَيَرْجِعَ عَنْ غِيهِ وَتَأْلُفُهُمْ جَمِيعًا بِالْإِحْسَانِ وَالْإِنْصَافِ.^۱

● فرموده امام صادق علیه السلام بر فرمانروایان فرض است که همواره سه وظیفه را در باره فرد و جامعه انجام دهند. یکی آنکه نیکوکاران را با پاداش نیک تشویق کنند و از این راه میل درستکاری را در آنان افزایش دهند. دیگر آنکه پرده بدکار را پاره نکنند و گناهش را مستور نگاهدارند تا از کرده خود پشیمان شود و از راه نادرست بازگردد. سوم آنکه با روشهای تفضل آمیز و منصفانه موجبات همبستگی و الفت جامعه را فراهم سازند.

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: اُعِدُّ عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا وَإِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ لَاهِيًا مُتَلَذِّذًا.^۲

● امام باقر (ع) از رسول اکرم (ص) حدیث کرده است که فرموده: صبح کن و روزت را بگذران که یا عالم باشی یا علم آموز، و پرهیز از اینکه عمرت در لذائذ غفلت زاری و کامجوییهای زبانبخش سپری گردد.

۱ - تحف العقول، صفحه ۳۱۹

۲ - مشکوٰۃ الانوار، صفحه ۱۴۳

اخلاق پسندیده : انجام وظیفه

علی علیه السلام در ضمن بعضی از نامه های رسمی از تشویق نیکوکاران سخن گفته و انجام این وظیفه مؤثر تربیتی را به مأمورین عالیرتبه دولت خود ، صریحاً خاطر نشان فرموده است. از آنجمله بمالک اشتر نوشته است .

فَافْسَحْ فِي آمَالِهِمْ وَوَاصِلْ فِي حُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْهِمْ وَتَعَدِيدِ مَا ابْلَى ذَوُّ الْبَلَاءِ مِنْهُمْ ، فَإِنَّ كَثْرَةَ الدُّكْرِ لِيَحْسُنَ أَعْمَالِهِمْ تَهْزُ الشُّجَاعَ وَتُحَرِّضُ النَّاكِلَ .^۱

● بآنان میدان بده تا بآرزوهای مشروع خویش برسند و پیوسته به نیکی یادشان نما . کسانی که با تحمل رنج و زحمت ، بخوبی امتحان داده و انجام وظیفه کرده اند خدمتشانرا بکثرت بیکت بزبان بیاور و قدردانی کن ، چه آنکه تشویق مکرر از کارهای خوب ، دلیران را در انجام وظائف تهییج میکند و ضعیفان ترسورا تشجیع و تشویق مینماید .

مرکز تحقیق کتاب ویر علوم اسلامی

انصاف

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : لَا خَيْرَ لَكَ فِي صُحْبَةِ مَنْ لَا يَرَى لَكَ مِنَ الْحَقِّ مِثْلَ مَا تَرَى لَهُ^۱.

● رسول اکرم (ص) فرموده است : کسیکه تو بحقوق او توجه داری ولی او بحق تو توجه نمیکند رفیق خوبی نخواهد بود و برای مصاحبت شایستگی ندارد .

فَلَمَّا صَارَ بَيْنَ سَبْعِ سِنِينَ قَالَ لِأُمِّهِ حَلِيمَةَ يَا أُمِّي إِنِّي أَخَوْتِي قَالَتْ يَا بُنَيَّ إِنَّهُمْ يَرْعَوْنَ الْغَنَمَ النَّاسِي رَزَقَنَا اللَّهُ أَيَّاهَا بَيْتَرَ كَتَيْكَ ، قَالَ يَا أُمِّاهُ مَا أَنْصَفْتَنِي ، قَالَتْ كَيْفَ ذَلِكَ يَا وَلَدِي ، قَالَ أَكُونُ أَنَا فِي الظِّلِّ وَأَخَوْتِي فِي الشَّمْسِ وَالْحَرِّ الشَّدِيدِ وَأَنَا أَشْرَبُ مِنْهَا اللَّبَنَ^۲.

● موقعیکه حضرت محمد (ص) هفت ساله شد روزی بمادرش حلیمه سعدیه فرمود برادرانم کجا هستند ؟ جواب داد فرزند عزیز ، آنان گوسفندانی را که خداوند ببرکت وجود تو بما مرحمت کرده است بچرا میبزند . طفل گفت مادر ، درباره من بانصاف رفتار ننمودی . مادر پرسید چرا ؟ فرمود آیا سزاوار است که من در سایه خیمه باشم و شیر بنوشم و برادرانم در بیابان برابر آفتاب سوزان باشند .

۱ - تاریخ یعقوبی ، صفحه ۶۶

۲ - بحار ۶ ، صفحه ۸۸

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : تَحَلَّوْا بِاِلَاخْذِ بِالْفَضْلِ وَالْكَفِّ
عَنِ الْبَغْيِ وَالْعَمَلِ بِالْحَقِّ وَالْاِنْصَافِ مِنَ النَّفْسِ .^۱
● علی علیه السلام فرموده است : خویشتن را با فضائل اخلاقی و
ملکات انسانی بیارائید، از ستم خود داری کنید، بحق و درستی رفتار نمائید
و با قضاوت وجدانی خود نسبت بمردم منصف باشید .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَعَ الْاِنْصَافِ تَدُومُ الْاُخُوَّةُ .^۲
● علی علیه السلام فرموده : روابط برادرانه باوجود انصاف و رفتار
منصفانه قابل بقاء و دوام است .

قالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَآمَّا حَقُّ الصَّاحِبِ
فَإِنْ تَصَحَّبَهُ بِالْفَضْلِ مَا وَجَدْتَ إِلَيْهِ سَيْلًا وَآفَاقًا أَقْلَ
مِنَ الْاِنْصَافِ وَأَنْ تُكْرِمَهُ كَمَا يُكْرِمُكَ .^۳

● حضرت سجاد علیه السلام فرمود: حق رفیق اینست که با او بر اساس
تفضل و عواطف عالیّه انسانی برخورد نمائی و در مواردیکه قادر بتفضل
اخلاقی نیستی باید از مرز عدل و انصاف تنزل نمائی و موظفنی که رفیقت
را همواره احترام کنی همانطور که او محترمت میدارد .

۱ - غررالحکم ، صفحه ۲۵۲

۲ - مستدرک ، جلد ۲ ، صفحه ۳۰۸

۳ - تحف العقول ، صفحه ۲۶۶

عَنْ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَقُولُ فِي آخِرِ خُطْبَتِهِ : طُوبَى لِمَنْ طَابَ خُلُقُهُ وَطَهُرَتْ سَجِيَّتُهُ وَصَلَحَتْ سِرِّيرَتُهُ وَحَسُنَتْ عِلَانِيَّتُهُ وَانْفَقَ الْفَضْلَ مِنْ مَالِهِ وَامْسَكَ الْفَضْلَ مِنْ قَوْلِهِ وَانْصَفَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ .^۱

● از حضرت سجاد علیه السلام حدیث شده که رسول اکرم در آخر خطبه خود فرمود : خیر و سعادت برای کسی است که اخلاقش پسندیده و خویش پاک باشد ، باطنش نیکو و ظاهرش خوب باشد ، مازاد اموال خود را انفاق کند و از اداء سخنان زائد امساک نماید و با همه مردم بعدل و انصاف رفتار کند .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ وَاسَى الْفَقِيرَ مِنْ مَالِهِ وَانْصَفَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ فَذَلِكَ الْمُؤْمِنُ حَقًّا .^۲

● امام صادق علیه السلام از رسول اکرم (ص) حدیث کرده که فرموده است : کسیکه با مال خود به یاری تهیدستان می رود و با تمام مردم بر اساس انصاف رفتار میکند او مؤمن واقعی و پیرو حقیقی مکتب اسلام است .

اخلاق پسندیده : تقوی و متقی

تقوی ، و متقی

صَعَدَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الْمِنْبَرَ فَقَالَ إِنَّ النَّاسَ مِنْ آدَمَ إِلَى
يَوْمِنَا هَذَا مِثْلُ أُسْنَانِ الْمُسْطَلِّ لَفَضْلٍ لِيُعَرَّبَ بِي عَلَى الْعَجَمِ
وَلَا لِأَحْمَرَ عَلَى الْأَسْوَدِ إِلَّا بِالتَّقْوَى^۱.

● نبی اکرم (ص) در منبر فرمود : مردم ، از آدم تا امروز همانند
دندانه های شانه با یکدیگر یکسانند ، عرب را بر عجم فضیلتی نیست و
سرخ رویان بر سیاهان برتری و تفرقی ندارند ، تنها پرهیزکاران پاکدل و
درستکار ، گروه ممتاز جامعه هستند .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِنَّا وَالْأَنْبِيَاءُ مِنْ أُمَّتِي
بُرْأَاءُ مِنَ التَّكْلِيفِ^۲.

● رسول اکرم (ص) فرموده است که : من و پرهیزکاران امت من
از تن دادن بکارهای تحمیلی که آمیخته به تصنع و مایه ناراحتی و مشقت
است منزّه و مبری هستیم .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ تَذَكَّلَ لَا بِنَاءَ الدُّنْيَا تَعَرَّى مِنْ
لِبَاسِ التَّقْوَى^۳.

● علی علیه السلام فرموده : کسیکه در مقابل شیفتگان دنیا اظهار ذلت
کند و برای دلباختگان مال و مقام تن بخواری بدهد با این عمل ، جامه
تقوی و پاکی را از بر خود بدر آورده است .

۱ - بحار ، جلد ۶ ، باب فضائل سلمان ، صفحه ۷۶۴

۳ - فهرست غرر ، صفحه ۱۲۶

۲ - احیاء العلوم ، کتاب دوم ،

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَنْ أَرَادَ أَنْ يَكُونَ
أَعَزَّ النَّاسِ فَلْيَتَّقِ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ .^۱

● رسول اکرم (ص) فرموده است : آنکس که میخواهد عزیز -
ترین مردم باشد باید از گناه اجتناب نماید و بتقوی و پرهیزکاری
بگراید .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ سَرَّهُ الْغِنَى بِالْمَالِ وَالْعِزُّ
بِالسُّلْطَانِ وَالْكَثْرَةُ بِالْعَشِيرَةِ فَلْيُخْرِجْ مِنْ ذَلِكَ مَعْصِيَةَ
اللَّهِ سُبْحَانَهُ إِلَى عِزِّ طَاعَتِهِ .^۲

● علی (ع) فرمود : آنکس که دوست دارد بدون ثروت ، غنی
باشد و بدون سلطنت عزیز باشد و بدون عشیره و خانواده تنها نباشد
البتّه باید از ذلت گناهکاری خارج گردد و بمحیط عزّ اطاعت الهی
وارد شود .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ، « قَالَتْ لَهُمَا
فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا » قَالَ : بَيِّنَ لَهَا مَا تَأْتِي وَمَا تَتْرُكُ .^۳

● امام صادق علیه السلام در تفسیر این آیه فرموده است که خداوند
بر بشر واضح و آشکار ساخت آنچه را که خوب است و باید بدان عمل
کند و آنچه را که بد است و باید ترک گوید .

وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ .^۴

ما بشر را به خیر و شرّش هدایت نمودیم .

۱ - بحار جلد ۱۷ صفحه ۴۸ ۳ - غررالحکم صفحه ۲۹۲

۲ - کافی ، ۱ ، صفحه ۱۶۳ ۴ - سوره ۹۰ ، آیه ۱۰

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنَّهُ سُئِلَ فِيمَا النِّجَاةُ غَدَاً فَقَالَ: إِنَّمَا النِّجَاةُ فِي أَنْ لَا تُخَادِعُوا اللَّهَ فَيَخْدَعَكُمْ فَإِنَّهُ مَنْ يُخَادِعِ اللَّهَ يَخْدَعُهُ وَيَخْلَعُ مِنْهُ الْإِيمَانُ وَنَفْسُهُ يَخْدَعُ لَوْ يَشْعُرُ فَبَقِيلَ لَهُ وَكَيْفَ يُخَادِعُ اللَّهَ قَالَ يَعْمَلُ بِمَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ ثُمَّ يُرِيدُ بِهِ غَيْرَهُ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الرِّثَاءَ فَإِنَّهُ شِرْكٌ بِاللَّهِ إِنَّ الْمُرَائِيَّ يُدْعَى يَوْمَ الْقِيَمَةِ بِأَرْبَعَةِ أَسْمَاءٍ: يَا كَافِرُ يَا فَاجِرُ يَا غَادِرُ يَا خَاسِرُ حَبِطَ عَمَلُكَ وَبَطُلَ أَجْرُكَ^۱

● از رسول اکرم (ص) سؤال شد که فردای قیامت نجات در چیست؟

حضرت در جواب فرمود: نجات تنها در این است که با خداوند از در خدعه و فریب وارد نشوید که خداوند با شما خدعه نماید. زیرا هر کس با خدا خدعه کند خدا با او خدعه خواهد کرد و ایمانش را از وی سلب میکند. کسیکه با خدا خدعه میکند اگر درست بفهمد در واقع خود را فریب داده است. گفته شد یا رسول الله چگونه با خدا خدعه میکند؟ فرمود: فریضه‌ای را که خداوند بدان امر فرموده انجام می‌دهد ولی در نیت غیر خدا را اراده مینماید. سپس فرمود: راه تقوی در پیش گیرید و از ریا پرهیزید که ریا شرک بخداوند است و ریا کار در قیامت بچهار اسم خوانده میشود: ای کافر، ای فاجر، ای مکار، ای زیانکار، اعمالش برباد رفت و آجرت باطل شد.

فِي الْخَبَرِ: اِلْزَمُوا التَّقْوَى وَاسْتَعِيدُوا^۲

● در حدیث آمده است که: همواره ملازم تقوی و پرهیزگاری باشید

و خویشتان را به آن عادت دهید.

۱- سفینه ۱، «رای»، صفحه ۴۹۹ - ۲- مجمع البحرین، عود

قالَ رَجُلٌ لِّلْمُحَسَّنِ (ع) إِنَّ لِي ابْنَةً فَمَنْ تَرَى أَنْ أُزَوِّجَهَا لَهُ؟ قالَ زَوِّجْهَا مِمَّنْ يَتَّقِي اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَإِنْ أَحَبَّهَا أَكْرَمَهَا وَإِنْ أَبْغَضَهَا لَمْ يَبْغُضْهَا.^١

● مردی به حضرت حسن (ع) عرض کرد دختری دارم، بنظر شما با که وصلت کنم. فرمود: با کسیکه متقی و باایمان باشد. چه اگر او را دوست ندارد مورد احترامش قرار میدهد و اگر دشمنش ندارد به وی ستم نمیکند.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: أَوْصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَلَا تَحْمِلُوا النَّاسَ عَلَى أَكْثَافِكُمْ فَتَذِلُّوا.^٢

● امام صادق (ع) میفرمود: بشما سفارش میکنم پرهیزکار باشید و با ارتکاب گناه، مردم را بر خود مسلط نکنید و خویشتن را دچار ذلت و خواری ننمائید.

مرکز تحقیق و پژوهش علوم اسلامی

فِي وَصِيَّةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِكُمْبَلٍ: يَا كُمْبَلُ قُلِ الْحَقَّ عَلَى كُلِّ حَالٍ وَوَادِّ الْمُتَّقِينَ وَاهْجُرِ الْفَاسِقِينَ وَجَانِبِ الْمُنَافِقِينَ وَلَا تُصَاحِبِ الْخَائِنِينَ.^٣

● علی علیه السلام بکُمیل بن زیاد توصیه فرمود: که در هر حال بحق سخن گوی، پرهیزکاران را دوست بدار، گناهکاران را ترك گوی، با منافقین میامیز و با خیانتکاران رفاقت مکن.

١- المستطرف، جلد ٢، صفحه ٢١٨

٢- وسائل جلد ٣ صفحه ٢٠٢

٣- مستدرک ٢، صفحه ٣٦٢

احلاق پسندیده: تقوی و متقی

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، اتَّقُوا اللَّهَ حَتَّى تُفَاتَهُ، قَالَ: يُطَاعُ فَلَا يُعْصَى وَبُذِّكِرُ فَلَا يُنْسَى وَبُشْكِرُ فَلَا يُكْفَرُ^۱.

● خداوند در قرآن شریف فرموده است: به حقیقت تقوی، پرهیزگار شوید. ابی بصیر معنی این آیه را از امام صادق (ع) سؤال کرد. حضرت در جواب فرمود: متقی حقیقی کسی است که پیوسته مطیع اوامر الهی باشد، هرگز گناه نکند، همواره در یاد خدا باشد، هرگز حق را فراموش ننماید، تمام نعمتهای الهی را شاکر باشد، هرگز کفران نعمت نکند.

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ أَخْطَأَ وَجْهَهُ الْمَطَالِبِ خَذَلَتْهُ الْحَيْلُ^۲.

● علی علیه السلام میفرمود: آنکس که راه خطا را وجهه عمل خود قرار دهد حيله و تزویر، او را مخدول و منكوب خواهد کرد.

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: تَصْفِيَةُ الْعَمَلِ أَشَدُّ مِنْ الْعَمَلِ^۳.
● علی (ع) میفرمود: مراقبت در پاک واقع شدن عمل دشوارتر از خود عمل است.

۱ - معانی الاخبار صفحه ۲۴۱

۲ - بحار جلد ۱۷ صفحه ۱۳۸

۳ - غرر الحکم صفحه ۳۱۷

كَانَ يَكْتُبُهَا لِمَنْ يَسْتَعْمِلُهُ عَلَى الصَّدَقَاتِ ، اِنْطَلِقْ عَلَى تَقْوَى اللَّهِ وَحَدِّهِ لَا شَرِيكَ لَهُ وَلَا تَرَوْعَنَّ مُسْلِمًا وَلَا تَجْتَازَنَّ عَلَيْهِ كَارِهَا وَلَا تَأْخُذَنَّ مِنْهُ أَكْثَرَ مِنْ حَقِّ اللَّهِ فِي مَالِهِ فَإِذَا قَدِمْتَ عَلَى الْحَيِّ فَأَنْزِلْ بِمَالِهِمْ مِنْ غَيْرِ أَنْ تُخَالِطَ أَبْيَاتَهُمْ ثُمَّ امْضِ إِلَيْهِمْ بِالسَّكِينَةِ وَالْوَقَارِ حَتَّى تَقُومَ بَيْنَهُمْ فَتُسَلِّمْ عَلَيْهِمْ وَلَا تُخْدِجَ بِالتَّحِيَّةِ لَهُمْ ثُمَّ تَقُولُ: عِبَادَ اللَّهِ أَرْسَلَنِي إِلَيْكُمْ وَلِيُّ اللَّهِ وَخَلِيفَتُهُ لَأَخُذَ مِنْكُمْ حَقَّ اللَّهِ فِي أَمْوَالِكُمْ فَهَلْ لِلَّهِ فِي أَمْوَالِكُمْ مِنْ حَقٍّ فَتُؤَدُّهُ إِلَى وَلِيِّهِ فَإِنْ قَالَ قَائِلٌ لَا ، فَلَا تُرَاجِعْهُ وَإِنْ أَنْعَمَ لَكَ مُنْعِمٌ فَاِنْطَلِقْ مَعَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ تُخَفِّفَهُ أَوْ تُرْعِدَهُ أَوْ تُعَسِّفَهُ أَوْ تُرْهِقَهُ ۱

● با تقوی و پاکی به محل مأموریت خود حرکت کن . مواظب باش مسلمانان را آترسانی و بدون تمایل وی از زمینش گذر ننمائی . بیش از حق خدا از او چیزی نگیری . چون وارد آبادی میشوی در کنار چاه آب یا مخزن آب محل ، منزل گزین و به خانه اهالی نرو . سپس با کمال ادب در پهن مردم بایست سلام کن و مراتب درود و تحیت خود را بطور کامل انجام ده و سپس بگو : بندگان خدا ، مرا ولی خدا نزد شما فرستاده تا حق خدا را از شما دریافت دارم . آیا در اموال شما حقوق الهی هست که آنرا به ولی خدا بپردازید ؟ اگر کسی گفت « نه » دیگر به او مراجعه نکن و اگر کسی خود را مدیون شناخت برای وصول زکوة با او برو . ولی متوجه باش او را آترسانی ، باعث بیم و هراسش نشوی ، سخت گیری نکنی و بزحمت و دشواریش نیندازی .

اخلاق پسندیده: تواضع

تواضع و فروتنی

قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِنَّ التَّوَاضِعَ لَا يَزِيدُ الْعَبْدَ إِلَّا رَفْعَةً فَتَوَاضَعُوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ .^۱

● رسول اکرم مه فرمود : تواضع ، بر آدمی جز رفعت مقام نمیافزاید ، فروتنی کنید امید است مشمول فیض و رحمت الهی واقع شوید ،

قالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : التَّوَاضِعُ أَصْلُ كُلِّ شَرَفٍ نَفْسٍ وَ مَرْتَبَةٍ رَفِيعَةٍ .^۲

● امام صادق علیه السلام فرمود : فروتنی و تواضع ، مایه اصلی هر شرف محبوب و مقام بلند است .

رَوَى عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ مَرَّ بِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ السَّوَادِ دَمِيمٍ الْمَنْظَرِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ وَنَزَلَ عِنْدَهُ وَحَادَّثَهُ طَوِيلًا ثُمَّ عَرَضَ عَلَيْهِ نَفْسَهُ فِي الْقِيَامِ بِحَاجَةٍ إِنْ عَرَضَتْ لَهُ . فَقِيلَ لَهُ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ أَنْتَ نَزَلَ إِلَى هَذَا ثُمَّ تَسْأَلُهُ عَنْ حَوَائِجِهِ وَهُوَ إِلَيْكَ أَحْوَجُ . فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَبْدٌ مِنْ عِبِيدِ اللَّهِ وَآخٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَجَارٌ فِي بِلَادِ اللَّهِ يَجْمَعُنَا وَآيَاتُهُ خَيْرُ الْآيَاتِ آدَمُ وَآفَضَلُ الْأَدْيَانِ الْإِسْلَامُ .^۳

● حضرت موسی بن جعفر (ع) بر مرد سیاه چهره و بد منظری گذر کرد ، بر وی سلام نمود و کنارش نشست ، مدتی با او سخن گفت ،

۱ - مجموعه ورام جلد ۱ صفحه ۲۰۱

۲ - محبة البيضاء ، ۶ ، صفحه ۲۲۵

۳ - نصف العقول صفحه ۱۱۳

سپس آمادگی خود را در قضااء حوائجش اعلام فرمود . بعضی که ناظر جریان بودند عرض کردند یا بن رسول الله ، آیا با چنین شخصی می نشینی و از حوائج او سؤال میکنی ؟ حضرت در جواب فرمود این مرد سیاه چهره بنده ایست از بندگان خدا و برادری است بحکم کتاب خدا ، همسایه ایست با ما در بلاد خدا ، حضرت آدم بهترین پدران ، و آئین اسلام بهترین ادیان ، ما و او را بهم ربط داده است .

علی علیه السلام در ضمن بیان صفات مردان با ایمان ، فرموده است :

سَهْلُ الْخَلِيقَةِ لَبِّنُ الْعَرِيكَ ، نَفْسُهُ أَصْلَبُ مِنَ الصُّلْدِ وَهُوَ أَذَلُّ مِنَ الْعَبْدِ .^۱

● اینان اخلاقی هموار و ملایم و طبیعتی نرم و متواضع دارند ، روانشان از سنگ سخت محکمتر است و در رفتار با مردم از بندگان زر خرید ، افتاده تر و خاضعتر .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اَلْتَّكَبُّرُ عَلَى الْمُتَكَبِّرِينَ هُوَ التَّوَاضُّعُ بَعِيْثُهُ .^۲

● علی علیه السلام فرموده : تکبر کردن با افراد متکبر ، خود عین تواضع است .

۱- نهج البلاغه فیض صفحه ۱۲۴

۲- شرح ابن ابی الحدید، جلد ۲۰ ، کلمه ۱۱۰ ، صفحه ۲۹۸

عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ بَلَخٍ قَالَ: كُنْتُ مَعَ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي سَفَرِهِ إِلَى خُرَاسَانَ. فَدَعَا يَوْمًا بِمَائِدَةٍ لَهُ، فَجَمَعَ عَلَيْهَا مَوَالِيَهُ مِنَ السُّودَانِ وَغَيْرِهِمْ. فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ، لَوْ عَزَلْتُ لِهَؤُلَاءِ مَائِدَةً: فَقَالَ مَهْ إِنَّ الرَّبَّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَاحِدٌ وَالْأَلَامُ وَاحِدَةٌ وَالْأَبُ وَاحِدٌ وَالْجَزَاءُ بِالْأَعْمَالِ.

● مردی از اهل بلخ میگوید: در سفری که علی بن موسی الرضا علیهما السلام بخراسان میرفت من با آنحضرت بودم. روزی درکنار سفره خود تمام نوکرها و غلامان سیاه و سفید را برای صرف غذا جمع کرد. عرض کردم بهتر بود برای غلامان و نوکرها سفره جداگانه ای میگسترده اند. فرمود ما کت هاشم، خدای همه یکی است، مادر و پدر همه یکی است، پاداش و کیفر هرکس بسته بطرز عمل او است.

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

حلیم و بردبار

مَرْرَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِقَوْمٍ فِيهِمْ رَجُلٌ يَرْفَعُ حَجَرًا يُقَالُ لَهُ حَجَرُ الْأَشِدَاءِ وَهُمْ يَتَعَجَّبُونَ مِنْهُ. فَقَالَ مَا هَذَا؟ قَالُوا رَجُلٌ يَرْفَعُ حَجَرًا يُقَالُ لَهُ حَجَرُ الْأَشِدَاءِ. قَالَ أَفَلَا أُخْبِرُكُمْ بِمَا هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ؟ رَجُلٌ سَبَّهَ رَجُلٌ فَحَلَّكُمُ عَنْهُ فَنَغَلَبَ نَفْسَهُ وَغَلَبَ شَيْطَانَهُ وَشَيْطَانُ صَاحِبِيهِ.^۱

● رسول اکرم (ص) گذر کرد بر جمعیتی که بین آنها مرد پر قدرت و نیرومندی بود که سنگ بزرگی را از زمین برمیداشت و مردم آنرا سنگ زورمندان یعنی وزنه قهرمانان می نامیدند و همه از عمل آن ورزشکار قوی در شگفتی بودند. رسول اکرم پرسید این اجتماع برای چیست؟ مردم عمل وزنه برداری آن قهرمانرا بعرض رساندند. فرمود آیا شما نگویم قویتر از این مرد کیست؟ قویتر از او کسی است که بوی دشنام گویند و تحمل نماید و بر نفس سرکش و انتقامجوی خود غلبه کند و بر شیطان خویش و شیطان دشنام گو پیروز گردد.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: لَا تُمَارِسَنَّ حَلِيمًا وَلَا سَفِيهًا فَإِنَّ الْحَلِيمَ يَقْلِبُكَ وَالسَّفِيهَ يُوْذِيكَ.^۲

● امام صادق علیه السلام فرموده: نه با بردبار دانا میراث و جدال کن و نه با سفيه نادان، چه انسان بردبار کینه شمارا در دل میگیرد و سفيه نادان به آزارت دست میزند.

۱ - مجموعه درام ۲ ، صفحه ۱۰

۲ - کافی ، جلد ۲ ، صفحه ۳۰۱

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ
...السُّنَّةُ فِيهِمْ بِدْعَةٌ وَالْبِدْعَةُ فِيهِمْ سُنَّةٌ وَالْحَلِيمُ مِنْهُمْ
غَادِرٌ وَالْغَادِرُ بَيْنَهُمْ حَلِيمٌ^۱.

● رسول اکرم (ص) فرموده است : روزگاری بر مردم میآید که
سنت‌های سعادت بخش در جامعه بدعت تلقی میشود و بدعت‌ها سنت ،
بردباران‌شان فریبکار و حيله گران بین مردم بردبار شناخته میشوند .

عَنْ صَالِحِ بْنِ عَقَبَةَ قَالَ سَمِعْتُ الْعَبْدَ الصَّالِحَ (ع) يَقُولُ
يُسْتَحَبُّ غَرَامَةُ الْغُلَامِ فِي صِغَرِهِ لِيَكُونَ حَلِيمًا فِي كِبَرِهِ .
● امام موسی بن جعفر علیه السلام فرموده بهتر آنست که طفل در
کودکی با سختی و مشکلات اجتناب ناپذیر حیات که غرامت زندگی است
روبرو شود تا در جوانی و بزرگسالی ، بردبار و صبور باشد .

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

۱ - سفینه ۱۱ ، زمين ، صفحه ۵۵۷

۲ - وسائل ۵ ، صفحه ۱۲۶ ، الفرامة مايلزم ادائه ، ر منه يستحب غرامة الصبي ،

مجمع البحرين ، (غرم)

حیا و شرم

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : الْحَيَاءُ حَيَاءُ إِنْ ،
حَيَاءُ عَقْلٍ وَحَيَاءُ حُمْقٍ . فَحَيَاءُ الْعَقْلِ هُوَ الْعِلْمُ وَ
حَيَاءُ الْحُمْقِ هُوَ الْجَهْلُ^۱ .

● رسول اکرم (ص) میفرمود : حیا بر دو قسم است ، یکی حیا
عقلانی و آن دیگر حیا احمقانه . حیا عقلانی ناشی از علم و دانش
است و حیا احمقانه عبارت از جهل و نادانی است .

عَنِ الصَّادِقِ عَنِ آبَائِهِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : الْحَيَاءُ عَلَى وَجْهَيْنِ ، فَمِنْهُ الضَّعْفُ
وَمِنْهُ قُوَّةٌ وَآحْلَامٌ وَإِيمَانٌ^۲ .

● امام صادق علیه السلام از رسول اکرم (ص) نقل کرده است که
فرمود : حیا بر دو قسم است ، یک قسمش ضعف نفس و زبونی است
و قسم دیگرش قوت نفس و عقل و ایمان است .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَحْسَنُ الْحَيَاءِ اسْتِحْيَاؤُكَ مِنْ
نَفْسِكَ^۳ .

● علی علیه السلام فرموده است : بهترین شرم و حیا آنست که
تو خود از نفس خویش حیا کنی و قدمی به ناروا برداری .

۱ - کافی جلد ۲ صفحه ۱۰۶

۲ - بحار جلد ۱۵ صفحه ۱۹۷

۳ - غررالحکم صفحه ۱۹۱

اخلاق پسندیده: حیا

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِنَّ طَبَائِعَ النَّاسِ مَرْكَبَةٌ عَلَى الشَّهْوَةِ وَالرَّغْبَةِ وَالْحِرْصِ وَالرَّهْبَةِ وَالْغَضَبِ وَاللَّذَّةِ إِلَّا أَنَّ فِي النَّاسِ مَنْ زَمَّ هَذِهِ الْخِلَالَ بِالتَّقْوَى وَالْحَيَاءِ وَالْإِنْفِ فَإِذَا دَعَتْكَ نَفْسُكَ إِلَى كَثِيرَةٍ مِنَ الْأَمْْرِ فَأَرْمِ بِبَصَرِكَ إِلَى السَّمَاءِ فَإِنْ لَمْ تَخَفْ مَنْ فِيهَا فَانْظُرْ إِلَى مَنْ فِي الْأَرْضِ لَعَلَّكَ تَسْتَحْيِي مِمَّنْ فِيهَا فَإِنْ كُنْتَ لَا مِمَّنْ فِي السَّمَاءِ تَخَافُ وَلَا مِمَّنْ فِي الْأَرْضِ تَسْتَحْيِي تَعُدُّ نَفْسَكَ فِي الْبَهَائِمِ .^۱

● امام باقر علیه السلام فرموده : طبیعت بشر با شهوت و میل و حرص و ترس و خشم و لذت آمیخته شده است جز آنکه در بین مردم کسانی هستند که این پیوند و کشش طبیعی را با نیروی تقوی و حیا و تنزه مهار کرده اند. موقعیکه نفس متجاوزت، تورا بگناه میخواند با آسمان با عظمت و کیهان حیرت زا نگاه کن و از خداوند بزرگی که جهانرا آفریده و بر آن حکومت میکند بترس و از گناه خودداری کن ، اگر از خداوند توانا خوف نداری بزمین نظرافکن شاید از حکومت بشری و افکار عمومی شرم کنی و مرتکب معصیت نشوی ، اگر جرأت و جسارتت بجائی رسیده که نه از حکومت الهی میترسی و نه از مردم زمین شرم داری خود را از صف انسانها خارج بدان و در عداد بهائم و حیوانات بحساب آور .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا حَيَاءَ لَهُ .^۲

● امام صادق علیه السلام میفرمود : ایمان ندارد آنکس که شرم و حیا ندارد .

امام صادق (ع) در توحید مفضل چنین فرموده است :

أَنْظُرِ الْآنَ يَا مُفَضَّلُ إِلَى مَا خَصَّ بِهِ الْإِنْسَانَ دُونَ جَمِيعِ الْحَيَوَانَ مِنْ هَذَا الْخَلْقِ الْجَلِيلِ قَدْرُهُ ، الْعَظِيمِ غِنَاؤُهُ ، أَعْنَى الْحَيَاءِ .^۱

● مفضل ، اینکه دقت کن در صفتی که خداوند آنرا بآدمیان اختصاص داده و حیوانات از آن بی بهره اند ، آن خوی پر ارج و بزرگ ، آن خلق ارزنده و عظیم ، شرم و حیاء است .

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : مَنْ كَسَاهُ الْحَيَاءُ ثَوْبَهُ لَمْ يَرِ النَّاسُ عَيْبَهُ .^۲

● علی علیه السلام فرموده است : آنکس که روپوش جامه اش حیاء باشد عیب او از چشم مردم پنهان است .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ قَلَّ حَيَاؤُهُ قَلَّ وَرَعُهُ .^۳

● علی علیه السلام میفرمود : آنکس که شرم و حیائش کم باشد اجتناهش از گناه کم خواهد بود .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْحَيَاءُ يَصُدُّ عَنْ فِعْلِ الْقَبِيحِ .^۴

● و نیز فرموده است : شرم و حیاء آدمی را از کارهای ناپسندیده باز میدارد .

۲ - رسائل جلد ۳ صفحه ۲۲۱

۱ - بحار جلد ۲ صفحه ۲۵

۳ - غرر الحکم صفحه ۵۱

۴ - نهج البلاغه فیض صفحه ۱۲۳۹

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِذَا لَمْ تَسْتَخِرْ
فَأَفْعَلْ مَا شِئْتَ^۱.

● رسول اکرم (ص) میفرمود : وقتی که شرم و حیا را از دست
دادی هر چه میخواهی بکن ، یعنی افراد بیحیا از گناه و قانون شکنی
بالک ندارند .

قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ لَمْ يَتَّقِ
وُجُوهَ النَّاسِ لَمْ يَتَّقِ اللَّهَ^۲.

● امام عسکری علیه السلام فرموده است : آنکس که از روی مردم
خجالت نمیکشد از خداوند نیز شرم نخواهد داشت .

قَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : فَإِنَّ مِنَ النَّاسِ مَنْ لَوْ لَا الْحَيَاءُ
لَمْ يَتَرَ عَ حَقِّ وَالِدَيْهِ وَلَمْ يَصِلْ ذَا رَحِمٍ وَكَمْ يُوَدُّ أَمَانَةً وَكَمْ
يَعِيفُ عَنْ فَاحِشَةٍ^۳.

● امام صادق علیه السلام به مفضل فرموده است : بعضی از مردمند
که اگر حیا نمی بود حق پدر و مادر و همچنین حق ارحام و بستگان خود
را مراعات نمی نمودند ، اگر حیا و ترس از ملامت مردم نمی بود هیچ
امانتی را بر نمیگردانند و از هیچ فحشاء و بی عفتی چشم پوشی نمی کردند.

۱ - مستدرک جلد ۲ صفحه ۸۶

۲ - بحار جلد ۱۷ صفحه ۲۱۸

۳ - بحار ۲ ، صفحه ۲۵

قالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَالدُّنُوبُ الَّتِي تَهْتِكُ الْعِصَمَ شُرْبُ الْخَمْرِ وَاللَّعِبُ بِالْقِمَارِ .^۱

● حضرت سجاد علیه السلام فرموده است : شرابخواری و قماربازی از گناهانی است که پرده ها را پاره میکند و شرم و حیا را از میان بر میدارد.

عَنْ الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى حَرَّمَ الْخَمْرَ لِمَا فِيهَا مِنَ الْفُسَادِ وَبُطْلَانِ الْعُقُولِ فِي الْحَقَائِقِ وَذَهَابِ الْحَيَاةِ مِنَ الْوُجْهِ .^۲

● حضرت رضا علیه السلام فرموده : خداوند شراب را حرام کرده است برای آنکه شراب مایه فساد است . بعلاوه عقل را از درك حقایق ساقط میکند و آدمی را در مواجهه با مردم بی شرم و حیا مینماید .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِلْعَبَّاسِ : قُلْ وَاحِدٌ . فَقَالَ وَاحِدٌ . فَقَالَ قُلْ أَشْأَنَ . قَالَ اسْتَخَيَّنِي أَنْ أَقُولَ بِاللِّسَانِ الَّذِي قُلْتُ وَاحِدٌ أَثْنَانِ . فَقَبَّلَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَيْنَيْهِ .

● علی علیه السلام به عباس فرمود : بگو یک . گفت یک . فرمود بگو دو . عرض کرد حیا میکنم با زبانی که یک گفته ام دو بگویم . « و این خود اشاره بیک لطیفه توحیدی است ، یعنی موحدین و یکتا - پرستان هرگز بشرك و دو پرستی نمیگیرند . » علی (ع) بمنظور تشویق و تحسین كودك ، چشمهای فرزند خود را بوسید .

۱ - بحار ۱۶ ، صفحه ۱۶۲

۲ - مستدرک ۱۲ ، صفحه ۱۳۷

اخلاق پسندیده: حیا

امام صادق علیه السلام درباره حیا و اثر روانی آن بمفضل

فرموده است:

فَلَوْلَاهُ لَمْ يُقْرَضِيفْ وَلَمْ يُوفَ بِالْعِدَاةِ وَلَمْ تُقْضَ الْحَوَالِجُ وَلَمْ يُشْحَرْ الْجَمِيلُ وَلَمْ يُنْكَبِ الْقَبِيحُ فِي شَيْءٍ مِنَ الْأَشْيَاءِ حَتَّى أَنْ كَثِيرًا مِنَ الْأُمُورِ الْمُفْتَرَضَةِ أَيْضًا أَنْمَا يُفْعَلُ لِلْحَيَاءِ فَإِنَّ مِنَ النَّاسِ مَنْ لَوْلَا الْحَيَاءُ لَمْ يَرْعَ حَقَّ وَالِدَيْهِ وَلَمْ يَصِلْ ذَارِحِمٍ وَلَمْ يُؤَدِّ أَمَانَةً وَلَمْ يَعِيفَ عَنْ فَا حِشَّةٍ .^۱

● اگر تأثیر شرم و حیا نمیبود احترام مهمان و وفاء بعهده مراعات

نمیشد، اگر حیا نمیبود در قضای حوائج و جلب نیکیها و اجتناب از بدیها بطور شایسته اقدام نمیشد. حیا نه تنها در اجراء وظائف اخلاقی مؤثر است بلکه بسیاری از فرائض قانونی نیز در پرتو حیا، جامه عمل میپوشد، زیرا بعضی از مردمنده که اگر حیا نمیبود و از ملامت مردم نمیترسیدند مراعات حق پدر و مادر و همچنین حق ارحام خود را نمیکردند، اگر حیا نمیبود امانتهای مردم را رد نمینمودند و از هیچ عمل منافعی با عفت چشم پوشی نمیکردند.

خداوند در قرآن شریف فرموده است:

وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ .^۲

● خداوند از بیان حق حیا نمیکند. مردان با ایمان نیز پیروی

الحديث : روایات تربیتی

از خداوند بزرگ بدون احساس شرم و حیا ، حق را میگویند و در راه
اعلاء آن ثابت قدمند .

وَلَا يَسْتَحْيِينَ أَحَدًا إِذَا لَمْ يَعْلَمِ الشَّيْءَ أَنْ يَتَعَلَّمَهُ^۲ .
● علی علیه السلام میفرمود : البته هیچکس حیا نکند از اینکه
اگر چیزی را نمیداند یاد بگیرد .

مردان با ایمان چیزی را که نمیدانند با کمال صراحت میگویند
نمیدانیم ، و از اینکه بنادانی خود اعتراف نمایند ، حیا نمیکنند .

وَلَا يَسْتَحْيِينَ أَحَدًا مِنْكُمْ إِذَا سُئِلَ عَمَّا لَا يَعْلَمُ أَنْ
يَقُولَ لَا أَعْلَمُ^۲ .

● علی (ع) میفرمود : هیچکس حیا نکند وقتی از او بپرسند چیزی
را که نمیداند صریحاً بگوید نمیدانم . اولیاء اسلام در موارد بسیاری
مردم را از حیا و خجالت کشیدنهای بیمورد برحذر داشته اند .

شجاعت ، و شجاع

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : أَشْجَعُ النَّاسِ مَنْ غَلَبَ هَوَاهُ^١.

● رسول اکرم (ص) فرموده است : نیرومندترین مردم کسانی هستند که بر تمایلات نفسانی خود پیروز شوند و آنها را مطیع و مسخر منطق عقل خویشان سازند .

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنَّهُ قَالَ : إِنَّ الشَّدِيدَ لَيْسَ مَنْ غَلَبَ النَّاسَ وَلَكِنَّ الشَّدِيدَ مَنْ غَلَبَ نَفْسَهُ^٢.

● رسول اکرم (ص) فرموده : شجاع و نیرومند آنکس نیست که بر مردم غلبه کند و بر رقبا خود پیروز گردد ، بلکه شجاع آنکسی است که بر نفس سرکش خود مسلط شود و عنان هوی و تمایلات خویش را در دست گیرد . تحقیق کتاب پیر علوم اسلامی

قال أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ لِسَخَاءٍ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ سَرَفٌ وَلِلْحَزْمِ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ جُبْنٌ وَلِلْاِقْتِصَادِ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ بُخْلٌ وَلِلشَّجَاعَةِ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ تَهَوُّرٌ^٣.

● حضرت عسکری علیه السلام فرموده است : جود و سخا اندازه‌ای

١ - مستدرک ٢ ، صفحه ٢٤٥

٢ - مستدرک الوسائل ، جلد ٢ ، صفحه ٢٧٠ ٣ - بحار ١٧ ، صفحه ٢١٨

دارد که اگر از آن تجاوز کند اسراف میشود ، احتیاط و محکم کاری اندازه‌ای دارد که اگر از حدش فروتر شد ترس خواهد بود ، صرفه‌جویی و اعتدال در صرف مال اندازه‌ای دارد که اگر از آن بیشتر شود بخل است و شجاعت و دلیری اندازه‌ای دارد که اگر از حدش بگذرد تهور و بی‌باکی خواهد بود .

علی علیه السلام در ضمن بعضی از نامه‌های رسمی از تشویق نیکوکاران سخن گفته و انجام این وظیفه مؤثر تربیتی را به مأمورین عالیرتبه دولت خود ، صریحاً خاطر نشان فرموده است . از آنجمله بمالک اشتر نوشته است .

فَانْفَسَحْ فِيْ اَمَالِهِمْ وَ وَاَصِلْ فِيْ حُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْهِمْ وَتَعْدِيدِ مَا اَبْلَى اَذْوَابُ الْبَلَاءِ مِنْهُمْ ، فَاِنَّ كَثْرَةَ الذِّكْرِ لِحُسْنِ اَفْعَالِهِمْ تَهْزُ الشُّجَاعَ وَتُحَرِّضُ التَّائِيْلَ .^۱

● بآنان میدان بده تا بآرزوهای مشروع خویش برسند و پیوسته به نیکی یادشان نما . کسانی که با تحمل رنج و زحمت ، بخوبی امتحان داده و انجام وظیفه کرده اند خدمان را یک بیک بزبان بیاور و قدردانی کن ، چه آنکه تشویق مکرر از کارهای خوب ، دلیران را در انجام وظائف تهییج میکند و ضعیفان ترسورا تشجیع و تشویق مینماید .

شکر گذار

عَنْ حَمْرَانَ بْنِ أَعْيَنَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا» قَالَ: إِمَّا أَخِيذُ فَهُوَ شَاكِرٌ وَإِمَّا تَارِكُ فَهُوَ كَافِرٌ.^۱

● حمران بن اعین معنی آیه را از امام صادق علیه السلام سؤال کرد، در جواب فرمود: یا انسان راه خدا در پیش میگیرد و از هدایت الهی پیروی میکند، او شکرگزار است، یا راه خدا را ترک میگوید و از هدایت الهی سرپیچی میکند، او کفران کننده است.

عَنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنْ قَوْمًا عَبَدُوا اللَّهَ رَغْبَةً فَتِلْكَ عِبَادَةُ التُّجَّارِ وَإِنْ قَوْمًا عَبَدُوا اللَّهَ رَهْبَةً فَتِلْكَ عِبَادَةُ الْعَبِيدِ وَإِنْ قَوْمًا عَبَدُوا اللَّهَ شُكْرًا فَتِلْكَ عِبَادَةُ الْأَحْرَارِ وَهِيَ أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ.^۲

● حضرت حسین علیه السلام فرموده است: گروهی خداوند را با انگیزه نیل به پاداش و دست یافتن به نعمتهای نامحدودش بندگی میکنند، این قسم عبادت، شایسته سوداگران سودجو است. بعضی خداوند را از ترس عذاب عظیمش میپرستند، این قسم عبادت نیز درخور بردگان زرخیر است. کسانی هستند که خداوند را بمنظور شکرگزاری و انجام یک وظیفه انسانی پرستش می نمایند، این عبادت احرار و آزادگان است و چنین عبادتی افضل و برتر از تمام عبادات است.

۱- تفسیر برهان، صفحه ۱۱۶۳ - ۲- تحف العقول، صفحه ۲۱۶

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ، اَتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ ، قَالَ : يُطَاعُ فَلَا يُعْصَى وَ يُذَكَّرُ فَلَا يُنْسَى وَ يُشْكَرُ فَلَا يُكْفَرُ ^۱ .

● خداوند در قرآن شریف فرموده است : به حقیقت تقوی ، هرگز گار شوید ، ابی بصیر معنی این آیه را از امام صادق (ع) سؤال کرد . حضرت در جواب فرمود : متقی حقیقی کسی است که پیوسته مطیع اوامر الهی باشد ، هرگز گناه نکند ، همواره در یاد خدا باشد ، هرگز حق را فراموش ننماید ، تمام نعمتهای الهی را شاکر باشد ، هرگز کفران نعمت نکند .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَكْثَرُ النَّظَرِ إِلَى مَنْ فَضَّلَتْ عَلَيْهِ فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ أَبْوَابِ الشُّكْرِ ^۲ .

● علی علیه السلام فرموده است : بیشتر توجهت بکسانی باشد که تو بر آنها برتری داری ، چه این خود یکی از درهای شکرگزاری و استفاده از نعمتهای الهی است .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قَالَ انْظُرْ إِلَى مَنْ هُوَ دُونَكَ فَتَكُونَ لَا تَنْعَمُ بِاللَّهِ شَاكِرًا وَلَيَمْزِيهِ مُسْتَوْجِبًا وَلِجُودِهِ سَاكِتًا ^۳ .

● امام صادق علیه السلام فرموده است : برای تسکین خاطر و تخفیف اندوه خود ، همواره بکسی نظر کن که نصیبش از نعمتهای الهی کمتر از

۱ - معانی الاخبار صفحه ۲۴۰

۲ - غرر الحکم ، صفحه ۱۱۷ ۳ - مستدرک ۲ ، صفحه ۶۴

تو است تا شکر نعمتهای موجود را بجای آوردی و برای افزایش نعمت خداوند ، شایسته باشی و قرارگاه عطیه الهی گردی .

قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنِّي لَا أَكْرَهُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ لَا غَرَضَ لِي إِلَّا ثَوَابُهُ . فَمَا كُنْ كَالْعَبْدِ الطَّمِيعِ الْمُطِيعِ إِنْ طَمِيعَ عَمِلَ وَإِلَّا لَمْ يَفْعَلْ وَأَكْرَهُ أَنْ أَعْبُدَهُ إِلَّا لِيَخَوْفَ عِقَابِهِ فَمَا كُنْ كَالْعَبْدِ السَّوِّءِ إِنْ لَمْ يَخَفْ لَمْ يَفْعَلْ . قِيلَ قَدِيمٌ تَعْبُدُهُ قَالَ لِمَا هُوَ أَهْلُهُ بِأَيْدِيهِ عَلَيَّ وَإِنْعَامِهِ .^۱

● حضرت علی بن الحسین علیه السلام میفرمود: دوست ندارم که هدف من در پرستش خداوند، تنها پاداش او باشد که در آنصورت من مانند برده طمعکار و فرمانبرداری خواهم بود که اگر طمع در نهادش باشد عمل میکند و گرنه از کار باز می ایستد و همچنین میل ندارم که خداوند را تنها از جهت ترس عقابش بپرستم و مانند بنده بدکاری باشم که اگر نترسد عمل نکند . عرض شد پس برچه اساس خدا را میپرستی فرمود: از این جهت که او بانیکیهائی که بمن کرده و نعمتهائی که عنایت فرموده شایسته پرستش است .

عَنْ أَيْعَبْدَ اللَّهَ عَكَبَهُ السَّلَامُ قَالَ : مَنْ نَظَرَ إِلَى ذِي عَاقِبَةٍ أَوْ مَنْ قَدَّمَ مَثَلًا بِهِ أَوْ صَاحِبِ بَلَاءٍ فَلْيَقُلْ سِرًّا فِي نَفْسِهِ

الحديث : روایات تربیتی

مِنْ غَيْرِ أَنْ يُسْمِعَهُ الْحَمْدُ لَهُ الَّذِي عَافَانِي .^۱

● هر کس که با مردم دردمند یا ناقص یا گرفتار بلا برخورد می‌کند آهسته و بدون آنکه مرد گرفتار بشنود ، با خود بگوید خدا را شکر که مرا از عیوب و نقائص حفظ کرده است .

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی

صبر و استقامت

امام صادق (ع) فرموده است که لقمان پسر خود چنین گفت:

يَا بُنَيَّ الْكَرَمُ نَفْسُكَ الْتَوَدَّةُ فِي أُمُورِكَ . وَ صَبْرٌ عَلَى
مَوْنَاتِ الْإِخْوَانِ نَفْسُكَ . فَإِنْ أَرَدْتَ أَنْ تَجْمَعَ عِزَّ
الدُّنْيَا فَاقْطَعْ طَمَعَكَ مِمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ فَإِنَّمَا يَبْلُغُ
الْأَنْبِيَاءُ وَالصُّدَّةُ يَقُونَ مَا يَبْلُغُوا بِقَطْعِ طَمَعِهِمْ^۱.

● فرزند عزیز همواره نفس خود را باداء و ظائف شخصی و انجام
کارهای خویش الزام کن . وجان خود را در مقابل شدائدی که از
ناحیه مردم میرسد بصبر و بردباری وادار نما . اگر مایلی در دنیا
ببزرگترین عزت و بزرگواری نائل شوی از مردم قطع طمع کن و آنان
امیدوار مباش . پیامبران و مردان الهی با قطع امید از مردم به مدارج
عالیه خود نائل شدند .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: يَنْبَغِي لِلْمُؤْمِنِ أَنْ
يَكُونَ فِيهِ ثَمَانِي خِصَالٍ ، وَ قَوْراً عِنْدَ الْهَزَاهِرِ ، صَبُوراً
عِنْدَ الْبَلَاءِ^۲.

● امام صادق علیه السلام میفرمود: هشت خصلت پسندیده، شایسته
مردان با ایمان است: اول آرامش نفس و اطمینان خاطر در فتنه‌ها
و حوادث دوم بردباری و صبر در مصائب و بلاهای سنگین .

۱ - بحار جلد ۵ صفحه ۳۲۳ - ۳۲۴

۲ - کافی جلد ۲ صفحه ۴۷

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَنْ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى
 ذُلِّ التَّعَلُّمِ سَاعَةً بَقِيَ فِي ذُلِّ النُّجْهِلِ أَبَدًا .^١
 ● رسول اکرم (ص) میفرمود : آنکس که ساعتی بذلت علم آموزی
 تن ندهد در همه عمر گرفتار ذلت و خواری جهل خواهد بود .

رَوِيَ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ اجْتَنَزَ بِقَصَابٍ وَعِنْدَهُ
 لَحْمٌ سَمِينٌ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ هَذَا اللَّحْمُ سَمِينٌ اشْتَرِ
 مِنْهُ فَقَالَ (ع) : لَيْسَ الشَّمْنُ حَاضِرًا ، فَقَالَ أَنَا أَصْبِرُ يَا أَمِيرَ
 الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ لَهُ : أَنَا أَصْبِرُ عَنِ اللَّحْمِ .^٢

● علی علیه السلام از مقابل دکان قصابی عبور میکرد ، مرد قصاب
 که گوشت فربه‌ای داشت بحضرت عرض کرد : از این گوشت پروار بخرید
 فرمود : فعلاً پول ندارم . قصاب گفت : نسیه میدهم و برای دریافت قیمت
 آن صبر میکنم . امام علیه السلام فرمود : بجای صبر تو ، من از خوردن
 گوشت صبر مینمایم .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الصَّبْرُ عَلَى الْفَقْرِ مَعَ الْعِزِّ أَجْمَلُ
 مِنَ الْغِنَى مَعَ الدُّلِّ .^٣

● علی علیه السلام فرموده : بردباری در فقر توأم با عزت ، بهتر از
 ثروت آمیخته بخواری و ذلت است .

١ - بحار جلد ١٧ صفحه ٤٦

٢ - لنالی الاخبار ، صفحه ١٢٧

٣ - غرر الحکم ، صفحه ٨٩

قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : الْمُؤْمِنُ الَّذِي يُخَالِطُ النَّاسَ وَيَصْبِرُ عَلَى آذَانِهِمْ أَعْظَمُ أَجْرًا مِنَ الْمُؤْمِنِ الَّذِي لَا يُخَالِطُهُمْ وَلَا يَصْبِرُ عَلَى آذَانِهِمْ .^۱

● رسول اکرم (ص) میفرمود : مؤمنی که با مردم میآمیزد و آزار آنان را تحمل میکند در پیشگاه الهی اجرش بزرگتر است از آن مؤمنی که با مردم آمیزش ندارد و پراذیت آنها صبر نمیکند .

هَذَا أَبِي بَصِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ :
 أَنَّ الْحُرَّ حُرٌّ عَلَى جَمِيعِ أَحْوَالِهِ ، أَنَّ نَائِبَتَهُ نَائِبَةٌ صَبْرًا
 لَهَا ، وَأَنَّ تَدَاكُتْ عَلَيْهِ الْمَصَائِبُ لَمْ تَكْسِرْهُ ، وَأَنَّ
 أُسْرَ وَقَهْرًا أَوْ اسْتَبْدَالَ بِالْيُسْرِ عُسْرًا ، كَمَا كَانَ يُوسُفُ
 الصِّدِّيقُ الْأَمِينُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ لَمْ يَضُرُّهُ حُرِّيَّتُهُ أَنْ
 اسْتُعِيدَ وَقَهْرُهُ وَأَمِيرُهُ وَلَمْ يَضُرُّهُ ظُلْمَةُ الْجُبِّ وَ
 وَحْشَتُهُ وَمَا نَالَهُ أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِ فَجَعَلَ الْجَبَّارَ الْعَاتِيَّ
 لَهُ عَبْدًا بَعْدَ إِذْ كَانَ لَهُ مُنَاكَأً .^۲

● ابی بصیر گفت از امام صادق (ع) شنیدم که فرمود : آزاد مرد ، در همه حالات ، آزاد است ، اگر بمصیبتی دچار شود صبر میکند ، اگر گرفتار هجوم هلا گردد شکست نمیخورد ، آزاد مرد اگر اسیر شود ، ستم بیند ، آسایشش بسختی مبدل گردد ، باز هم آزاد است ، چنانکه

۱ - مجموعه ورام جلد ۱ صفحه ۹

۲ - کافی جلد ۲ صفحه ۸۹

بروح آزاد یوسف صدیق آسیبی نرسید ، با آنکه بردگی رفت ، اسیر
شد ، ستم دید ، همچنین تاریکی زندان ، وحشت حبس ، و مصائب ؛
دیگری که دامنگیر آن مرد الهی شد ، ضرری بشخصیت روحی وی نزد ،
و سرانجام خداوند بر او منت گذارد ، باوج عظمت و اقتدارش رسانید
و فرمانروای جبار مصر را ، که روزی مالک یوسف صدیق بود ،
ببندگی و غلامی وی درآورد !

مرکز تحقیقات کاتبین علوم اسلامی

اخلاق پسندیده: صدق

صدق و راستی

قال رَسُولُ اللَّهِ (ص): اقْرَبُكُمْ مِنِّي غَدًا فِي الْمَوْقِفِ
اصْدَقُكُمْ فِي الْحَدِيثِ وَادَاكُمْ لِإِلَآمَانَةٍ وَأَوْفَاكُمْ بِالْعَهْدِ
وَاحْسَنُكُمْ خُلُقًا وَاقْرَبُكُمْ مِنَ النَّاسِ.^۱

● رسول اکرم میفرمود: کسانی که در سخن راستگوتر و در اداء
امانت مواظبتر و در عهد و پیمان باوفا تر و در اخلاق نیکوتر و با مردم
گرمتر هستند در قیامت بمن از همه نزدیکترند.

امام صادق (ع) میفرمود:

إِنَّ اللَّهَ لَمْ يَبْعَثْ نَبِيًّا إِلَّا بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَدَاءِ الْإِمَانَةِ.^۲
● خداوند تمام برگزیدگان خود را مأموریت داد که مردم را
براستگویی و اداء امانت که ندای فطرتست دعوت نمایند.

امام (ع) در باره مؤمن کامل در ضمن حدیثی میفرماید:

صَدَقَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَوَفَّى بِشَرْطِهِ وَذَلِكَ قَوْلُهُ عَزَّوَجَلَّ:
«رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ فَبِذَلِكَ الَّذِي لَا يُصِيبُهُ
أَهْوَالُ الدُّنْيَا وَلَا أَهْوَالُ الْآخِرَةِ».^۳

● راستی در عهد پروردگار ثابت و پیمان خدا وفادار است. او از
کسانیست که در قرآن به وفاداری معرفی شده اند، او در دنیا گرفتار
نگرانی نیست و در قیامت نیز هراسی ندارد.

۱- تاریخ یعقوبی جلد ۲ صفحه ۶۰

۲- بحار الانوار جلد ۱۰ صفحه ۵۰

۳- سفینه صدق، صفحه ۱۸

الحديث : روایات تربیتی

امام (ع) میفرمود :

لَا تَنْظُرُوا إِلَى طُولِ رُكُوعِ الرَّجُلِ وَ سُجُودِهِ فَإِنَّ ذَلِكَ شَيْءٌ قَدْ اِعْتَادَهُ فَلَئِنْ تَرَكَهُ اسْتَوْحَشَ لِدَلِيكَ وَلَكِنْ اَنْظُرُوا إِلَى صِدْقِ حَدِيثِهِ وَ اَدَاءِ اَمَانَتِهِ ^۱

● برای اینکه پاکی و خوبی مردی را بشناسید بر کوع و سجده طولانی او نگاه نکنید زیرا او باین عمل معتاد شده ، اگر ترك کند از ترك عادت وحشت زده میشود ، ولی براستگویی و اداء امانتش نگاه کنید و از این راه او را بشناسید .

قَالَ عَلَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ : رَأْسُ الْاِيْمَانِ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ التَّحَلِّي بِالصَّدْقِ ^۲

● علی علیه السلام فرموده : سرآغاز ایمان ، تخلق به اخلاق حمیده و خود آرائی به زبور راستی است .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يَا عَلِيُّ إِنَّ اللَّهَ هَزَّ وَجِلٌ أَحَبُّ الْكَيْدِ فِي الصَّلَاحِ وَ أَبْغَضُ الصَّدْقِ فِي الْفُسَادِ ^۳

● رسول کرم صلی الله علیه و آله بعلی علیه السلام فرمود : خداوند دروغی را که موجب صلاح باشد دوست دارد و راستی را که باعث فساد گردد دشمن دارد .

۱- سفینه صدق ، صفحه ۱۸

۲- فهرست فرر ، صفحه ۹۴

۳- بهار ، جلد ۱۷ ، صفحه ۱۴

عفو و گذشت

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قِلَّةُ الْعَفْوِ أَقْبَحُ الْعُيُوبِ وَ التَّسَرُّعُ إِلَى الْإِنْتِقَامِ أَعْظَمُ الذُّنُوبِ .^۱

● علی (ع) میفرمود : زشت ترین عیبها کم گذشتی از لغزش مردم و بزرگترین گناهان شتاب کردن در انتقام است .

قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَحَقٌّ مَنْ سَأَلَكَ أَنْ تَعْفُو عَنْهُ وَإِنْ عَلِمْتَ أَنَّ الْعَفْوَ يَضُرُّ أَنْتَصَرْتَ .^۲

● حضرت سجاد علیه السلام فرموده : حق اخلاقی آنکس که بتو بد کرده اینست که او را عفو نمائی و اگر بدانی عفو تو مضر است و او را به تجرئی و تجاوز و امیدارد، برای کیفر او، از قانون و مردم نصرت میطلبی.

اسماعیل بن فضل هاشمی از امام صادق علیه السلام سؤال کرد : چرا حضرت یعقوب طلب عفو فرزندان را به تعویق انداخت ، ولی یوسف فوراً برادران گناهکار خود را بخشید و برای آمرزش آنان دعا کرد : قَالَ لِأَنَّ قَلْبَ الشَّابِّ أَرْقَ مِنْ قَلْبِ الشَّيْخِ ، وَكَانَ جِنَايَةُ وَلَدٍ يَعْقُوبَ عَلَى يُوسُفَ وَجِنَايَتُهُمْ عَلَى يَعْقُوبَ إِنَّمَا كَانَتْ بِجِنَايَتِهِمْ عَلَى يُوسُفَ ، فَبَادَرَ يُوسُفُ إِلَى الْعَفْوِ عَنْ حَقِّهِ

۱ - غررالحکم صفحه ۴۷

۲ - مکارم الاخلاق، صفحه ۲۳۴

الحديث : روایات تربیتی

وَأَخَّرَ يَعْقُوبُ الْعَفْوَ، لِأَنَّهُ عَفْوُهُ إِنَّمَا كَانَ عَنْ حَقٍّ غَيْرِهِ
فَأَخَّرَهُمْ إِلَى السَّحَرِ لِنَبْلَةِ النُّجُمَةِ .^۱

حضرت دو جواب داد :

- اول آنکه جوان از پیر رفیق القلب تر است باین جهت یوسف از عذرخواهی برادران زودتر متأثر شد و آنانرا فوراً بخشید .
- دوم آنکه فرزندان یعقوب بیوسف ستم کرده بودند ، یوسف خود صاحب حق بود و آنانرا فوراً بخشید ، ولی یعقوب که باید حق دیگری را ببخشید ، بتعویق انداخت که سحر شب جمعه برای آنان طلب آمرزش نماید .

مرکز تحقیق کتاب و ترویج علوم اسلامی

قناعت

قال النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : عِزُّ الْمُؤْمِنِ اسْتِغْنَاؤُهُ عَنِ النَّاسِ وَفِي الْقَنَاعَةِ الْحُرْبَةُ وَالْعِزُّ^۱

● رسول اکرم (ص) فرموده : عزت مردم با ایمان در بی نیازی از مردم است و آزادی و شرافت در پرتو قناعت بدست میآید .

قالُ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ اقْتَصَرَ عَلَى بُلْغَةِ الْكَفَافِ فَقَدْ انْتَضَمَ الرَّاحَةَ^۲

● علی علیه السلام فرموده است : هر کس بدرآمدی که بکفاف زندگیش رسا باشد اکتفا کند از پریشان فکری رهیده و بدینوسیله آسایش خاطر خود را مرتب ساخته است .

قالَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنْ لَيْسَ خَاءٌ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ سَرْفٌ وَلِلْحَزْمِ مِقْدَارٌ فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ جُبْنٌ وَلِلْاِقْتِصَادِ مِقْدَارٌ فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ بُخْلٌ وَلِلشَّجَاعَةِ مِقْدَارٌ فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ تَهَوُّرٌ^۳

● حضرت عسکری علیه السلام فرموده است : جود و سخا اندازه‌ای دارد که اگر از آن تجاوز کند اسراف میشود ، احتیاط و محکم کاری اندازه‌ای دارد که اگر از حدش فروتر شد ترس خواهد بود ، صرفه‌جویی و اعتدال در صرف مال اندازه‌ای دارد که اگر از آن بیشتر شود بخل است و شجاعت و دلیری اندازه‌ای دارد که اگر از حدش بگذرد تهوّر و بی باکی خواهد بود .

۱ - مجموعه ورام ۱ ، صفحه ۱۶۹

۲ - نهج البلاغه ، کلمه ۳۶۳

۳ - بحار ۱۷ ، صفحه ۲۱۸

مدارا و ملایمت

عَنْ آيِبِ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ هَذَا الدِّينَ مَتِينٌ فَأَوْغِلُوا فِيهِ بِرِفْقٍ^١.

● امام باقر علیه السلام از رسول اکرم صلی الله علیه وآله حدیث کرده که فرمود : اسلام دین محکم و قوی خداوند است، راه مستقیم آنرا با مدارا به پیمائید و تند روی ننمائید .

عَنْ آيِبِ عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِنْ شِئْتَ أَنْ تُكْرِمَ فَلَئِنْ، وَإِنْ شِئْتَ أَنْ تُهَانَ فَانْخَشِنْ^٢.

● امام صادق علیه السلام فرموده است : اگر میخواهی در جامعه مورد تکریم و احترام باشی با مردم به مدارا و نرمی برخورد کن ، و اگر میخواهی با تحقیر و اهانت مردم مواجه شوی روش تند و خشونت در پیش گیر .

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

عَنْ آيِبِ عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ كَانَ رَافِقًا فِي أَمْرِهِ نَالَ مَا يُرِيدُ مِنَ النَّاسِ^٣.

● حضرت صادق علیه السلام فرموده است : کسیکه کار خود را با لطف و مدارا انجام دهد به آنچه از مردم متوقع است نائل خواهد شد .
فِيهِ الرِّضَا (ع) قَالَ الْعَالِمُ (ع) قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : رَأْسُ الْحِمْبَةِ الرَّفْقُ بِالْبَدَنِ^٤.

٣ - کافی ٢، صفحه ١٢٠

١ - کافی ٢٢، صفحه ٨٦

٤ - بحار، جلد ١٤، صفحه ٥٢٠

٢ - تحف العقول، صفحه ٣٥٦

اخلاق پسندیده : مدارا

● حضرت موسی بن جعفر علیه السلام از رسول اکرم (ص) حدیث کرده است که فرموده : اعتدال در کار و مدارا کردن با بدن در رأس تمام پرهیزها است .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ لَمْ يُصْلِحْهُ حُسْنُ الْمُدَارَةِ يُصْلِحْهُ حُسْنُ الْمُكَافَاةِ .

● علی علیه السلام فرموده است : کسی که ملائمت و حسن سلوک او را اصلاح نکند ، مجازات بجا و خوب ، اصلاحش خواهد کرد .

هلال بن حکم میگوید : پس از آنکه به محضر پیغمبر اکرم (ص) شرفیاب شدم و قبول اسلام کردم از فرائض و سنن دینی مطالبی را آموختم ، از آن جمله این بود که بمن توصیه شد هر وقت خودت عطسه کردی خدای را حمد کن ، و اگر دیگری عطسه کرد درباره اش دعا کن و برای او از خداوند طلب رحمت نما . روزی در صفوف مردم با رسول اکرم (ص) به جماعت نماز میگذاردم ، یکی از مأمومین عطسه کرد من گفتم « یرحمک الله » . دیدم نمازگزاران زیر چشم متوجهم شدند و با تندی بمن مینگرند . گفتم مگر چه شده که این چنین با خشم مرا نگاه میکنند . مردم با شنیدن کلام من مکرر « سبحان الله » گفتند . پس از آنکه نماز پایان یافت بلافاصله پیغمبر (ص) فرمود : آنکس که در خلال نماز سخن گفت که بود ؟ مردم بمن اشاره کردند .

الحديث : روایات تربیتی

فَدَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَقَالَ: اِنَّمَا الصَّلَاةُ لِلْقِرَاءَةِ وَلِذِكْرِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ وَآذَا كُنْتَ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَكُنْ ذَلِكَ حَالُكَ. قَالَ فَمَا رَأَيْتُ مُعَلِّمًا اَرْفَقَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ .
● پیغمبر اکرم (ص) مرا نزد خویش خواند و فرمود : نماز برای قرائت قرآن و ذکر خداوند است و موقعی که در نماز هستی باید وضعت چنین باشد .

پیشوای اسلام تذکرات اصلاحی خود را آنقدر با نرمی و ملائمت بیان فرمود که مرد، تحت تأثیر قرار گرفت و گفت من ندیده‌ام معلمی در مقام آموزش بیشتر از پیغمبر رفیق و مدارا نماید .

مرکز تحقیقات کتب و ترویج علوم اسلامی

اخلاق پسندیده: ورع

ورع
اجتناب از گناه

روز جمعه‌ای که مصادف با آخر شعبان بود نبی اکرم بر منبر خطبه میخواند و وظائف مردم را در ماه رمضان بیان میفرمود .
قالَ عَلِيٌّ فَقُمْتُ وَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَفْضَلُ الْإِعْمَالِ فِي هَذَا الشَّهْرِ^۱

● علی (ع) بپاخواست و گفت یا رسول الله در ماه رمضان چه عملی بهتر از تمام اعمال است ؟ پیغمبر فرمود :
الْوَرَعُ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ: بهترین عمل اجتناب از گناه است .

رسول اکرم میفرمود :
لَرَدُّ الْمُؤْمِنِ حَرَامًا يَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ سَبْعِينَ حِجَّةً مَبْرُورَةً^۲
● مسلمانی که از یک گناه اعراض کند اجر هفتاد حج مقبول در پیشگاه

خداوند دارد .
علی (ع) فرموده است :

غَضُّ الطَّرْفِ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ أَفْضَلُ عِبَادَةٍ^۳
● بهترین عبادت چشم‌پوشی از گناه است .

مَنْ أَحَبَّ الْمَكَارِمَ اجْتَنَبَ الْمَحَارِمَ^۴
● کسی که بکرامت نفس و شرف آدمی علاقه دارد حتماً باید از گناه بپرهیزد . در حدیث دیگر فرمود :

۱- میون اخبار الرضا صفحه ۱۶۴

۲ و ۳- مستدرک الوسائل جلد ۲ صفحه ۳۰۲ ۴- ارشاد مفید صفحه ۱۴۱

الحديث : روایات تربیتی

مَنْ تَرَكَتْ الشَّهَوَاتِ كَانَ حُرّاً^۱

● آزاد مرد کسی است که تمایلات غیرمشروع خود را ترك گوید.

از امام صادق (ع) است که خداوند بموسی بن عمران فرمود :

يَا مُوسَى مَاتَقَرَّبَ إِلَى الْمُتَقَرَّبُونَ بِمِثْلِ الْوَرَعِ عَنْ مُحَارِمِي^۲
● هیچ عاملی برای قرب پاكان بخداوند مانند اجتناب از گناه نیست.

امام صادق (ع) از حضرت مسیح روایت کرده است که مسیح

میفرمود :

إِنَّ مُوسَى أَمَرَكُمْ أَنْ لَا تَزْنُوا وَ إِنَّا أَمَرُكُمْ أَنْ لَا تُحَدِّثُوا
أَنْفُسَكُمْ بِالزُّنَا فَضْلاً أَنْ تَزْنُوا فَإِنَّ مَنْ حَدَّثَ نَفْسَهُ
بِالزُّنَا كَانَ كَمَنْ أَوْقَدَ فِي بَيْتِ مُزَوَّقٍ فَأَفْسَدَ التَّزَاوِيقَ
الذَّخَانَ وَ إِن لَّمْ يَحْتَرِقِ الْبَيْتُ^۳

● موسی بن عمران به شما امر کرد که زنا نکنید و من بشما امر میکنم

که فکر زنا را در خاطر نیاورید چه رسد بعمل زنا زیرا آنکه فکر زنا کند
مانند کسی است که در عمارت زیبا و مزین آتش روشن کند دودهای
تیره آتش زیبائیهای عمارت را خراب میکند اگرچه عمارت آتش نگیرد

امام سجاد (ع) فرمود :

مَنْ اجْتَنَبَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ فَهُوَ مِنْ أَعْبَادِ النَّاسِ^۴

● کسیکه از گناه اجتناب نماید در ردیف بهترین عباد است .

۱- بحار جلد ۱۷ صفحه ۶۷

۲- وسائل ۵ صفحه ۳۷

۳- مستدرک الوسائل جلد ۲ صفحه ۳۰۲

۴- کافی جلد ۲ صفحه ۸۰

اخلاق پسندیده: ورع

علی (ع) میفرمود:

اجْتَنَابُ السَّيِّئَاتِ أَوْلَى مِنْ اكْتِسَابِ الْحَسَنَاتِ^۱
● پرهیز از گناه در راه سعادت بهتر از نیکوکاری است.

علی (ع) میفرمود:

صِيَامُ الْقَلْبِ عَنِ الْفِكْرِ فِي الْأَنَامِ أَفْضَلُ مِنْ صِيَامِ الْمَرْءِ
عَنِ الطَّعَامِ^۲
● امساک قلب، از تفکر در گناه بهتر است از اینکه مرد از غذا
امساک نماید.

عَنْ أَيْعُبُدَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَا يَسْتَعْنِي أَهْلُ كُلِّ بَلَدٍ عَنْ
ثَلَاثَةٍ يُفْزَعُ إِلَيْهِ فِي أَمْرِ دُنْيَاهُمْ وَآخِرَتِهِمْ فَإِنْ عَدِمُوا
ذَلِكَ كَانُوا هَمَجًا فَقِيهِ عَالِمٌ وَرِعٌ وَآمِرٌ خَيْرٌ مُطَاعٌ وَطَيِّبٌ
بَصِيرٌ ثِقَةٌ^۳.

● امام صادق علیه السلام فرموده: مردم تمام بلاد از سه طبقه بی نیاز
نیستند تا در تنظیم امور دنیا و آخرت خود بآنان پناهنده شوند و اگر گروهی
فاقد آن سه باشند زندگی وحشی و حیوانی خواهند داشت نه زندگی انسان،
اول، فقیهی که عالم و متقی باشد، دوم حکومتی که خیرخواه و فرمانروا
باشد، سوم طیبی که در کار خود بینا و مورد اعتماد مردم باشد.

۱- غررالحکم صفحه ۵۷

۲- غررالحکم صفحه ۴۵۸

۳- تحف العقول، صفحه ۳۲۱

قال رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اقْرَبُكُمْ مِنِّي غَدًا فِي الْمَوْقِفِ
اَصْدَقُكُمْ فِي الْحَدِيثِ وَ اَظْاَكُم لِيْلَامَانَةِ وَ اَوْفَاكُم بِالْعَهْدِ
وَ اَحْسَنُكُمْ خُلُقًا وَ اقْرَبُكُمْ مِنَ النَّاسِ .^١

● رسول اکرم میفرمود : کسانی که در سخن راستگوتر و در اداء
امانت مواظبتر و در عهد و پیمان باوفا تر و در اخلاق نیکوتر و با مردم
گرمتر هستند در قیامت بمن از همه نزدیکترند .

يَجِبُ عَلَى الْمُؤْمِنِ الْوَفَاءُ بِالْمَوَاعِدِ وَالصَّدْقُ
فِيهَا .^٢

● بر مسلمان واجب است پیمان خود وفا کند و نسبت بآن صادقانه
عمل نماید .

عَنْ أَبِي مَالِكٍ قَالَ قُلْتُ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (ع) اخْبِرْنِي
بِجَمِيعِ شَرَائِعِ الدِّينِ قَالَ : قَوْلُ الْحَقِّ وَالْحُكْمُ بِالْعَدْلِ
وَالْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ .^٣

● ابی مالک از حضرت سجاد (ع) درخواست کرد که او را از جمیع
طرق و مناهج دین آگاه سازد . حضرت در پاسخ او بعنوان قدر جامع تمام
پوشهای اسلامی از سه مسئله انسانی و اخلاقی نام برد : سخن حق ، حکم
بعدل ، و وفای بعهد .

١- تاریخ یعقوبی جلد ٢ صفحه ٦٠

٢- مستدرک جلد ٢ صفحه ٨٥ ٣- مستدرک ، جلد ٢ ، صفحه ٢٠٩

اخلاق پسندیده : وفای بعهده

رسول اکرم (ص) فرمود :

ثَلَاثَةٌ لَيْسَ لِأَحَدٍ فِيهِنَّ رُخْصَةٌ : الْوَفَاءُ لِمُسْلِمٍ كَانَ أَوْ كَافِرٍ ، وَبِرُّ الْوَالِدَيْنِ مُسْلِمَيْنِ كَانَا أَوْ كَافِرَيْنِ ، وَآدَاءُ الْأَمَانَةِ لِمُسْلِمٍ كَانَ أَوْ كَافِرٍ .^۱

● سه چیز است که احدی مجاز نیست از آن تخلف و سرپیچی نماید : اول وفاء بعهده ، خواه طرف پیمان مسلمان باشد یا کافر . دوم نیکی بپدر و مادر ، خواه مسلمان باشند یا غیر مسلمان . سوم اداء امانت ، خواه صاحب امانت مسلم باشد یا کافر .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : ثَلَاثٌ لَمْ يَجْعَلِ اللَّهُ هَزْوَ جَلٍّ لِأَحَدٍ فِيهِنَّ رُخْصَةٌ : آدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَالْفَاجِرِ وَالْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ لِلْبَرِّ وَالْفَاجِرِ وَبِرُّ الْوَالِدَيْنِ بَرِّينِ كَانَا أَوْ فَاجِرَيْنِ .^۲

● امام باقر علیه السلام فرمود : سه چیز است که خداوند باحدی اجازه تخلف از آنها را نداده است ، اول اداء امانت چه صاحب امانت نیکوکار باشد چه گناهکار ، دوم وفاء بعهده خواه صاحب عهد صحیح - العمل باشد یا بد عمل ، سوم احترام و نیکی بپدر و مادر خواه درستکار باشند یا نادرست .

علی علیه السلام فرمود :

وَقَاءُ بِالذِّمِّ زِينَةُ الْكَرَمِ .^۳

وفای بعهده و پیمان ، آراستن جوانمردی است .

۱ - مجموعه ورام جلد ۲ صفحه ۱۲۱

۳ - فرائد الحکم صفحه ۷۸۰

۲ - کافی جلد ۲ صفحه ۱۶۲

۵ - قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ فَلْيُفِ إِذَا وَعَدَ .
● رسول اکرم میفرمود : آنکس که بخدا و روز جزا ایمان دارد
البته باید بعهده و پیمان وفادار باشد .

۴ - سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : عِدَّةُ الْمُؤْمِنِ أَخَاهُ
نَذْرٌ لَا كَفَّارَةَ لَهُ .
● وعده‌ای که مسلمان برادر دینی خود میدهد، مانند نذر شرعی،
وفاء بآن لازم است با این تفاوت که در تخلف، مثل نذر، کفاره ندارد .

۳ - عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ آبَائِهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص)
لَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ .
● حضرت موسی بن جعفر (ع) روایت کرده است که رسول اکرم (ص)
فرمود : مسلمان نیست آنکس که بعهده و پیمان وفادار نباشد .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْوَفَاءُ لِأَهْلِ الْغَدْرِ غَدْرٌ عِنْدَ اللَّهِ
سُبْحَانَهُ وَالْغَدْرُ لِأَهْلِ الْغَدْرِ وَفَاءٌ عِنْدَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ .
● علی علیه السلام فرموده : وفا در مورد فریبکاران ، نزد خداوند
مکر است ، و مکر کردن با فریبکاران ، در پیشگاه الهی وفا است .

اخلاق پسندیده : وفای به عهد

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : لَا يَصْلَحُ الْكَذِبُ جِدًّا وَلَا هَزْلًا وَلَا أَنْ يَعِدَ أَحَدُكُمْ صَبِيَّةً ثُمَّ لَا يَفِيَّ لَهَا .^۱

● شایسته نیست آدمی بجد یا بشوخی دروغ بگوید ، شایسته نیست کسی بفرزند خود وعده‌ای بدهد و بآن وفا ننماید .

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) :
إِذَا وَاْعَدَ أَحَدُكُمْ صَبِيَّةً فَلْيُتَجَرَّزْ .^۲

● علی علیه السلام از رسول اکرم روایت کرده است که فرمود :
وقتی یکی از شما بفرزند خود وعده‌ای داد البته بآن وفا کند و از عهد خود تخلف ننماید .

عَنْ كَلْبِ بْنِ الصَّيْدَاوِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو الْوَحْشَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ :
إِذَا وَعَدْتُمْ الصَّبِيَّانَ فَمُؤَالِهَتُهُمْ فَإِنَّهُمْ يَرَوْنَ أَنَّكُمْ الَّذِينَ تَرَزُّقُونَهُمْ إِنْ أَلَّاهُ عَزَّوَجَلَّ لَيْسَ يَغْضَبُ لِشَيْءٍ كَغَضَبِهِ
لِلنِّسَاءِ وَالصَّبِيَّانِ .^۳

● کلب صیداوی از حضرت ابوالحسن (ع) حدیث میکند که فرمود :
چون باطفال وعده‌ای دادید وفا کنید و تغلف ننمائید زیرا کودکان گمان میکنند شما رازق آنها هستید . خداوند برای هیچ چیز ، بقدر تجاوز بحقوق زنان و کودکان غضب نمیکند .

۱ - وسائل جلد ۳ صفحه ۲۲۲

۲ - مستدرک جلد ۲ صفحه ۶۲۶

۳ - کافی جلد ۶ صفحه ۵۰

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَحِبُّوا الصُّبَّانَ وَارْحَمُوهُمْ وَإِذَا وَعَدْتُمُوهُمْ فَقُولُوا لَهُمْ فَإِنَّهُمْ لَا يَرُونَا إِلَّا أَنْتُمْ تَرُزُّقُونَهُمْ .^۱

● کودکان را دوست بدارید و با آنان عطف و مهربان باشید ، وقتی بآنها وعده‌ای می‌دهید حتماً وفا کنید زیرا کودکان ، شمارا رازق خود می‌پندارند .

على عليه السلام درضمن عهدنامه خود بمالک اشتر فرمود :
وَإِنْ عَقَدْتَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ عَدُوِّكَ عَقْدَةً أَوْ الْبَسْتَهُ مِنْكَ ذِمَّةً فَحُطِّ عَهْدُكَ بِالْوَفَاءِ وَأَرْعَ ذِمَّتَكَ بِالْأَمَانَةِ .
● اگر بین خود و دشمنی قرار دادی منعقد نمودی یا باو امان دادی بعهدی که کرده‌ای وفادار باش و بامانی که داده‌ای امین و درستکار .
فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ شَيْءٌ النَّاسُ أَشَدُّ عَلَيْهِ اجْتِمَاعاً مَعَ تَفَرُّقِ أَهْوَائِهِمْ وَتَشْتِتِ آرَائِهِمْ مِنْ تَعْظِيمِ الْوَفَاءِ بِالْعُهُودِ .

● زیرا از بین واجبات و فرائض الهی هیچ چیزی نزد مردم ، باختلافاتی که در عقاید و افکار دارند ، بقدر وفاء بعهد مورد تعظیم و احترام نیست .

۱ - وسائل جلد ۵ صفحه ۱۲۶

۲ - نهج البلاغه فیه فیض صفحه ۱۰۱۸

۱۲۰ . اخلاق ناپسند
[الأخلاق الذميمة]

اسراف و زیاده روی

عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: اتَّقُوا اللَّهَ
أَعْطَى مَنْ أَعْطَى مِنْ كَرَامَتِهِ عَلَيْهِ وَمَنْعَ مَنْ مَنَعَ مِنْ هَوَانٍ بِهِ
عَلَيْهِ لَا وَلَكِنَّ الثَّمَالَ مَالُ اللَّهِ يَضَعُهُ عِنْدَ الرَّجُلِ وَدَائِبِعَ وَجَوَازَ
لَهُمْ أَنْ يَأْكُلُوا قَصْدًا وَيَلْبَسُوا قَصْدًا وَيَنْكِحُوا قَصْدًا وَيَرْكَبُوا
قَصْدًا وَيَعُودُوا بِمَا سِوَى ذَلِكَ عَلَى فَقَرَاءِ الْمُؤْمِنِينَ وَيَلْمُوا
بِهِ شَعْنَهُمْ فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ كَانَ مَا بَأْسُ كُلِّ حَلَالٍ وَبَشْرَبُ
حَلَالٍ وَبَرْكَبُ وَيَنْكِحُ حَلَالًا وَمَنْ عَدَا ذَلِكَ كَانَ عَلَيْهِ
حَرَامًا. ثُمَّ قَالَ: لَا تُسْرِفُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ. ۱

● امام صادق علیه السلام به ابان بن تغلب فرمود: بنظرت میآید خداوند
بکسیکه عطای بسیار فرموده از این جهت است که او نزد پروردگار، عزیز و
ارزنده است. و کسی را که از عطایای خود محروم نموده از این جهت است
که وی نزد خداوند ذلیل و خوار است. هرگز چنین نیست. حقیقت اینست
که مال، مال خداوند است و آنرا با امانت نزد شخص متمکن سپرده است
و به امانت داران اجازه داده است که از مال خداوند در راه تأمین غذا و لباس و
انتخاب همسر و تهیه مرکب خود بقدر معتدل و درخورشان خویش استفاده

کنند و مازاد امانت خدا را بمسلمانان مستمند و از کار افتاده برگردانند و بدینوسیله پراکندگی آنانرا جمع کنند. اگر کسی در مال خداوند اینچنین مشروع و معتدل تصرف نماید آنچه را که بهره برداری کرده بروی حلال است. و اگر جز این عمل کند و بیش از اندازه در آن تصرف نماید ناروا و حرام است. سپس فرمود : اسراف نکنید که خداوند دوستدار مسرفین نیست

قال أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنْ لِسَخَاءٍ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ سَرْفٌ وَلِلْحَزْمِ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ جُبْنٌ وَلِلْاِقْتِصَادِ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ بُخْلٌ وَلِلشَّجَاعَةِ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ تَهَوُّرٌ .^۱

● حضرت عسکری علیه السلام فرموده است : جود و سخا اندازه‌ای دارد که اگر از آن تجاوز کند اسراف میشود ، احتیاط و محکم کاری اندازه‌ای دارد که اگر از حدش فرو نترشد ترس خواهد بود ، صرفه جوئی و اعتدال در صرف مال اندازه‌ای دارد که اگر از آن بیشتر شود بخل است و شجاعت و دلیری اندازه‌ای دارد که اگر از حدش بگذرد تهوّر و بی‌باکی خواهد بود .

اهانت و تحقیر

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ : نَزَلَ جِبْرِئِيلُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ إِنَّ رَبَّكَ يَقُولُ مَنْ آهَانَ عَبْدِي الْمُؤْمِنَ فَقَدْ اسْتَقْبَلَنِي بِالْمُحَارَبَةِ .^۱

● امام صادق علیه السلام فرمود : که جبرئیل به محضر رسول اکرم شریفیاب شد عرض کرد : خدایت میگوید هر کس بنده مؤمن مرا اهانت نماید با ستیز و جنگ با استقبال من آمده است .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ لَمْ يُصْلِحْهُ حُسْنُ التَّمْدَادِاقِ يُصْلِحْهُ حُسْنُ الْمُكَافَاةِ .

● علی علیه السلام فرموده است : کسی که ملائمت و حسن سلوک او را اصلاح نکند ، مجازات بجا و خوب ، اصلاحش خواهد کرد .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ لَمْ تُصْلِحْهُ الْكِرَامَةُ أَصْلَحَتْهُ الْآهَانَةُ .^۲

● و نیز فرموده است : آنکس که روشهای کریمانه و اندرزهای خیر خواهانه اصلاحش ننماید ، هتک حرمت و توهین های اجتماعی اصلاحش خواهد کرد .

۱ - مستدرک ، ۲ ، صفحه ۱۰۳

۲ - غررالحکم ، صفحه ۶۴۰ و ۶۱۰

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا تُشَارُ مَنْ فَوْقَكَ وَلَا تَسْخَرُ بِمَنْ هُوَ دُونَكَ.^۱

● و نیز امام صادق علیه السلام بعد از آنکه بن جندب فرموده است : یا کسانی که از توبه لاترند ستیزه مکن و کسانی را که از توبه پالین ترند مورد استهزاء و تمسخر قرار مده.

قال أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنْ أَلَّاهُ عَزَّ وَجَلَّ فَوَضَّ إِلَى الْمُؤْمِنِ أُمُورَهُ كُلَّهَا وَلَمْ يَفُوضْ إِلَيْهِ أَنْ يَدِلَّ نَفْسَهُ.^۲

● امام صادق علیه السلام فرموده : خداوند تمام کارهای مؤمنین را بخودشان واگذارده است ، ولی این اختیار را به آنان نداده که خود را ذلیل و خوار نمایند.

مرکز تحقیق کتاب ویر علوم اسلامی

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : لَا تُحَقِّرَنَّ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَإِنَّ صَغِيرَهُمْ عِنْدَ اللَّهِ كَبِيرٌ.^۳

● رسول اکرم (ص) فرموده است : هیچیک از مسلمانان را کوچک و ناچیز نشمارید که خرد سالان مسلمین هم در پیشگاه الهی بزرگند .

۱ - تحف العقول ، صفحه ۲۰۲

۲ - وسائل، کتاب امر بمعروف، صفحه ۷۰

۳ - مجموعه ورام، جلد ۱، صفحه ۳۱

بخل و بخیل

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِنَّ الْجُبْنَ وَالْبُخْلَ وَالْحِرْصَ غَرِيزَةٌ وَاحِدَةٌ يَجْمَعُهَا سُوءُ الظَّنِّ^١.

● پیغمبر اکرم فرموده است : ترس و بخل و حرص شاخه های یک غریزه هستند و قدر جامعشان بدگمانی بآینده ناشناخته یا سوء ظن به الطاف کریمانه الهی است .

قال أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ لِّلْسَخَاءِ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ سَرَفٌ وَلِلْحَزَمِ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ جُبْنٌ وَلِلْاِقْتِصَادِ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ بُخْلٌ وَلِلشَّجَاعَةِ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ تَهَوُّرٌ^٢.

● حضرت عسکری علیه السلام فرموده است : جود و سخا اندازه ای دارد که اگر از آن تجاوز کند اسراف میشود ، احتیاط و محکم کاری اندازه ای دارد که اگر از حدش فروتر شد ترس خواهد بود ، صرفه جوئی و اعتدال در صرف مال اندازه ای دارد که اگر از آن بیشتر شود بخل است و شجاعت و دلیری اندازه ای دارد که اگر از حدش بگذرد تهوّر و بی باکی خواهد بود .

١ - سفینه ١ ، حرص ، صفحه ٢١١

٢ - بحار ١٧ ، صفحه ٢١٨

قالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِبَعْضِ بَنِيهِ : يَا بُنَيَّ
 أَنْظِرْ خَمْسَةَ فَلَا تُصَاحِبَهُمْ وَلَا تُحَادِثَهُمْ وَلَا تُرَافِقَهُمْ فِي
 طَرِيقٍ . فَقَالَ يَا أَبَتِ مَنْ هُمْ ؟ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَيْتَاكَ وَمُصَاحِبَةُ
 الْكَذَّابِ فَإِنَّهُ يَمُنُّ بِكَلِمَةِ السَّرَّابِ بِقُرْبٍ لَكَ الْبَعِيدَ وَيُبْعَدُ
 لَكَ الْقَرِيبَ ، وَأَيْتَاكَ وَمُصَاحِبَةُ الْفَاسِقِ فَإِنَّهُ بَايِعُكَ
 بِأَكَلَةٍ أَوْ أَقْلٍ مِنْ ذَلِكَ ، وَأَيْتَاكَ وَمُصَاحِبَةُ الْبَخِيلِ فَإِنَّهُ
 يَتَّخِذُ لَكَ فِي مَالِهِ أَحْجُوجَ مَا تَكُونُ إِلَيْهِ ، وَأَيْتَاكَ وَمُصَاحِبَةُ
 الْإِحْمَقِ فَإِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَنْتَفِعَكَ فَيُضِرُّكَ ، وَأَيْتَاكَ وَ
 مُصَاحِبَةُ الْقَاطِعِ لِرَحِمِهِ فَإِنِّي وَجَدْتُهُ مُلْعُونًا فِي كِتَابِ اللَّهِ . ١

● حضرت علی بن الحسین علیه السلام بعضی از فرزندان خود را
 مخاطب ساخت و فرمود : فرزند عزیز متوجه پنج گروه باش که با آنان
 مجالست نکنی ، هم کلام نشوی ، و در مسافرت با آنها رفاقت ننمائی .
 عرض کرد پدر جان آنان کیانند ؟ حضرت سجاد (ع) فرمود : از
 مجالست دروغ ساز پرهیز کن چه او مانند سرابی است که مطالب را
 برخلاف واقع نشان میدهد ، دور را در نظرت نزدیک و نزدیک را دور
 جلوه میدهد ، از رفاقت با گناهکار و لایبالی اجتناب کن زیرا او تو را
 به بهای یک لقمه یا کمتر از آن میفروشد ، از رفاقت بخیل پرهیز نما که
 او در ضروری ترین مواقع احتیاج ، تو را یاری نخواهد کرد ، از رفاقت
 با احمق اجتناب کن که او نفعت را اراده میکند و از نادانی بتوضیر میزند ،
 از مصاحبت کسی که قطع رحم کرده است پرهیز که در کتاب آسمانی
 مورد لعن و نفرین قرار گرفته است .

اخلاق ناپسند : تملق و چاپلوسی

تملق و چاپلوسی

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا تَصْحَبِ الْمَالِيقَ فَيُزَيِّنَ لَكَ فِعْلَهُ وَبَوْدَ أَنْتَكَ مِثْلَهُ .^۱

● علی علیه السلام فرموده است : با چاپلوس رفاقت مکن که او با چرب زبانی تو را اغفال میکند ، کارناروای خود را در نظرت زیبا می نماید و دوست دارد که تو نیز مانند وی باشی .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَنْتَبِهُ لِلْعَاقِلِ أَنْ يَحْتَرِسَ مِنْ سُكْرِ الْمَالِ وَ سُكْرِ الْقُدْرَةِ وَ سُكْرِ الْعِلْمِ وَ سُكْرِ الْمَدْحِ وَ سُكْرِ الشَّبَابِ ، فَإِنْ لِكَ كُلِّ ذَالِكِ رِيحٌ خَبِيثَةٌ تَسْلُبُ الْعَقْلَ وَ تَسْتَخِفُّ الْوَقَارَ .^۲

● علی علیه السلام فرموده : شایسته است انسان عاقل : خویشتن را از مستی ثروت ، از مستی قدرت ، از مستی علم و دانش ، از مستی تمجید و تملق ، از مستی جوانی مصون نگاه دارد . زیرا هر یک از این مستی ها بادهای مسموم و پلیدی دارد که عقل را زائل میکند و آدمی را خفیف و بی شخصیت مینماید .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْإِثْنَاءُ بِأَكْثَرٍ مِنَ الْإِسْتِحْقَاقِ مَلَقٌ ، وَ التَّقْصِيرُ عَنِ الْإِسْتِحْقَاقِ عِيٌّ أَوْ حَبْدٌ .^۳

۱ - نهج البلاغه فیض صفحه ۱۲۲۹

۳ - غرر الحکم ، صفحه ۸۱۱

۲ - غرر الحکم ، صفحه ۸۶۲

● علی علیه السلام فرموده است : ثنا گفتن و تمجید دیگران ، بیشتر از حد شایستگی و لیاقت ، تملق و چاپلوسی است ، و کمتر از آنچه سزاوارند یا ناشی از عجز تمجید کننده است یا منشأ روانی آن بیماری حسد است .

مرکز تحقیقات کلامی و فقهی علوم اسلامی

تنبلی

قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ أَطَاعَ التَّوَانِي ضَيَّعَ الْحَقُوقَ .^۱

● علی علیه السلام فرموده است : آنکس که از تنبلی و سستی پیروی نماید حقوق خویش را در جمیع شئون مختلف زندگی ضایع کرده است .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : هَيْهَاتَ مِنْ تَيْلِ السَّعَادَةِ السُّكُونُ إِلَى التَّهْوَانِي وَالْبَطَالَةِ .^۲

● و نیز فرموده است : آرمیدن در آغوش تنبلی و بطلالت ، دوری جستن از خوشبختی و سعادت است .

قالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قَالَ مُوسَى يَا رَبُّ أَيُّ عِبَادِكَ أَبْغَضُ إِلَيْكَ ، قَالَ جَفِيفَةٌ بِاللَّيْلِ ، بَطَالٌ بِالنَّهَارِ .^۳

● امام باقر علیه السلام فرمود : حضرت موسی بن عمران در پیشگاه الهی عرض کرد پروردگارا کدام یک از بندگانت نزد تو بیشتر مورد بغض و بد بینی است ، فرمود آنکه شبها چون مرداری در بستر خفته و روزها را بطلالت و تنبلی میگذرانند .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ أَطَاعَ التَّوَانِي أَحَاطَتْ بِهِ النَّدَامَةُ .^۴

۱ - مجموعه ورام ، ۱ ، صفحه ۵۹ ۲ - غررالحکم ، صفحه ۷۹۲
۳ - صفحه ۲ ، نوم ، صفحه ۶۲۴ ۴ - غررالحکم ، صفحه ۷۱۳

الحدیث : روایات تربیتی

● علی علیه السلام فرموده است : کسیکه از تنبلی و مسامحه کاری اطاعت نماید سرانجام در محاصره^۱ ندامت و پشیمانی قرار خواهد گرفت.

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اَلتَّوَانِي مِفْتَاحُ الْبُؤْسِ .^۱

● علی علیه السلام فرموده : مسامحه و سستی کلید شدائد و مصائب است .

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی

اخلاق ناپسند : توبیخ و سرزنش

توبیخ و سرزنش

عَنْ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : كَانَ آخِرُ مَا أَوْصَى بِهِ الْخِضْرُ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ أَنْ قَالَ لَا تُعِيرَنَّ أَحَدًا بِذَنْبٍ^۱.

● حضرت سجاد علیه السلام فرمود: آخرین وصیت خضر عالم بموسی بن عمران این بود که گفت هرگز کسی را بسبب گناهش ملامت و سرزنش ننمائید.

عَنْ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِذَا وَقَعَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ أَخِيكَ هَنَةٌ فَلَا تُعِيرُهُ بِذَنْبٍ^۲.

● امام صادق علیه السلام فرموده است: اگر بین تو و برادر مسلمانان چیزی اتفاق افتاد او را برای گناهش مورد ملامت و توبیخ قرار مده.

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَلَمْ يَصِحْ بَيْنَ الْمَلَأِ تَقْرِيعٌ^۳.

● علی علیه السلام فرموده: نصیحت گفتن بفردی در حضور مردم، کوبیدن شخصیت آن فرد است.

عَنْ الْعَسْكَرِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ وَعَظَ أَخَاهُ سِرًّا فَقَدْ زَانَهُ وَمَنْ وَعَظَهُ عَلَانِيَةً فَقَدْ شَانَهُ^۴.

۱ - بحار ۱۶ ، صفحه ۱۶۴ ۲ - مستدرک ۲ ، صفحه ۱۰۵

۳ - شرح ابن ابی الحدید ۲۰ ، کلمه ۹۰۸ ، صفحه ۳۴۱

۴ - تحف العقول ، صفحه ۴۸۹

● امام حسن عسکری علیه السلام فرموده است: آنکس که برادر خود را در خفا اندرز گوید بوی جمال و زیبایی بخشیده است و کسیکه به برادرش آشکارا نصیحت کند ویرا نامزین ساخته است.

قالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: رَبُّ مَكْنُومٍ وَلَا ذَنْبَ لَهُ.^۱

● علی علیه السلام فرمود: چه بسا کسیکه مورد ملامت و نوبیخ واقع میشود با آنکه گناهی ندارد.

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: لَا تَكُونَنَّ عِيَابًا وَلَا تَطْلُبَنَّ لِكُلِّ زَلَّةٍ عِتَابًا وَلِكُلِّ ذَنْبٍ عِقَابًا.^۲

● علی (ع) فرموده: از مردم عیبجوئی نکنید و برای هر لغزش، مورد ملامتشان قرار ندهید و بهر گناهی کیفرشان ننمائید.

قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِذَا زَنْتَ خَادِمَ أَحَدِكُمْ فَلْيَجْلِدْهُمَا الْحَدَّ وَلَا يُعَيِّرْهُمَا.^۳

● رسول اکرم (ص) فرموده است: اگر زنی که خدمتگذاری یکی از شما است مرتکب عمل منافی با عفت شد او را بوسیله قاضی شرع بکیفر قانونی برسانید ولی سرزنش و ملامتش نکنید.

۱- فهرست غرر، صفحه ۳۵۹

۲- مستدرک، ۲، صفحه ۱۰۵

۳- مجموعه ورام، ۱، صفحه ۵۷

اخلاق ناپسند : توبیخ و سرزنش

در صدر اسلام ، ابو جهل همواره مزاحم رسول اکرم (ص) و مانع پیشرفت اسلام بود . او بعزت سوء نیت و جاه طلبی مرتکب جنایات عظیمی شد و در بین مسلمین پناهاکی و خیانت معروف گردید . فرزندش عکرمه بن ابی جهل چندی پس از مرگ پدر شرفیاب محضر رسول اکرم شد و قبول اسلام کرد . پیغمبر گرامی اسلام او را پذیرفت ، در آغوشش گرفت ، و بوی آفرین گفت . عکرمه از نظر خانوادگی بدنام ترین مردم آنروز بود .

وَكَانَ الْمُسْلِمُونَ يَقُولُونَ : هَذَا ابْنُ عَدُوِّ اللَّهِ أَبِي جَهْلٍ فَشَكَى ذَلِكَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ، فَمَنْعَهُمْ مِنْ ذَلِكَ ، ثُمَّ اسْتَعْمَلَهُ عَلَى صَدَقَاتِ هَوَازِنَ .^۱

● مردم در باره او میگفتند : این فرزند دشمن خداوند است . عکرمه از ملامت و سرزنش مردم بر رسول اکرم (ص) شکایت کرد . آنحضرت مسلمین را از این روش ناروا صریحاً منع فرمود و سپس بعنوان وصول زکوة در اداره دارائی اسلام بوی شغلی محول کرد .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْإِفْرَاطُ فِي الْمَلَامَةِ يَشْبُ نِيرَانُ اللَّجَاجِ .^۲

● حضرت علی علیه السلام میفرمود : زیاده روی در ملامت و سرزنش ، آتش لجاجت را شعله ور میکند

۱ - سفینه (عکرم) صفحه ۲۱۶

۲ - تحف العقول صفحه ۸۴

جزع و بیتابی

قال الصادق عليه السلام : الرجلُ يجزعُ من الدُّلِّ الصَّغِيرِ فيُدْخِلُهُ ذَلِكُ الدُّلِّ الْكَبِيرِ .^۱

● امام صادق (ع) میفرمود که آدمی از ذلت و حقارت کوچکی اظهار ناراحتی و اندوه میکند و همین جزع و بیکراری ، او را بذلت بزرگتری گرفتار مینماید .

قال أمير المؤمنين عليه السلام : وما فاتك منها فلا تنأس عليه جزعاً .^۲

● علی علیه السلام در ضمن نامه ای که به عبد الله بن عباس نوشته ، فرموده است نسبت به چیزی که از دنیایت فوت شده و از دست داده ای غمگین و بی تاب مباش .

مرکز تحقیق کتاب و ترویج علوم اسلامی

و عنه عليه السلام : فلا تحمِلْ هَمَّ سَنَتِكَ عَلَى هَمِّ يَوْمِكَ كَقَالَ كُلُّ يَوْمٍ مَا فِيهِ .^۳

● و نیز فرموده است : غم و اندوه سال نیامده را بر امروز خود تحميل منما که هر روزی هر آنچه در آن هست برای تو کافی است .

۱ - تحف المفرد صفحة ۳۶۶

۲ - نهج البلاغة فیض ، صفحة ۸۶۱ و ۱۲۶۵

اخلاق ناپسند : حرص و آرز

حرص و آرز

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِنَّ الْجُبْنَ وَالبُخْلَ وَ
الْحِرْصَ غَرِيزَةٌ وَاحِدَةٌ يَجْمَعُهَا سُوءُ الظَّنِّ .^۱

● پیغمبر اکرم فرموده است : ترس و بخل و حرص شاخه های یک
غریزه هستند و قدر جماعتشان بدگمانی بآینده ناشناخته یا سوء ظن به الطاف
کریمانه الهی است .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ : يُسْتَدَلُّ عَلَى شَرِّ الرَّجُلِ
بِكثْرَةِ شَرِّهِ وَشِدَّةِ طَمَعِهِ .^۲

● علی علیه السلام فرموده است : حرص فراوان و طمع شدید یک
انسان را میتوان دلیل بدی او گرفت و به آن استشهاد کرد .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ غَلَبَ عَلَيْهِ الْحِرْصُ عَظُمَتْ
ذِلَّتُهُ .^۳

● علی علیه السلام فرموده : آنکس که بیماری حرص بر جانش مستولی
گردد ، بخواری و ذلت بزرگ دچار خواهد شد .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : حُرْمَ الْحَرِصِ خَصْلَتَيْنِ
وَلَزِمَتْهُ خَصْلَتَانِ حُرْمَ الْقَنَاعَةِ فَافْتَقَدَ الرَّاحَةَ وَحُرْمَ الرِّضَا

۱ - سفینه ۱ ، حرص ، صفحه ۲۴۴

۲ - غرد الحکم ، صفحه ۶۲۹

۳ - فهرست غرد ، صفحه ۶۱

فَأَفْتَقَدَ الْيَقِينَ^۱.

● امام صادق علیه السلام فرموده : انسان حریص از دو خصلت محروم و ملازم دو خصلت است : چون قانع نیست از آسایش و راحت محروم است و چون بقضای الهی راضی نیست فاقد یقین است .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : الْحَرِصُ مَطِيَّةُ التَّعَبِ^۲.

● علی علیه السلام فرموده : حرص ، مرکب خستگی و تعب است .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْحَرِصُ ذُلٌّ وَمَهَانَةٌ لِمَنْ يَسْتَشْعِرُهُ^۳.

● علی علیه السلام فرمود : در نظر افراد آگاه و درآگاه ، خوی ناپسند حرص ، مایه پستی و ذلت است .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْحَرِصُ فَقِيرٌ وَلَوْ مَلَكَ الدُّنْيَا بِحَدِّافِيرِهَا^۴.

● علی علیه السلام فرموده : انسان حریص ، همواره فقیر و نیازمند است اگرچه مالک تمام ثروتهای جهان گردد .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَلَوْعُ الرَّجُلُ بِاللَّذَاتِ يُغْوَى وَيُرْدَى^۵.

۱ - سفینه ، « حرص » ، صفحه ۲۱۱

۲ - فهرست غرر ، صفحه ۶۱

۳ - فهرست غرر ، صفحه ۶۰

۴ - غررالحکم ، صفحه ۷۸۱

۵ - فهرست غرر ، صفحه ۶۱

اخلاق ناپسند : حرص و آرزو

● علی علیه السلام فرموده : شدت علاقه و حرص آدمی به جلب لذائذ باعث گمراهی و مایه پستی و سقوط است.

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : يَهْرَمُ ابْنُ آدَمَ وَتَشِبُّ مِنْهُ اثْنَتَانِ الْحِرْصُ وَالْأَمَلُ.^۱

● رسول اکرم (ص) فرموده است : فرزند آدم به پیری میرسد، ولی دو صفت در وجودش جوان میشود و شکوفان میگردد : یکی حرص است و دیگری آرزو.

وَعَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : الشَّبَبُ شَابٌّ فِي طَلَبِ الدُّنْيَا.^۲

● و نیز فرموده است : پیر سالخورده و ناتوان در دنیا طلبی جوان و توانا است.

مرکز تحقیقات کاتب پیر علوم اسلامی

۱ - تحف العقول ، صفحه ۵۶

۲ - مجموعه ورام ، جلد ۱ ، صفحه ۲۷۸

حسد و کینه

قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْعَجَبُ لِغَفْلَةِ الْحُسَّادِ
عَنْ سَلَامَةِ الْأَجْسَادِ . ١

● علی علیه السلام میفرماید : عجب است که حسودان از سلامتی بدنهای خویش غافلند .

الْحَسَدُ يُذِيبُ الْجَسَدَ . ٢

● حسد بدن حسود را مثل موم در برابر حرارت آب میکند .

الْحَسَدُ يُفْنِي الْجَسَدَ . ٣

● حسد بدن را فانی میکند .

الْحَسَدُ دَائِمُ السُّقْمِ . ٤

● حسود پیوسته مریض است .

الْحَسَدُ أَبَدًا عَیْلٌ . ٥

● حسود برای همیشه ناخوش و علیل است .

١ - نهج البلاغه ، کلمه ٢١٦

٢ و ٣ - غرر صفحه ٣٢-٣٣

٤ و ٥ - غرر صفحه ٨٥-٨٨

اخلاق ناپسند : حسد و کینه

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ الْحَسَدَ لَيَأْكُلُ الْإِيمَانَ
كَمَانًا كُلُّ النَّارِ الْحَطَبَ .^۱

● امام باقر علیه السلام میفرماید : حسد ایمان را میخورد و نابود
میکند همانطور که آتش هیزم را .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : لَا تُمَارِينَ حَكِيمًا وَلَا سَفِيهًا فَإِنَّ
الْحَكِيمَ يَقْلِيكَ وَالسَّفِيهَ يُوْذِيكَ .^۲

● امام صادق علیه السلام فرموده : نه با بردبار دانا میراء و جدال کن
و نه با سفيه نادان ، چه انسان بردبار کینه شمارا در دل میگیرد و سفيه نادان
به آزارت دست میزند .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الثَّنَاءُ بِأَكْثَرٍ مِنَ الْإِسْتِحْقَاقِ
مَلَقٌ ، وَالتَّقْصِيرُ عَنِ الْإِسْتِحْقَاقِ عِيٌّ أَوْ حَسَدٌ .^۳

● علی علیه السلام فرموده است : ثنا گفتن و تمجید دگران ،
بیشتر از حد شایستگی و لیاقت ، تملق و چاپلوسی است ، و کمتر از
آنچه سزاوارند یا ناشی از عجز تمجید کننده است یا منشأ روانی آن بیماری
حسد است .

۱ - کافی ۲ ، صفحه ۳۰۶

۲ - کافی ۲ ، جلد ۱ ، صفحه ۳۰۱

۳ - نهج البلاغه فیض صفحه ۱۲۳۹

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْحَسَدُ يُفْنِي وَالْحَقْدُ يُذَرِّي .^۱

● حضرت امیر میفرمود : حسد جسم را فرسود و فانی میکند و کینه توزی آدمی را افسرده میکند و سرانجام همه چیزش را بر باد میدهد .

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَيْسَ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُؤْمِنِ الْمَلَقُ وَلَا الْحَسَدُ إِلَّا فِي طَلَبِ الْعِلْمِ .^۲

● علی (ع) فرموده است : تملق گفتن و حسد بردن از خلیات مردان با ایمان نیست مگر در راه فرا گرفتن علم و دانش .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : مَطْهَرُوا قُلُوبَكُمْ مِنَ الْحَقْدِ فَإِنَّهُ دَاءٌ مُؤَبِّيٌّ .^۳

● علی علیه السلام فرموده است : قلبهای خود را از کینه های نهانی پاک کنید ، چه آن یک بیماری مهلکی همانند وبا است .

۱ - غرر المعکم صفحه ۹
۲ - تعف العقول صفحه ۲۰۷
۳ - فهرست غرر ، صفحه ۷۲

خیانت و خائن

فِي وَصِيَّةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِكُمْبَلٍ : يَا كُمْبَلُ قُلِ
الْحَقَّ عَلَى كُلِّ حَالٍ وَوَادِّ الْمُتَّقِينَ وَاهْجُرِ الْفَاسِقِينَ وَجَانِبِ
الْمُنَافِقِينَ وَلَا تُصَاحِبِ الْخَائِنِينَ .^۱

● علی علیه السلام بکمیل بن زیاد توصیه فرمود: که در هر حال بحق سخن
گویی، پرهیزکاران را دوست بداری، گناهکاران را ترك گوی، با منافقین
میامیز و با خیانتکاران رفاقت مکن.

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ لَمْ يُوَكِّدْ قَدِيمَهُ بِحَدِيثِهِ شَانَ
سَلَفَهُ وَخَانَ خَلْفَهُ .

● علی علیه السلام فرموده است: کسیکه گذشته خوب خود را بارفتار
نازه خویش مجسم و استوار نسازد، پیشینیان خود را زشت و ننگین نموده و
بفرزندان و آیندگان خویش نیز خیانت کرده است.

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : غَشَّكَ مَنْ أَرْضَاكَ بِالْبَاطِلِ وَأَغْرَاكَ
بِالْمَلَاهِي وَالْهَزَلِ .^۲

● علی علیه السلام فرموده: کسیکه تو را بمطالب باطل خشنود سازد
و به بازی و سخنان غیر واقعی گول بزند او حقایق را از تو پنهان داشته و
در باره ات خیانت کرده است.

۱ - مستدرک ۲ ، صفحه ۳۶۲

۲ - غررالحکم ، صفحه ۶۹۹

۳ - غررالحکم، صفحه ۵۰۸

عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اِحْذَرُ مِنَ النَّاسِ ثَلَاثَةَ الْخَائِنِ وَالظَّالِمِ وَالنَّمَامِ لِأَنَّ مَنْ خَانَ لَكَ خَانَكَ وَمَنْ ظَلَمَ لَكَ سَبَطَ لِمُكَ وَمَنْ نَمَّ إِلَيْكَ سَيَّئِمٌ عَلَيْكَ .^۱

● امام صادق علیه السلام فرموده است : از رفاقت و همبستگی سه گروه بر حذر باش. خائن ، ستمکار و سخن چین . کسیکه روزی بنفع تو خیانت میکند روز دیگر بضرر تو خیانت خواهد کرد ، کسیکه برای تو بدبگری ستم می نماید طولی نمی کشد که بشخص تو ستم میکند و کسیکه از دگران نزد تو نمایی کند عنقریب از تو نزد دگران نمایی خواهد کرد .

سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَائِيهِ السَّلَامُ عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ « يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ » فَقَالَ أَلَمْ نَرِ إِلَى الرَّجُلِ يَنْظُرُ إِلَى الشَّيْءِ وَكَأَنَّهُ لَا يَنْظُرُ إِلَيْهِ فَذَلِكَ خَائِنَةُ الْأَعْيُنِ .^۲

● راوی حدیث از امام صادق علیه السلام معنی « خائنة الاعین » را سؤال کرد. حضرت در جواب فرمود: آیا ندیده ای که گاهی آدمی چیزی را بطوری نگاه میکند که گویی آنرا نگاه نمیکند. این خائنة اعین است .

۱ - تحف العقول ، صفحه ۳۱۶

۲ - معالی الاخبار ، صفحه ۱۴۷

اخلاق ناپسند: دروغ

دروغ و دروغگو

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : لَا يَكْذِبُ الْكَاذِبُ إِلَّا مِنْ مَهَانَةٍ نَفْسِهِ .^۱

● دروغگو دروغ نمیگوید مگر بسبب حقارتی که در نفس خود احساس میکند .

قَالَ رَجُلٌ لِرَسُولِ اللَّهِ (ص) : يَا رَسُولَ اللَّهِ دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ أَتَقَرَّبُ بِهِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى فَقَالَ لَا تَكْذِبْ . فَكَانَ ذَلِكَ سَبَبًا لِاجْتِنَابِهِ كُلِّ مَعْصِيَةٍ لِلَّهِ لِأَنَّهُ لَمْ يَقْصُدْ وَجْهًا مِنْ وَجُوهِ الْمَعَاصِي إِلَّا وَجَدَ فِيهِ كِذْبًا أَوْ مَا تَدْعُو إِلَيْهِ الْكِذْبُ فَنَزَلَ مِنْهُ ذَلِكَ مِنْ وَجْهِ الْمَعَاصِي .^۲

● مردی پرسول اکرم عرض کرد : مرا بعملی راهنمایی فرما که باعث قرب من بخدا شود . حضرت در جواب فرمود : دروغ نگو ! این دستور باعث شد که آن مرد از تمام گناهان اجتناب نماید ، زیرا قصد هر گناهی را که مینمود متوجه میشد یا در آن گناه دروغ وجود دارد، یا سرانجام او را بدروغگوئی میکشاند ، برای اینکه آلوده بدروغ نشود تمام گناهان را ترك گفت .

رسول اکرم میفرمود:

إِيَّاكَ وَالْكَذِبَ فَإِنَّهُ يُسَوِّدُ الْوَجْهَ .^۳

● از دروغگوئی پرهیز زیرا دروغ باعث رو سیاهی است .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : لَا يَصْلَحُ الْكَذِبُ جِدًّا وَلَا هَزْلًا وَلَا أَنْ يَعِدَ أَحَدُكُمْ صَبِيَّةً ثُمَّ لَا يَقِيَّ لَهَا .

● شایسته نیست آدمی بجد یا بشوخی دروغ بگوید ، شایسته نیست کسی بفرزند خود وعده‌ای بدهد و بآن وفا ننماید .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : كَانَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ يَقُولُ لِوَلَدِهِ أَنْفُوا الْكَذِبَ الصَّغِيرَ مِنْهُ وَالْكَبِيرَ فِي كُلِّ جِدٍّ وَهَزْلٍ فَإِنَّ الرَّجُلَ إِذَا كَذَبَ فِي الصَّغِيرِ اجْتَرَأَ عَلَى الْكَبِيرِ .

● امام باقر علیه السلام میفرمود که حضرت سجاد زین العابدین علیه السلام بفرزندان خود نصیحت میکرد و میفرمود : از دروغ کوچک و بزرگ ، جدی یا شوخی ، پرهیز نمائید و پیرامون آن نگردید ، زیرا آدمی وقتی دروغ کوچک گفت ، جرأت میکند دروغ بزرگ بگوید .

عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيِّ (ع) قَالَ : حُطَّتِ الْخَبَائِثُ فِي بَيْتٍ وَجُعِلَ مِفْتَاحُهُ الْكَذِبُ .

● امام عسکری (ع) میفرمود : تمام ناپاکیها و گناهان در خانه‌ای جمع شده و کلید آن دروغگوئی است . یعنی با دروغگوئی آدمی تمام معاصی آلوده میشود !

اخلاق ناپسند: دروغ

قالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : اجْتَنِبُوا الْكِذْبَ وَإِنْ رَأَيْتُمْ فِيهِ النِّجَاةَ فَإِنَّ فِيهِ الْهَلَكَةَ .^۱

● رسول اکرم میفرمود : از دروغگوئی پرهیزید در موردی که گمان میکنید نجات شما در دروغ گفتن است ، بدانید که اشتباه کرده اید و هلاک شما در دروغ است .

فِي وَصِيَّةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ لِوَلَدِهِ الْحَسَنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ :
وَعِلَّةُ الْكِذْبِ اقْبَحُ عِلَّةٍ .^۲

● از وصایای علی (ع) به فرزندش حضرت حسن این بود که میفرمود :
ناخوشی دروغگوئی از تمام ناخوشیها قبیحتر و ناپسندتر است .

دروغگوئی امنیت اخلاقی و قضائی و اقتصادی را متزلزل میکند ،
دروغگوئی مردم را نسبت بیکدیگر بدبین نموده و از آنان سلب اعتماد
مینماید ، دروغگوئی ریشه فضايلت و سجاياي انساني را میسوزاند .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِنْ أَبَى حَدَّثَنِي عَنْ أَبِيهِ
عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَقْلُ النَّاسِ مُرُوءَةٌ
مَنْ كَانَ كَاذِبًا .^۳

● امام باقر علیه السلام از رسول اکرم حدیث کرده است که فرمود :
کم نصیب ترین مردم از سجاياي مردانگی و فضائل انساني دروغگویان
هستند .

عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ :
يَكُونُ الْمُؤْمِنُ جَبَانًا ؟ قَالَ نَعَمْ . قِيلَ : وَيَكُونُ بَخِيلًا ؟ قَالَ
نَعَمْ . قِيلَ : وَيَكُونُ كَذَّابًا ؟ قَالَ لَا .

● حضرت رضا علیه السلام فرموده از رسول اکرم پرسیدند : ممکن
است مؤمن ترسو باشد ؟ فرمود بلی . گفتند : ممکن است بخیل باشد ؟
فرمود بلی . گفته شد : ممکن است کذاب باشد ؟ فرمود نه .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ : وَلَا سَوْءَةَ
أَسْوَأَ مِنَ الْكَيْدِ .

● علی علیه السلام فرمود : هیچ عمل قبیحی بقبح دروغگوئی نیست .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِنَّ الْكَيْدَ هُوَ خَرَابُ
الْإِيمَانِ .
● امام باقر علیه السلام فرموده : دروغگوئی مایه ویرانی ایمان است .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا يَجِدُ عَبْدٌ طَعْمَ الْإِيمَانِ
حَتَّى يَتْرُكَ الْكَيْدَ هَزْلَهُ وَجِدَهُ .

● علی علیه السلام فرموده : هیچکس لذت ایمان را درک نمی‌کند
مگر وقتی که دروغ را بکلی ترک گوید خواه شوخی یا جدی .

اخلاق ناپسند : دروغ

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) الْكَذَّابُ هُوَ الَّذِي يَكْذِبُ فِي الشَّيْءِ ؟ قَالَ لَا مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ مِنْهُ وَلَكِنَّ الْمَطْبُوعَ عَلَى الْكَذِبِ .^۱

● عبدالرحمن بن حجاج از امام صادق علیه السلام سؤال میکند : کسی که در موردی دروغ بگوید کذاب است ؟ فرمود نه ، هیچکس نیست که دچار این لغزش نشده باشد ، مراد از کذاب کسی است که دروغگوئی در طبیعت و سرشت او ریشه کرده است .

عَنْ أَبِي بصيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) يَقُولُ : إِنَّ الْعَبْدَ لَيَكْذِبُ حَتَّى يُكْتَبَ مِنَ الْكَذَّائِينَ .^۲

● ابی بصیر گفت از امام صادق علیه السلام شنیدم که میفرمود : آدمی دروغ میگوید ، آنقدر بدروغ ادامه میدهد و این مرض در سراج جان او ریشه میکند تا نامش در ردیف کذّائین ثبت گردد !

حضرت موسی بن جعفر (ع) بهشام فرمود :

يَا هِشَامُ إِنَّ الْعَاقِلَ لَا يَكْذِبُ وَإِنْ كَانَ فِيهِ هَوَاهُ .^۳

● انسان عاقل دروغ نمیگوید اگرچه دروغ وسیله برآمدن خواهشهای نفسانی او باشد .

۱ - کافی جلد ۲ صفحه ۳۴۰

۲ - وسائل جلد ۳ صفحه ۲۳۲

۳ - تحف العقول صفحه ۳۹۱

قالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِبَعْضِ بَنِيهِ : يَا بُنَيَّ أَنْظِرْ خَمْسَةَ فَلَا تُصَاحِبَهُمْ وَلَا تُحَادِثَهُمْ وَلَا تُرَافِقَهُمْ فِي طَرِيقٍ . فَقَالَ يَا أَبَتِ مَنْ هُمْ ؟ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَيْتَاكَ وَمُصَاحِبَةُ السَّكَدَةِ أَبِ فَإِنَّهُ بِمَنْزِلَةِ السَّرَابِ يَقْرَبُ لَكَ الْبَعِيدَ وَيُبْعَدُ لَكَ الْقَرِيبَ ، وَأَيْتَاكَ وَمُصَاحِبَةُ الْفَاسِقِ فَإِنَّهُ بَايِعُكَ بِأَكْلَةٍ أَوْ أَقْلٍ مِنْ ذَلِكَ ، وَأَيْتَاكَ وَمُصَاحِبَةُ الْبَخِيلِ فَإِنَّهُ يَتَّخِذُ لَكَ فِي مَالِهِ أَحْجُوجَ مَا تَكُونُ إِلَيْهِ ، وَأَيْتَاكَ وَمُصَاحِبَةُ الْإِحْمَقِ فَإِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَنْفَعَكَ فَيَضُرُّكَ ، وَأَيْتَاكَ وَمُصَاحِبَةُ الْفَاطِيعِ لِيَرْحِمِيهِ فَإِنِّي وَجَدْتُهُ مُكَلَّعًا فِي كِتَابِ اللَّهِ .

● حضرت علی بن الحسین علیه السلام بعضی از فرزندان خود را مخاطب ساخت و فرمود : فرزندان عزیز متوجه پنج گروه باش که با آنان مجالست نکنی ، هم کلام نشوی ، و در مسافرت با آنها رفاقت ننمائی . عرض کرد پدر جان آنان کیانند ؟ حضرت سجّاد (ع) فرمود : از مجالست دروغ ساز پرهیز کن چه او مانند سرابی است که مطالب را برخلاف واقع نشان میدهد . دور را در نظرت نزدیک و نزدیک را دور جلوه میدهد ، از رفاقت با گناهکار و لاابالی اجتناب کن زیرا او تو را به بهای یک لقمه یا کمتر از آن میفروشد ، از رفاقت بخیل پرهیز نما که او در ضروری ترین مواقع احتیاج ، تو را یاری نخواهد کرد ، از رفاقت با احمق اجتناب کن که او نفعت را اراده میکند و از نادانی بتوضیر میزند ، از مصاحبت کسی که قطع رحم کرده است پرهیز که در کتاب آسمانی مورد لعن و نفرین قرار گرفته است .

قالَ رَجُلٌ لَهُ صَلَّيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : الْمُؤْمِنُ يَزْنِي ؟ قَالَ :
قَدْ يَكُونُ ذَلِكَ . قَالَ : الْمُؤْمِنُ يَسْرِقُ ؟ قَالَ : قَدْ يَكُونُ
ذَلِكَ . قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ : الْمُؤْمِنُ يَكْذِبُ ؟ قَالَ لَا ، قَالَ اللَّهُ
تَعَالَى : إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ .^۱

● مردی بر رسول اکرم عرض کرد: مؤمن زنا میکند؟ فرمود ممکن
است. گفت مؤمن دزدی میکند؟ فرمود ممکن است. گفت یا رسول الله:
مؤمن دروغ میگوید؟ فرمود نه، خداوند در قرآن فرموده است: کسی
بادروغ افترا می‌بندد که ایمان نداشته باشد.

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِنْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ
لِلشَّرِّ أَقْفَالًا وَجَعَلَ مَقَاتِيحَ تِلْكَ الْأَقْفَالِ الشَّرَابَ وَالْكَذِبَ
شَرًّا مِنَ الشَّرَابِ .^۲

● خداوند برای شرور و بدیها، قفل‌هایی قرار داده که مردم از خطرات
آنها برکنار باشند. شراب کلید قفل‌های بسته شرور و ناپاکی است،
ولی خطر دروغ از شراب بیشتر است.

قالَ ابْنُ مَسْعُودٍ قَالَ النَّبِيُّ (ص) : لَا يَزَالُ الْعَبْدُ يَكْذِبُ
وَيَتَحَرَّى الْكَذِبَ حَتَّى يَكْتَسِبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَابًا .^۳
● ابن مسعود گفت که رسول اکرم میفرمود: آدمی دروغ میگوید

۱ - سفیه (کذب) صفحه ۴۷۳

۲ - وسائل جلد ۳ صفحه ۲۳۲ . ۳ - محبة البيضاء جلد ۵ صفحه ۲۲۹

و پیوسته بدروغگوئی ادامه میدهد و در این راه کوشش میکند تا کذاب
میشود و نامش در دیوان دروغگویان ثبت میگردد .

برادران یوسف صدیق دروغگویان و دروغسازان زبردستی بودند .
موقعی که یوسف را در چاه افکنده و نزد پدر آمدند گریه میکردند ،
اشک میریختند ، پیراهن خون آلوده آوردند ، و خلاصه با نقشه منظم
صحنه ای ایجاد کردند که بیننده باور میکرد یوسف را گرگ دریده است .
این قبیل دروغگوئیها است که بسیار خطرناک و گمراه کننده است .
رسول اکرم کلمه کذاب را در مورد آنان بکار برده است :

لَا تُلْقِنُوا الْكَذَّابَ فَتُكْذَبُوا فَإِنَّ بَنِي يُعْقُوبَ لَمْ يَعْلَمُوا
أَنَّ الذَّنْبَ بِأَكْلِ الْإِنْسَانِ حَتَّى لَقْنَهُمْ آبُوهُمْ .^۱

● مردم کذاب راه دروغگوئی را تلقین نکنید و دروغسازی را
با آنان نیاسوزید . بچه های یعقوب نمیدانستند گرگ انسان را نیز میدرد ،
از تذکر و تلقین پدر استفاده کردند .

ریا و خدعه

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنَّهُ سُئِلَ فِيمَا النِّجَاةُ غَدَاً فَقَالَ: إِنَّمَا النِّجَاةُ فِي أَنْ لَا تُخَادِعُوا اللَّهَ فَيَخْدَعَكُمْ فَإِنَّهُ مَنْ يُخَادِعِ اللَّهَ يَخْدَعْهُ وَيَخْلَعُ مِنْهُ الْإِيمَانُ وَنَفْسُهُ يَخْدَعُ لَوْ شَعَرَ فَقِيلَ لَهُ وَكَيْفَ يُخَادِعُ اللَّهُ قَالَ يَعْمَلُ بِمَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ ثُمَّ يُرِيدُ بِهِ غَيْرَهُ فَنَاقُوا اللَّهَ وَاجْتَنَبُوا الرِّثَاءَ فَإِنَّهُ شِرْكٌ بِاللَّهِ إِنَّ الْمُرَائِيَّ يُدْعَى يَوْمَ الْقِيَمَةِ بِأَرْبَعَةِ أَسْمَاءٍ: يَا كَافِرُ يَا فَاجِرُ يَا غَادِرُ يَا خَاسِرُ حَبَطَ عَمَلُكَ وَبَطَلَ أَجْرُكَ !

● از رسول اکرم (ص) سؤال شد که فردای قیامت نجات در چیست؟ حضرت در جواب فرمود: نجات تنها در این است که با خداوند از در خدعه و فریب وارد نشوید که خداوند با شما خدعه نماید. زیرا هر کس با خدا خدعه کند خدا با او خدعه خواهد کرد و ایمانش را از وی سلب میکند. کسیکه با خدا خدعه میکند اگر درست بفهمد در واقع خود را فریب داده است. گفته شد یا رسول الله چگونه با خدا خدعه میکند؟ فرمود: فریضه‌ای را که خداوند بدان امر فرموده انجام میدهد ولی در نیت غیر خدا را اراده مینماید. سپس فرمود: راه تقوی در پیش گیرید و از ریا پرهیزید که ریا شرک بخداوند است و ریا کار در قیامت بچهار اسم خوانده میشود: ای کافر، ای فاجر، ای مکار، ای زیانکار، اعمالش برباد رفت و اجرت باطل شد.

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ : مَنْ نَكَحَ امْرَأَةً حَلَالًا بِمَالٍ حَلَالٍ غَيْرَ أَنَّهُ أَرَادَ بِهِ فَخْرًا وَرِبَاءً وَسُمْعَةً لَمْ يَزِدْهُ اللَّهُ بِذَلِكَ إِلَّا ذُلًّا وَهَوَانًا .^۱

● رسول اکرم (ص) فرموده است : اگر کسی زنی را با مال حلال بهمسری قانونی خویش درآورد و مقصودش از ازدواج باوی فخر فروشی و ریاکاری و خودبینی باشد خداوند از این پیوند زناشویی جز بر ذلت و پستی او نمی افزاید .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَطْلُبُوا الْعِلْمَ لِيُبَاهُوا بِهِ الْعُلَمَاءُ وَلَا لِيُتَمَارُوا بِهِ السُّفَهَاءُ وَلَا لِتُرَافُوا بِهِ فِي الْمَجَالِسِ وَلَا لِتَنْصَرِفُوا وَجُوهَ النَّاسِ إِلَيْكُمْ لِتُرَافُوا فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ كَانَ فِيهِ النَّارُ .^۲

● رسول اکرم (ص) فرموده است : علم را نخواهید برای فخر فروشی به دانشمندان و نه برای مجادله با بیسوادان و نه برای خود نمائی در مجالس و نه برای جلب توجه مردم ، بمنظور ریاست طلبی و برتری جوئی . چه آنکس که هدفش از کسب دانش این چنین باشد قرارگاه او در آتش است .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْحُرِّيَّةُ مَنْزِلَةٌ مِنَ الْغِلِّ وَالْمَكْرِ .^۳

۱- وسائل ، کتاب نکاح ، باب استحباب تزویج المرأة لدينها ، صفحة ۶

۲- کنالی الاخبار ، صفحة ۱۹۲ ۳- فهرست غرر ، صفحة ۵۹

اخلاق ناپسند: ریا و خدعه

● علی علیه السلام فرموده: آزادی و آزادگی منزّه از غش و فریب-
کاری است.

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ أَخْطَأَ وَجْهَ الْمَطَالِبِ خَذَلَتْهُ الْحِيلُ.^۱

● علی علیه السلام میفرمود: آنکس که راه خطا را وجهه عمل خود قرار دهد حيله و تزوير، او را مغذول و منكوب خواهد کرد.
دل را از مخاطرات آلوده پاک کردن و ضمیر باطن را از پلیدیهای اخلاقی و نیات بد، تطهیر نمودن و کاری را در کمال خلوص و صفا برای خدا انجام دادن، بهترین ذخیره در پیشگاه الهی است ولی نیل باین امر مقدّس بسی دشوار و مشکل است.

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: تَنْصِفَةُ الْعَمَلِ أَشَدُّ مِنْ الْعَمَلِ.^۲
● علی (ع) میفرمود: مراقبت در پاک واقع شدن عمل دشوارتر از خود عمل است.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: مَنْ قَلَّتْ تَجَرِبَتُهُ خُدِعَ.^۳
● علی علیه السلام فرموده: کسیکه تجربه اش کم و ناچیز است فریب میخورد.

۱ - بحار جلد ۱۷ صفحه ۱۳۸

۲ - غرر الحکم صفحه ۳۱۷

۳ - فهرست غرر، صفحه ۴۲

طمع

امام صادق (ع) فرموده است که لقمان پسر خود چنین گفت :

يَا بُنَيَّ الزِّمْ نَفْسَكَ التَّوَدَّةَ فِي أُمُورِكَ . وَصَبِرْ عَلَى
مَوُنَاتِ الْإِخْوَانِ نَفْسَكَ . فَإِنْ أَرَدْتَ أَنْ تَجْمَعَ عِزَّ
الدُّنْيَا فَاقْطَعْ طَمَعَكَ مِمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ فَإِنَّمَا يَلْغُ
الْأَنْبِيَاءُ وَالصُّدَّيْقُونَ مَا يَلْغُوا بِقَطْعِ طَمَعِهِمْ^۱ .

● فرزند عزیز همواره نفس خود را باداء وظائف شخصی و انجام
کارهای خویش الزام کن . و جان خود را درمقابل شدائدی که از
ناحیه مردم میرسد بصبر و بردباری وادار نما . اگر مایلی در دنیا
ببزرگترین عزت و بزرگواری نائل شوی از مردم قطع طمع کن و بانان
اسیدوار مباش . پیامبران و مردان الهی با قطع امید از مردم بمدارج
عالیه خود نائل شدند .

يَا بُنَيَّ إِنَّمَا أَنْتَ عَبْدٌ مُسْتَأْجَرٌ قَدْ أُمِرْتَ بِعَمَلٍ وَ
وُعِدْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا . فَأَوْفِ عَمَلَكَ وَاسْتَوْفِ أَجْرَكَ^۲ .

● فرزند من ، تو مانند یک کارگرا جبر هستی ، بکارهائی مأموریت
داری ، و درمقابل انجام کارها بتو وعده پاداش داده شده است . اینک
کارت را انجام ده و اجرت را بگیر .

قَالَ عَلَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ لَمْ يُنْزِهِ نَفْسَهُ عَنْ ذَنَائَةِ الْمَطَامِعِ
فَقَدْ أَذَلَّ نَفْسَهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَذَلُّ وَأَخْزَى^۳ .

اخلاق ناپسند : طمع

● علی علیه السلام فرموده : کسیکه صفحہ خاطر را از پستی طمع پاک نکند خویشتن را ذلیل و پست کرده و در قیامت بخواری و اهانت بیشتری گرفتار است .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا تَطْمَعُ فِيمَا لَا تَسْتَخِيقُ^۱ .
● علی (ع) میفرمود : چیزی که شایسته آن نیستی طمع و تمنی نداشته باش .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَفْضَلُ الدَّوَاءِ تَرْكُ الْمُنَى^۲ .
● و نیز فرموده است : بهترین داروی شفا بخش ترك آرزوهای ناپجا است .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْمَذَلَّةُ وَالْمَهَانَةُ وَالشَّقَاءُ فِي الطَّمَعِ وَالْحِرْصِ^۳ .
● و نیز فرموده : ذلت و پستی و بدبختی ، درخوی ناپسند حرص و آز نهفته است .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَكْثَرُ مَصَارِعِ الْعُقُولِ تَحْتَ بُرُوقِ الْمَطَامِعِ^۴ .

۱ و ۲ - غررالحکم صفحه ۸۰۰ - ۱۸۴

۳ - غررالحکم ، صفحه ۹۹ و ۹۶

۴ - غررالحکم ، صفحه ۱۹۵

● و نیز فرموده است : بیشتر فرو افتادن و سقوط عقل های بشر در زیر اشعه فریبنده و تلافی خیره کننده آرزو طمع است .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ : يُسْتَدَلُّ عَلَى شَرِّ الرَّجُلِ بِكَثْرَةِ شَرِّهِ وَشِدَّةِ طَمَعِهِ .^۱

● علی علیه السلام فرموده است : حرص فراوان و طمع شدید یک انسان را میتوان دلیل بدی او گرفت و به آن استشهاد کرد .

قَالَ الْبَاقِرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي وَصِيَّتِهِ لِيَجَابِرَ : وَاطْلُبْ بَقَاءَ الْعِزِّ بِأَمَانَةِ الطَّمَعِ .^۲

● امام باقر علیه السلام در وصیت خود به جابر فرمود : با میراندن خوی مذموم طمع ، بقاء عز و شرف را طلب کن .

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

۱- منیه ، طبع ، صفحه ۹۲

۲- فهرست غرر ، صفحه ۶۲

ظلم و ظالم

یکی از جملات وصایای علی علیه السلام اقامه عدل و حمایت از مظلوم بود ، بفرزندان خود فرمود :

كُونُوا لِلظَّالِمِ خَصْمًا وَلِلْمَظْلُومِ حَوْنًا .^۱

● فرزندان عزیز همواره دشمن متجاوزین و ستمگران و یار مظلومان

و مستمیدگان باشید .

عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اِحْذَرُ مِنَ النَّاسِ ثَلَاثَةً . الْخَائِنَ وَالظَّالِمَ وَالنَّمَامَ لِأَنَّ مَنْ خَانَ لَكَ خَانَكَ وَمَنْ ظَلَمَ لَكَ سَيَظْلِمُكَ وَمَنْ نَمَى إِلَيْكَ سَبَّيْنِمْ عَلَيْكَ .^۲

● امام صادق علیه السلام فرموده است : از رفاقت و همبستگی سه گروه بרחلر باش . خائن ، ستمکار و سخن چین . کسیکه روزی بنفع تو خیانت میکند روز دیگر بضرر تو خیانت خواهد کرد ، کسیکه برای تو بدیگری ستم می نماید طولی نمی کشد که بشخص تو ستم میکند و کسیکه از دگران نزد تو نمایی کند عنقریب از تو نزد دگران نمایی خواهد کرد .

عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الثَّالِثِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ : إِذَا كَانَ زَمَانٌ الْعَدْلُ فِيهِ أَغْلَبَ مِنَ الْجَوْرِ فَحَرَامٌ أَنْ يُظَنَّ بِأَحَدٍ سُوءٌ حَتَّى يُعْلَمَ ذَلِكَ مِنْهُ وَإِذَا كَانَ زَمَانُ الْجَوْرِ أَغْلَبَ

۱ - نهج البلاغه فیض صفحه ۹۶۸

۲ - تحف العقول ، صفحه ۳۱۶

فیه مِنّ الْعَدْلِ فَلْيَبْسَ لَا حَدَّ أَنْ يَنْظُنَّ بِأَحَدٍ خَيْرًا مَّا لَمْ يَعْلَمْ
ذَلِكَ مِنْهُ^۱.

● امام هادی علیه السلام فرموده : زمانی که عدل و داد در جامعه ،
بیش از ظلم و ستم باشد در آن موقع حرام است که آدمی به کسی گمان بد
ببرد مگر وقتی که آن بدی از وی معلوم و مشهود گردد ، و زمانی که ظلم و
بیدادگری بر عدل و داد غلبه داشته باشد سزاوار نیست احدی گمان خوب
به کسی ببرد مگر وقتی که آن خوبی از او معلوم شود .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ رَخَّصَ لِنَفْسِهِ ذَهَبَتْ بِهِ فِي مَذَاهِبِ
الظُّلَمِ^۲.

● علی علیه السلام فرموده است : هر کس عنان نفس خویش را
رها کند و در اعمال تمنیات مضرش آزاد بگذارد نفس متجاوز و سرکش ،
او را براههای تاریک و خطرناک میبرد و موجبات تباهی و سقوطش را
فراهم میسازد .

۱ - بحار ، جلد ۱۷ ، صفحه ۲۱۶

۲ - غرر الحکم ، صفحه ۷۰۵

اخلاق ناپسند : عجب

عجب و خودپسندی

قالَ آمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ بْنُ السَّلَامِ : اِعْجَابُ الْمَرْءِ يَنْقُصُهُ دَلٌّ عَلَى ضَعْفِ عَقْلِهِ .^۱

● علی علیه السلام فرموده است : خود پسندی و بلند پروازی هر انسان ، دلیل بر ضعف عقل و نارسائی فکر او است .

عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : الْمُعْجَبُ دَرَجَاتٌ مِنْهَا أَنْ يُزَيَّنَ لِلْعَبْدِ سُوءَ عَمَلِهِ فَيَرَاهُ حَسَنًا فَيُعْجِبُهُ وَيُحِبُّ أَنْ يُحْسِنَ صُنْعًا .^۲

● حضرت ابی الحسن (ع) فرموده است : خود پسندی درجات و مراتبی دارد ، یکی از آن درجات اینست که رفتار بد و نادرست خود پسندان در نظرشان زیبا جلوه میکند و آنرا نیکو و پسندیده می بینند ، اینان از اعمال ناشایست خویش سرور میشوند و گمان میکنند که کار خوبی انجام داده اند .

قالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اَلْاِعْجَابُ يَمْنَعُ اِلَا زِدِيَادَ .^۱

● علی علیه السلام فرموده : خود پسندی مانع افزایش کمال معنوی و سدّ راه رشد انسانی است .

۱ - کافی ۱ ، صفحه ۲۷

۲ - کافی جلد ۲ صفحه ۳۱۳

۳ - بحار ۱۶ ، صفحه ۵۷

قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : إِيَّاكَ أَنْ تُعْجِبَ بِنَفْسِكَ فَتُظْهِرَ
عَلَيْكَ النِّقْصَ وَالشَّنَانُ ١ .

● امیرالمؤمنین (ع) فرموده است : از خود پسندی و خویشن دوستی
مفرط پرهیز کن که با این صفت ، نقائص خود را آشکار می‌کنی و دشمنی‌ها
را ظاهر می‌سازی .

عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ أَعْجَبَ بِنَفْسِهِ وَفِعِلَهُ فَقَدْ
ضَلَّ عَنْ مَنَهْجِ الرُّشْدِ وَأَدْعَى مَا لَيْسَ لَهُ ٢ .

● امام صادق علیه السلام فرموده : کسیکه نسبت به خود و کارهای
خود دچار خود دوستی مفرط گردد از راه مستقیم هدایت منحرف شده
و بگمراهی گرائیده است و چیز را که شایسته آن نیست ادعا میکند . /

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

غضب و خشم

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِنَّ الشَّدِيدَ لَيْسَ مَنْ غَلَبَ
النَّاسَ وَلَكِنَّ الشَّدِيدَ مَنْ غَلَبَ عَلَى نَفْسِهِ .^۱

● رسول اکرم فرموده : نیرومند و توانا آنکس نیست که بر مردم
پیروز شود بلکه قوی و مقتدر کسی است که بر نفس خویشتن غلبه نماید .

وَعَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصَّرْعَةِ إِنَّمَا الشَّدِيدُ
الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ .^۲

● و نیز فرموده است : نیرومند و قهرمان کسی نیست که در کشتی ،
رقیب خود را بر زمین زند بلکه نیرومند کسی است که در موقع خشم ،
مالک نفس خود باشد .

قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : الْغَضَبُ نَارٌ مُوقَدَةٌ مِّنْ كُظْمَةٍ
أَطْفَأَهَا وَمَنْ أَطْلَقَهَا كَانَ أَوَّلَ مُحْرِقٍ بِهَا .^۳

● امیرالمؤمنین علیه السلام فرموده : غضب آتشی است مشتعل ،
کسیکه خشم خود را فرونشاند، آن آتش را خاموش کرده است و آنکس
که غضب را بحال خودش آزادگذارد خود اولین کسی است که در شعله های
آن خواهد سوخت .

۱ - مجموعه ورام، جلد ۲، صفحه ۱۰

۲ - مجموعه ورام، جلد ۲، صفحه ۱۰

۳ - فهرست فرد، صفحه ۲۹۲

عَنْ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ غَضِبَ عَلَيْكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَلَمْ يَقُلْ فِيكَ سَوْءٌ فَأَتَّخِذْهُ لَكَ خِيَلًا^۱.

● امام صادق علیه السلام فرموده است : کسیکه سه بار نسبت بدی تو خشمگین شود و در باره ات به بدی سخن نگوید شایسته رفاقت است، اورا برای دوستی انتخاب کن.

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْغَضَبُ يُفْسِدُ الْأَلْبَابَ وَيُبْعِدُ عَنِ الصَّوَابِ^۲.

● امیرالمؤمنین (ع) فرموده : خشم و غضب آلودگی باعث فساد و تباهی عقل است و آدمی را از راه صلاح و صواب دور میسازد .

عَنْ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : شِدَّةُ الْغَضَبِ تُغَيِّرُ الْمَنْطِقَ وَتَقْطَعُ مَادَّةَ الْحُجَّةِ وَتُفَرِّقُ الْفَهْمَ^۳.

● علی علیه السلام فرموده : خشم شدید ، چگونگی گفتار را تغییر میدهد ، اساس استدلال را بهم می ریزد ، تمرکز فکر را از میان می برد ، وفهم آدمی را پراکنده میسازد .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْغَضَبُ مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ^۴.

۱- تاریخ یعقوبی ، صفحه ۹۷

۲- غررالحکم ، صفحه ۴۹

۳- صفیته ، جلد ۲ ، « غضب » ، صفحه ۳۲۰

اخلاق ناپسند : خشم و غضب

● امام صادق علیه السلام فرموده است : خشم ، کلید تمام بدیها و شرور است .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : زَوَالُ الْعَقْلِ بَيْنَ دَوَاعِي الشَّهْوَةِ وَالْغَضَبِ .^۱

● علی علیه السلام فرموده است : در کشاکش انگیزه های شهوت و غضب ، عقل بشر تیره و تار میشود و فروغ خود را از دست میدهد .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْغَضَبُ يَفْسِدُ الْأَلْبَابَ وَيُبْعِدُ مِنَ الصَّوَابِ .^۲

● و نیز فرموده است : غضب ، عقل های مردم را فاسد میکند و آدمی را از درستکاری و صلاح دور میسازد .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْحِدَّةُ ضَرْبٌ مِنَ الْجُنُونِ لِأَنَّ صَاحِبَهَا يَنْدَمُ فَإِنْ لَمْ يَنْدَمْ فَجُنُونُهُ مُسْتَحْكَمٌ .^۳

● علی علیه السلام فرموده است : خشونت و تندخویی خود نوعی از دیوانگی است ، زیرا تندخو پس از تسکین خاطر و بخود آمدن پشیمان میشود . اگر کسی پس از تندی و برانگیختگی پشیمان نشد جنونش ثابت و پابرجا است .

۱ - غرر الحکم ، صفحه ۴۹

۲ - مستدرک ، ۲ ، صفحه ۲۸۷

۳ - نهج البلاغه ، کلمه ۲۴۷

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَعْدَا عَدُوَّ لِلْمَرْءِ غَضَبُهُ وَشَهْوَتُهُ .
فَمَنْ مَلَكَهُمَا عَظُمَتْ دَرَجَتُهُ وَبَلَغَ غَايَتَهُ .^۱

● و نیز فرموده است : دشمنترین دشمنان آدمی غضب و شهوت
او است . آنکس که بتواند این دو غریزه سرکش را مهار کند و آنها را
بفرمان خود درآورد ، مقام عظیمی دارد و میتواند باوج انسانیت برسد .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ سَبَابِ الْعَقْلِ وَقُبْحِ
الزُّلْمِ .^۲

● علی علیه السلام فرموده است : پناه میبرم بخداوند از اینکه
شرائطی پیش آید که عقل بخواب فرو رود و از راهنمایی و هدایت بازماند
و در نتیجه آدمی بزشت ترین لغزشها دچار گردد .

فِي وَصِيَّةِ إِمْرِئِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِكُمْبَلِ بْنِ زِيَادٍ : يَا
كُمْبَلُ جَانِبِ الْمُنَافِقِينَ وَلَا تُصَاحِبِ الْخَائِنِينَ إِيَّاكَ وَتَطْرُقَ
أَبْوَابِ الظَّالِمِينَ وَالْإِحْتِلَاطَ بِهِمْ إِيَّاكَ أَنْ تُطِيعَهُمْ أَوْ
تَشْهَدَ مَجَالِسَهُمْ بِمَا سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْكَ .^۳

● علی علیه السلام بکمیل بن زیاد سفارش کرد که از منافقین اجتناب
کن و با افراد خائن رفاقت منما ، پرهیز از اینکه بخانه ستمکاران رفت
و آمد کنی و با آنان بیامیزی ، پرهیز از اینکه فرمانبردار آنها باشی و در
مجالشان حاضر شوی که خدایت بر تو غضب روا دارد .

۱ - نورالحکم صفحه ۴۹۸ - ۲۰۲

۲ - نهج البلاغة فیض ، صفحه ۷۰۵

۳ - مستدرک ۲ ، صفحه ۶۷

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِنَّ طَبَايِعَ النَّاسِ مَرْكَبَةٌ عَلَى الشَّهْوَةِ وَالرَّغْبَةِ وَالْحِرْصِ وَالرَّهْبَةِ وَالْغَضَبِ وَاللَّذَّةِ إِلَّا أَنَّ فِي النَّاسِ مَنْ زَمَّ هَذِهِ الْخِلَالَ بِالتَّقْوَى وَالْحَيَاءِ وَالْإِتْقَانِ فَإِذَا دَعَتْكَ نَفْسُكَ إِلَى كَثِيرَةٍ مِنَ الْأُمُورِ فَارْمِ بِبَصْرِكَ إِلَى السَّمَاءِ فَإِنْ لَمْ تَخَفْ مَنْ فِيهَا فَانْظُرْ إِلَى مَنْ فِي الْأَرْضِ لَعَلَّكَ تَسْتَحْيِي مِمَّنْ فِيهَا فَإِنْ كُنْتَ لَا مِمَّنْ فِي السَّمَاءِ تَخَافُ وَلَا مِمَّنْ فِي الْأَرْضِ تَسْتَحْيِي تَعُدُّ نَفْسُكَ فِي الْبَهَائِمِ .^۱

● امام باقر علیه السلام فرموده : طبیعت بشر با شهوت و میل و حرص و ترس و خشم و لذت آمیخته شده است جز آنکه در بین مردم کسانی هستند که این پیوند و کشش طبیعی را با نیروی تقوی و حیا و تنزه مهار کرده اند. موقعی که نفس متجاوزت ، نورا بگناه میخواند با آسمان با عظمت و کیهان حیرت زا نگاه کن و از خداوند بزرگی که جهانرا آفریده و بر آن حکومت میکند بترس و از گناه خودداری کن ، اگر از خداوند توانا خوف نداری بزمن نظرافکن شاید از حکومت بشری و افکار عمومی شرم کنی و مرتکب معصیت نشوی ، اگر جرأت و جسارت بجائی رسیده که نه از حکومت الهی میترسی و نه از مردم زمین شرم داری خود را از صف انسانها خارج بدان و در عداد بهائم و حیوانات بحساب آور .

فجور و فاجر

وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيْهَا فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا .^۱

● قسم بجان بشر و آن خدائی که او را موزون و متناسب آفریده و نیکی و بدش را بوی الهام کرده است .

عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ . « فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا » قَالَ : بَيَّنَّ لَهَا مَا تَأْتِي وَمَا تَتْرُكُ .^۲

امام صادق علیه السلام در تفسیر این آیه فرموده است که خداوند بر بشر واضح و آشکار ساخت آنچه را که خوب است و باید بدان عمل کند و آنچه را که بد است و باید ترک گوید .

وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ .^۳

● ما بشر را به خیر و شرش هدایت نمودیم .

عَنْ حَمْزَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ « وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ » قَالَ : نَجْدُ الْخَيْرِ وَنَجْدُ الشَّرِّ .^۴

● امام صادق علیه السلام در جواب حمزه بن محمد که از تفسیر این آیه سؤال کرده بود فرموده : مراد وضوح خیر و شر است .

روانشناسان دانشمند ، این نیروی فطری را بنام وجدان اخلاقی خوانده اند و در کتب روانی بهمین اسم پیرامون آن سخن گفته و درباره تأثیر عمیق آن در روان بشر مبسوطاً بحث و گفتگو کرده اند .

۱ - سورة ۹۱ ، آیه ۷ و ۸ ۲ - کافی ، ۱ ، صفحه ۱۶۳

۳ - سورة ۹۰ ، آیه ۱۰ ۴ - کافی ، ۱ ، صفحه ۱۶۳

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : ضَابِطُ نَفْسِهِ عَن دَوَاعِي اللَّذَاتِ مَالِكٌ وَمُهْمِلُهَا هَالِكٌ^۱.

● علی علیه السلام فرموده : کسیکه نفس خود را در مقابل انگیزه های لذائذ نگاه میدارد مالک تمايلات خویشتن است و آنکس که نفس سرکش را در راه نيل بلذائذ آزاد میگذارد در معرض نابودی و هلاکت است.

وَ إِذَا فَعَلْتُمْ فَاَحِشَّةً قَالُوا وَ جَدْنَا عَلَيَّهَا آبَاءَنَا^۲.

● زمانی که مرتکب عمل خلاف عفت و اخلاق میشدند برای تصحیح و توجیه آن میگفتند پدران ما چنین میکردند.

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ فَعَلَ مَا شَاءَ لَقِيَ مَاسَاءً^۳.

● علی علیه السلام فرموده است : هر آنکس که در کارها بصلاح و فساد توجه نمی کند و تنها بر طبق میل نفسانی و خواهش دل عمل می نماید در نتیجه با بدیها و ناملائمات روبرو خواهد شد.

إِلَهُمَّ يَرَوْنَهُ بَعِيداً وَ تَرَاهُ قَرِيباً^۴

● در نظر مردم متخلف و گناهکار روز مجازات خیلی دوزاست ولی خداوند آن روز را نزدیک می بیند و طولی نمیکشد که گناهکاران به سخت ترین کیفرهای خود میرسند ! کیفرهای دنیوی این گناهان نیز گرچه بی صدا و دیررس است ولی بدون تردید گناه و تخلف ، بی کیفر نمی ماند .

۳ - غرر الحکم، صفحه ۶۳۱

۴ - سورة ۷۰ آیه ۶

۱ - فهرست غرر، صفحه ۳۵۷

۲ - سورة ۷، آیه ۲۸

فسق و فاسق

قالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : كَيْفَ بِكُمْ إِذَا فَسَدَ نِسَاؤُكُمْ وَفَسَقَ شَبَابُكُمْ وَتَمَّ تَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَكَمْ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ؟ فَقِيلَ لَهُ : وَيَكُونُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : نَعَمْ وَشَرٌّ مِنْ ذَلِكَ : كَيْفَ بِكُمْ إِذَا أَمَرْتُمْ بِالْمُنْكَرِ وَنَهَيْتُمْ عَنِ الْمَعْرُوفِ ؟ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَيَكُونُ ذَلِكَ ؟ قَالَ نَعَمْ وَشَرٌّ مِنْ ذَلِكَ : كَيْفَ بِكُمْ إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَعْرُوفَ مُنْكَرًا وَالْمُنْكَرَ مَعْرُوفًا ؟

● مردم فرمود : چه خواهید کرد موقعی که زنان شما دچار فساد اخلاق شوند و جوانان شما بگناه آلوده گردند و از فریضه امر بمعروف و نهی از منکر خودداری کنند ؟ عرض شد : یا رسول الله آیا چنین وضعی برای مسلمین پیش میآید ؟ فرمود بلی و بدتر از آن : فرمود چه خواهید کرد موقعی که مردم را بگناه امر کنید و از نیکیها نهی نمائید ؟ عرض کردند یا رسول الله آیا چنین وضعی پیش آمد میکند ؟ فرمود بلی و بدتر از آن ، سپس فرمود : چه خواهید کرد وقتی در نظر شما نیکیها گناه و منکر شناخته شود و منکرات و گناهانرا نیک و پسندیده بدانید ؟

قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِذَا سَادَ الْقَوْمُ فَاسِقُهُمْ وَكَانَ زَعِيمُ الْقَوْمِ أَذْلَهُمْ وَأَكْرَمُ الرَّجُلِ الْفَاسِقُ

۱ - قرب الاسناد صفحه ۲۶

فَلْيَنْتَظِرِ الْبَلَاءُ^۱.

● رسول اکرم (ص) میفرمود : وقتی گناهکاران ، سرور مردم شوند و فرومایگان پست ، رؤساء مردم باشند و در جامعه پیدکاران احترام شود ، باید در آنجا منتظر بلا و بدبختی بود .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِذَا سَادَ السُّفْلُ خَابَ الْأَمَلُ^۲.

● علی علیه السلام فرمود : موقعیکه فرومایگان در بین مردم سروری و بزرگی بدست آورند آرزوی خوشبختی و سعادت آن جامعه از میان میرود و درهای ترقی و تعالی بروی مردم ، بسته میشود .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : زَوَالُ الدُّوَلِ بِاصْطِنَاعِ السُّفْلِ^۳.

● و نیز فرموده است : کارهای بزرگ را به مردم پست و فرومایه سپردن باعث زوال دولتها است .

مرکز تحقیقات و پژوهش علوم اسلامی

فِي وَصِيَّةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِكُمَيْلٍ : يَا كُمَيْلُ قُلِ
الْحَقَّ عَلَى كُلِّ حَالٍ وَوَادِّ الْمُتَّقِينَ وَاهْجُرِ الْفَاسِقِينَ وَجَانِبِ
الْمُتَنَافِقِينَ وَلَا تُصَاحِبِ الْخَائِنِينَ^۴.

● علی علیه السلام بکمیل بن زیاد توصیه فرمود : که در هر حال بحق سخن
گویی ، پرهیزکاران را دوست بنابر ، گناهکاران را ترك گوی ، با منافقین
میامیز و با خیانتکاران رفاقت مکن .

۱ - بحار جلد ۱۷ صفحه ۴۱ ۲ و ۳ - فرائد الحكم صفحه ۳۱۲ - ۴۲۷

۴ - مستدرک ، ۲ ، صفحه ۳۶۲

قالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِبَعْضِ بَنِيهِ : يَا بَنِيَّ
أَنْظِرْ خَمْسَةَ فَلَا تُصَاحِبْهُمْ وَلَا تُحَادِثْهُمْ وَلَا تُرَافِقْهُمْ فِي
طَرِيقٍ . فَقَالَ يَا أَبَتِ مَنْ هُمْ ؟ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَيْتَاكَ وَمُصَاحِبَةُ
السُّكَّادِ فَإِنَّهُ بِمَنْزِلَةِ السَّرَابِ يُقَرَّبُ لَكَ الْبَعِيدُ وَيُبْعَدُ
لَكَ الْقَرِيبُ ، وَأَيْتَاكَ وَمُصَاحِبَةُ الْفَاسِقِ فَإِنَّهُ بِإِيعَاكَ
بِأَكْلَةٍ أَوْ أَقْلٍ مِنْ ذَلِكَ ، وَأَيْتَاكَ وَمُصَاحِبَةُ الْبَخِيلِ فَإِنَّهُ
يَتَّخِذُ لَكَ فِي مَالِهِ أَحْجُوجَ مَا تَكُونُ إِلَيْهِ ، وَأَيْتَاكَ وَمُصَاحِبَةُ
الْأَحْمَقِ فَإِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَنْتَفِعَكَ فَيُضِرَّكَ ، وَأَيْتَاكَ وَ
مُصَاحِبَةُ الثَّقَاطِيعِ لِرَحِمِهِ فَإِنِّي وَجَدْتُهُ مُلْعُونًا فِي كِتَابِ اللَّهِ .^١

● حضرت علی بن الحسین علیه السلام بعضی از فرزندان خود را
مخاطب ساخت و فرمود : فرزند عزیزم توجه پنج گروه باش که با آنان
مجالست نکنی ، هم کلام نشوی ، و در مسافرت با آنها رفاقت ننمائی .
عرض کرد پدر جان آنان کیانند ؟ حضرت سجاد (ع) فرمود : از
مجالست دروغ ساز پرهیز کن چه او مانند سرابی است که مطالب را
بر خلاف واقع نشان میدهد ، دور را در نظرت نزدیک و نزدیک را دور
جلوه میدهد ، از رفاقت با گناهکار و لاابالی اجتناب کن زیرا او تو را
به بهای یک لقمه یا کمتر از آن میفروشد ، از رفاقت بخیل پرهیز نما که
او در ضروری ترین مواقع احتیاج ، تو را یاری نخواهد کرد ، از رفاقت
با احمق اجتناب کن که او نفعت را اراده میکند و از نادانی بتوضیر میزند ،
از مصاحبت کسیکه قطع رحم کرده است بپرهیز که در کتاب آسمانی
مورد لعن و نفرین قرار گرفته است .

اخلاق ناپسند : فسق

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : صَارَ الْفُسُوقُ فِي النَّاسِ نَسَبًا وَالتَّعَافُ عَجَبًا .^۱

● علی علیه السلام در باره محیط فاسد میگوید : گناهکاری و ناپاکی در آن جامعه از اوصاف عادی مردم شده و کف نفس و پاکدامنی باعث شگفتی گردیده است .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ أَمْرًا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِنَّ تَلَقُّى أَهْلَ الْمَعَاصِ يُوْجِبُ مَكْفَهَرَةً .^۲

● امام صادق از علی علیهما السلام حدیث کرده است : که پیغمبر اکرم (ص) امر فرمود که ما با گناهکاران ، عبوس و ترش روی برخورد نکنیم .

مرکز تحقیق کتاب و ترویج علوم اسلامی

کبر و تکبر

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : شَرُّ آفَاتِ الْعَقْلِ الْكِبَرُ .^۱
 ● علی (ع) فرموده است : کبر ، بدترین آفت خرد است .

قال الباقر عليه السلام : ما دخل قلب امرئ شيء من الكبر إلا نقص من عقله مثل ما دخله من ذلك ، قل ذلك أو أكثر .^۲

● امام باقر (ع) فرمود : در دل هیچ انسانی کبر وارد نمیشود مگر آنکه عقلش بهمان اندازه ناقص میشود ، خواه کم باشد یا زیاد .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : الْكِبَرُ أَنْ يَغْمِصَ النَّاسَ وَيُسْفِيَ الْحَقَّ .^۳

● امام صادق (ع) فرموده است : کبر عبارت از اینست که آدمی ، مردم را با دیده پستی و حقارت نگاه کند و حق را خوار و ناچیز بشمرد و آنرا بر وفق واقع نبیند .

عَنْ حَكِيمٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ آدَنَى الْأَلْحَادِ . فَقَالَ إِنَّ الْكِبَرَ آدَنَاهُ .^۴

● راوی حدیث میگوید : از حضرت امام صادق (ع) کمترین مرتبه

۳ - سفينة البحار (کبر) صفحه ۴۶۰

۴ - کافی جلد ۲ صفحه ۳۰۹

۱ - غرر الحكم صفحه ۴۴۸

۲ - معانی الاخبار صفحه ۲۴۲

اخلاق ناپسند، کبر

العاد و کفر را پرسیدم. امام در جواب فرمود کبر نازلترین درجات کفر است.

عَنْ آيِبِ عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: الْكِبَرُ رِداءُ اللَّهِ فَمَنْ نازَعَ اللَّهَ عِزًّا وَجَلَّ رِداءَهُ لَمْ يَزِدْهُ اللَّهُ إِلَّا سَفَالًا^۱.

● امام صادق علیه السلام میفرمود: کبر و بزرگی، جامه ایست که مخصوص خداوند بی نیاز و شایسته آن ذات مقدس است. کسی که با او در این صفت بمعارضه برخیزد و بمردم بزرگی بفروشد خداوند جز پستی و حقارت چیزی براو نمی افزاید.

عَنْ آيِبِ عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: مَا مِنْ رَجُلٍ تَكَبَّرَ أَوْ تَجَبَّرَ إِلَّا لِدَلَّةٍ وَجَدَهَا فِي نَفْسِهِ^۲.

● امام صادق (ع) میفرمود: هیچ انسانی دچار بیماری تکبر یا مستکبری و خشونت نمیشود مگر بعلمت پستی و حقارتی که در نفس خویشتن، احساس میکند.

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَا مِنْ أَحَدٍ يَتَّبِعُ إِلَّا مِنْ دَلَّةٍ يَجِدُهَا فِي نَفْسِهِ^۳.

● و نیز فرموده است: هیچکس بغوی ناپسند تکبر، مبتلا نمیشود مگر بسبب خواری و ذلتی که در ضمیر باطن خود احساس مینماید.

۱ - کافی جلد ۲ صفحه ۲۰۹

۲ و ۳ - کافی جلد ۲ صفحه ۳۱۲

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ تَكَبَّرَ عَلَى النَّاسِ ذَلٌّ^۱.

● علی بن ابیطالب به حضرت حسین علیهما السلام در ضمن وصایای خود فرموده است: کسیکه نسبت به مردم تکبر نماید ذلیل و خوار خواهد شد.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: مَا مِنْ رَجُلٍ تَكَبَّرَ أَوْ تَجَبَّرَ إِلَّا لِدَلَّةٍ وَجَدَهَا فِي نَفْسِهِ^۲.

● امام صادق علیه السلام فرموده است: هیچ انسانی خودبین و متجاوز نمیشود و به تکبر و جباریت آلوده نمیگردد، مگر بسبب ذلت و حقارتی که در ضمیر خود احساس میکند.

عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الثَّالِثِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ هَانَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ فَلَاتَمَنَّ شَرًّا^۳.

● امام هادی علیه السلام فرموده است: کسیکه خویشتن را ناچیز و خوار مییابد و در باطن نسبت به خود احساس پستی و حقارت دارد از شر او ایمنی نداشته باشد.

جوان بر اثر عقده حقارت یا احساس حقارت دچار بیماری تکبر میشود، به مردم بی اعتنا میگردد، تجاوز میکند، به عصیان و طغیان میگراید، یاغی میشود، اصول اخلاقی و صفات انسانی را نادیده میگیرد و خلاصه جبار میشود، و بی پروا بهر عمل ناروایی دست میزند.

۱- تحف العقول، صفحه ۸۸

۲- تحف العقول، صفحه ۴۸۴

۳- کافی، جلد ۲، صفحه ۴۱۴

اخلاق ناپسند، کبر

قالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : لَا يَنْظُرُ اللهُ إِلَى رَجُلٍ يَجُرُّ
إِزَارَهُ يُطَرِّأُ .

● رسول اکرم (ص) فرموده است : خداوند بنظر لطف و رحمت
نمی نگردد بآن مردی که با نخوت و تکبر دامن خود را میکشد و بر مردم
میگذرد .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : التَّكَبُّرُ عَلَى الْمُتَكَبِّرِينَ هُوَ التَّوَاضُّعُ
بِعَيْنِهِ .^۲

● علی علیه السلام فرموده : تکبر کردن با افراد متکبر، خود عین
تواضع است .

مرکز تحقیقات کتب و تفسیر علوم اسلامی

۱ - مجموعه ورام ، جلد ۱ ، صفحه ۱۹۹

۲ - شرح ابن ابی الحدید، جلد ۲۰ ، کلمه ۱۱۰

گناه و گناهکار

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ
بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا^۱

اَفْكُلُمَا جَاءَكُمُ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَى اَنْفُسُكُمْ اَسْتَكْبَرْتُمْ
فَفَرِقًا كَدَبْتُمْ وَفَرِقًا تَقْتُلُونَ^۱

● آیا هر زمانی که پیامبری از جانب خدا مبعوث گردد و احکامی
برخلاف هوای نفس شما بیاورد از اطاعت سر باز میزنید؟ گروهی از آنانرا
تکذیب میکنید و گروهی دیگررا بقتل میرسانید.

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَيْسَ فِي الْمَعَاصِي اَشَدُّ مِنْ اتِّبَاعِ
الشَّهْوَةِ فَلَا تُطِيعُوهَا فَيَسْغُلْكُمْ عَنْ اللَّهِ^۲

● علی علیه السلام فرموده: پیروی شهوت از تمام گناهان نیرومندتر
است. به اطاعتش تن درندهید که فکر شما را از خدا باز میدارد.

یک حدیث از حضرت حسین (ع)

مَنْ حَاوَلَ امْرَأًا بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ كَانَ اَفْوَتْ لِمَا يَرْجُو وَاَسْرَعَ
لِمَا يَحْذَرُ^۳

● کسی که کاری را از راه گناه طلب کند امیدش زود ترفوت میشود

۱- سوره ۳۰ آیه ۴۱

۲- سوره ۲، آیه ۸۷ ۳- فهرست غرر، صفحه ۱۸۷

۴- بحار جلد ۱۷ صفحه ۱۴۹

اخلاق ناپسند، گناه

و از آنچه میترسد بان سریعتر مبتلا میگردد .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ كُفَّ بِأَلَا دَبٍ قَلَّتْ مَسَاوِيهِ .^۱

● علی علیه السلام میفرمود: آنکس که ادب بروی تحمیل شود، و تربیت، نفس سرکشش او را مهار نماید گناهان او کم میشود .

مَنْ قَلَّ آدَبُهُ كَثُرَتْ مَسَاوِيهِ .^۲
● بر عکس، آنکس که ادب و تربیت را کمتر بپذیرد گناهانش بسیار خواهد بود .

حضرت رضا (ع) میفرمود :

كُلَّمَا أَحْدَثَ الْعِبَادُ مَالَمْ يَكُونُوا يَعْمَلُونَ أَحْدَثَ اللَّهُ لَهُمْ مِنْ الْبَلَاءِ مَالَمْ يَكُونُوا يَعْرِفُونَ^۳

● هر وقت مردم بگناه تازه‌ای آلود میشوند خداوند آنها را بپلاء تازه‌ای دچار مینماید .

علی (ع) میفرمود :

مَا كَانَ قَوْمٌ قَطُّ فِي خَفَضٍ عَيْشٍ فَنَالَ عَنْهُمْ إِلَّا بِذُنُوبٍ اقْتَرَفُوهَا لِأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَامٍ لِلْعَبِيدِ^۴

● خداوند آسایش و زندگی راحت هیچ مردمی را نمیگیرد مگر بعلت گناهانی که مرتکب شده‌اند . خداوند هرگز بیندگان خودستم نمیکند .

۱ و ۲ - غررالحکم صفحه ۶۴۵ - ۶۴۴

۳ - کافی جلد ۲ صفحه ۲۷۵ ۴ - المستطرف جلد ۲ صفحه ۶۱

الحديث : روایات تربیتی

امام باقر (ع) درباره علت حرمت شراب میفرماید :

إِنَّ مُدْمِنَ الْخَمْرِ كَعَابِدٍ وَثَنٍ وَيُورِثُهُ الْإِرْتِيَاعَ وَ يَهْدِمُ
مُرُوثَهُ وَ تَحْصِلُهُ عَلَى التَّجَسُّرِ عَلَى الْمَحَارِمِ مِنْ سَفَكِ
الدِّمَاءِ وَ رُكُوبِ الزُّنَا^۱.

● دائم الخمر مانند بت پرست است. کسیکه بطور مداوم و بی گیر
میگساری کند مبتلا بر عشه میشود، سجایای اخلاقی و مردانگیش نابود
میگردد. شراب چنان آدمی را در گناه جسور میکند که از خونریزی
و زنا باک ندارد.

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قِلَّةُ الْعَفْرِ أَقْبَحُ الْعُيُوبِ وَ
التَّسَرُّعُ إِلَى الْإِنْتِقَامِ أَعْظَمُ الذُّنُوبِ^۲.

● علی (ع) میفرمود : زشت ترین عیبه کم گذشتی از لغزش مردم
و بزرگترین گناهان شتاب کردن در انتقام است.

عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِنْ الْمَعْصِيَةَ إِذَا عَمِلَ بِهَا الْعَبْدُ
سِرًّا لَمْ تَضُرَّ إِلَّا عَامِلَتَهَا ، وَ إِذَا عَمِلَ بِهَا عِلَانِيَةً وَلَمْ
يُعْبَرْ عَنْهُ أَضَرَّتْ بِالْعَامَّةِ^۳.

● امام صادق علیه السلام از رسول اکرم (ص) حدیث کرده است
که فرمود : گناه پنهانی تنها بگناهکار ضرر میزند ، ولی گناه علنی موقمی

۱- بحار جلد ۱۴ صفحه ۷۷۱

۲- غرر الحکم صفحه ۵۲۷

۳- قرب الاضداد صفحه ۲۶

که مورد تنفر و سرزنش جامعه قرار نگیرد، ضرر عمومی دارد.

رسول اکرم (ص) این مصیبت را برای مسلمین بزرگترین خطر اجتماعی شناخته است.

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : كَيْفَ بِكُمْ إِذَا فَسَدَ نِسَاؤُكُمْ وَفَسَقَ شَبَابُكُمْ وَلَمْ تَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَلَمْ تَنْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ؟ فَقِيلَ لَهُ : وَيَكُونُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ ! قَالَ : نَعَمْ وَشَرٌّ مِنْ ذَلِكَ : كَيْفَ بِكُمْ إِذَا أَمَرْتُمْ بِالْمُنْكَرِ وَنَهَيْتُمْ عَنِ الْمَعْرُوفِ ؟ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَيَكُونُ ذَلِكَ ؟ ! قَالَ نَعَمْ وَشَرٌّ مِنْ ذَلِكَ : كَيْفَ بِكُمْ إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَعْرُوفَ مُنْكَرًا وَالْمُنْكَرَ مَعْرُوفًا .

● مردم فرمود: چه خواهید کرد موقعی که زنان شما دچار فساد اخلاق شوند و جوانان شما بگناه آلوده گردند و از فریضه امر بمعروف و نهی از منکر خودداری کنند؟ عرض شد: یا رسول الله آیا چنین وضعی برای مسلمین پیش میآید؟ فرمود بلی و بدتر از آن: فرمود چه خواهید کرد موقعی که مردم را بگناه امر کنند و از نیکیها نهی نمایند؟ عرض کردند یا رسول الله آیا چنین وضعی پیش آمد میکند؟ فرمود بلی و بدتر از آن، سپس فرمود: چه خواهید کرد وقتی در نظر شما نیکیها گناه و منکر شناخته شود و منکرات و گناهانرا نیک و پسندیده بدانید؟

الحديث : روايات تربیتی

امام باقر (ع) میفرمود :

مَا مِنْ نَكْبَةٍ تُصِيبُ الْعَبْدَ إِلَّا يَذَنْبُ^۱

● هیچ نکبتی دامنگیر شخص نمیشود مگر بواسطه گناهی که مرتکب شده است .

امام صادق (ع) میفرمود :

تَعَوُّ ذَوَا بَاطِلٍ مِنْ سَطَوَاتِ اللَّهِ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ قَالَ قُلْتُ لَهُ
وَمَا سَطَوَاتُ اللَّهِ قَالَ الْآخِذُ بِالْمَعَاصِي^۲

● از سطوت و غضب خدا بخدا پناه ببرید . راوی سؤال کرد سطوت خداوند چیست ؟ فرمود مردم را بگناهان خودشان گرفتن .

امام صادق (ع) میفرمود :

إِنَّ الذَّنْبَ يَحْرِقُ الرِّزْقَ^۳

● گناه مردم را از رزق محروم میکند .

امام باقر (ع) فرموده است :

إِنَّ اللَّهَ قَضَىٰ قَضَاءً حَتْمًا لَا يُنْعَمُ عَلَى الْعَبْدِ بِنِعْمَةٍ فَيَسْلُبُهَا
إِيَّاهُ حَتَّى يُحْدِثَ الْعَبْدُ ذَنْبًا يَسْتَحِقُّ بِذَلِكَ النَّقْمَةَ^۴

● خداوند حکم قطعی فرموده است که هیچ نعمتی را از کسی نگیرد مگر آنکه مرتکب گناهی شود که استحقاق آن نعمت و بلا را داشته باشد .

انَّ عَلِيًّا عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لِرَجُلٍ وَهُوَ يُوصِيهِ ، خُذْ مِنْيْ خَمْسًا : لَا يَرْجُونَ أَحَدٌ كُمْ إِلَّا رَبَّهُ ، وَلَا يَخَافُ إِلَّا ذَنْبَهُ .
● (علی (ع) بمردی پنج اندرز داد ، از آنجمله فرمود : هیچ کس امیدوار نباشید مگر بخدا ، و نرسید مگر از گناهان خود .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَاللَّهِ مَا يَنْجُو مِنْ الذَّنْبِ إِلَّا مَنْ أَقْرَبَهُ .

● امام باقر (ع) میفرمود : بخدا قسم هیچکس از گناه خلاص نمیشود مگر آنکه صریحاً بگناه خود اقرار نماید .
و نیز از آن حضرت حدیث شده است :

مَا أَرَادَ اللَّهُ تَعَالَى مِنَ النَّاسِ إِلَّا خَصْلَتَيْنِ : أَنْ يَقْرُوا لَهُ بِالنَّعَمِ فَيَزِيدَهُمْ وَبِالذُّنُوبِ فَيَغْفِرَ لَهُمْ .

● خداوند از مردم خواستار دو فضیلت است : به نعمتها اقرار کنند تا برآن بیفزاید ، و بگناهان اعتراف نمایند تا آنها را ببخشد .

علی (ع) فرمود :

حُسْنُ الْإِعْتِرَافِ يَهْدِمُ الْإِقْتِرَافَ .

● اعتراف بمعصیت گناه را از بین میبرد .

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ كَرُمَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ لَمْ يُهِنْهَا بِالْمَعْصِيَةِ .

۲- کافی جلد ۲ صفحه ۴۲۹

۱- چهار جلد ۱۷ صفحه ۱۰۵

۴- ارشاد مفید صفحه ۱۴۲

۳- کافی جلد ۲ صفحه ۴۲۹

۵- غررالمعکم ، صفحه ۹۷۷

● علی علیه السلام فرمود : آنکس که شرافت معنوی و کرامت نفس خود را باور دارد خویشتن را با ارتکاب گناه، خوار و حقیر نخواهد ساخت.

يَا بَنَ مَسْعُودٍ لَا تَحْمِلَنَّ الشَّفَقَةَ عَلَى أَهْلِكَ وَلَدِكَ عَلَى الدُّخُولِ فِي الْمَعَاصِي وَالْحَرَامِ^۱.

● رسول اکرم (ص) به ابن مسعود توصیه فرموده است : مبدا مهر و محبت نسبت به زن و فرزند ، ثورا و ادارد که در محیط گناه قدم بگذاری و دامن خویش را به حرام بیالائی .

رسول اکرم میفرمود :
لَرَدُّ الْمُؤْمِنِ حَرَامًا يَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ سَبْعِينَ حِجَّةً مَبْرُورَةً^۲
● مسلمانی که از یک گناه اعراض کند اجر هفتاد حج مقبول در پیشگاه

خداوند دارد. تحقیق کتاب علوم اسلامی
علی (ع) فرموده است :

غَضُّ الطَّرْفِ عَنِ مَحَارِمِ اللَّهِ أَفْضَلُ عِبَادَةٍ^۳
● بهترین عبادت چشم پوشی از گناه است .

از امام صادق (ع) است که خداوند بموسی بن عمران فرمود :

يَا مُوسَى مَا تَقَرَّبَ إِلَى الْمُتَقَرَّبُونَ بِمِثْلِ الْوَرَعِ عَنِ مَحَارِمِي^۴
● هیچ عاملی برای قرب پاگان بخداوند مانند اجتناب از گناه نیست .

۱- بحار، جلد ۱۷، صفحه ۳۲

۲- مستدرک الوسائل جلد ۲ صفحه ۳۰۲ ۳- کافی جلد ۲ صفحه ۸۰

اخلاق ناپسند : مرء و جدال

مرء و جدال

المرءُ لا يخلو من أربعة أوجه : إما أن تَسماري أنتَ و صاحبك فيما تعلمان فقد تركتُما بذلك النصيحة و طلبتُما النصيحة و أضعتُما ذلك العلم ، أو تجهلانه فأظهرتُما جهلاً و خاصمتُما جهلاً ، وإما تعلمه أنتَ فظلمت صاحبك بطلب عثرته ، أو يعلمه صاحبك فترك حُرمتَهُ و لم تنزل منزله و هذا كله مُحال . فمن أنصف و قبل الحق و ترك المماراة فقد أوثق إيمانه و أحسن صحبة دينه و صان عقله .^١

● حضرت حسین علیه السلام فرموده : بحث و گفتگو هائی که به مرء و خصومت منتهی میشود از چهار صورت خارج نیست :
با تو و طرف گفتگویت به حقیقت مورد بحث ، عالیم و آگاهید با این حال بایکدیگر جدل میکنید ، در اینصورت شماها با بحث و مجادله ، دوستی خود را ترك گفته اید ، خواستار رسوائی شده اید و به علم خود اعتنا نکرده و آنرا خوار شمرده اید .

یا آنکه تو و طرف مقابلت از موضوع مورد بحث چیزی نمیدانید و هر دو از آن نا آگاه و بی اطلاعید ، در اینصورت شماها با بحث و جدل ، نادانی خود را آشکار میسازید و روی جهل ، بایکدیگر مخاصمه میکنید .
یا آنکه تو مطلب مورد بحث را میدانی و طرف مقابلت نمیداند در اینصورت با ادامه بحث ، به رفیق خود ستم روا میداری ، زیرا میخواهی

لغزش اورا آشکار سازی و با سخنان خود ، وی را خجالت زده و شرمسار نمائی .

با آنکه طرف بحث مطلب را میداند و صحیح میگوید و تونمیبذیری ، در اینصورت حرمت اورا رعایت نکرده ای و به قدر و منزلتش در سخن حقی که میگوید ارج ننهاده ای ، و در هر چهار صورت جدال و بحث خصومت انگیز ، فاسد و باطل است و افراد با فضیلت هرگز مرتکب آن نمیشوند . کسیکه در بحث و گفتگو انصاف میدهد ، حق را قبول میکند ، و میراء و جدال را ترك میگوید با این عمل ایمان خویش را محکم کرده ، مصاحبت دینی خود را نیکو ساخته ، و عقل خویش را از تیرگی و نادانی محفوظ داشته است .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ ضَنَّ بِعِرْضِهِ فَلْيَتَدَعْ الْمِرَاءَ .^۱

● علی علیه السلام فرموده : کسیکه به عیرض و شرف خود علاقه دارد و نمیبخواهد آبرو و احترام خویش را از دست بدهد باید مرء و خصومت را ترك گوید . مرکز تحقیقات کامیون علوم اسلامی

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِذَا عَاتَبْتَ الْحَدَّثَ فَأَتْرُكْ لَهُ مَوْضِعًا مِنْ ذَنْبِهِ لِئَلَّا يَحْمِلَهُ إِلَّا خَرَجَ عَلَى الْمُكَابَرَةِ .^۲

● علی علیه السلام فرموده : موقعیکه جوان نورنی را بسبب گناهای که مرتکب شده است نکوهش میکنی مراقب باش که قسمتی از لغزشهایش را نادیده انگاری و از تمام جهات ، مورد اعتراض و توبیخش قرار ندهی تا جوان به عکس العمل و ادار نشود و نخواهد از راه عناد و لجاج بر شما پیروز گردد .

۱- نهج البلاغه ، کلمه ۳۵۴

۲- شرح ابن ابی الحدید ، جلد ۲۰ ، صفحه ۳۳۳ ، کلمه ۸۱۹

اخلاق ناپسند : مرء و جدال

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا تُشَارَ مَنْ فَوْقَكَ وَلَا تَسْخَرَ بِمَنْ هُوَ دُونَكَ.^۱

● و نیز امام صادق علیه السلام بعد از آنکه بن جندب فرموده است : با کسانی که از تو بالاترند متیزه مکن و کسانی را که از تو پائین ترند مورد استهزاء و تمسخر قرار مده.

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اللَّجَّاجُ يُفْسِدُ الرَّأْيَ.^۲

● علی علیه السلام فرموده است : پافشاریهای لجوجانه، رأی آدمی را فاسد میکند و انسان را به اظهار نظرهای غیر واقعی وامیدارد.

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اكْثَرُ الْأَشْيَاءِ مَضْرُوبَةٌ فِي التَّعَجُّلِ وَالْأَجَلِ.^۳

● علی علیه السلام فرموده : ضرر زود رس و دیورس لجاجت و خود سری از زیان هر چیزی زیادتر است.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : لَا تُمَارِبَنَّ حَكِيمًا وَلَا سَفِيهًا فَإِنَّ الْحَكِيمَ يَقْلِبُكَ وَالسَّفِيهَ يُؤْذِيكَ.^۴

● امام صادق علیه السلام فرموده : نه با بردبار دانا میراء و جدال کن و نه با سفيه نادان، چه انسان بردبار کینه شمارا در دل میگیرد و سفيه نادان به آزارت دست میزند.

۱ - تحف العقول، صفحه ۲۰۴
۲ - فهرست غرر، صفحه ۳۵۶
۳ - کانی، جلد ۲، صفحه ۳۰۱
۴ - فهرست غرر، صفحه ۳۵۶

هوی و هوس

وَإِنَّ كَثِيرًا لَّيُضِلُّونَ بِمَا هُوَ إِلَهُهِمْ يَغْفِرُ عَلِيمٌ .^۱

● بسیاری از مردم که دچار گمراهی و ضلالت میشوند ، بسبب اینست که ندانسته از هوای نفس خود اطاعت میکنند و بدون علم و فکر ، تمایلات خویش را پیروی می نمایند .

قَالَ الْجَوَادُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ أَطَاعَ هَوَاهُ أَعْطَى عَدُوَّهُ مُنَاهُ .^۲

● امام جواد علیه السلام فرموده است : آنکس که از هوای نفس خود اطاعت و فرمانبرداری نماید ، با این عمل آرزوهای دشمن خویش را برآورده است .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ غَايَبَ هَوَاهُ عَلَى عَقْلِهِ ظَهَرَتْ عَلَيْهِ الْفَضَائِلُ .^۳

● علی علیه السلام فرموده است : آنکس که تمایلات نفسانی بر عقلش غالب باشد ، رسوائیهایش آشکار خواهد شد .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنْ أَمَرْتُمْ عَلَيْكُمْ الْهَوَى أَصَمَّكُمْ وَأَعْمَاكُمْ وَأَارْدَاكُمْ .^۴

● و نیز فرموده است : براستی اگر هوای نفس را فرمانروای خود سازید و بی قید و شرط اطاعتش نمائید شمارا کور و کر میکند و سرانجام مایه سقوط و هلاکت شما خواهد شد .

۱ - غررالحکم ، صفحه ۶۷۵

۲ - سورة ۱۶ ، آیه ۱۱۹

۳ - غررالحکم ، صفحه ۲۹۲

۴ - سفینه ۲ ، هوی ، صفحه ۷۲۸

اخلاق ناپسند: هوی ،

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ
عَلَيَّ أُمَّتِي الْهَوَىٰ وَطُولُ الْأَمَلِ^۱.

● رسول اکرم (ص) فرموده است: برای امت خود از دو چیز بیش
از هر چیز خائف و ترسانم، اول هوای نفس و دوم آرزوی دراز.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : هَوَاكَ أَعْدَىٰ عَدُوِّكَ مِنْ كُلِّ
عَدُوٍّ فَأَغْلِبْهُ وَلَا أَهْلَكَكَ^۲.

● علی علیه السلام فرموده: هوای نفس دشمن ترین دشمنان تو است.
کوشش کن که بر آن غالب و پیروز گردی و گرنه هلاکت خواهد کرد.

قالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : ذَهَابُ الْعَقْلِ بَيْنَ الْهَوَىٰ وَالشَّهْوَةِ^۳.

● علی علیه السلام فرموده: عقل آدمی در زمینه کششهای هوای
نفس و شهوات از میان می‌رود.

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِذَا غَلَبَتْ عَلَيْكُمْ أَهْوَاؤُكُمْ أَوْرَدَتْكُمْ
مَوَارِدَ الْهَلَكَةِ^۴.

● و نیز فرموده است: موقعی که هوای نفس بر وجودتان حاکم و
غالب گردد شما را به پرتگاه تباهی میکشاند و هلاکتان می‌سازد.

۱ - سفینه، جلد ۲، «هوی»، صفحه ۷۲۸

۲ - غرر الحکم، صفحه ۷۹۷

۳ و ۴ - فهرست غرر، صفحه‌های ۴۲۷ و ۴۲۶

الحديث : روايات تربیتی

عَنِ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ : لَا فَضِيلَةَ كَالْجِهَادِ وَلَا جِهَادَ كَمُجَاهِدَةِ الْهَوَىٰ.^۱

● امام باقر علیه السلام فرمود: هیچ فضیلتی بقدر جهاد ارزش معنوی ندارد و هیچ جهادی همانند مجاهده در راه غلبه بر هوای نفس نیست.

عَنِ الْكَاضِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ لِهَيْشَامِ بْنِ حَكَمٍ فِي خَبَرٍ طَوِيلٍ : وَجَاهِدْ نَفْسَكَ لِتَرْدَهَا عَنْ هَوَاهَا فَإِنَّهُ وَاجِبٌ عَلَيْكَ كَجِهَادِ عَدُوِّكَ.^۲

● حضرت موسی بن جعفر علیه السلام ضمن حدیث مفصلی بهشام بن حکم فرمود: با نفس خود جهاد کن تا آنرا از هوای و تمایلات ناروایش باز داری. چه مجاهده با نفس، مانند پیکار با دشمن بر تو واجب و لازم است.

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اِغْلِبُوا هَوَايَكُمْ وَهَارِبُوهَا فَإِنَّهَا إِن تَقَيَّدَكُمْ تُورِدْكُمْ مِنَ الْمُهْلِكَةِ أَبْعَدَ غَايَةٍ.^۳

● علی علیه السلام فرموده: بر خواهشهای نفسانی خود غلبه کنید و از محیط خطرش بگریزید، چه اگر هوای نفس شما را بدام خود بيفکند وارد محیط هلاکتان میکند و به نهایت درجه سقوط و تباهی گرفتارتان میسازد.

۱ - مستدرک ، جلد ۲ ، صفحه ۲۷۱

۲ - تحف العقول ، صفحه ۳۹۹

۳ - فهرست غرر ، صفحه ۲۵

قضاوت در تعیین ارث

اِنْ امْرَاةٌ وَلَدَتْ عَلَى فِرَاشِ زَوْجِهَا وَلَدَا لَهُ بَدَنَانِ وَرَأْسَانِ عَلَى أَحَقِّ وَاحِدٍ فَالْتَبَسَ الْأَمْرُ عَلَى أَهْلِهِ أَهْوَ وَاحِدًا وَاثْنَانِ فَصَارُوا إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَسْتَلُونَهُ عَنْ ذَلِكَ لِيَعْرِفُوا الْحُكْمَ فِيهِ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اَعْتَبِرُوهُ إِذَا نَامَ ثُمَّ أَنْبِئُوا أَحَدَ الْبَدَنَيْنِ وَالرَّأْسَيْنِ فَإِنْ انْتَبَهَا جَمِيعًا فِي حَالَةٍ وَاحِدَةٍ فَهُمَا إِنْسَانٌ وَاحِدٌ وَإِنْ اسْتَبَقَتْ أَحَدُهُمَا وَالْآخَرُ نَائِمٌ فَهُمَا اثْنَانِ وَحَقُّهُمَا مِنْ الْمِيرَاثِ حَقُّ اثْنَيْنِ . ۱

● زنی از شوهر قانونی خود فرزندی آورد که دوسر و دو بدن روی یک کمر داشت. خانواده مولود دچار اشکال شدند و نمیدانستند آیا این نوزاد یک فرد است یا دو فرد. بمحضر مبارک حضرت علی بن ابیطالب علیه السلام شرفیاب شدند تا از حکم الهی در این باره آگاه گردند. حضرت فرمود: بچهارا در موقع خواب آزمایش کنید. باین ترتیب که وقتی هر دو در خوابند یکی از آن دوسر یا دو بدن را حرکت دهید و بیدار کنید. اگر هر دو باهم در یک لحظه بیدار شدند این دو یک انسانند. ولی اگر یکی بیدار شد و دیگری در خواب بود آن دو، دو انسانند و ارث دو نفر میبرند.

بهترین ارث

علی (ع) میفرمود :

خَيْرُ مَا وَرَّثَ الْآبَاءُ الْآبْنَاءَ الْآدَبُ^۱.

● بهترین ارثی که پدران میتوانند بفرزندان خویش بدهند ادب و تربیت صحیح است .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : حُسْنُ الْآدَبِ أَفْضَلُ نَسَبٍ وَأَشْرَفُ سَبَبٍ^۲.

● و نیز فرموده است : ادب و تربیت خوب از هر بستگی نسبی و سببی شریفتر و افتخارآمیزتر است .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ خَيْرَ مَا وَرَّثَ الْآبَاءُ لِأَبْنَائِهِمْ الْآدَبُ لَا الْبَالُ^۳.

● امام صادق علیه السلام فرموده است : بهترین ارثی که پدران برای فرزندان خود باقی میگذارند ادب و تربیت صحیح است نه ثروت و مال .

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا مِيرَاثَ كَالْآدَبِ^۴.

● علی علیه السلام فرموده : هیچ ارثی مانند ادب و اخلاق پراچ و گرانمایه نیست .

۲ - غررالحکم ، صفحه ۲۷۹

۱ - غررالحکم صفحه ۳۹۳

۴ - نهج البلاغه فیض ، صفحه ۱۱۲۹

۳ - روضة کافی : صفحه ۱۵۰

۱۲ . ازدواج

[الزَّوْج]

اسلام و ازدواج

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا
أَلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً^۱

● از جمله آیات الهی اینست که خداوند برای شما از جنس خودتان
جفت و همسر آفریده تا به هیجانهای طبیعی خویش تسکین بخشید، بعلاوه
در نهادتان زمینه دوستی و علاقه را فراهم آورده تا زندگی زناشویی شما
توأم با و داد و محبت باشد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : «أَبْنَى فِي الْإِسْلَامِ بِنَاءُ
أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَأَعَزُّ مِنَ التَّزْوِيجِ»^۲

● رسول اکرم (ص) فرموده: هیچ بنایی در اسلام پایه گذاری نشده
است که در پیشگاه خداوند محبوب تر و عزیز تر از امر ازدواج باشد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : «مَنْ أَحَبَّ فِطْرَتِي فَلَيْسَتْ بِنَاءُ
بِسُنَّتِي وَمِنْ سُنَّتِي النِّكَاحُ»^۳

● پیامبر اسلام فرموده است: کسی که بفطرت من علاقه دارد البته
باید از سنت من پیروی کند و در راه من قدم بردارد و یکی از سنن من ازدواج
و آمیزش با زنان است.

۱ - سورة ۳۰، آیه ۲۱

۲ - مستدرک، جلد ۲، صفحه ۵۳۱ - ۳ - مکارم الاخلاق، صفحه ۹۹

وَعَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَا اسْتَفَادَ امْرَأَةٌ فَائِدَةً بَعْدَ
الْإِسْلَامِ أَفْضَلَ مِنْ زَوْجَةٍ مُسْلِمَةٍ تَسْرُهُ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهَا
وَتَطْلِعُهُ إِذَا أَمَرَهَا وَتَحْفَظُهُ إِذَا غَابَ عَنْهَا فِي نَفْسِهَا وَمَالِهَا .^۱

● و نیز فرموده است : برای یک مرد پس از قبول اسلام هیچ سودی
بهرتر و برتر از همسری بایک زن مسلمان درستکار نیست ، زنی که مرد را
بادیدن خود شاد سازد، از دستورش اطاعت نماید، و در غیاب شوهر حافظ
عفت خویش و اموال وی باشد .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ : لِمَ يَكُنْ أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِ
الرَّسُولِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَتَزَوَّجُ إِلَّا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص)
كَمُلَ دِينُهُ .^۲

● علی علیه السلام فرمود : هیچیک از اصحاب رسول خدا ازدواج
نمیکرد مگر آنکه نبی اکرم (ص) درباره او میفرمود دینش کامل شد .

عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنَّهُ قَالَ : خَيْرُ أُمَّتِي أَوَّلُهَا
الْمُتَزَوِّجُونَ وَآخِرُهَا الْعُزَّابُ .^۳

● رسول اکرم (ص) فرموده است : بهترین امت من در درجه اول کسانی
هستند که ازدواج کرده اند و مردان و زنان بدون همسر در رتبه آخر قرار
دارند .

۱- مکارم الاخلاق ، صفحه ۱۰۱

۲- مکارم الاخلاق ، صفحه ۹۹ ۳- مستدرک ، جلد ۲ ، صفحه ۵۴۱

عَنْ أَيْعَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ
تَزَوَّجَ أَحْرَزَ نِصْفَ دِينِهِ.^۱

● امام صادق علیه السلام از رسول اکرم (ص) حدیث کرده که فرموده
است : افراد با ایمانی که ازدواج میکنند با این عمل نصف دین خود را
از خطر مصون میدارند .

پیغمبر میفرمود :

الْكُنْكَاحُ سُنَّةٌ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي

● ازدواج و اعمال تمایل جنسی سنت و آئین پیغمبر اسلام است ،
کسی که از سنت او اعراض کند با پیغمبر بستگی ندارد .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنْ
اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ الْبَاءَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغْضَى لِنَفْسِهِ وَأَحْصَنُ
لِلْفَرْجِ.^۲

● رسول اکرم (ص) فرموده است : ای گروه جوانان هر یک از شما
که قدرت ازدواج دارد حتماً اقدام نماید، چه این خود بهترین وسیله است
که چشم را از نگاههای آلوده و خیانت آمیز و عورت را از بی عفتی و گناه
محافظت نماید .

۱ - کافی ، جلد ۵ ، صفحه ۲۲۹

۲ - مکارم الاخلاق ، صفحه ۱۰۰

انتخاب همسر

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَنْ زَوَّجَ كَرِيمَتَهُ مِنْ فَاسِقٍ فَقَدْ قَطَعَ رَحِمَهَا .^۱

● رسول اکرم (ص) فرموده : آنکس که دختر خود را به ازدواج مرد فاسقی درآورد باینعمل از وی قطع رحم نموده است .

عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ بَشَّارٍ الْوَاسِطِيِّ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ الرُّضَا (ع) أَنَّ لِي قَرَابَةً قَدْ خُطِبَ إِلَيَّ وَفِي خُلُقِهِ سُوءٌ قَالَ لَا تَزَوِّجْهُ إِنْ كَانَ سَيِّئَ الْخُلُقِ .^۲

● حسین بن بشار واسطی حضرت رضا (ع) نامه ای نوشت که یکی از بستگانم درخواست وصلت با من دارد ولی بد اخلاق است . حضرت در جواب فرمود اگر اخلاقش بد است با او ازدواج نکن .

عَنِ أَبِي يَعْقُوبٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : قُلْتُ لَهُ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَتَزَوَّجَ امْرَأَةً وَإِنَّ أَبَوَيَّ أَرَادَا غَيْرَهَا قَالَ تَزَوَّجِ الَّتِي هَوَيْتَ وَدَعِ الَّتِي يَهْوِي أَبَوَاكَ .^۳

● ابن ابی یعفور به امام صادق علیه السلام عرض کرد : من میخواهم با زنی ازدواج کنم ولی پدر و مادرم علاقه دارند زن دیگری را بهمسری خود درآورم . حضرت فرمود : زن دلخواه خودت را بگیر و آنرا که والدینت میخواهند ترك گوی .

۱- محبة الپفاء ، جلد ۳ ، صفحه ۹۴

۲- وسائل جلد ۱۰ صفحه ۱۰

۳- کافی ، جلد ۵ ، صفحه ۱۰۱

ازدواج : انتخاب همسر

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: لَا تَنْكِحِ الْمَرْأَةَ لِجَمَالِهَا
فَلَعَلَّ جَمَالَهَا يُرْدِيهَا وَلَا لِمَالِهَا فَلَعَلَّ مَالَهَا يُطْغِيهَا وَانْكِحِ
الْمَرْأَةَ لِدِينِهَا^۱.

● رسول اکرم (ص) فرموده است : زن را برای زیباییش بهمسری
مگیر چه ممکن است جمال زن باعث پستی و سقوط اخلاقیش شود ، و
همچنین به انگیزه مالش باوی پیوند زناشوئی برقرار مکن زیرا مال میتواند
مایه طغیان او گردد ، بلکه به سرمایه دینش متوجه باش و با زن باایمان
ازدواج کن .

قال رَجُلٌ لِلْحَسَنِ (ع) إِنَّ لِي ابْنَةً فَمَنْ تَرَى أَنْ أُزَوِّجَهَا
لَهُ. قَالَ زَوِّجْهَا مِنْ مَنْ يُشَقِّقِي اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَإِنْ أَحَبَّهَا أَكْرَمَهَا
وَإِنْ أَبْغَضَهَا لَمْ يَظْلِمْنَهَا^۲.

● مردی به حضرت حسن (ع) عرض کرد دختری دارم ، بنظر شما با
کس وصلت کنم . فرمود : با کسی که منقّی و باایمان باشد . چه اگر او را دوست
بدارد مورد احترامش قرار میدهد و اگر دشمنش بدارد به وی ستم نمیکند .

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ الزَّوْجَةُ
الصَّالِحَةُ^۳.

● رسول اکرم (ص) فرمود : از خوشبختی و سعادت مرد اینست که

زن با فضیلت و شایسته ای نصیبش گردد .

۱- محبة الیفاء ، جلد ۳ ، صفحه ۸۵

۲- المستطرف ، جلد ۲ ، صفحه ۲۱۸ ۳- کالی ، جلد ۵ ، صفحه ۳۲۷

قَامَ رَسُولُ اللَّهِ خَطِيئاً فَقَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ يَا كُمْ وَخَضِرَاءُ الدُّمَنِ .
قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا خَضِرَاءُ الدُّمَنِ . قَالَ الْمَرْأَةُ الْحَسَنَاءُ فِي
مَنْبَتِ السُّوءِ .^۱

● روزی رسول اکرم (ص) برپا خاست و بمردم فرمود : پرهیزید
از گیاهان سبز و خرمی که در سرگین پرورش یافته است . عرض شد
یا رسول الله مقصود از این سخن چیست؟ فرمود : مراد، زن زیبا و خوبروئی
است که در خانواده بد و محیط فاسد پرورش یافته است .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: كَانَ مِنْ دُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ (ص)
أَعُوذُ بِكُمْ مِنْ امْرَأَةٍ تُشَبِّهُنِي قَبْلَ مَشْيِي .^۲

● امام صادق علیه السلام میفرمود: از دعای رسول اکرم (ص) این
بود، که خدایا بتو پناه میبرم از زنی که مرا پیر میکند قبل از آنکه زمان پیریم
فرا رسیده باشد .

عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ بَشَّارٍ قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ (ع) أَنْ
لِي ذَا قَرَابَةٍ قَدْ خُطِبَ إِلَيَّ وَفِي خُلُقِهِ سُوءٌ قَالَ: لَا تُزَوِّجْهُ إِنْ
كَانَ مَسِيئَةً الْخُلُقِ .^۳

● حسین بن بشار میگوید بحضرت ابی الحسن علیه السلام نوشتم یکی
از بستگانم برای وصلت بامن بخواستگاری آمده ولی گرفتار پاره‌ای از
سینات اخلاقی است . امام علیه السلام در جواب فرموده: اگر بد اخلاق
است با او ازدواج مکن .

۱- کافی ، جلد ۵ ، صفحه ۳۲۲

۲- کافی ، جلد ۵ ، صفحه ۳۲۶

۳- مکارم الاخلاق ، صفحه ۱۰۳

ازدواج: انتخاب همسر

امام صادق (ع) فرمود:

إِيْمَا أَمْرَأَةٍ: أَطَاعَتْ زَوْجَهَا وَهُوَ شَارِبُ الْخَمْرِ كَانَ لَهَا مِنَ
الْخَطَايَا بَعْدُ نَجُومِ السَّمَاءِ وَكُلُّ مَوْلُودٍ تَلِدُ مِنْهُ فَهُوَ
نَجِسٌ وَلَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهَا صَرْفًا وَلَا عَدْلًا حَتَّى يَمُوتَ زَوْجُهَا
أَوْ خَلَعَ عَنْهُ نَفْسَهَا^۱.

● هر زنی بهم بستری شوهر شرابخوار خود تن در دهد بعد دستار گان
آسمان مرتکب خطا شده است و فرزندی که از آن مرد پدید آید ناپاک
و پلید است و خداوند از آن زن هیچ توبه و فدیهای را قبول نمیکند
مگر آنکه شوهرش بمیرد یا او را از قید زناشوئی رها سازد.

از امام باقر (ع) است:

سَأَلَهُ بَعْضُ أَصْحَابِنَا عَنِ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ تُعْجِبُهُ الْمَرْأَةُ
الْحَسَنَاءُ أَيْصَلَحَ لَهُ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا وَهِيَ مَجْنُونَةٌ قَالَ لَا وَلَكِنْ
إِنْ كَانَتْ عِنْدَهُ أَمَةٌ مَجْنُونَةٌ فَلَابِئْسَ بَيَانٍ يُعْطَاهَا وَلَا يُطْلَبُ
وَلَدُهَا^۲.

● سؤال کردند مرد مسلمانی را زیبایی زن دیوانه‌ای واله و مجذوب‌سی کند،
آیا او را به‌همسری خود انتخاب نماید؟ فرمود نه ولی اگر کنیز دیوانه‌ای باشد
میتواند با او هم‌بستر شود و تمایل جنسی خود را ارضاء نماید ولی مراقب
باشد آپستن نشود. از این حدیث بخوبی میتوان استفاده کرد که پیشوای
اسلام به سلامت عقلی نسل اجتماع توجه کامل دارد.

۱- ثنالی الاخبار صفحه ۲۶۷

۲- وسائل جلد ۵ صفحه ۱۰

امام صادق (ع) فرمود :

لَا تُزَوِّجُوا الْمَرْأَةَ الْمُسْتَعْلَنَةَ بِالزَّانَا وَلَا تُزَوِّجُوا الرَّجُلَ الْمُسْتَعْلَنَ بِالزَّانَا إِلَّا أَنْ تَعْرِفُوا مِنْهُمَا التَّوْبَةَ^۱.

● مردان مسلمان با زنائی که آشکارا و بی پروا زنا میدهند ازدواج نکنند و همچنین زنان عفیف و مسلمان مردائی را که علناً زنا میکنند بهمسری خود اختیار نمایند مگر آنکه معلوم شود توبه کرده اند و صمیمانه از اعمال ناشایست و منافی با عفت خویش دست کشیده اند.

امام صادق (ع) فرمود :

مَنْ زَوَّجَ كَرِيمَتَهُ مِنْ شَارِبٍ خَمْرٍ فَقَدْ قَطَعَ رَحِمَهَا^۲.

● کسی که دختر خود را با شرابخواری تزویج کند با این عمل قطع رحم کرده است.

رسول اکرم (ص) فرمود :

شَارِبُ الْخَمْرِ لَا يُزَوِّجُ إِذَا خَطَبَ^۳.

● شرابخوار اگر خواستگاری کند باو دختر ندهید.

حضرت صادق (ع) از رسول اکرم (ص) روایت کرده است که

فرمود :

إِيَّاكُمْ وَتَزْوِجَ الْحَمَقَاءِ فَإِنَّ مُحِبَّتَهَا بَلَاءٌ وَوَلَدُهَا ضَيَاعٌ^۴.

● از ازدواج با احمق بپرهیزید زیرا هم نشینی با احمق مایه اندوه و بلاء

و فرزندش نیز مهمل و بدبخت است.

۱- مکارم الاخلاق صفحه ۱۰۴

۲ و ۳- وسائل جلد ۵ صفحه ۹

۴- جعفریات صفحه ۹۲

ازدواج : ازدواج برای ریاکاری

ازدواج برای ریاکاری

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ : مَنْ نَكَحَ امْرَأَةً حَلَالًا بِمَالٍ حَلَالٍ غَيْرَ أَنَّهُ أَرَادَ بِهِ فَخْرًا وَرِيَاءً وَسُمِعَتْ لَمْ يَزِدْهُ اللَّهُ بِذَلِكَ إِلَّا ذُلًّا وَهَوَانًا .^۱

● رسول اکرم (ص) فرموده است : اگر کسی زنی را با مال حلال بهم سری قانونی خویش درآورد و مقصودش از ازدواج باوی فخر فروشی و ریاکاری و خودبینی باشد خداوند از این پیوند زناشویی جز بر ذلت و پستی او نمی افزاید .

عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَمْدَانِيِّ قَالَ : كَتَبْتُ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي التَّزْوِيجِ فَأَتَانِي كِتَابُهُ بِخَطِّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا جَاءَكُمْ مَنْ تَرْضَوْنَ خُلُقَهُ وَدِينَهُ فَزَوِّجُوهُ^۲ «إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ»^۳

● ابراهیم همدانی میگوید درباره ازدواج نامه ای به امام باقر علیه السلام نوشتم . حضرت بخط خود جواب داد که رسول اکرم (ص) فرموده : با کسی که از اخلاق و دینش رضایت دارید ازدواج کنید و خودداری شما از وصلت با او باعث فساد و فتنه بزرگ در جامعه خواهد شد .

۱- وسائل ، کتاب نکاح ، باب استحباب تزویج المرأة لدينها ، صفحه ۶

۲- کافی ، جلد ۵ ، صفحه ۳۴۷

۳- سورة ۸ ، آیه ۷۳

تسریع در ازدواج

بروایت امام صادق علیه السلام روزی رسول اکرم (ص) بمنبر رفت و پس از حمد و ثنای الهی فرمود :

أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ جِبْرِيلَ اتَّانَى عَنِ اللَّطِيفِ الْخَبِيرِ فَقَالَ : إِنَّ الْأَبْكَارَ بِمَنْزِلَةِ الثَّمَرِ عَلَى الشَّجَرِ إِذَا أَدْرَكَ ثَمَرُهُ فَلَمْ يُجْتَنَى أَفْسَدَتْهُ الشَّمْسُ وَنَشَرَتْهُ الرِّيحُ وَكَذَلِكَ الْأَبْكَارُ إِذَا أَدْرَكْنَ مَا يُدْرِكُ النِّسَاءُ فَلَيْسَ لَهُنَّ دَوَاءٌ إِلَّا الْبُعُولَةُ وَإِلَّا لَمْ يُؤْمَنْ عَلَيْهِنَّ الْفَسَادُ لِأَنَّهُنَّ بَشَرٌ^۱.

● ای مردم، جبرئیل از پیشگاه الهی نزد من آمد و گفت دختران بکر مانند میوه درختند، موقعی که میرسد اگر چیده نشود اشعه آفتاب فاسدش میکند و وزش باد آنرا پراکنده میسازد. همچنین دختران وقتی بحد بلوغ رسیدند و مانند زنان در خویشن تمایل جنسی احساس نمودند دارویی جز شوهر ندارند و اگر همسر نگیرند از فساد ایمن نیستند چه آنکه بشرند و بشر از خطا و لغزش مصون نیست.

قال النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : يَا شَابُ تَزَوَّجْ وَإِيَّاكَ وَالزَّانَا فَإِنَّهُ يَنْزِعُ الْإِيمَانَ مِنْ قَلْبِكَ^۲.

● رسول اکرم (ص) فرموده است : ای جوان ازدواج کن و از زنا پرهیز که زنا ریشه های ایمان را از دلت برمیکنند.

۱ - کافی ، جلد ۵ ، صفحه ۳۲۷

۲ - مکارم الاخلاق ، صفحه ۹۹

ازدواج موقت

عَنْ الْفَتْحِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
عَنِ الْمُتْعَةِ فَقَالَ هِيَ حَلَالٌ مُبَاحٌ مُطْلَقٌ لِمَنْ لَمْ يُغْنِهِ اللَّهُ
بِالْزَّوْجِ فَلَيْسَ تَعْفِيفٌ بِالْمُتْعَةِ ١.

● فتح بن یزید میگوید : از حضرت ابا الحسن علیه السلام درباره
ازدواج موقت سؤال کردم . فرمود : این ازدواج حلال مطلق است برای
کسیکه ازدواج دائم نکرده است ، البته چنین شخصی باید عفت خود را
ازراه ازدواج موقت محافظت نماید .

عَنْ عَلِيِّ بْنِ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
عَنِ الْمُتْعَةِ قَالَ : مَا أَنْتَ وَذَلِكَ وَقَدْ أَغْنَاكَ اللَّهُ عَنْهَا ٢ .
● علی بن یحیی بن یحیی میگوید : از حضرت رضا علیه السلام شرفیاب شد و از
ازدواج موقت سؤال کرد . حضرت در جواب فرمود : تو را با آن چکار
است ؟ با آنکه دارای همسر دائمی هستی و خداوند تو را از ازدواج موقت
بی نیاز ساخته است .

١ - کافی ، جلد ٥ ، صفحه ٢٢٧

٢ - مستدرک ، جلد ٢ ، صفحه ٥٨٨

الحديث: روايات تربیتی

ازدواج با فامیل

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ: اغْتَرِبُوا وَلَا تَنْصُرُوا.^۱

«الضوى دقة العظم وقلة الجسم خلقة... ومعنى لا تنصروا ای لا تأتوا

«باولاد ضاوين ای ضعفاء.»^۲

ضوى در لغت بمعنی نازکی استخوان ولاغری طبیعی جسم است
ومعنى (لا تنصروا) اینست که فرزند ضعیف نیاورید.

● ترجمه حدیث: باغیر فامیل «غریبه» ازدواج کنید و فرزندان نحیف
و لاغر اندام نیاورید.

وعنه (ص): لَا تَنْكِحُوا الْقَرَابَةَ الْقَرِيبَةَ فَإِنَّ الْوَلَدَ يُخْلَقُ
ضَاوِيًا.^۳

● و نیز فرموده است: با بستگان نزدیک ازدواج نکنید که فرزند ضعیف
ولاغر بوجود میآید.

۱- ۲۹۱. لسان العرب «ضوا»، صفحه ۵۸۵

۲- محجة البيضاء، جلد ۳، صفحه ۹۱

ازدواج: ایامی

ایامی

(مردهای بی زن و زنهای بی شوهر)

رسول اکرم (ص) میفرمود:

شِرَارُ أُمَّتِي عَزَابُهَا

● جوانان بی همسر بدترین افراد امت من هستند. مردی بنام عکاف

زن نمیگرفت، روزی بمحض رسول اکرم (ص) شرفیاب شد. حضرت پس از

اینکه از تمکن مالی و سلامت جسمی او پرسشهایی کرد و او جواب مثبت

داد در کمال صراحت فرمود:

تَزَوَّجْ وَلَا فَانَتْ مِنَ الْعَذَابِ

● ازدواج کن و گرنه از گناهکاران بحساب میآیی.

رهبانیت و تارك دنیا شدن از نظر مذهبی در جهان غرب عملی

پسندیده و صحیح است ولی در اسلام درست قضیه برعکس است؛ خودداری

از ازدواج نه تنها ياك و پسندیده نیست بلکه این عمل اعراض از سنت

رسول اکرم و انحراف از صراط مستقیم فطرت شناخته شده است.

عَنِ الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّ امْرَأَةً سَأَلَتْ أَبَا جَعْفَرٍ (ع)

فَقَالَتْ: أَصْلَحَكَ اللَّهُ إِنِّي مُتَبَيِّلَةٌ فَقَالَ لَهَا وَمَا التَّبَيُّلُ

عِنْدَكَ قَالَتْ لَا أُرِيدُ التَّزْوِيجَ أَبَدًا قَالَ وَلِمَ؟ قَالَتْ أَلْتَمِسُ

فِي ذَلِكَ الْفَضْلَ، فَقَالَ انْصَرِفِي فَلَوْ كَانَ فِي ذَلِكَ فَضْلٌ

لَكَانَتْ فَاطِمَةُ عَلَيْهَا السَّلَامُ أَحَقُّ بِهِ مِنْكَ إِنَّهُ لَيَمَسُّ

أَحَدٌ بِسَبِيَةِهَا إِلَى الْفَضْلِ.

۲۰۱- مستدرک جلد ۲ صفحه ۵۳۱

۳- بحار، جلد ۲۳، صفحه ۵۱

● حضرت رضا علیه السلام فرمود : زنی در مقام سؤال به امام باقر (ع) عرض کرد من « متبته » هستم ، حضرت فرمود : مقصودت از تبته چیست؟ جواب داد تصمیم دارم هرگز ازدواج نکنم ، فرمود برای چه؟ گفت برای نیل به فضیلت و کمال ، حضرت فرمود : از این تصمیم منصرف شو ، اگر خودداری از ازدواج ، فضیلتی در بر میداشت حضرت زهرا (ع) به درك این فضیلت از تو شایسته تر بود ، چنین نیست که احدی در فضیلت بروی پیشی گیرد .

قال أبو عبد الله عليه السلام : ركعتان يُصَلِّيهِمَا الْمُتَزَوِّجُ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ رَكْعَةً يُصَلِّيْهَا الْعَزَبُ .^۱

● حضرت صادق (ع) فرمود : دو رکعت نماز کسیکه ازدواج کرده و همسر دارد بر هفتاد رکعت نماز آنکس که دارای همسر نیست و با عزوبت بسر میبرد برتری و فضیلت دارد .

صداق و مهر

رسول اکرم (ص) میفرمود:

أَفْضَلُ نِسَاءِ أُمَّتِي أَصْبَحُوهُنَّ وَجَهًا وَأَقْلَهُنَّ مَهْرًا
● بهترین زنان امت من زنهایی هستند که صورتشان زیبا تر و صداقشان کمتر باشد .

عَنِ الْوَشَاءِ عَنِ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : لَوْ
أَنَّ رَجُلًا تَزَوَّجَ امْرَأَةً وَجَعَلَ مَهْرَهَا عِشْرِينَ أَلْفًا وَجَعَلَ
لَاِبَيْهَا عَشْرَةَ آلَافٍ كَانَ الْمَهْرُ جَائِزًا وَالَّذِي جَعَلَ لَاِبَيْهَا
فَاسِدًا .^۱

● و شاء میگوید از حضرت رضا علیه السلام شنیدم که فرمود : اگر
مردی با زنی ازدواج کند بیست هزار مهر زن و ده هزار برای پدر زن
قرار دهد ، مهریه صحیح و جایز است ولی آنرا که برای پدر زن قرار داده
فاسد و غیر قانونی است .

۱- بحار جلد ۲۳ صفحه ۵۵

۲- کافی ، جلد ۵ ، صفحه ۳۸۴

۱۵۰ . اسلام

[الإسلام]

اسلام دین مبین

قال رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يَا عَلِيُّ هَذَا الدِّينُ مُتَيْنٌ فَأَوْغِلْ فِيهِ بِرِفْقٍ وَلَا تُبَغِّضْ إِلَى نَفْسِكَ عِبَادَةَ رَبِّكَ^۱.

● رسول اکرم بعلى عليه السلام فرمود : اسلام دین متقن خداوند است ، در آن با مدارا قدم بردار ، کاری کن که دلت بعبادت خداوند بدین نشود .

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : طُوبَى لِمَنْ أَسْلَمَ وَكَانَ عَيْشُهُ كَقَفَاً وَقَوَاهُ شِدَاداً^۲.

● رسول اکرم (ص) فرموده : خوشبخت کسی که آئین اسلام را پذیرفته و بقدر معاش خود درآمد دارد و قوای بدنش نیرومند است .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ هَذَا الدِّينَ مُتَيْنٌ فَأَوْغِلُوا فِيهِ بِرِفْقٍ^۳.

● امام باقر علیه السلام از رسول اکرم صلی الله علیه وآله حدیث کرده که فرمود : اسلام دین محکم و قوی خداوند است ، راه مستقیم آنرا با مدارا به پیمائید و تند روی ننمائید .

۱ - کافی جلد ۲ صفحه ۸۶-۸۷

۲ - بحار ۱۵، قسمت ۲، صفحه ۲۳۶

۳ - کافی ۲، صفحه ۸۶

اسلام : اسلام دین مبین

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص): إِنَّ هَذَا
الَّذِينَ مَتَّينٌ فَأَوْغِلُوا فِيهِ بِرِفْقٍ وَلَا تُكْرِهُوا عِبَادَةَ اللَّهِ إِلَى
عِبَادَةِ اللَّهِ فَتَكُونُوا كَالرَّأَكِبِ الْمُنْبَتِّ الَّذِي لَا سَفَرًا قَطَعَ وَلَا
ظَهْرًا أَبْقَى^١.

● امام باقر علیه السلام از رسول اکرم (ص) حدیث کرده که فرموده
است : اسلام دین سهل و خالی از مشقت است . با مدارا در آن قدم
بردارید و عبادت خدا را بر بندگان خدا تحمیل ننمائید و همانند سواری
نباشید که مرکب خود را خسته و فرسوده میکند و در نتیجه نه راه سفر را
پیموده و نه مرکبش سالم مانده است .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص): إِنَّ هَذَا الَّذِينَ
مَتَّينٌ فَأَوْغِلُوا فِيهِ بِرِفْقٍ وَلَا تُكْرِهُوا عِبَادَةَ اللَّهِ إِلَى عِبَادَةِ اللَّهِ^٢.
● امام باقر علیه السلام فرمود : اسلام آئین محکم و استوار الهی است ،
با مدارا در آن وارد شوید و بندگان خدا را در عبادت خداوند مجبور ننمائید .

امام عسکری علیه السلام فرمود : خداوند پیدر و مادر ، پاداش
بزرگی عنایت میفرماید

فَيَقُولَانِ يَا رَبَّنَا اتَىٰ لَنَا هَذِهِ وَلَمْ تَبَلُغْهَا أَعْمَالُنَا ؟
● آنان میگویند پروردگارا اینهمه تفضل در باره ما از کجاست ؟
اعمال ما شایسته چنین پاداشی نیست .

٢ - کافی جلد ٢ صفحه ٨٦

١ - بحاره ١ ، قسمت ٢ ، صفحه ١٧٢

فَيُقَالُ هَذِهِ بِتَعْلِيمِكُمْ وَلَدَكُمْ أَن تَبْصُرَ كَمَا
إِيَّاهُ بِدِينِ الْإِسْلَامِ .^۱

● در جواب گفته میشود : اینهمه عنایت و نعمت، پاداش شماست
که بفرزند خود ، کتاب خدا را آموختید و او را در آئین اسلام، بصیر و بینا،
تربیت کردید .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : النَّاسُ مُعَادِنُ كَمَعَادِنِ
الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ فَمَنْ كَانَ لَهُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَصْلٌ فَلَهُ
فِي الْإِسْلَامِ أَصْلٌ .^۲

● امام صادق (ع) میفرمود: مردم، مانند معادن طلا و نقره با یکدیگر
مختلف و متفاوتند. کسانی که در جاهلیت ، در روزگار تیره قبل از اسلام،
دارای اصالت خانوادگی و ریشه های فضیلت بوده اند در اسلام نیز
دارای اصالت و فضیلت خواهند بود ، به عبارت دیگر قانون وراثت، صفات
پدران دوره جاهلیت را بفرزندان دوره اسلام منتقل میکند .

علی علیه السلام ضمن نامه مفصلی ، روش عالمانه و نظر صائب
خود را در طرز تربیت حضرت مجتبی علیه السلام ، جوان نونخاسته
خویش، توضیح داده و برنامه خود را با احیاء عواطف مذهبی آغاز
فرموده است .

..... وَأَنَّ ابْنَهُ سَكَّ بِتَعْلِيمِ كِتَابِ اللَّهِ وَتَسَاوِيلِهِ وَشَرَائِعِ

۱ - مستدرک جلد ۱ صفحه ۲۹۰

۲ - روضة کافی صفحه ۱۷۷

اسلام : اسلام دین مبین

الاسلام و احکامیه و حلالیه و حرامیه .^۱

● و اینکه تربیت تورا با تعلیم کتاب الهی و تأویل آن شروع نمایم ، مقررات اسلامی را بتویید دهم و حلال و حرام آنرا بتو بیاموزم .

رَوَى عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ مَرَّ بِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ السَّوَادِ دَمِيمٍ السِّنْظَرِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ وَنَزَلَ عِنْدَهُ وَحَادَّثَهُ طَوِيلًا ثُمَّ عَرَضَ عَلَيْهِ نَفْسَهُ فِي الْقِيَامِ بِحَاجَةٍ إِنْ عَرَضَتْ لَهُ . فَقِيلَ لَهُ يَا بَنَ رَسُولِ اللَّهِ أَتَنْزِلُ إِلَى هَذَا ثُمَّ تَسْأَلُهُ عَنْ حَوَائِجِهِ وَهُوَ إِلَيْكَ أَحْوَجُ . فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَبْدٌ مِنْ عِبْدِ اللَّهِ وَآخٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ وَجَارٌ فِي بِلَادِ اللَّهِ يَجْمَعُنَا وَإِيَّاهُ خَيْرُ الْآبَاءِ آدَمُ وَافْضَلُ الْأَدْيَانِ الْإِسْلَامُ .

● حضرت موسی بن جعفر (ع) بر مرد سیاه چهره و بد منظری گذر کرد ، بر وی سلام نمود و کنارش نشست ، مدتی با او سخن گفت ، سپس آمادگی خود را در قضاء حوائجش اعلام فرمود . بعضی که ناظر جریان بودند عرض کردند یا بن رسول الله ، آیا با چنین شخصی می نشینی و از حوائج او سؤال میکنی ؟ حضرت در جواب فرمود این مرد سیاه چهره بنده ایست از بتدگان خدا و برادری است بحکم کتاب خدا ، همسایه ایست با ما در بلاد خدا ، حضرت آدم بهترین پدران ، و آئین اسلام بهترین ادیان ، ما و او را بهم ربط داده است .

۱- نهج البلاغه فیض ، صفحه ۹۰۰

۲- تحف العقول صفحه ۴۱۲

۱۶۰ اسم
[التسمية]

تغییر نام

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَانَ يُغَيِّرُ الْأَسْمَاءَ الْفَاسِدَةَ فِي الرِّجَالِ وَالْبُلْدَانِ .^۱

● امام صادق علیه السلام فرمود که رسول اکرم اسماء قبیح مردم و بلاد را تغییر میداد .

عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ ابْنَةَ لِعُمَرَ كَانَتْ يُقَالُ لَهَا عَاصِيَةٌ فَسَمَّاهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ جَمِيلَةً .^۲

● عمر دختری داشت که نامش «عاصیه» بود یعنی گناهکار و رسول اکرم (ص) آن اسم را تغییر داد و او را «جمیله» یعنی زیبا ، نامگذاری کرد .

عَنْ أَبِي رَافِعٍ أَنَّ زَيْنَبَ بِنْتَ أُمِّ سَلَمَةَ كَانَتْ أَسْمُهَا بَرَّةً فَقِيلَ تَزَكَّتْ نَفْسُهَا فَسَمَّاهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ زَيْنَبَ .^۳

● زینب دختر ام سلمه اسمش (برّه) بود یعنی نیکوکار . از این کلمه استشمام خود ستائی و خود پسندی میشد و کسانی در باره

اسم : تغییر نام

آن زن میگفتند با این اسم میخواهد ادعای پاکی نماید . برای اینکه مورد تحقیر و بی احترامی مردم واقع نشود رسول اکرم (ص) اسم او را به « زینب » تغییر داد .

پیشوایان اسلام از شنیدن کنیه های هدی که اشخاص برای خود انتخاب کرده بودند ملول میشدند و در مواقعی تذکرات لازم را بمنظور حفظ حیثیت و آبروی آنان میدادند .

عَنْ زُرَّارَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ :
إِنَّ رَجُلًا كَانَ يَغْشَى عَلَى بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ
كَانَ يُكْنَى أَبَا مَرْءَةٍ . فَكَانَ إِذَا اسْتَأْذَنَ عَلَيْهِ يَقُولُ
أَبُو مَرْءَةٍ بِالنَّبَابِ . فَقَالَ لَهُ عَلَى بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ :
يَا لَهِ إِذَا جِئْتَ إِلَى بَابِنَا فَلَا تَقُولَنَّ أَبَا مَرْءَةٍ .

● زرارہ از امام باقر علیہ السلام نقل کرده است کہ فرمود : مردی بملاقات حضرت سجاد علیہ السلام میآمد و کنیہ اش ابو مرءہ بود . موقع استجازه میگفت بحضرت سجاد عرض کنید : ابو مرءہ ہر در خانہ است و درخواست شرفیابی دارد . روزی حضرت سجاد علیہ السلام باو فرمود : تو را بخدا ہر در خانہ من کہ میائی خود را ابو مرءہ معرفی نکن . (ابو مرءہ کنیہ شیطان است ، کسی کہ این کنیہ را برای خود انتخاب میکند خویشتن را شیطان صفت و آلودہ نیت معرفی مینماید ، و با این سوء انتخاب ، خود را در معرض تحقیر و اہانت دیگران قرار میدہد .)

نامگذاری

فِيهِ الرُّضَا - سَمَهُ بِأَحْسَنِ الْأَسْمَاءِ وَكَتَبَهُ بِأَحْسَنِ الْكُنَى.^۱

● فرزند خود را بهترین اسم و کنیه نامگذاری کن .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ : مَنْ وَلِدَ لَهُ أَرْبَعَةُ أَوْلَادٍ لَمْ يُسَمَّ أَحَدُهُمْ بِاسْمِي فَقَدْ جَفَانِي.^۲

● رسول اکرم (ص) میفرمود : کسی که چهار فرزند بیاورد و هیچ یک را با اسم من نامگذاری نکند بمن جفا کرده است .

قَالَ لَا بِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّا نُسَمِّي بِأَسْمَائِكُمْ وَأَسْمَاءَ آبَائِكُمْ فَيَنْفَعُنَا ذَلِكَ ؟ فَقَالَ أَيْ وَآلَهُ.^۳

● حضور امام صادق علیه السلام عرض شد که ما فرزندان خود را با اسماء شما و پدرانان نامگذاری میکنیم ، آیا این عمل برای ما در پیشگاه الهی اجر و فایده ای دارد ؟ حضرت فرمود بلی بخدا قسم این عمل نفع معنوی دارد .

وَقَالَ الْحَدِيثُ : حَقُّ الْمُؤْمِنِ عَلَى أَخِيهِ أَنْ يُسَمِّيَهُ بِأَحَبِّ أَسْمَائِهِ.^۴

۳ - بحار جلد ۲۳ صفحه ۱۲۲
۴ - مجمع البحرين (نیز)

۱ - مستدرک جلد ۲ صفحه ۶۱۸
۲ - کافی جلد ۶ صفحه ۱۹

اسم : نامگذاری

در حدیث است که حق مؤمن بر برادرش اینست که او را بهترین اسمش بنامد .

در محضر حضرت علی بن موسی الرضا (ع) اسم شاعری بهمان آمد . یکی از حضار او را بکنیه اش نام برد .

فَقَالَ لَهُ هَاتِ اسْمَهُ وَدَعْ عَنْكَ هَذَا إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ وَلَعَلَّ الرَّجُلَ يَكْفُرَهُ هَذَا .^۱
● حضرت فرمود اسم شاعر را بگو و از ذکر کنیه اش خودداری کن ، خداوند فرموده است مردم را بلقب بد نام نبرید ، شاید مرد شاعر از این کنیه ناراضی باشد .

عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هِشَمٍ عَنِ الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قُلْتُ لَهُ لِمَ يُسَمَّى الْعَرَبُ أَوْلَادَهُمْ بِكَلْبٍ وَفَهْدٍ وَنَيْمٍ وَ أَشْبَاهَ ذَلِكَ ؟ قَالَ كَانَتْ الْعَرَبُ أَصْحَابَ حَرْبٍ وَكَانَتْ تُهَوَّلُ عَلَى الْعَدُوِّ بِأَسْمَاءِ أَوْلَادِهِمْ .^۲

● احمد بن هیشم از علی بن موسی الرضا علیهما السلام سؤال کرد : چرا اعراب ، فرزندان خود را بنامهای سگ ، یوز ، پلنگ ، و نظائر آنها نامگذاری میکردند ؟ حضرت در جواب فرمود : عربها مردان جنگ و نبرد بودند ، این اسمها را روی فرزندان خود میگذارند تا وقت جدا زدن در دل دشمن ایجاد هول و هراس نمایند .

۱ - وسائل جلد ۵ صفحه ۱۱۵

۲ - وسائل جلد ۵ صفحه ۱۱۶

الحديث: روایات تربیتی

خداوند در قرآن شریف فرموده است :

وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ .

● شما مردم با ایمان ، مواظب باشید که با اسمهای بد ، ولقبهای زشت یکدیگر را معخوانید .

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

۱۷ . اصلاح

[الإصلاح]

دفع عیب

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ لَمْ يُصْلِحْهُ حُسْنُ الْمُدَارَاةِ
بُصْلِحْهُ حُسْنُ الْمُكَافَاةِ .^۱

● علی علیه السلام فرموده است : کسی که ملائمت و حسن سلوک او را اصلاح نکند ، مجازات بجا و خوب ، اصلاحش خواهد کرد .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ لَمْ تُصْلِحْهُ الْكَرَامَةُ أَصْلَحَتْهُ
الْأَهَانَةُ .^۲

● و نیز فرموده است : آنکس که روشهای کریمانه و اندرزهای
خیر خواهانه اصلاحش ننماید ، هتک حرمت و توهین های اجتماعی
اصلاحش خواهد کرد .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : جَهْلُ الْمَرْءِ بِعُيُوبِهِ مِنْ أَكْبَرِ ذُنُوبِهِ .^۳
● علی علیه السلام میفرماید : جهل به بی خبری انسان از عیوب اخلاقی
در ردیف بزرگترین گناهان او است .

۳ - ارشاد مفید ، صفحه ۱۴۲

۲ و ۱ - غررالحکم ، صفحه ۶۴۰ و ۷۱۰

قالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ لَمْ يَهْدُبْ نَفْسَهُ فَضَحَّهُ سُوءُ الْعَادَةِ^۱.

● علی علیه السلام فرموده است : کسیکه جان خود را از سیئات اخلاقی منزّه نسازد عادات ناپسندش او را رسوا خواهد ساخت.

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَعْجَزُ النَّاسِ مَنْ قَدَّرَ عَلَى أَنْ يُزِيلَ النِّقْصَ عَنْ نَفْسِهِ وَلَمْ يَفْعَلْ^۲.

● و نیز فرموده است : عاجزترین مردم کسی است که میتواند نقائص روانی و اخلاقی خود را برطرف سازد و از انجام آن خودداری نماید.

قالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اقْصِرْ نَفْسَكَ عَمَّا يَضُرُّهَا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَفَارِقَكَ وَأَسْعَ فِي فَكَاكِهَا كَمَا تَسْمِي فِي طَلَبِ مَعِشَتِكَ فَإِنَّ نَفْسَكَ رَهِينَةٌ بِعَمَلِكَ^۳.

● امام صادق علیه السلام فرموده : از آنچه برای جان و زیان بخش است اجتناب نما پیش از آنکه مرگت فرا رسد ، و در راه آزاد کردن نفس خویش از قیود سیئات اخلاقی کوشش نما همانطور که برای معاش خود تلاش میکنی ، چه آنکه خودت و جان و درگرو اعمالی است که انجام میدهی .

۱- فردالمعكم ، صفحه ۷۱۹ - ۲- مستدرک ، جلد ۲ ، صفحه ۳۱۰

۳- وسائل ، جلد ۴ ، صفحه ۴۰

۱۸ . اطاعت [الطاعة]

فرمانبرداری

قالَ الْجَوَادُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ أَطَاعَ هَوَاهُ أَعْطَى عَدُوَّهُ مُنَاهُ^۱.
امام جواد علیه السلام فرموده است: کسیکه از هوای نفس خود اطاعت نماید با این عمل آرزوی دشمن خویش را برآورده است.

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ»، قَالَ: يُطَاعُ فَلَا يُعْصَى وَلَا يُذَكَّرُ فَلَا يُنْسَى وَلَا يُشْكَرُ فَلَا يُكْفَرُ^۲.

● خداوند در قرآن شریف فرموده است: به حقیقت تقوی، پرهیزگار شوید. ابی بصیر معنی این آیه را از امام صادق (ع) سؤال کرد. حضرت در جواب فرمود: متقی حقیقی کسی است که پیوسته مطیع اوامر الهی باشد، هرگز گناه نکند، همواره در یاد خدا باشد، هرگز حق را فراموش ننماید، تمام نعمتهای الهی را شاکر باشد، هرگز کفران نعمت نکند.

قالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ طَلَبَ الرَّئَايَةَ بِغَيْرِ حَقٍّ حُرِّمَ الطَّاعَةُ لَهُ بِحَقِّ^۳.

۱ - سفینه ۲، هوی، صفحه ۷۲۸

۳ - تحف العقول صفحه ۲۲۱

۲ - معانی الاخبار صفحه ۲۴۰

الحديث : روایات تربیتی

● امام صادق (ع) فرمود : کسی که بدون حق و صلاحیت خواستار ریاست باشد باید بحق و درستی از اطاعت مردم معزوم بماند .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ سَرَّهُ الْغِنَى بِالْأَمَالِ وَالْعِزُّ بِالسُّلْطَانِ وَالْكَثْرَةُ بِالْأَعْشِيرَةِ فَلْيَخْرُجْ مِنْ ذَلِكَ مَعْصِيَةً لِلَّهِ سُبْحَانَهُ إِلَى عِزِّ طَاعَتِهِ .^۱

● علی (ع) فرمود : آنکس که دوست دارد بدون ثروت ، غنی باشد و بدون سلطنت عزیز باشد و بدون عشیره و خانواده تنها نباشد البته باید از ذلت گناهکاری خارج گردد و بمعیت عزّ اطاعت الهی وارد شود .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَهْجُرُوا الشَّهَوَاتِ فَإِنَّهَا تَقُودُكُمْ إِلَى رُكُوبِ الذُّنُوبِ وَالتَّهْجُمِ عَلَى السَّيِّئَاتِ .^۲

● علی علیه السلام فرموده است : از تمایلات ناروای خود اعراض کنید و شهوات نفسانی را ترک گوئید که شما را بوادی گناهکاری میکشاند و بطور غافلگیر در آغوش ناپاکی و سیئاتان می افکند .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : طَاعَةُ دَوَاعِي الشَّرِّ يُفْسِدُ عَوَاقِبَ الْأُمُورِ .^۳

● و نیز فرموده است : اطاعت از انگیزه های شرور و بدیها پایان کارها را فاسد و تباه میسازد .

۱ - غررالحکم صفحه ۶۹۲

۲ - فهرست غرر ، صفحه ۱۸۶

۳ - غررالحکم ، صفحه ۴۷۰

اطاعت: فرمانبرداری

قَالَ عَلَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا تُطِيعُوا إِلَّا دُعِيَاءَ الدِّينِ شَرِبْتُمْ
بِصَفْوِكُمْ كَذَرْتُمْ وَخَلَطْتُمْ بِصِحَّتِكُمْ مَرَضَهُمْ وَأَدْخَلْتُمْ
حَقَّكُمْ فِي بَاطِلِهِمْ^۱.

● علی علیه السلام فرموده است: از فرمان کسانی که بدروغ مدعی
پیروی از روش رسول اکرم (ص) هستند اطاعت ننمائید. آنانکه شما را
واداشتند تا آب صاف چشمه ایمان خود را بارشحات تیره افکار آنان
بنوشید و سلامت خویش را با بیماری آنها بیامیزید و حق خود را در
باطلشان وارد سازید.

قَالَ عَلَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ : ذَلَّلُوا أَنْفُسَكُمْ بِتَرْكِ الْعَادَاتِ وَ
قُودُهَا إِلَىٰ فِعْلِ الطَّاعَاتِ وَحَمَلُوا بِهَا أَعْيَاءَ الْمَغَارِمِ وَحَلَّتْهَا
بِفِعْلِ الْمَكَارِمِ وَصُونُهَا عَنْ ذَنْبِ الْمَنَائِمِ^۲.

● علی علیه السلام فرموده است: نفس متجاوز و سرکش خویش
را بترك عادات ناپسند خوار نمائید و با انجام اوامر الهی وادارش سازید
و بار غرامتهای تخلفش را بر وی تحمیل نمائید، با ارتکاب مکارم اخلاق
زیبش کنید و از پلیدیهای گناه مصونش دارید.

علی (ع) میفرمود:

إِنْ أَطَعْتَ هَوَاكَ أَصَمَّكَ وَأَعْمَاكَ^۳.

● اگر از هوای نفست اطاعت نمائی کور و کورت میکند.

۱ - غرر الحکم، صفحه ۸۰۶

۲ - غرر الحکم، صفحه ۴۰۷

۳ - غرر صفة ۲۸۷

۱۹ . افراط [الإفراط]

افراط و تفريط

علی علیه السلام در یکی از کلمات قصار خود قسمتی از صفات متضاد آدمی را بیان نموده و در پایان سخن لزوم اندازه گیری تمایلات و خطر افراط و تفريط آنها را خاطر نشان فرموده است :

فَكُلُّ تَقْصِيرٍ بِهِ مُضِرٌّ وَكُلُّ إِفْرَاطٍ لَهُ مُفْسِدٌ.^۱

● هر کم بودی در اعمال تمایلات برای آدمی زیان آور و هر زیاده روی نسبت به آنها باعث فساد و تباهی است .

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا.^۲

يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ.^۳

فی وصیة امیر المؤمنین علیه السلام لِلْحَسَنِ (ع) عِنْدَ وَفَاتِهِ :

وَاقْتَصِدْ يَا بُنَيَّ فِي مَعِيشَتِكَ وَاقْتَصِدْ فِي عِبَادَتِكَ وَعَلَيْكَ

فِيهَا بِإِلَامْرِ الدَّائِمِ الَّذِي تُطِيقُهُ.^۴

● علی علیه السلام ضمن وصایای خود بحضرت مجتبی (ع) فرموده است : فرزند عزیز در تلاش معاش و انجام عبادات میانه رو و معتدل باش

۱ - نهج البلاغه، کلمه ۱۰۵

۲۳ - سورة ۲ ، آیه های ۲۸۶ و ۱۸۵

۳ - سفینه البحار ، جلد ۱۲ « قصد » ، صفحه ۳۱

افراط: افراط و تفریط

و از زیاده روی پرهیز کن و در حدود طاقت و توانت فعالیت نما تا بتوانی آنرا برای همیشه انجام دهی.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: إِيَّاكَ وَالضَّجَرَ وَالْكَسَلَ
إِنَّهُمَا مِفْتَاحُ كُلِّ سُوءٍ إِنَّهُ مَنْ كَسِلَ لَمْ يُوَدَّ حَقًّا وَمَنْ ضَجِرَ
لَمْ يَصْبِرْ عَلَى حَقٍّ^۱.

● امام صادق علیه السلام فرموده: از افراط در کار و تلاش بیش از حد پرهیز و همچنین از مستی و مسامحه کاری اجتناب نما که این هر دو، کلید تمام بدیها و بدبختیها است، زیرا افراد مسامحه کار انجام وظیفه نمیکند و حق کار را آنطور که باید ادا نمینمایند، و افراد زیاده رو، در مرز حق، توقف نمینمایند و از حدود مصلحت تجاوز میکنند.

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لِيَكُنْ طَلَبُكَ الْمَعِيشَةَ فَوْقَ كَسْبِ
الْمُضْجِعِ وَدُونِ طَلَبِ الْحَرِيصِ الرَّاضِي بِدُنْيَاهُ الْمُطْمَئِنِّ
إِلَيْهَا^۲.

● و نیز فرموده است: تلاش تو در راه کسب معاش باید فوق عمل مسامحه گری باشد که بر اثر سستی حق کار را ضایع کرده است و دون کار حریصی باشد که به زیاده روی و افراط گرائیده است، حریص و فرومایه ای که بجای تمام فضائل انسانی و تعالی معنوی تنها به دنیای خویش دلگرم و مسرور است و با وجود آن خود را مطمئن و آرام احساس مینماید.

۱- وسائل، کتاب تجارت، جلد ۴، صفحه ۱۰۵

۲- مجموعه ورام، جلد ۱، صفحه ۱۳

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : **أَلَا فِرَاطُ فِي الْمَلَامَةِ تَشْبُهُ لِيرَانِ
الْجَاجِ**^١.

● علی علیه السلام فرموده : **زیاده روی در توبیخ ، آتش لجاج را**
مشتعل میسازد . یعنی افراد بر اثر توبیخ و ملامت های مکرر نه تنها از کار
ناروای خویش دست نمی کشند بلکه به رغم توبیخ کنندگان در روش
خود با فشاری میکنند و با اصرار بیشتری به رفتار نادرست خویش ادامه
میدهند .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : **أَلَا فِرَاطُ فِي الْمَلَامَةِ يَشْبُهُ نَارَ الْجَاجَةِ**^٢ .
● علی علیه السلام فرموده : **زیاده روی در ملامت و توبیخ ، آتش**
لجاجت را مشتعل میسازد .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : **شَرُّ الْأَبَاءِ مَنْ دَعَاهُ الْبِرُّ إِلَى
الْأَلْفِرَاطِ**^٣ .

● امام باقر علیه السلام فرموده است : **بدترین پدران کسانی هستند**
که در نیکی بفرزندان خود افراط میکنند و آنان را بیش از حد مصلحت
مورد مهر و محبت خود قرار میدهند .

١ - تحف العقول ، صفحه ٨٤

٢ - غرر الحكم ، صفحه ٧٠

٣ - تاریخ یعقوبی ، ٣ ، صفحه ٥٣

قال أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنْ لَيْسَ خَافَ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ سَرَفٌ وَلَيْلَحْزَمٌ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ جُبْنٌ وَإِلَّا قَتِيصَادٌ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ بُخْلٌ وَإِلَيْشْجَاعَةٌ مِقْدَاراً فَإِنْ زَادَ عَلَيْهِ فَهُوَ تَهَوُّرٌ .

● حضرت عسکری علیه السلام فرموده است : جود و سخا اندازه‌ای دارد که اگر از آن تجاوز کند اسراف میشود ، احتیاط و محکم کاری اندازه‌ای دارد که اگر از حدش فزونتر شد ترس خواهد بود ، صرفه‌جویی و اعتدال در صرف مال اندازه‌ای دارد که اگر از آن بیشتر شود بخل است و شجاعت و دلیری اندازه‌ای دارد که اگر از حدش بگذرد تهوّر و بی‌باکی خواهد بود .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَقَدْ عَلِقَ بِنِيَّاطٍ هَذَا الْإِنْسَانُ بَضْعَةً هِيَ أَعْجَبُ مَا فِيهِ وَذَلِكَ الْقَلْبُ وَلَهُ مَوَادٌّ مِنَ الْحِكْمَةِ وَالضَّدَادِ مِنْ خِلَافِهَا فَإِنْ سَنَحَ لَهُ الرَّجَاءُ أَذَلَّهُ الطَّمَعُ وَإِنْ هَاجَ بِهِ الطَّمَعُ أَهْلَكَهُ الْحِرْصُ وَإِنْ مَلَكَهُ الْيَأْسُ قَتَلَهُ الْأَسَفُ وَإِنْ عَرَّضَ لَهُ الْغَضَبُ أَشْتَدَّ بِهِ الْغَيْظُ وَإِنْ أَسْعَدَهُ الرِّضَا نَسِيَ التَّحْقِظَ وَإِنْ غَالَهُ الْخَوْفُ شَغَلَهُ الْحَذَرُ وَإِنْ اتَّسَعَ لَهُ الْأَمْنُ اسْتَلْبَثَتِ الْعِزَّةُ وَإِنْ أَصَابَتْهُ مُصِيبَةٌ فَضَحَّهَ الْجَزَعُ وَإِنْ أَفَادَ مَالاً أَطْغَاهُ الْغِنَى وَإِنْ عَضَّتْهُ الْفَاقَةُ شَغَلَهُ الْبَلَاءُ وَإِنْ جَهَدَهُ الْجُوعُ قَعَدَتْ

بِهِ الضَّعْفُ وَإِنْ أَفْرَطَ بِهِ الشَّبَعُ كَظَنَّهُ الْبِطْنَةُ فَكُلُّ
تَقْصِيرٍ بِهِ مُضِرٌّ وَكُلُّ إِفْرَاطٍ لَهُ مُفْسِدٌ .^۱

علی علیه السلام درباره قلب آدمی که خلقتی بس عجیب و شگفت آور دارد فرموده است : در این کانون تمایلات عاطفی، مجموعه‌ای از خواهشهای حکیمانه و تمایلاتی ضد آنها گرد آمده است ، اگر امیدوار شود تمنای طمع خوارش میسازد، اگر میل باز و طمع در ضمیرش جنبش کند خواهش حرص تباهش مینماید ، اگر ناامید گردد اندوه و غم او را میکشد ، اگر حالت غضب بر وی دست دهد بشدت خشمگین میگردد ، اگر خشنود شود خودداریهای لازم را فراموش میکند ، اگر دچار خوف و هراس شود در جستجوی راه نجات، حیرت زده و مبهوت میگردد، اگر در امنیت و گشایش قرار گیرد غفلت و نادانی آنرا از کفش میرباید ، اگر بمصیبتی دچار شود بی تابی رسوایش میکند ، اگر مالی بدست آورد توانگری بطغیانش وامیدارد ، اگر فقر و تهیدستی آزارش دهد گرفتار بلا میشود، اگر گرسنگی بر او فشار آورد ناتوانی، زمین گیرش میکند ، اگر در خوردن زیاده روی کند فشار شکم ناراحتش میسازد ، پس هر کوتاهی و کند روی در تمایلات ، برای بشر زیان آور است ، و هر افراط و تندروی نیز مایه فساد و تباهی است .

تعدیل در مصرف

عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَتَرَى اللَّهَ
أَعْطَى مَنْ أَعْطَى مِنْ كَرَامَتِهِ عَلَيْهِ وَمَنْعَ مَنْ مَنَعَ مِنْ هَوَانٍ بِهِ
عَلَيْهِ لَا وَلَكِنَّ الْحَالَ مَا لُلهِ يَضَعُهُ عِنْدَ الرَّجُلِ وَدَائِعَ وَجُوزَ
لَهُمْ أَنْ يَأْكُلُوا قَصْدًا وَيَلْبَسُوا قَصْدًا وَيَنْكِحُوا قَصْدًا وَيَرْكَبُوا
قَصْدًا وَيَعُودُوا بِمَا سِوَى ذَلِكَ عَلَى فَقَرَاءِ الْمُؤْمِنِينَ وَيَلْمُوا
بِهِ شَعَثَهُمْ فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ كَانَ مَا بَيْنَ كُلِّ حَلَالٍ وَبِشْرَبٍ
حَلَالٍ وَيَرْكَبُ وَيَنْكِحُ حَلَالًا وَمَنْ عَدَا ذَلِكَ كَانَ عَلَيْهِ
حَرَامًا. ثُمَّ قَالَ: لَا تُسْرِفُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ.^۱

● امام صادق علیه السلام به ابان بن تغلب فرمود: بنظرت می‌آید خداوند
بکسیکه عطای بسیار فرموده از این جهت است که او نزد پروردگار، عزیز و
ارزنده است. و کسی را که از عطایای خود محروم نموده از این جهت است
که وی نزد خداوند ذلیل و خوار است. هرگز چنین نیست. حقیقت اینست
که مال، مال خداوند است و آنرا بامانت نزد شخص متمکن سپرده است
و به امانت داران اجازه داده است که از مال خداوند در راه تأمین غذا و لباس و
انتخاب همسر و تهیه مرکب خود بقدر معتدل و درخورشان خویش استفاده

کنند و مازاد امانت خدا را بمسلمانان مستمند و ازکار افتاده برگردانند و بدینوسیله پراکنندگی آنانرا جمع کنند. اگر کسی در مال خداوند اینچنین مشروع و معتدل تصرف نماید آنچه را که بهره برداری کرده بروی حلال است. و اگر جز این عمل کند و بیش از اندازه در آن تصرف نماید ناروا و حرام است. سپس فرمود : اسراف نکنید که خداوند دوستدار مسرفین نیست.

رَوَى أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ اجْتَنَزَ بِقَصَبٍ وَعِنْدَهُ لَحْمٌ سَمِينٌ فَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ هَذَا اللَّحْمُ سَمِينٌ اشْتَرِ مِنْهُ فَقَالَ (ع) : لَيْسَ الثَّمَنُ حَاضِرًا ، فَقَالَ أَنَا أَصْبِرُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ فَقَالَ لَهُ : أَنَا أَصْبِرُ عَنِ اللَّحْمِ .

● علی علیه السلام از مقابل دکان قصابی عبور میکرد ، مرد قصاب که گوشت فربه‌ی داشت بحضرت عرض کرد : از این گوشت پروار بخريد فرمود : فعلاً بول ندارم. قصاب گفت : نسیه میدهم و برای دریافت قیمت آن صبر میکنم . امام علیه السلام فرمود : بجای صبر تو ، من از خوردن گوشت صبر مینمایم .

فِيهِ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَلَيْسَ كُنْ نَفَقَتُكَ عَلَى نَفْسِكَ وَعِيَالِكَ قَصْدًا .^۲

● حضرت رضا علیه السلام فرمود : نسبت به مصارف مالی درباره خود و عائله خود ، معتدل و میانه‌رو باش .

فِي وَصِيَّةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِيَحْسَنَ (ع) عِنْدَ وَفَاتِهِ:
وَاقْتَصِدْ يَا بُنَيَّ فِي مَعِيشَتِكَ وَاقْتَصِدْ فِي عِبَادَتِكَ وَعَلَيْكَ
فِيهَا بِإِلَامْرِ الدَّائِمِ الَّذِي تُطِيقُهُ^۱.

● علی علیه السلام ضمن وصایای خود به حضرت مجتبیٰ علیه السلام
فرموده است: فرزند عزیز در شئون زندگی و امور عبادی میانه رو باش و
از افراط پرهیز. روشی را انتخاب کن که در حدود توان و طاقت تو باشد
و بتوانی همیشه آنرا انجام دهی.

افزایش در تولید

رسول اکرم (ص) میفرمود:

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَغْرِسُ غَرْسًا أَوْ يَزْرَعُ زَرْعًا فَيَا كُلُّ مِنْهُ
إِنْسَانٌ أَوْ طَيْرٌ أَوْ بَهِيمَةٌ إِلَّا كَانَتْ لَهُ بِهِ صَدَقَةٌ^۲

● مسلمانی که درختی غرس یا زراعتی سبز نماید مردم و طیور و
چرندگان از آن بخورند اجر صدقه دارد.

إِنْ قَامَتِ السَّاعَةُ وَفِي يَدِ أَحَدِكُمْ الْفَسِيلَةُ فَإِنْ اسْتَطَاعَ
أَنْ لَا تَقُومَ السَّاعَةُ حَتَّى يَغْرِسَهَا فَلْيَغْرِسْهَا^۳

● اگر ساعت انقراض عالم و بهم ریختن منظومه شمسی برسد یکی
از شما نهال درختی در دست دارید چنانچه بقدر کاشتن آن فرصت است
آنها بکارید یعنی فکر انقراض عالم شما را از این عمل شریف باز ندارد.
علی (ع) میفرمود:

۱ - سفينة البحار ۲، مقصده ۴، صفحه ۴۲۹ ۲ - مستدرک جلد ۲، صفحه ۱۰۱ ۳ -

نِعْمَ الْمَالُ النَّخْلُ مَنْ بَاعَهَا فَلَمْ يَخْلِفْ مَكَانَهَا فَإِنَّ ثَمَنَهَا
بِمَنْزِلَةِ رَمَادٍ عَلَى رَأْسٍ شَاهِقَةٍ أَشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ
عَاصِفٍ

● کسیکه درختی را بفروشد و بجای آن نهالی غرس نکند پول آن
درخت مانند خاکستری است که در برابر طوفان برباد رفته باشد.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَوْلُهُ 'تَعَالَى' هُوَ أَنْشَأَ كُمْ مِنْ
الْأَرْضِ وَأَسْتَعْمَرَ كُمْ فِيهَا فَأَعْلَمَنَا سُبْحَانَهُ أَنَّهُ 'قَدْ أَمَرَهُمْ
بِالْعِمَارَةِ لِيَكُونَنَّ ذَلِكَ سَبَبًا لِمَعَايِشِهِمْ' بِمَا يَخْرُجُ مِنْ
الْأَرْضِ مِنَ الْحَبِّ وَالشَّمَرَاتِ وَمَا شَاكَلَ ذَلِكَ مِمَّا جَعَلَهُ
اللَّهُ 'تَعَالَى' مَعَايِشَ لِلْخَلْقِ .^۱

● علی علیه السلام در تفسیر آیه (هُوَ أَنْشَأَ كُمْ مِنْ الْأَرْضِ
وَأَسْتَعْمَرَ كُمْ فِيهَا) فرموده: که خداوند ب مردم امر کرده است زمین
را با کشاورزی آباد سازند تا بدینوسیله خوراکشان از غلات و حبوبات و
میوه ها و سایر روئیدنیها تأمین گردد و در آسایش زندگی کنند.

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: خَيْرُ الْأَعْمَالِ زَرْعُ بَزْرَعِهِ فَيَأْكُلُ
مِنْهُ الْبَرُّ وَالْفَاجِرُ.^۲

● امام باقر علیه السلام فرموده: بهترین کارها زراعت است که
نفعش عاید عموم میشود و از محصول آن نیکوکاران و بدکاران ارتزاق
میکند.

عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: كُنُوزُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَمَا فِي الْأَعْمَالِ شَيْءٌ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهِ مِنَ الزَّرْعَةِ وَمَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِيًّا إِلَّا زَارِعًا إِلَّا أَدْرِسَ (ع) فَإِنَّهُ كَانَ خَيَّاطًا.^۱

● امام صادق علیه السلام فرمود: گنجهای الهی در زمین نهفته است و هیچ کاری نزد خداوند محبوبتر از زراعت نیست. تمام پیامبران خدا کشاورز بودند جز ادریس که کارش دوزندگی بود.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: اَزْرَعُوا وَاعْرِسُوا وَاللَّهُ مَا عَمِلَ النَّاسُ عَمَلًا أَحَلَّ وَلَا أَطْيَبَ مِنْهُ وَاللَّهُ لَيَزْرَعَنَّ الزَّرْعَ وَلَيَعْرِسَنَّ الْعَرْسَ بَعْدَ خُرُوجِ الدَّجَالِ.^۲

● امام صادق علیه السلام فرمود: زراعت کنید و درخت بکارید بخدا قسم هیچ عملی مباح تر و پاکیزه تر از آن نیست «از این نظر که کشاورزی و درختکاری بکام امر ضروری در تغذیه و حیات بشر است و گذشت زمان آنرا از میان نخواهد برد». در آخر حدیث امام صادق قسم یاد کرد که در آخر زمان نیز مردم زراعت می کنند و درخت می نشانند.

علی (ع) میفرمود:

مَنْ وَجَدَ مَاءً وَتُرَابًا ثُمَّ افْتَقَرَ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ^۳

● کسی که آب و خاک یعنی نیروی طبیعی در اختیار دارد و نیروی انسانی خود را برای بهره برداری بکار نمی بندد و با فقر و گدائی میگذراند نفرین و لعنت بر او باد.

۱- وسائل ۴، صفحه ۱۰۳

۲- بحار ۲۳، صفحه ۲۰

۳- بحار جلد ۲۳، صفحه ۱۹

قالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : اَكْرِمُوا الْخُبْرَ فَإِنَّهُ قَدْ عَمِلَ فِيهِ مَا بَيْنَ الْعَرْشِ إِلَى الْأَرْضِ وَمَا فِيهَا مِنْ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِهِ ١.

● رسول اکرم (ص) فرمود : نان را که فراورده کشاورزی است عزیز دارید چه آنکه عوامل سماوی و ارضی و بسیاری از آفریده های الهی در ایجاد آن مؤثر بوده اند .

تشویق بکار

قالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : اِعْمَلُوا فَكُلُّ مُبْسَرٍ لِمَا خُلِقَ لَهُ ٢.

● رسول اکرم فرموده است : همه شما کار کنید و کوشش نمایید ولی متوجه باشید که هر کس برای کاریکه آفریده شده لایقتر است و آنرا به سهولت و آسانی انجام میدهد .

مرکز تحقیق کامپیوتر علوم اسلامی

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْكَادُ عَلَى عِيَالِهِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ٣.

● امام صادق علیه السلام فرموده : کسیکه در طلب روزی خانواده خود کار میکند و سعی و کوشش تن میدهد مانند مجاهدی است که در میدان کارزار برای خدا جهاد می نماید .

عَنْ الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ الَّذِي يَطْلُبُ مِنْ فَضْلِ يَكْفُ

١ - بحار، جلد ٣ ، صفحه ١٦١

٢ - منته ، یسر ، صفحه ٧٢٢

٣ - کافی ، ٥ ، صفحه ٨٨

بِهِ عِيَالَهُ اَعْظَمُ اجْرًا مِنْ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ .^۱

● حضرت رضا علیه السلام فرموده : آنکس که برای تأمین معاش عائله خود فعالیت میکند و از پی روزی میرود اجرش از مجاهد راه خدا بزرگتر است .

عَنْ أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِي قَالَ : رَأَيْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَبَيْدَهُ مِسْحَاةً وَعَلَيْهِ إِزَارٌ غَلِيظٌ يَعْْمَلُ فِي حَائِطٍ لَهُ وَالْعَرَقُ يَتَصَابُ عَنْ ظَهْرِهِ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ أَعْطِنِي أَكْفِكَ فَقَالَ لِي أَنْتَى أَحَبُّ أَنْ يَتَأَذَّى الرَّجُلُ بِحَرِّ الشَّمْسِ فِي طَلَبِ الْمَعِيشَةِ .^۲

● ابی عمرو شبیبانی میگوید : امام صادق علیه السلام را دیدم که بیلی در دست و جامه خشنی در بر داشت، در محوطه شخصی خود کار میکرد و عرق از پشتش میریخت . عرض کردم بیل را بمن بدهید تا کار شما را انجام دهم . حضرت فرمود : دوست دارم که مرد در راه بدست آوردن معاش آزار حرارت آفتاب را به بیند و رنج آنرا تحمل نماید .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : يَا عَلِيُّ حَقُّ الْوَلَدِ عَلَى وَالِدِهِ أَنْ يُحَسِّنَ اسْمَهُ وَآدَبَهُ وَيَضُمَّهُ مَوْضِعاً صَالِحاً .^۳

● رسول اکرم بعلی (ع) فرمود : حق فرزند به پدرش اینست که برای وی نام خوب انتخاب کند، در ادب و تربیتش بکوشد و او را بکار شایسته ای بگمارد .

۱ - تحف العقول ، صفحه ۴۴۵

۲ - کافی ، ۵ ، صفحه ۷۶

۳ - بحار ، ۱۷ ، صفحه ۱۸

عَنْ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ : رَأَيْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَعْمَلُ فِي أَرْضٍ لَهُ قَدْ اسْتَنْقَعَتْ قَدَمَاهُ فِي الْعَرَقِ . قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ أَيْنَ الرَّجُلُ ؟ فَقَالَ : يَا عَلِيُّ عَمِلَ بِالْيَدِ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي وَمِنْ أَبِي فِي أَرْضِهِ . فَقُلْتُ لَهُ وَمَنْ هُوَ . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَآمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَآبَائِي كُلُّهُمْ قَدْ عَمِلُوا بِأَيْدِيهِمْ وَهُوَ مِنْ عَمَلِ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ وَالصَّالِحِينَ .^۱

● علی بن حمزه میگوید : حضرت ابوالحسن علیه السلام را دیدم که در زمین خود کار میکند و قدمهای مبارکش غرق عرق شده است. عرض کردم مردان کار کجا هستند؟ که شما شخصاً زحمت می کشید. در جواب فرمود: کسانی که از من و پدرم بهتر بودند کار میکردند. پرسیدم آنها کیستند. فرمود رسول خدا و امیر المؤمنین و تمام پدرانم با دست خود کار میکردند. کار کردن، عمل انبیاء و مرسلین و مردان صالح و شایسته است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : لَنْ يَحْتَطِبَ الرَّجُلُ عَلَى ظَهْرِهِ يَبِيعَهُ وَيَسْتَفْنِي بِهِ وَيَتَصَدَّقُ بِفَضْلِهِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَسْأَلَ رَجُلًا آتَاهُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَيُعْطِيَهُ أَوْ يَمْنَعَهُ .^۲

● رسول اکرم (ص) فرموده است: اگر مردی برای خوارکنی به پیابان برود، هیزم جمع کند، بادوش خود حمل نماید، آنرا بفروشد، از قیمتش خویشتن را بی نیاز کند، و مازادش را صدقه بدهد، بهتر از آنست که از ثروتی در خواست کمک نماید، خواه مرد متمکن به او چیزی بدهد یا محروم باشد.

اقتصاد: تشویق به کار

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : طَلَبُ الْحَلَالِ قَرِيبَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَ مُسْلِمَةٍ .^۱

● رسول اکرم فرموده است : خواستن رزق مباح و گذران کردن از درآمد حلال وظیفه واجب هر مرد و زن مسلمان است .

عَنِ الْعَسْكَرِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : لَا يَشْغَلُكَ رِزْقٌ مَضْمُونٌ عَنْ عَمَلٍ مَفْرُوضٍ .^۲

● امام حسن عسکری علیه السلام فرموده است : گرچه خداوند در نظام حکیمانه آفرینش، ارزاق مردم را تضمین کرده است ولی مبادا اندیشه ضمانت خداوند رازق، مغرورتان سازد و شما را از انجام فریضه کار و کوشش بازدارد .

كَانَ سَيِّدُ الْمُؤْمِنِينَ يَشْتَرِي الشَّيْءَ فَيَحْمِلُهُ إِلَى بَيْتِهِ يَنْفُسُهُ، فَيَقُولُ لَهُ صَاحِبُهُ أَعْطَيْتَ أَحْمِلُهُ، فَيَقُولُ : صَاحِبُ الْمَتَاعِ أَحَقُّ بِحَمْلِهِ .

● معمولاً رسول اکرم چیزها را از بازار خریداری میکرد و شخصاً به خانه میرد، کسیکه همراه آنحضرت بود میگفت آنرا بمن بدهید تا بیاورم، میفرمود : صاحب متاع شایسته تر است که متاع خود را حمل نماید .

رَأَيْتُ عَبَّأً عَلَيْهِ السَّلَامُ اشْتَرَى تَمْرًا بَدْرَهُمْ فَحَمَلَهُ فَقِيلَ

۱- بحار ۲۳ ، صلحه ۶

۳ - معجزة البيضاء ، ۴ ، صفحه ۳۳

۲ - تحف العقول ، صفحه ۸۹

لَهُ يَا امِيرَ الْمُؤْمِنِينَ اَلَا نَحْمِلُهُ عَنْكَ فَقَالَ اَبُو الْعِيَالِ اَحَقُّ بِحَمْلِهِ .^۱

● راوی حدیث میگوید : علی علیه السلام را دیدم که یک کدرهم خرما خریداری کرد و خود شخصاً آنرا میبرد. بعضی روی ارادت برتیس مملکت گفتند اجازه دهید آنرا برای شما بیاوریم . در جواب فرمود : کسیکه عائله دارد بحمل متاع خود شایسته تر است .

عَنْ زُرَّارَةَ عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اِنْ رَجُلًا اَنَاهُ فَقَالَ اِنِّي لَا اُحْسِنُ اَنْ اَعْمَلَ عَمَلًا بِيَدِي وَلَا اُحْسِنُ اَنْ اَتَجَرَّ وَ اَنَا مُحَارَفٌ مُحْتَاجٌ فَقَالَ اَعْمَلْ وَ اَحْمِلْ عَلَيَّ رَأْسِيكَ وَ اسْتَغْنِ عَنِ النَّاسِ .^۲

● زراره میگوید مردی بحضور امام صادق علیه السلام آمد عرض کرد دست سالمی ندارم که با آن کار کنم ، سرمایه ندارم تا با آن تجارت نمایم ، مرد محروم و مستمند چه کنم ؟ امام صادق علیه السلام که میدید سر آنمرد سائل سالم است و میتواند طبق رسوم محلی با آن کار کند راضی نشد عز و شرفش با گدائی از مردم درهم بشکند . بوی فرمود باسرت باربری کن و خود را از مردم مستغنی و بی نیاز بدار .

احترام بکارگر

رَوَى اَنَسُ بْنُ مَالِكٍ اِنْ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لَمَّا اَقْبَلَ مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ اسْتَقْبَلَهُ سَعْدُ الْاَنْصَارِيِّ فَصَافَحَهُ النَّبِيُّ (ص) ثُمَّ قَالَ لَهُ : مَا هَذَا الَّذِي اَكْتَنَبَ بِدَيْتِكَ ؟ قَالَ يَا

اقتصاد: احترام بکارگر

رَسُولُ اللَّهِ أَضْرِبُ بِالْمَرْوَةِ وَالْمِسْحَاةِ فَأَنْفِقُهُ عَلَى عِيَالِي فَقَبِّلْ يَدَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَقَالَ هَذِهِ يَدٌ لَا تَمَسُّهَا النَّارُ.^۱

● انس بن مالک گفت موقعیکه رسول اکرم از جنگ تبوک مراجعت میکرد سعد انصاری باستقبال آمد، حضرت با او مصافحه کرد و دست سعد را زیر و خشن دید. فرمود: چه صدمه‌ای و آسیبی بدستت رسیده است؟ عرض کرد یا رسول الله من با طناب و بیل کار میکنم و درآمد را خرج معاش خانوادهم می‌نمایم. رسول اکرم دست او را بوسید و فرمود این دستی است که آتش با آن تماس پیدا نمی‌کند.

بیکاری و کم کاری

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِذَا نَظَرَ إِلَى الرَّجُلِ فَأَعْجَبَتْهُ قَالَ هَلْ لَهُ حِرْفَةٌ فَإِنْ قَالُوا لَا، قَالَ سَقَطَ مِنْ عَيْنِي.^۲

● رسم پیغمبر اکرم این بود که وقتی با مردی برخورد میکرد که نیرو و قوتش مایه شگفتی آنحضرت میشد سؤال میکرد آیا حرفه‌ای دارد و بیکاری مشغول است؟ اگر جواب منفی بود میفرمود از چشم من افتاد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَلْعُونٌ مَنْ أَلْفَى كَلَّةً عَلَى النَّاسِ.^۳

● رسول اکرم (ص) فرموده است: رانده و مطرود درگاه الهی است کسیکه بار زندگی خود را بردوش دیگران بیفکند و از دسترنج مردم امرار معاش نماید.

۱ - اسدالغابه ۲، صفحه ۲۶۹

۳ - تحف العقول، صفحه ۳۷

۲ - بحار ۲۳، صفحه ۶

الحديث : روايات تربیتی

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اِنْ يَكُنَّ الشُّغْلُ مَجْتَهِدَةً فَاتِّصَالُ
الْفَرَاغِ مَقْسُودَةً ١ .

● علی علیه السلام فرموده : اگر تن دادن بشغل مایه زحمت و تعب
است بیکاری دائم نیز باعث نادرستی و فساد است .

قالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قَالَ مُوسَى يَا رَبِّ أَيُّ عِبَادِكَ أَبَغَضُ
إِلَيْكَ ، قَالَ جِيفَةٌ بِاللَّيْلِ ، بَطَالٌ بِالنَّهَارِ ٢ .

● امام باقر علیه السلام فرمود : حضرت موسی بن عمران در پیشگاه
الهی عرض کرد پروردگارا کدام یک از بندگانت نزد تو بیشتر مورد بغض
و بد بینی است ، فرمود آنکه شبها چون مرداری در بستر خفته و روزها
را ببطالت و تنبلی میگذرانند .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اَلتَّوَانِي مِفْتَاحُ الْبُؤْسِ ٣ .

● علی علیه السلام فرموده : مسامحه و مستی کلید شذائذ و مصائب
است .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ أَلْفَى كَلَّهُ عَلَى النَّاسِ ٤ .

● امام صادق (ع) از حضرت رسول اکرم (ص) حدیث کرده است
که دوبار فرمود لعن خداوند هر کسی باد که بار زندقه خویش را
بردوش دیگران افکنده است .

٢ - سفینه ٢ ، نوم ٥ ، صفحه ٦٢٤

١ - ارشاد مفید ، صفحه ١٤١

٣ - وسائل جلد ٥ ، صفحه ١٢٣

٤ - المستطرف ٢ ، صفحه ٥٦

رَوَى عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ ، قَالَ لِي :
مَا فَعَلَ عُمَرُ بْنُ مُسْلِمٍ ؟ قُلْتُ جُعِلَتْ فِدَاكَ أَقْبَلَ عَلَى الْعِبَادَةِ
وَتَرَكَ التَّجَارَةَ فَقَالَ وَيْحَهُ ، أَمَا عَلِمَ أَنَّ تَارِكَ الطَّلَبِ لَا يُسْتَجَابُ
لَهُ دَعَوَاتٌ ؟^۱

● علی بن عبد العزیز میگوید امام صادق علیه السلام بمن فرمود :
عمر بن مسلم چه کرد ؟ عرض کردم او به عبادت خدا روی آورده و
و تجارت را ترک گفته است . حضرت از عمل او اظهار تأسف کرد و
فرمود : مگر نمیداند که هر کس کار خود را در طلب معاش ترک نماید
دعای مستجابی در پیشگاه الهی نخواهد داشت ؟

توصیه بکارفرمایان

قَالَ عَلِيُّ بْنُ شُعَيْبٍ دَخَلْتُ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ
فَقَالَ لِي : يَا عَلِيُّ مَنْ أَحْسَنُ النَّاسِ مَعَاشًا ؟ قُلْتُ أَنْتَ يَا سَيِّدِي
أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي . فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَا عَلِيُّ مَنْ حَسُنَ مَعَاشُ
غَيْرِهِ فِي مَعَاشِهِ .^۲

● علی بن شعیب میگوید : به محضر حضرت رضا علیه السلام شرفیاب
شدم ، بمن فرمود : چه کسی از تمام مردم ، معاش بهتر و زندگی نیکوتری
دارد ؟ عرض کردم شما داناترید . فرمود : کسیکه دیگران در معاش او
بخوبی معیشت نمایند و در پرتو زندگی او مرفه زندگی کنند .

۱- لنالی الاخبار ، صفحه ۱۲۳

۲- تحف العقول : صفحه ۲۴۸

تلاش در کار

كَانَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ جَالِسًا مَعَ أَصْحَابِهِ ذَاتَ يَوْمٍ فَنَظَرَ إِلَى شَابٍّ ذِي جِلْدَةٍ وَقُوَّةٍ وَقَدْ بَكَرَّ يَسْعَى فَقَالُوا وَبَحَّ هَذَا لَوْ كَانَ شَبَابُهُ وَجِلْدُهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: لَا تَقُولُوا هَذَا فَإِنَّهُ إِنْ كَانَ يَسْعَى عَلَى نَفْسِهِ لِيَكْفُهَا عَنِ الْمَسْئَلَةِ وَيُغْنِيَهَا عَنِ النَّاسِ فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَإِنْ كَانَ يَسْعَى عَلَى أَبْوَيْنِ ضَعِيفَيْنِ أَوْ ذُرِّيَّةٍ ضِعَافًا لِيُغْنِيَهُمْ وَ يَكْفِيَهُمْ فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَإِنْ كَانَ يَسْعَى تَفَاخُرًا وَتَكَاثُرًا فَهُوَ فِي سَبِيلِ الشَّيْطَانِ . ١

● روزی رسول اکرم با اصحاب خود نشسته بود ، جوان توانا و نیرومندی را دید که اول صبح بکار و کوشش مشغول شده است . کسانی که در محضر آنحضرت بودند گفتند این جوان شایسته مدح و تمجید بود اگر جوانی و نیرومندی خود را در راه خدا بکار میانداخت . رسول اکرم فرمود : این سخن را نگوئید اگر این جوان برای معاش خود کار میکند که در زندگی محتاج دگران نباشد و از مردم مستغنی گردد او با این عمل در راه خدا قدم بر میدارد ، همچنین اگر کار میکند بنفع والدین ضعیف یا کودکان ناتوان که زندگی آنانرا تأمین کند و از مردم بی نیازشان سازد بلزهم پراه خدا میرود ، ولی اگر کار میکند تا با درآمد خود به تهیدستان مبالغات نماید و بر ثروت و دارائی خود بیفزاید او براه شیطان رفته و از صراط حق منحرف شده است .

رَوَى عَنْ الْعَالِمِ أَنَّهُ قَالَ: الْيَأْسُ مِمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ عِزُّ الْمُؤْمِنِ فِي دِينِهِ وَ مَرْوَتُهُ فِي نَفْسِهِ وَ شَرَفُهُ فِي دُنْيَاهُ وَ عَظَمَتُهُ فِي آعْيُنِ النَّاسِ وَ جَلَالَتُهُ فِي عَشِيرَتِهِ وَ مَهَابَتُهُ عِنْدَ عِيَالِهِ وَ هُوَ أَغْنَى النَّاسَ عِنْدَ نَفْسِهِ وَ عِنْدَ جَمِيعِ النَّاسِ .^۱

● حضرت موسی بن جعفر علیه السلام فرموده است : از مردم قطع امید کردن و از ثروتشان چشم پوشیدن و بدرآمد کار خود قانع بودن برای مرد با ایمان مایه عز دینی و روح جوانمردی و شرف دنیوی است. چنین انسانی در نظر مردم بزرگ و بین فامیل خود محترم و در محیط خانواده اش دارای هیبت و عظمت خواهد بود ، او در ضمیر خود و در نظر دیگران بسی نیازترین تمام مردم است .

وظایف کارگر

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: كُلُّ ذِي صِنَاعَةٍ مُضْطَرٌّ إِلَى ثَلَاثِ خِلَالٍ يَجْتَلِبُ بِهَا الْكَسْبَ وَ هُوَ أَنْ يَكُونَ حَازِقًا بِعِلْمٍ مُؤَدِّيًا لِأَمَانَةٍ فِيهِ مُسْتَمِيلًا لِمَنْ اسْتَعْمَلَهُ .^۲

● امام صادق علیه السلام فرموده است : هر صاحب حرفه و صنعتی ناچار باید دارای سه خصلت باشد تا بتواند بوسیله آن تحصیل درآمد کند . اول آنکه در رشته علمی خویش مهارت داشته باشد ، دیگر آنکه با درستکاری و امانت رفتار کند ، سوم آنکه با کارفرمایان حسن برخورد داشته باشد و نسبت بآنان ابراز تمایل نماید .

۱ - سفینه ، غنی ، صفحه ۳۲۷

۲ - بحار ۱۷ ، صفحه ۱۸۲

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ : إِيَّاكَ وَالضَّجَرَ وَالْكَسَلَ
إِنَّهُمَا مِفْتَاحُ كُلِّ سُوءٍ إِنَّهُ مَنْ كَسِلَ لَمْ يُوَدَّ حَقًّا وَمَنْ ضَجِرَ
لَمْ يَتَصَبَّرْ عَلَى حَقٍّ^۱.

● امام صادق علیه السلام فرموده : از افراط در کار و تلاش بیش از حد پرهیز و همچنین از سستی و مسامحه کاری اجتناب نما که این هر دو، کلید تمام بدیها و بدبختیها است ، زیرا افراد مسامحه کار انجام وظیفه نمیکند و حق کار را آنطور که باید ادا نمینمایند، و افراد زیاده رو، در مرز حق، توقف نمینمایند و از حدود مصلحت تجاوز میکنند .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لِيَكُنْ طَلَبُكَ الثَّمَنِ فَوْقَ كَسْبِ
الْمُضَيِّعِ وَدُونَ طَلَبِ الْحَرِيصِ الرَّاضِي بِدُنْيَاهُ الْمُطْمَئِنِّ^۲
لِئِنَّهَا^۲.

● و نیز فرموده است : تلاش تو در راه کسب معاش باید فوق عمل مسامحه گری باشد که بر اثر سستی حق کار را ضایع کرده است و دون کار حریصی باشد که به زیاده روی و افراط گرائیده است، حریص و فرومایه ای که بجای تمام فضائل انسانی و تعالی معنوی تنها به دنیای خویش دلگرم و مسرور است و با وجود آن خود را مطمئن و آرام احساس مینماید .

۱- وسائل، کتاب تجارت ، جلد ۴ ، صفحه ۱۰۰

۲- مجموعه ورام ، جلد ۱ ، صفحه ۱۳

انتقاد از اقتصاد دیگران

قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : فَوَاللَّهِ مَا الْفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ وَلَكِنِّي أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسِطَ لَكُمْ الدُّنْيَا كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ^۱.

● رسول اکرم (ص) فرمود : بخدا قسم از فقر و تنگدستی بر شما نمیترسم بلکه از آن میترسم که ثروتمند شوید و دنیای شما گشایش یابد همانطور که پیش از شما کسانی تمکن یافتند، آنگاه مانند آنها بزیاده روی دچار شوید و سرانجام ثروت ، شما را هلاک کند چنانکه آنانرا تباه ساخت.

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا تَفَاوَتْوا فَاذًا اسْتَوَوْا هَلَكُوا^۲.

● علی علیه السلام فرموده : مردم همواره در خیر و خوبی بسر میبرند تا موقعی که بایکدیگر متفاوتند و اگر یکسان گشتند هلاک خواهند شد.

۱ - مجرعة ورام ۱ ، صفحة ۱۳۲

۲ - بحار ۱۷ ، صفحة ۱۰۱

۲۱ . امام

[الإمامة]

ویژگیهای امام

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمْ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ ، أَلِإِمَامُ الْعَدْلُ وَشَابُ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ

● رسول اکرم (ص) فرموده است : خداوند هفت گروه را در ظل رحمت خود جای میدهد روزی که سایه‌ای جز سایه او نیست ، اول زمامداران دادگر و دوم جوانانی که در عبادت خداوند پرورش یافته باشند .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِذَا أَرَادَ الْإِمَامُ أَنْ يَعْلَمَ شَيْئًا أَعْلَمَهُ اللَّهُ ذَلِكَ . ۱

● امام صادق علیه السلام فرموده است : وقتی امام اراده میکند چیزی را بداند خداوند او را به آن چیز آگاه میسازد .

قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ دَخَلْتُ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِبَدْيِ قَارٍ وَهُوَ يَخْصِفُ نَعْلَهُ فَقَالَ لِي : مَا قِيمَةُ هَذَا النَّعْلِ ؟

۱ - تفسیر مجمع البیان ، جلد ۲ ، صفحه ۲۸۵

۲ - کافی ۱ ، صفحه ۲۵۰

امام : ویژگیهای امام

فَقُلْتُ لَا قِيَمَةَ لَهَا . فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَاللَّهِ لَهِيَ أَحَبُّ إِلَيَّ
مِنْ أَمْرِ تَكُمُ إِلَّا أَنْ أُقِيمَ حَقًّا أَوْ أَدْفَعَ بَاطِلًا .^۱

● علی علیه السلام در موقعیکه با لشکریانش به جنگ جمل میرفت در یکی از منازل نزدیک بصره بنام ذی قار فرود آمد . عبدالله بن عباس میگوید بر آنحضرت وارد شدم دیدم نشسته و کفش پاره خود را وصله میزند ، بمن فرمود : قیمت این لنگه نعلین چقدر است ؟ عرض کردم ارزشی ندارد . فرمود بخدا قسم این نعلین در نظر من محبوبتر از فرمانروائی و حکومت بر شما است مگر آنکه بتوانم در پرتو آن اقامه عدل و حقی نمایم یا آنکه باطل و بیدادی را براندام .

إِنَّا لَا نَجِدُ فِرْقَةً مِنَ الْفِرَقِ وَلَا مِلَّةً مِنَ الْمِلَلِ بِقَوَاوِعَاشُوا
إِلَّا بِقَبِيْمٍ وَرَئِيسٍ لِّمَا لَا بُدَّ لَهُمْ مِنْهُ فِي أَمْرِ الدِّينِ وَالْدُّنْيَا .^۲

● فضل بن شاذان از حضرت رضا علیه السلام شنیده است که فرمود :
هیچ طائفه و ملتی را نمی یابیم که بزندگی ادامه داده و پایدار مانده باشند
مگر بوجود رئیس و سرپرستی که ضروریات مادی و معنوی آنان از ناحیه
او تأمین شده باشد .

۲۲ . امت

[الامة]

پیروان اسلام

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنَّهُ قَالَ: خَيْرُ أُمَّتِي أَوْلُهَا
الْمُسْتَرْ وَجُونََ وَآخِرُهَا الْعُزَّابُ^۱.

● رسول اکرم (ص) فرموده است: بهترین امت من در درجه اول کسانی
هستند که ازدواج کرده اند و مردان و زنان بدون همسر در رتبه آخر قرار
دارند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِنْ أَخُوفَ مَا اتَّخَفُ
عَلَى أُمَّتِي الْهَوَىٰ وَطُولُ الْأَمَلِ^۲.

● رسول اکرم (ص) فرموده است: برای امت خود از دو چیز بیش
از هر چیز خائف و ترسانم، اول هوای نفس و دوم آرزوی دراز.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: أَنَا وَالْأَتْقِيَاءُ مِنْ أُمَّتِي
بُرَاءٌ مِنَ التَّكَلُّفِ^۳.

● رسول اکرم (ص) فرموده است که: من و پرهیزکاران امت من
از تن دادن بکارهای تحمیلی که آمیخته به تصنع و مایه ناراحتی و مشقت
است منزّه و مبرّی هستیم.

۱- مستدرک الوسائل، جلد ۲، صفحه ۳۱۰

۲- سفینه، جلد ۲، «هوی»، صفحه ۷۲۸ ۳- احیاء العلوم، کتاب دوم،

امت: پیروان اسلام

قال النَّبِيُّ (ص): **إِلَّا أَنْ شَرَّارَ أُمَّتِي الَّذِينَ يُكْرَمُونَ مَخَافَةَ شَرِّهِمْ**، **إِلَّا وَمَنْ أَكْرَمَهُ النَّاسُ اتَّقَاءَ شَرِّهِ فَلَيْبَسَ مِنِّي**!

● رسول اکرم (ص) فرمود: آگاه باشید بدترین مردم در امت من کسانی هستند که از ترس آزارشان مورد احترامند، آگاه باشید کسی را که مردم از ترس شرش احترام کنند از من نیست و یا من بستگی روحانی ندارد!

رسول اکرم (ص) میفرمود:

شَرَّارُ أُمَّتِي عُرْأِبُهَا

● جوانان بی همسر بدترین افراد امت من هستند. مردی بنام عکاف زن نمیگرفت، روزی بمحض رسول اکرم (ص) شرفیاب شد. حضرت پس از اینکه از تحکّن مالی و سلامت جسمی او پرسشهایی کرد و اوجواب مثبت داد در کمال صراحت فرمود:

تَزَوَّجْ وَلَا فَائِدَتُكَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ

● ازدواج کن و گرنه از گناهکاران به حساب میآئی.

رهبانیت و تارك دنیا شدن از نظر مذهبی در جهان غرب عملی پسندیده و صحیح است ولی در اسلام درست قضیه برعکس است: خودداری از ازدواج نه تنها **پاك** و پسندیده نیست بلکه این عمل اعراض از سنت رسول اکرم و انحراف از صراط مستقیم فطرت شناخته شده است.

۲۳ . امثال

[الأمثال]

تمثیلات و حکم

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَثَلُ الْمُؤْمِنِ مَثَلُ السَّنْبُلَةِ يُحَرِّكُهَا الرِّيحُ فَتَقُومُ مَرَّةً وَتَقَعُ أُخْرَى وَمَثَلُ الْكَافِرِ مَثَلُ الْأَرْزَةِ لَا تَزَالُ قَائِمَةً حَتَّى تَنْقَعِرَ .^۱

● رسول اکرم صلی الله علیه وآله فرموده است : مرد با ایمان در برابر طوفان حوادث مانند خوشه رسیده است که وقتی باد میوزد روی زمین خم میشود و چون باد ایستاد دوباره بپای ایستد و با این روش خویشتن را با وقایع تطبیق میدهد و از شرّ حوادث مصون میماند ولی کافر تیره عقل مانند درخت صنوبر، ندانسته و نابجا در مقابل طوفان مقاومت میکند و سرانجام بر اثر فشار ریشه کن میشود .^۲
علی (ع) درباره رهبر عالیقدر اسلام فرموده است :

طَيْبٌ دَوَّارٌ بِطَيْبِهِ قَدْ أَحْكَمَ مَرَاهِمَهُ وَ أَحْمَى مَوَاسِمَهُ يُصْعَقُ ذَلِكَ حَيْثُ الْحَاجَةُ إِلَيْهِ مِنْ قُلُوبٍ عُمَى وَ آذَانٍ صُمَى وَ السَّنَةُ بِكُمْ^۳

● پیغمبر اکرم طیب سیاری است که مرهمهای شفا بخش و لوازم مداوا را آماده کرده تا هرجا دلهای نابینا و ارواح ناشنوا ببیند بمعالجه و مداوای آنها قیام کند و مردم مبتلا را از مرگ معنوی و سقوط روحانی خلاص نماید .

۱ - تفسیر روح البیان ۴، صفحه ۴۵۶ ۲ - نهج البلاغه ملافتح الله صفحه ۱۹۳

امثال: تمثیلات و حکم

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنَّهُ قَالَ: الْكَرُّوحُ فِي الْجَسَدِ
كَالْمَعْنَى فِي اللَّفْظِ.^۱

● علی علیه السلام پیوستگی و ارتباط نفس و بدن را با عالیتین تشبیه
بیان نموده و فرموده است: روح در جسد آدمی همانند معنی در لفظ است.

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: إِنَّهُ قَالَ هَذِهِ النُّجُومُ الَّتِي
فِي السَّمَاءِ مِثْلُ الْمَدَائِنِ الَّتِي فِي الْأَرْضِ.^۲

● علی علیه السلام فرموده است: در ستارگان آسمان، شهرهای مسکون
و آبادی وجود دارد مانند شهرهایی که در کره زمین است.

صَعَّدَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الْمُنْبَرَ فَقَالَ إِنَّ النَّاسَ مِنْ آدَمَ إِلَى
يَوْمِنَا هَذَا مِثْلُ أَسْنَانِ الْمُنْشَطِ لَا فَضْلَ لِي لِعَرَبِيٍّ عَلَى الْعَجَمِ
وَلَا لِبِلَالٍ خُمْرٍ عَلَى الْأَسْوَدِ إِلَّا بِالتَّقْوَى.^۳

● نبی اکرم (ص) در منبر فرمود: مردم، از آدم تا امروز همانند
دندانهای شانه با یکدیگر یکسانند، عرب را بر عجم فضیلتی نیست و
سرخ رویان بر سیاهان برتری و تفرقی ندارند، تنها پرهیزکاران پاکدل و
درستکار، گروه ممتاز جامعه هستند.

۱ - سفینه، «روح»، صفحه ۳۷.

۲ - مجمع البحرین، «کوکب»

۳ - بحار، جلد ۶، باب فضائل سلمان، صفحه ۷۶۴

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : يَا عِبَادَ اللَّهِ ائْتُمُّوا كَالْمَرْضَى
وَرَبُّ الْعَالَمِينَ كَالطَّبِيبِ فَصَلِّحِ الْمَرْضَى فِيمَا يَعْلَمُ الطَّبِيبُ
وَتُدْبِرْ بِهِ لَا فِيمَا يَشْتَهِيهِ الْمَرِيضُ وَيَقْتَرِحُهُ إِلَّا فَسَلِّمُوا
لِلَّهِ أَمْرَهُ تَكُونُوا مِنَ الْفَائِزِينَ .^۱

● رسول اکرم فرموده است : ای بندگان خدا ، شما مانند بیمارانید
و پروردگار جهان مانند طبیب ، خیر و صلاح بیماران در چیزهایی است که
طبیب میداند و بهکار میبرد ، نه در آن چیزهایی که بیماران بآنها رغبت دارند
و بی حساب نسبت بآنها ابراز تمایل میکنند ، تسلیم امر الهی باشید تا در
صف رستگاران درآئید .

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : لَا شَفِيعَ أَنْجَحُ مِنَ التَّوْبَةِ .^۲
● رسول اکرم (ص) فرموده است : هیچ شفیمی برای نجات گناهکاران
همانند توبه پیروزمند و موفق نیست .

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

امام صادق (ع) میفرمود:

التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ .^۳

● آنکس که از گناه توبه واقعی کرده مانند کسی است که از اصل
گناه نکرده است .

۱ - مجموعه ورام ۲ ، صفحه ۱۱۷

۳ - سفینه «غفر» صفحه ۲۲

۲ - بحار ۳ ، صفحه ۳۰۶

امثال : تمثیلات و حکم

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : الْكُشْبُخُ فِي قَوْمِهِ كَالنَّبِيِّ فِي أُمَّتِهِ .^۱

● رسول اکرم (ص) میفرمود : پیر سالخورده در بین قوم و کسان خود ، مانند پیغمبر الهی بین امت خود میباشد .

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : ذُو الشَّرَفِ لَا تُبْطِرُهُ مَشْرِئَةٌ نَالِهَا وَإِنْ عَظُمَتْ كَالْجَبَلِ الَّذِي لَا تُزَعِزُهُ الرِّيحُ .^۲

● علی (ع) میفرمود : مرد باشرف اگر در جاسعه بزرگترین مقام و پایه نائل شود هرگز خود را نمیپازد و از مسیر فضیلت ، خارج نمیشود . او مانند کوه پابرجاست که وزش بادهای قادر نیست بحرکتش درآورد و متزلزلش نماید .

حضرت رضا (ع) میفرمود :

مَنْ اسْتَغْفَرَ اللَّهَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يَنْدَمْ بِقَلْبِهِ فَقَدْ اسْتَهْزَأَ بِنَفْسِهِ .^۳

● کسی که بزیان طلب آمرزش کند و در دل از گناهان خود پشیمان نباشد خویشتن را مسخره کرده است .

۱ - محجة البيضاء ۱ ، صفحه ۱۷۰

۲ - مجموعه ورام جلد ۲ صفحه ۱۱۰

۳ - غررالمکرم صفحه ۴۰۷

الحديث : روايات تربیتی

از امام صادق (ع) است که خداوند بموسی بن عمران فرمود :
یا مُوسَى مَا تَقْرَبُ إِلَى الْمُتَقَرِّبُونَ يَمِثِلُ الْوَرَعَ عَنْ مَحَارِمِي
● هیچ عاملی برای قرب پاگان بخداوند مانند اجتناب از گناه نیست .

الْكَادُ عَلَى عِيَالِهِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
● اجر کسی که برای زندگی خود و عائله اش زحمت میکشد مانند
اجر سرباز مجاهد است .

علی (ع) در باره حسد فرمود :
الْحَسَدُ يُذِيبُ الْجَسَدَ
● حسد بدن حسود را مثل موم در برابر حرارت آب میکند .

الْحَقْدُ دَاءٌ دَوَى وَمَرَضٌ مُوَبَى
● کینه توزی ناخوشی مهلك و مانند مرض وبا است .

در باره هوی فرموده است :
الْهَوَى دَاءٌ دَفِينٌ
● تمایلات ناپجا ناخوشی پنهانی است .

۱ - کافی جلد ۲ صفحه ۸۰

۲ - مستدرک جلد ۲ صفحه ۴۲۴

۳ - غرر صفحه ۵۶-۲۳

امثال: تمثیلات و حکم

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ الْحَسَدَ لَيَأْكُلُ الْإِيمَانَ
كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ .^۱

● امام باقر علیه السلام میفرماید: حسد ایمان را میخورد و نابود
میکند همانطور که آتش هیزم را.

فَكُلُّهُ تَقْنِصِيرٌ بِهِ مُضِرٌّ وَكُلُّهُ إِفْرَاطٌ لَهُ مُفْسِدٌ .^۲

● هر کم بودی در اعمال تمایلات برای آدمی زیان آور و هر زیاده روی
نسبت به آنها باعث فساد و تباهی است.

قَامَ رَسُولُ اللَّهِ خَطِيبًا فَقَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ! يَا كُفْرًا وَخَضِرَاءَ الدِّمَنِ .
قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ! وَمَا خَضِرَاءُ الدِّمَنِ . قَالَ الْمَرْأَةُ الْحَسَنَاءُ فِي
مَنْبَتِ السَّوْءِ .^۳

● روزی رسول اکرم (ص) برپا خاست و بمردم فرمود: پرهیزید
از گیاهان سبز و خرمی که در سرگین پرورش یافته است. عرض شد
یا رسول الله مقصود از این سخن چیست؟ فرمود: مراد، زن زیبا و خوبروئی
است که در خانواده بد و محیط فاسد پرورش یافته است.

فِي تَقَالِبِ الْأَحْوَالِ عُلِمَ جَوَاهِرُ الرِّجَالِ .^۴

ارزش نیروهای روانی مردم در تحولات زندگی معلوم میشود.

۱ - کافی ۲، صفحه ۳۰۶

۲ - نهج البلاغه، کلمه ۱۰۰

۳ - کافی، جلد ۵، صفحه ۳۳۲

۴ - نهج البلاغه صفحه ۵۶۲

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : كَانَ فِيمَا وَعَظَ بِهِ لُقْمَانُ ابْنَهُ أَنْ قَالَ يَا بُنَيَّ مَنْ يُشَارِكِ الْفَاجِرَ يَتَعَلَّمْ مِنْ طَرَفِهِ، مَنْ يُحِبُّ الْمِرَاءَ يُشْتَمُ، وَمَنْ يَدْخُلْ مَدْخَلَ السَّوَةِ يُشْتَمُ، وَمَنْ يُقَارِنْ قَرِينَ السَّوَةِ لَا يَسْلَمْ، وَمَنْ لَا يَمْلِكُ لِسَانَهُ يَنْدَمُ .^۱

● امام باقر علیه السلام فرموده است : از اندرزهای لقمان حکیم بفرزندش این بود که فرزند عزیز ، کسیکه با گناهکار شریک شود راه ناپاکی را از وی یاد میگیرد ، کسیکه مجادله را دوست داشته باشد مورد فحش و دشنام واقع میشود ، کسیکه در جایگاههای بدنام قدم بگذارد متهم خواهد شد ، کسیکه با رفیق بد همگام گردد از فساد اخلاق سالم نماند ، کسیکه مالک زبان خود نباشد سرانجام پشیمان خواهد گشت .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِنْ شِئْتَ أَنْ تُكْرَمَ فَلِنْ، وَإِنْ شِئْتَ أَنْ تُهَانَ فَاخْشِنُ .^۲

● امام صادق علیه السلام فرموده است : اگر میخواهی در جامعه مورد تکریم و احترام باشی با مردم به مدارا و نرمی برخورد کن ، و اگر میخواهی با تحقیر و اهانت مردم مواجه شوی روش تندی و خشونت در پیش گیر .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا مِيرَاثَ كُنَّا لِأَدَبٍ .^۳

● علی علیه السلام فرموده : هیچ ارثی مانند ادب و اخلاق پراچ و گرانمایه نیست .

۱ - بحار ۵۰ ، صفحه ۳۲۲

۲ - نهج البلاغة فیض ، صفحه ۱۱۲۹

۳ - تحف العقول ، صفحه ۳۵۶

امثال : تمثیلات و حکم

قالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَمَّا اشْتَدَّ الْأَمْرُ بِالْحُسَيْنِ (ع) نَظَرَ إِلَيْهِ مَنْ كَانَ مَعَهُ وَكَانَ الْحُسَيْنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَبَعْضُ مَنْ مَعَهُ مِنْ خَصَائِصِهِ تَشْرِقُ الْوُائِهِمْ وَتَهْدَأُ جَوَارِحُهُمْ وَتَسْكُنُ نُفُوسُهُمْ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ انْظُرُوا لَا يُبَالِي بِالْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ الْحُسَيْنُ (ع) صَبْرًا بَنِي الْكِرَامِ فَمَا الْمَوْتُ إِلَّا قَنْطَرَةٌ يَغْبُرُ بِكُمْ عَنْ الْبُؤْسِ وَالضَّرَاءِ إِلَى الْجَنَانِ الْوَاسِعَةِ وَالنَّعِيمِ الدَّائِمَةِ .^۱

● حضرت سجاد علیه السلام فرموده : روز عاشورا موقعیکه آتش جنگ را بانه کشید و کار زد و خورد شدت یافت آنانکه باحسین علیه السلام بودند متوجه آنحضرت شدند و مشاهده کردند که امام و بعضی از خواص آنحضرت رخساری فروزان، بدنی آرام و روحی مطمئن دارند، به یکدیگر گفتند ببینید که چگونه حضرت حسین (ع) در مقابل مرگ، بی باک است. در این موقع حسین علیه السلام یاران خود را مخاطب ساخت و فرمود: ای شریف زادگان، صابر و مقاوم باشید چه مرگ چیزی جز پل ارتباط نیست که شمارا از محیط شدائد و ملالت بار دنیا به بهشت پهناور و نعمتهای ابدی منتقل میکند .

قالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قِيلَ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (ع) مَا الْمَوْتُ قَالَ : لِلْمُؤْمِنِ كَنْزٌ ثِيَابٌ وَسِخَةٌ وَفَكَهُ قُبُورٌ وَآغْلَالٌ ثَقِيلَةٌ .^۲

● امام باقر علیه السلام فرموده : بحضرت سجاد (ع) گفته شد مرگ

چيست ؟ امام عليه السلام در جواب فرمود: مرگ برای افراد باایمان مانند
کندن لباس چرکین و گشودن قید و زنجیرهای سنگین است .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : التَّكَبُّرُ عَلَى الْمُتَكَبِّرِينَ هُوَ التَّوَاضُّعُ
بِعَيْنِهِ .^۱

● علی علیه السلام فرموده : تکبر کردن با افراد متکبر، خود عین
تواضع است .

عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الثَّالثِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ : إِذَا كَانَ
زَمَانُ الْعَدْلِ فِيهِ أَغْلَبُ مِنَ الْجَوْرِ فَحَرَامٌ أَنْ يُظَنَّ بِأَحَدٍ
سُوءٌ حَتَّى يُعْلَمَ ذَلِكَ مِنْهُ وَإِذَا كَانَ زَمَانُ الْجَوْرِ أَغْلَبُ
فِيهِ مِنَ الْعَدْلِ فَلَيْسَ لِأَحَدٍ أَنْ يُظَنَّ بِأَحَدٍ خَيْرًا مَالَهُمْ يُعْلَمُ
ذَلِكَ مِنْهُ .^۲

● امام هادی علیه السلام فرموده : زمانی که عدل و داد در جامعه ،
بیش از ظلم و ستم باشد در آن موقع حرام است که آدمی به کسی گمان بد
ببرد مگر وقتی که آن بدی از وی معلوم و مشهود گردد ، و زمانی که ظلم و
بیدادگرن بر عدل و داد غلبه داشته باشد سزاوار نیست احدی گمان خوب
به کسی ببرد مگر وقتی که آن خوبی از او معلوم شود .

۱ - بحار ، جلد ۱۷ ، صفحه ۲۱۶

۲ - شرح ابن ابی الحدید، جلد ۲۰ ، کلمه ۱۱۰ ، صفحه ۲۹۸

امثال : تمثیلات و حکم

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : شَاوِرْ قَبْلَ أَنْ تَعْزِمَ وَفَكِّرْ قَبْلَ أَنْ تُقَدِّمَ^۱.

● علی علیه السلام فرموده است : قبل از تصمیم مشورت نما و پیش از اقدام در کار فکر کن .

لَرَدُّ الْمُؤْمِنِ مِنْ حَرَامٍ أَوْ يَتَعَدَّلُ عِنْدَ اللَّهِ سَبْعِينَ حِجَّةً مَبْرُورَةً^۲
● مسلمانی که از یک گناه اعراض کند اجر هفتاد حج مقبول در پیشگاه خداوند دارد .

علی (ع) فرموده است :
غَضُّ الطَّرْفِ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ أَفْضَلُ عِبَادَةٍ^۳
● بهترین عبادت چشم پوشی از گناه است .

حضرت رضا (ع) میفرمود :
كُلَّمَا أَحْدَثَ الْعِبَادُ مَالَمْ يَكُونُوا يَعْمَلُونَ أَحْدَثَ اللَّهُ لَهُمْ
مِنَ الْبَلَاءِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَعْرِفُونَ^۴
● هر وقت مردم بگناه تازه ای آلوده شوند خداوند آنها را ببلای تازه ای دچار مینماید .

حضرت صادق (ع) از رسول اکرم (ص) روایت کرده است که
فرمود :

۱- فهرست تحریر ، صفحه ۱۸۳

۲- مستدرک الوسائل جلد ۲ صفحه ۳۰۲ ۳- کافی جلد ۲ صفحه ۲۷۵

الحديث: روايات تربیتی

اینهاکم و تزوج الحَمَمَاءِ فَإِنَّ مُحِبَّتَهَا بَلَاءٌ^۱ وَلَدُهَا ضَبَاعٌ^۲
● از ازدواج با احمق پیر هیزید زیرا هم نشینی با احمق مایه اندوه و بلاء
و فرزندش نیز مهمل و بدبخت است .

علی (ع) میفرمود :

الْأَيَّامُ تَوْضِیحُ سَرَائِرِ الْكَامِنَةِ^۳
● روزگار اسرار نهان را آشکار میکند .

امام جواد (ع) نیز فرموده است :

الْأَيَّامُ تَهْتِیکُ لَکَ الْأَمْرَ عَنِ الْإِسْرَارِ الْكَامِنَةِ^۴
● گذشت زمان پرده ها را میدرد و اسرار نهان را بر تو آشکار میکند .

پیغمبر اکرم (ص) میفرمود :

لَا تُعَادُوا الْأَيَّامَ فَتُعَادَ بِكُمْ^۵
● با روزگار از در دشمنی و ستیز وارد نشوید که او نیز با شما
دشمنی خواهد کرد .

علی علیه السلام در ضمن بیان صفات مردان با ایمان ،
فرموده است :

۱- جعفریات صفحه ۹۲

۲- غرر الحکم جلد ۱ صفحه ۴۷

۳- بحار جلد ۱۷ صفحه ۲۱۴

۴- سفینه (یوم) صفحه ۷۴۱

سَهْلُ الْخَلِيقَةِ لَبَنُ الْعَرِيكَ ، نَفْسُهُ أَصْلَبُ مِنَ الصَّلْدِ
وَهُوَ أَذَلُّ مِنَ الْعَبْدِ .^۱

● اینان اخلاقی هموار و ملایم و طبیعتی نرم و متواضع دارند ،
روانشان از سنگ سخت محکمتر است و در رفتار با مردم از بندگان
زر خرید ، افتاده تر و خاضعتر .

عَنْ حَكِيمٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ آدَنِيِّ
الْإِلْحَادِ . فَقَالَ إِنَّ الْكَبِيرَ آدَنَاهُ .^۲

● راوی حدیث میگوید : از حضرت امام صادق (ع) کترین مرتبه
الحداد و کفر را پرسیدم . امام در جواب فرمود کبر نازلترین درجات
کفر است .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مُدْمِنُ الْخَمْرِ كَعَابِدٍ وَثَنٍ
إِذَا مَاتَ وَهُوَ مُدْمِنٌ عَلَيْهِ يَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ حِينَ يَلْقَاهُ
كَعَابِدٍ وَثَنٍ .^۳

● رسول اکرم فرموده است : کسیکه بطور مداوم شرب خمر میکند
مانند کسی است که بت میپرستد و اگر با همان آلودگی و اصرار در میگزارد
بمیرد خداوند را مانند بت پرست ملاقات خواهد کرد .

۱- نهج البلاغه فیض صفحه ۱۲۳۴

۲- کافی جلد ۲ صفحه ۳۰۹

۳- کافی ۶ ، صفحه ۴۰۵

سَنَ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : اِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى نَهَى عَنْ جَمِيعِ الْقِمَارِ وَاَمَرَ الْعِبَادَ بِاِلْجَتِنَابِ مِنْهَا وَاسْمَاَهَا رِجْسًا فَقَالَ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ مِثْلَ اللَّعْبِ بِالشُّطْرَنْجِ وَالنَّرْدِ وَغَيْرِهِمَا مِنْ الْقِمَارِ وَالنَّرْدُ اَشْرُّ مِنْ الشُّطْرَنْجِ^١.

● حضرت رضا علیه السلام فرموده : خداوند تمام اقسام قمار را تحریم کرده و به مردم فرمان داده است از آن اجتناب نمایند . خداوند قمار را پلیدی خوانده و آنرا عمل شیطانی دانسته و مردم را از آن بر حذر داشته است ، مانند بازی شطرنج و نرد و دیگر بازیهای قمار ، و بازی نرد بدتر از قمار شطرنج است.

قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَاللَّذُّنُوبُ الَّتِي تَهْنِكُ الْعِصَمَ شَرْبُ الْخَمْرِ وَاللَّعِبُ بِالْقِمَارِ^٢.

● حضرت سجاد علیه السلام فرموده است : شرابخواری و قماربازی از گناهانی است که پرده ها را پاره میکند و شرم و حیا را از میان برمیدارد.

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : النَّاسُ بِأُمْرَائِهِمْ أَشْبَهُ مِنْهُمْ بِأَبَائِهِمْ^٣.

● علی علیه السلام فرموده است : مردم در روشهای اخلاقی و صفات اجتماعی ، بحکومت های خود بیشتر شباهت دارند تا پدران خویش .

١ - مستدرک ٢ ، صفحه ٤٣٦

٣ - بحار ١٧ ، صفحه ١٢٩

٢ - بحار ١١٦ ، صفحه ١٦٢

امثال : تمثیلات و حکم

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : النَّاسُ مُعَادِنٌ كَمُعَادِنِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ .^۱

● امام صادق علیه السلام فرموده : مردم معادنی هستند مانند معدنهای طلا و نقره .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا تَفَاوَتُوا فَإِذَا اسْتَوَوْا هَلَكُوا .^۲

● علی علیه السلام فرموده : مردم همواره در خیر و خوبی بسر میبرند تا موقعی که بایکدیگر متفاوتند و اگر یکسان گشتند هلاک خواهند شد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : فَوَاللَّهِ مَا الْفَقْرَ أَخْشَى عَلَيْكُمْ وَلَكِنِّي أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسِطَ لَكُمْ الدُّنْيَا كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا وَتُهْلِكَكُمْ كَمَا أَهْلَكَتْهُمْ .^۳

● رسول اکرم (ص) فرمود : بخدا قسم از فقر و تنگدستی بر شما نمیترسم بلکه از آن میترسم که ثروتمند شوید و دنیای شما گشایش یابد همانطور که پیش از شما کسانی تمکن یافتند، آنگاه مانند آنها بزیاده روی دچار شوید و سرانجام ثروت ، شما را هلاک کند چنانکه آنانرا تباه ساخت.

۱ - روضة کافی ، صفحه ۱۷۷

۲ - مجموعه ورام ، ۱ ، صفحه ۱۲۲

۳ - بحار ، ۱۷ ، صفحه ۱۰۱

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قَالَ الْعَامِلُ عَلَى غَيْرِ بَصِيرَةٍ كَالسَّائِرِ عَلَى غَيْرِ الطَّرِيقِ لَا يَزِيدُهُ سُرْعَةُ السَّيْرِ إِلَّا بُعْثًا.^١
 ● امام صادق علیه السلام فرموده است : کسیکه بدون بصیرت و دانائی ، بکاری دست میزند مانند مسافری است که در بیراهه می رود ، او هر قدر بر سرعت سیر خود میافزاید بهمان نسبت از جاده دورتر میشود.

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : النَّصِيحُ بَيْنَ الْمَلَأِ تَقْرِيعٌ.^٢
 ● علی علیه السلام فرموده : نصیحت گفتن بفردی در حضور مردم ، که بیدن شخصیت آن فرد است.

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْمَسْئَلَةُ طَوْقُ الْمَدْلَةِ تَسْلُبُ الْعَزِيزَ عِزَّهُ وَالْحَسِيبَ حَسْبَهُ.^٣
 ● علی علیه السلام فرموده است : گدائی طوق ذلتی است که عزت را از عزیزان و شرافت را از شریفان سلب میکند .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْمَدْلَةُ وَالْمَهَانَةُ وَالشَّقَاءُ فِي الطَّمَعِ وَالْحِرْصِ.^٤
 ● و نیز فرموده : ذلت و پستی و بدبختی ، در خوی ناپسند حرص و آز نهفته است .

١ - کافی ١ ، صفحه ٤٣
 ٢ - شرح ابن ابی الحدید ٢٠ ، کلمه ٩٠٨ ، صفحه ٣٤١
 ٣ و ٤ - غرر الحکم ، صفحه ٩٩ و ٩٦

امثال : تمثیلات و حکم

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ : **الْعِلْمُ فِي الصِّغَرِ كَالنَّفْسِ فِي الْحَجَرِ** .^۱

● علی علیه السلام فرموده : معلومات دوران کودکی همانند نقشی است که بر سنگ حجاری شده باشد .

حضرت امام حسن عسکری (ع) میفرمود :

رَدُّ الْمُعْتَادِ عَنْ عَادَتِهِ كَالْمُعْجِزِ .^۲
● معتاد را از عادتش برگرداندن به معجزه شبیه است .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : **الْكِبَرُ رِداءُ اللَّهِ فَمَنْ نَازَعَ اللَّهَ عِزًّا وَجَلَّ رِداءُ اللَّهِ لَمْ يَزِدْهُ اللَّهُ إِلَّا سَفَالًا** .^۳
● امام صادق علیه السلام میفرمود : کبر و بزرگی ، جامه ایست که

مخصوص خداوند بی نیاز و شایسته آن ذات مقدس است . کسی که با او در این صفت بمعارضه برخیزد و بمردم بزرگی بفروشد خداوند جز پستی و حقارت چیزی براو نمی افزاید .

رسول اکرم (ص) میفرمود :

الْعَدْلُ جُنَّةٌ وَاقِيَةٌ وَجُنَّةٌ بَاقِيَةٌ .^۴

● عدل سپری است که کشور را از حوادث نامطلوب و ویرانی و سقوط مصون میدارد ، عدل بهشتی است که همواره ثابت و پایدار است .

۳ - کافی جلد ۲ صفحه ۳۰۹

۴ - بحار جلد ۱۷ صفحه ۴۷

۱ - بحار جلد ۱۷ صفحه ۲۱۷

۲ - بحار ۱ جلد ۱ ، صفحه ۶۹

۲۳ . امر بمعروف و ...

[الامر بالمعروف]

خودداری از این فریضه

رسول اکرم (ص) این مصیبت را برای مسلمین بزرگترین خطر اجتماعی شناخته است .

قالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : كَيْفَ بِكُمْ إِذَا فَسَدَ نِسَاؤُكُمْ وَفَسَقَ شَبَابُكُمْ وَلَمْ تَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَلَمْ تَنْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ؟ فَقِيلَ لَهُ : وَيَكُونُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللهِ ؟ ! قَالَ : نَعَمْ وَشَرٌّ مِنْ ذَلِكَ : كَيْفَ بِكُمْ إِذَا أَمَرْتُمْ بِالْمُنْكَرِ وَنَهَيْتُمْ عَنِ الْمَعْرُوفِ ؟ ! قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ وَيَكُونُ ذَلِكَ ؟ ! قَالَ نَعَمْ وَشَرٌّ مِنْ ذَلِكَ : كَيْفَ بِكُمْ إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَعْرُوفَ مُنْكَرًا وَالْمُنْكَرَ مَعْرُوفًا .

● مردم فرمود : چه خواهید کرد موقعی که زنان شما دچار فساد اخلاق شوند و جوانان شما بگناه آلوده گردند و از فریضه امر بمعروف و نهی از منکر خودداری کنند ؟ عرض شد : یا رسول الله آیا چنین وضعی برای مسلمین پیش میآید ؟ فرمود بلی و بدتر از آن : فرمود چه خواهید کرد موقعی که مردم را بگناه امر کنید و از نیکیها نهی

امر بمعروف و نهی از منکر

نماتید ؟ عرض کردند یا رسول الله آیا چنین وضعی پیش آمد میکند ؟ !
فرمود بلی و بدتر از آن ، سپس فرمود : چه خواهید کرد وقتی در نظر
شمانیکهها گناه و منکر شناخته شود و منکرات و گناهانرا نیک و پسندیده
بدانید ؟ !

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ
... اَكْثَنُهُ فِيهِمْ بِدْعَةٌ وَالتَّبَدُّعُ فِيهِمْ سُنَّةٌ وَالْحَلِيمُ مِنْهُمْ
غَادِرٌ وَالتَّغَادِيرُ بَيْنَهُمْ حَلِيمٌ .^۱

● رسول اکرم (ص) فرموده است : روزگاری بر مردم میآید که
سنت های سعادت بخش در جامعه بدعت تلقی میشود و بدعتها سنت ،
بردبارانشان فریبکار و حيله گران بین مردم بردبار شناخته میشوند .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : صَارَ الْفُسُوقُ فِي النَّاسِ نَسَبًا وَالتَّعَافُفُ
عَجَبًا .^۲

● علی علیه السلام در باره محیط فاسد میگوید : گناهکاری و ناپاکی
در آن جامعه از اوصاف عادی مردم شده و کف نفس و پاکدامنی باعث
شگفتی گردیده است .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِذَا خَبِثَ الزَّمَانُ كَسَدَتِ الْفَضَائِلُ وَ
ضَرَّتْ وَنَفَقَتِ الرِّذَائِلُ وَنَفَعَتْ .^۳

۱ - سلیمه ۵۰۱ ، زمن ۵۵۷ ، صفحه ۵۵۷ - ۲ - غررالحکم ، صفحه ۵۵۷

۳ - ابن ابی الحدید ، جلد ۲۰ ، کلمه ۱۱۲۵ ، صفحه ۲۷۰

● علی علیه السلام فرموده است : وقتی محیط اجتماع آلوده و ناپاک شد سجایای انسانی و فضائل اخلاقی بی رونق و زیان آور میشود و برعکس رذائل و ناپاکی در جامعه رایج و سودبخش میگردد .

رَوَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : أَنَّهُ نَظَرَ إِلَى بَعْضِ الْأَطْفَالِ فَقَالَ : وَيْلٌ لِّأَوْلَادِ آخِرِ الزَّمَانِ مِنْ آبَائِهِمْ . فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مِنْ آبَائِهِمُ الْمُشْرِكِينَ ؟ فَقَالَ لَا ، مِنْ آبَائِهِمُ الْمُؤْمِنِينَ لَا يُعْلَمُونَهُمْ شَيْئًا مِنَ الْفَرَائِضِ وَإِذَا تَعَلَّمُوا أَوْلَادُهُمْ مَنَعُوهُمْ وَرَضُوا عَنْهُمْ بِعَرَضٍ يَسِيرٍ مِنَ الدُّنْيَا فَأَتَانَا مِنْهُمْ بَرٌّ وَهُمْ مَيْتَى بُرَّاءُ . ۱

● رسول اکرم (ص) به بعضی از کودکان نظر کرد و فرمود : وای بر فرزندان آخر زمان از روش پدرانشان . عرض شد یا رسول الله از پدران مشرک آنها ؟ فرمود نه ، از پدران مسلمانان که چیزی از فرائض دینی را به آنها یاد نمیدهند ، و اگر فرزندان ، خود از پی فراگیری برونند منعشان میکنند و تنها از این خوشنودند که آنها درآمد مالی داشته باشند هر چند ناچیز باشد . سپس فرمود : من از این پدران بری و بیزارم و آنان نیز از من بیزارند ،

عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ : مَنْ لَمْ يَتَسَلَّخْ عَنْ هَوَاجِسِهِ وَلَمْ يَتَخَلَّصْ مِنْ آفَاتِ نَفْسِهِ وَشَهَوَاتِهَا وَلَمْ يَهْزِمِ الشَّيْطَانَ وَلَمْ يَدْخُلْ فِي كَنَفِ اللَّهِ وَتَوْحِيدِهِ وَ

امر بمعروف و نهی از منکر

أَمَانَ عِصْمَتِهِ لَا يَصْلَحُ لَهُ الْإِمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيِ
عَنِ الْمُنْكَرِ^۱.

● امام صادق علیه السلام میفرمود : آنکس که خاطرات شخصی
خود را از دل نزداید ، و از خطرات نفسانی و شهوی خویش فارغ
نشود ، افکار شیطانی را از خود نراند ، و در پناه خداوند بزرگ نرود ،
شایسته نیست مردم را امر بمعروف و نهی از منکر نماید .

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا . الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ
فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا^۲.

● ای رسول معظم بمردم بگو آیا میخواهید شما را به زیانکارترین
مردم آگاه سازم ؟ زیانکارترین مردم کسانی هستند که در زندگی خود
تحرک گمراهانه دارند و فعالیت خویش را در راه بد بکار میاندازند و تصور
میکند عمل خوبی انجام میدهند .

۱ - محجة البيضاء جلد ۴ صفحه ۱۰۹

۲ - سورة ۱۸ ، آیه های ۱۰۳ و ۱۰۴

۲۵ . امید پیروزی

[التَّجَاح]

رعایت اخلاق

قالَ اميرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَوْ كُنَّا لَا نَرْجُوا جَنَّةً وَلَا نَاراً وَلَا ثَوَاباً وَلَا عِقَاباً لَكَانَ يَنْبَغِي لَنَا اَنْ نَطْلُبَ بِمَسْكَارِمِ الْاَخْلَاقِ فَإِنَّهَا مِمَّا تَدُلُّ عَلَى سَبِيلِ النَّجَاحِ^۱.

● علی علیه السلام میفرماید : اگر بفرض ، ما به بهشت و دوزخ امیدی نمیداشتیم باز هم شایسته ما بود که در طلب مکارم اخلاق باشیم، چه آنکه سجایای اخلاقی از وسائل دلالت ما بر ابراهای کامیابی و پیروزی است .

عَنْ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : ثَلَاثٌ مَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ فَلَا بُرْجَى خَيْرُهُ أَبَدًا : مَنْ لَمْ يَخْشَ اللَّهَ فِي الْغَيْبِ ، وَلَمْ يَرْعَ فِي الشُّبُّبِ ، وَلَمْ يَسْتَحِ مِنَ الْعَيْبِ^۲.

● امام صادق علیه السلام فرموده است : آنکس که در نهان از خدا نمیترسد ، در پیری مراعات اخلاق و اعمال خود را نمینماید، و از عیب خویش احساس شرمساری نمیکند، به خیر و خوبی او نمیتوان امیدوار بود .

۱ - آداب النفس ، جلد ۱ ، صفحه ۲۶

۲ - وسائل ، کتاب جهاد ، باب وجوب زیادة التحفظ ، صفحه ۶۳

امید پیروزی: رعایت اخلاق

انّ علیّاً علیه السّلامُ قالَ لِرَجُلٍ وَهُوَ یُوصِیهِ ، خُذْ مِنْیْ خَمْسًا : لَا یَرْجُوَنَّ أَحَدُکُمْ إِلَّا رَبَّهُ ، وَلَا یَخَافُ إِلَّا ذَنْبَهُ .
● علی (ع) ہمردی پنج اندرز داد ، از آنجمله فرمود: بهیچ کس امیدوار نباشید مگر بخدا ، و نترسید مگر از گناہان خود .

عَنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ حَاوَلَ أَمْرًا بِمَعْصِيَةِ اللَّهِ كَانَ أَفْوَتْ لِمَا يَرْجُو وَاسْرَعَ لِمَا يَحْذَرُ .
● حضرت حسین بن علی علیہما السّلام فرموده است : کسیکه از راه گناہ از پی کاری برخیزد امیدش بیشتر فوت میشود و از آنچه میترسد سریعتر بآن مبتلا میگردد .

مرکز تحقیقات کتب و علوم اسلامی

در خور ایراد

قَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَحَبُّ إِخْوَانِي إِلَيَّ مَنْ أَهْدَى إِلَيَّ هُبُوبِي .^۱

● امام صادق (ع) میفرمود : بهترین و محبوبترین برادران من کسی است که عیوب مرا بمن اهداء کند و نقائصم را تذکر دهد .

امام موسی بن جعفر (ع) در ضمن حدیثی که ساعات شبانه روز مردم را تقسیم کرده ، فرموده است :

وَسَاعَةٌ لِمُعَاشَرَةِ الْإِخْوَانِ وَالشُّقَاتِ الَّذِينَ يَعْرِفُونَكُمْ عُبُوبَكُمْ وَيُخْلِصُونَ لَكُمْ فِي الْبَاطِنِ .

● و ساعتی برای آمیزش با برادران دینی و مورد اعتماد است

آنانکه عیبهای شما را بشناسانند و این کار را با صفای باطن و بیغرضی و در کمال خلوص انجام دهند

۱ - تحف العقول صفحه ۳۶۶

۲ - تحف العقول صفحه ۴۰۹

۲۷ . انتقام

[الانتقام]

کینه‌توزی

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قِلَّةُ الْعَفْوِ أَقْبَحُ الْعُيُوبِ وَ
التَّسَرُّعُ إِلَى الْإِنْتِقَامِ أَعْظَمُ الذُّنُوبِ .

● علی (ع) می‌فرمود : زشت‌ترین عیب‌ها کم‌گذشتی از لغزش مردم
و بزرگ‌ترین گناهان شتاب کردن در انتقام است .

پیشوای عالی‌قدر اسلام در حجة الوداع

درباره انتقام‌جویی و روش‌های نادرست دوره جاهلیت فرمود :

.... وَإِنَّ دِمَاءَ الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعَةٌ وَإِنَّ مَآثِرَ الْجَاهِلِيَّةِ
مَوْضُوعَةٌ . مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

● تمام خون‌های دوره جاهلیت در اسلام اسقاط شده و دیگر جای
انتقام‌جویی نیست و همه مفاخر جاهلیت مانعی گردیده و مطرود شناخته
شده است .

غمگین و پریشان

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا تُشْعِرْ قَلْبَكَ الْهَمَّ عَلَيَّ مَافَاتٍ
فَيَشْغَلَكَ عَنْ الْأَسْتِعْدَادِ بِمَا هُوَ آتٍ .^۱

● علی علیه السلام فرموده است: افسوس های گذشته را در دل خود
بیدار مکن که تو را از آمادگی پیروزیهایی که در پیش داری باز میدارد .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا تَحْمِلْ هَمَّ يَوْمِكَ الَّذِي لَمْ
يَأْتِكَ عَلَى يَوْمِكَ الَّذِي قَدْ أَتَاكَ .^۲

● علی علیه السلام فرموده: غصه فردای نیامده را بر امروز موجودت
تحميل مکن و بار روز حاضرت را بپیچت سنگین منما .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ : مَنْ تَعَلَّقَ قَلْبُهُ بِالدُّنْيَا
تَعَلَّقَ قَلْبُهُ بِثَلَاثٍ خِصَالٍ : هَمٌّ لَا يُنْفِي وَأَمَلٌ لَا يُدْرِكُ وَرَجَاءٌ
لَا يُنَالُ .^۳

● امام صادق علیه السلام فرموده: کسیکه به دنیا دل بسته و در بند
علاقه اش اسیر است همواره گرفتار سه حالت روحی است: غصه و اندوهی
که هرگز از صفحه دلش زدوده نمیشود، آرزویی که هرگز برآورده
نمیگردد، و امیدی که هرگز به آن دست نمی یابد .

اندوه : غمگین و پریشان

قالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : كَتَمَ مِنْ شَهْوَةٍ سَاعَةً أَوْزَنَتْ حُزْنَ طَوِيلًا^۱.

● علی علیه السلام فرموده است : چه بسالذات کوتاه و شهوت زود - گذری غصه های درازی بدنبال میآورد و اندوه فراوانی در بر دارد .

قالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اَللّٰهُمَّ يُذِيبُ الْجَسَدَ^۲.

● علی (ع) میفرمود : آتش اندوه و غم ، بدن آدمی را میگذارد و مانند فلز مذابی آب میکند .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اَللّٰهُمَّ نِصْفُ الْهَرَمِ^۱.

● و نیز فرموده است : اثر غصه و غم ، انسان نیرومند را ناتوان میکند و در جوانی او را فرسوده و نیمه پیر میآورد .

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : كَثْرَةُ اَللّٰهُمَّ تُورِثُ الْهَرَمَ^۲.

● حضرت موسی بن جعفر علیه السلام فرموده است : غصه و اندوه بسیار ، پیری بیاری آورد .

۱ - وسائل ۴ ، صفحه ۲۹

۲ - غرر الحکم صفحه ۲۵

۳ - نهج البلاغه فیض صفحه ۱۱۴۳ ۴ - تحف العقول ، صفحه ۴۰۳

۲۹ . انسان [الإنسان]

خلقت و فطرت انسان

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ^۱

● بشر را بایهترین و کاملترین صفات ظاهری و باطنی آفریده ایم و سپس او را به پست‌ترین منازل بدبختی و سقوط سوق داده ایم، مگر آنانکه دارای سرمایه ایمان و درستکاری باشند . بشر از نظر ساختمان طبیعی کامل آفریده شده است . آنکس که از کتاب خلقت و دیوان فطرت خویش پیروی کند و با سرمایه ایمان و پاکی عمل امرار حیات نماید سرانجام باوج اعلای انسانیت میرسد و آنکس که از برنامه فطرت خویش مخلف نماید باسفل سافلین بدبختی سقوط خواهد کرد .

وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّيْنَاهَا فَأَلْهَمْنَاهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا^۲

دسافلان بدسودسوة و هو نقيض زكايه زكوة - دسا إذا استخفى (وقد خاب من دسها أي اخفاها) والمعنى خاب من دس نفسه أي اخملها واخس حظها^۲

۱- سورة ۹۵ آیات ۴-۵-۶

۳- لسان العرب ، « دسا »

۲- سورة ۹۱ ، آیه‌های ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰

انسان: خلقت و فطرت انسان

● قسم بجان بشر و قسم بخدائی که آنرا موزون و کامل آفریده و خیر و شرش را به وی الهام نموده است ، رستگاری و سعادت نصیب کسانی است که موجبات بروز کمالات نفس انسانی خود را فراهم آورند و ذخائر الهام الهی را که چون گوهرهای نفیسی در گنجینه‌اش نهفته است آشکار نمایند . و زیان و بدبختی برای کسانی است که نفس ملهمه و کششهای اخلاقی آنرا پنهان نگاهدارند ، تعالی و تکاملش را پست و ناچیز شمارند و الهامات خداوند را که در نهادش بودیعه سپرده شده است در پس پرده بی‌اعتنائی مستور سازند .

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَرَ عَلَيْهَا مَا
اَكْتَسَبَتْ .^۱

● خداوند هیچکس را بوظیفه‌ای مکلف نمیکند مگر بقدر توانائیش اعمال نیک هر انسانی بنفع خود او است و کارهای ناپسندش نیز بضرر خود او خواهد بود .

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ .^۲

هر انسانی در گرو اعمال خویشتن است .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْعَاقِلُ يَعْتَمِدُ عَلَى عَمَلِهِ وَالْجَاهِلُ
يَعْتَمِدُ عَلَى أَمَلِهِ .^۳

● و نیز از آن حضرت است که فرمود : اشخاص عاقل سعی و کوشش خود تکیه میکنند ولی مردان نادان بآمال و آرزوهای خویشتن متکی هستند .

۱ - سورة ۲ آیه ۲۸۶ ۲ - سورة ۷۴ آیه ۲۸ ۳ - غررالحکم صفحه ۴۲

ارزشهای انسانی

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قَدْرُ الرَّجُلِ عَلَى قَدْرِ هِمَّتِهِ .^۱
● علی علیه السلام میفرمود : ارزش هر انسانی بمقدار همت او است ، یعنی قیمت شخصیت افراد بشر را باید در مقدار اعتماد بنفس و درجه علو همت آنان جستجو کرد ، این فضیلت روانی درهر انسانی بیشتر باشد ارزش انسانی او قطعاً بیشتر خواهد بود .

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الشَّرَفُ بِالْهِمَمِ الْعَالِيَةِ لَا بِالرَّمَمِ السَّالِيَةِ .^۲

● علی علیه السلام میفرمود : شرف و فضیلت آدمی بهمتهای بلند و ارادههای نیرومند است نه باستخوانهای پوسیده و اجساد متلاشی شده درگذشتگان .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْحِلْمُ وَالْإِنْفَاءُ تَوَاقُلَانِ يَنْتِجُهُمَا عُلُوُّ الْهِمَّةِ .^۳

● علی علیه السلام میفرمود : بردباری و تآنی ، مانند دو کودک یک شکمند و زائیده همت عالی هستند ، یعنی در اثر همت بلند ، دوی خوی پسندیده در آدمی آشکار میشود : یکی بردباری و آن دیگر ، خود داری از شتابزدگی .

۱ - نهج البلاغة فیض صفحه ۱۱۰۰

۲ - غررالحکم صفحه ۸۷

۳ - نهج البلاغة فیض صفحه ۱۲۸۷

انسان : ارزشهای انسانی

عَنْ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : رَأَيْتُ الْخَيْرَ كُلَّهُ قَدْ اجْتَمَعَ فِي قِطْعِ الطَّمْعِ عَمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ .^۱
● حضرت سجاد علیه السلام میفرمود : بنظر من جمیع سعادات و نیکیها در اینست که آدمی از آنچه در دست مردم است قطع طمع و امید نماید .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْيَأْسُ مِثْلُ أَيْدِي النَّاسِ عِزٌّ لِلْمُؤْمِنِ .^۲
● امام صادق علیه السلام میفرمود : عزت و شرف مؤمن در این است که از دگران مأیوس باشد و از آنچه در دست مردم است قطع امید نماید .

كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَقُولُ : لِيَجْتَمِعَ فِي قَلْبِكَ الْإِفْتِقَارُ إِلَى النَّاسِ وَالِاسْتِغْنَاءُ عَنْهُمْ . فَيَكُونَ افْتِقَارُكَ إِلَيْهِمْ فِي لَيْسَ كَلَامِكَ وَحُسْنُ بَشْرِكَ . وَيَكُونَ اسْتِغْنَاؤُكَ عَنْهُمْ فِي نَزَاهَةِ عِرْضِكَ وَبَقَاءِ عِزِّكَ .^۳
● علی علیه السلام همواره این درس را بهیروان خود میداد که لازم است هر انسانی در باطن خود نسبت به مردم دارای دو احساس باشد : یکی احتیاج بآنها و دیگری بی نیازی از آنها . احساس احتیاج را با سخنان نرم و روی گشاده خود آشکار کند ، و بی نیازی خویش را بوسیله اجتناب از زبونی و حفظ شرافت شخصی خود ظاهر سازد .

۱ - بحار جلد ۵ صفحه ۲۲۲ - ۲۲۴

۲ - کافی جلد ۲ صفحه ۱۴۹

عَنْ أَبِي مَالِكٍ قَالَ قُلْتُ لِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ (ع) اخْبِرْنِي بِجَمِيعِ شَرَائِعِ الدِّينِ قَالَ : قَوْلُ الْحَقِّ وَالْحُكْمُ بِالْعَدْلِ وَالْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ^١

● ابی مالک از حضرت سجاد (ع) درخواست کرد که او را از جمیع طرق و مناہج دین آگاہ سازد . حضرت در پاسخ او بعنوان قدر جامع تمام روشهای اسلامی از سه مسئله انسانی و اخلاقی نام برد : سخن حق ، حکم بعدل ، و وفاء بعهد .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ وَاسَى الْفَقِيرَ مِنْ مَالِهِ وَاتَّصَفَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ فَذَلِكَ الْمُؤْمِنُ حَقًّا^٢

● امام صادق علیه السلام از رسول اکرم (ص) حدیث کرده که فرموده است : کسیکه با مال خود به باری تهیدستان میرود و با تمام مردم بر اساس انصاف رفتار میکند او مؤمن واقعی و پیرو حقیقی مکتب اسلام است .

عَنْ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : لَا أَنْ يَكُونَ الْحُرُّ عَبْدًا لِعَبِيدِهِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لَشَهَوَاتِهِ^٣

● علی علیه السلام فرموده است : انسان آزاد اگر به بردگی بندگان خود تن در دهد بهتر از آنست که بنده شهوات خویش گردد .

١ - مستدرک ، جلد ٢ ، صفحه ٣٠٩ - ٢ - کافی ، جلد ٢ ، صفحه ١٤٧

٣ - شرح ابن ابی الحديد ، جلد ٢٠ ، صفحه ٣٣٤ ، کلمه ٨٣٢

انسان : ارزشهای انسانی

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ : اَلْعَدْلُ جُنَّةٌ وَاقِيَةٌ وَجُنَّةٌ بَاقِيَةٌ^۱.

● رسول اکرم (ص) فرموده است : عدل در کشاکش های اجتماعی همانند سپر نگرهبانی است که افراد در پناه آن از تعدی دیگران محفوظند، و مانند بهشت پایداری است که همواره مردم از نعمتهای آن برخوردارند.

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ أَنَّهُ قَالَ : إِنْ الشَّدِيدَ لَيْسَ مَنْ غَلَبَ النَّاسَ وَالْكَينَ الشَّدِيدَ مَنْ غَلَبَ نَفْسَهُ^۲.

● رسول اکرم (ص) فرموده : شجاع و نیرومند آنکس نیست که بر مردم غلبه کند و بر رقبای خود پیروز گردد، بلکه شجاع آنکسی است که بر نفس سرکش خود مسلط شود و عنان هوی و تمایلات خویش را در دست گیرد.

صَعَّدَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الْمَشِيرَ فَقَالَ إِنْ النَّاسَ مِنْ آدَمَ إِلَى بَوْمِنا هَذَا مِثْلُ أَسْنَانِ الْمَشْطِ لَأَفْضَلَ لِي لِعَرَبِيٍّ عَلَى الْعَجَمِ وَلَا لِي لِحُمْرٍ عَلَى الْأَسْوَدِ إِلَّا بِالتَّقْوَى^۳.

● نبی اکرم (ص) در منبر فرمود : مردم، از آدم تا امروز همانند دندانهای شانه با یکدیگر یکسانند، عرب را بر عجم فضیلتی نیست و سرخ رویان بر سیاهان برتری و تفرقی ندارند، تنها پرهیزکاران پاکدل و درستکار، گروه ممتاز جامعه هستند.

۱ - بحار، جلد ۱۷، صفحه ۴۷ - ۲ - مستدرک الوسائل، جلد ۲، صفحه ۲۷۰

۳ - بحار، جلد ۶، باب فضائل سلمان، صفحه ۷۶۴

عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ لُقْمَنُ : يَا بُنَيَّ إِنْ تَادَّبْتَ صَغِيرًا أَنْتَفَعْتَ بِهِ كَبِيرًا . وَمَنْ عَنِ بِالْأَدَبِ أَهْتَمَّ بِهِ . وَمَنْ أَهْتَمَّ بِهِ تَكَلَّفَ عِلْمَهُ . وَمَنْ تَكَلَّفَ عِلْمَهُ أَشْتَدَّ لَهُ طَلَبُهُ . وَمَنْ أَشْتَدَّ لَهُ طَلَبُهُ آذَرَكَ بِهِ مَنَفَعَةٌ .^۱

● امام صادق (ع) فرموده است که لقمان پسر خود چنین گفت : ای فرزند اگر در کودکی ادب آموختی در بزرگی از آن بهره‌مند خواهی شد . کسی که قصد ادب آموزی دارد بر آن همت می‌گمارد . و آنکس که در آموختن ادب همت کند بزحمت فرا گرفتن علوم تربیتی تن می‌دهد و با شدتی هرچه تمامتر از پی علم اخلاق می‌رود . و آنکه جداً در راه طلب قدم بردارد سرانجام بمقصد میرسد و منافع آن عایدش خواهد شد .

يَا بُنَيَّ الْزِمِ نَفْسَكَ التَّوَدَّةَ فِي أُمُورِكَ . وَ صَبِرْ عَلَى مَوْنَاتِ الْإِخْوَانِ نَفْسِكَ . فَإِنْ أَرَدْتَ أَنْ تَجْمَعَ عِزَّ الدُّنْيَا فَاقْطَعْ طَمَعَكَ مِمَّا فِي أَيْدِي النَّاسِ فَإِنَّمَا يَبْلُغُ الْأَنْبِيَاءُ وَالصُّدَّيْقُونَ مَا يَبْلُغُوا بِقَطْعِ طَمَعِهِمْ .^۲

● فرزند عزیز همواره نفس خود را باداء و ظائف شخصی و انجام کارهای خویش الزام کن . و جان خود را در مقابل شدائدی که از ناحیه مردم میرسد بصبر و بردباری وادار نما . اگر مایلی در دنیا بزرگترین عزت و بزرگواری نائل شوی از مردم قطع طمع کن و به آنان امیدوار مباش . پیامبران و مردان الهی با قطع امید از مردم بمدارج عالیة خود نائل شدند .

انسان : ارزشهای انسانی

يَا بُنَيَّ إِنَّمَا أَنْتَ عَبْدٌ مُسْتَأْجَرٌ قَدْ أَمَرْتُ بِعَمَلٍ وَ
وَعِدْتُ عَلَيْهِ أَجْرًا . فَأَوْفِ عَمَلَكَ وَاسْتَوْفِ أَجْرَكَ .
● فرزند من ، تو مانند یک کارگر اجیر هستی ، بکارهایی مأموریت
داری ، و در مقابل انجام کارها بتو وعده پاداش داده شده است . اینک
کارت را انجام ده و اجرت را بگیر .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَعَ الْإِنْصَافِ تَدُومُ الْأُخُوَّةُ .^۱
● علی علیه السلام فرموده : روابط برادرانه باوجود انصاف و رفتار
منصفانه قابل بقاء و دوام است .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : طَهِّرُوا أَنْفُسَكُمْ مِنْ دَنَسِ الشَّهَوَاتِ
تُدْرِكُوا رَفِيعَ الدَّرَجَاتِ .^۲
علی علیه السلام فرموده : جان خود را از شهوات پلید منزّه سازید
تا به مدارج عالی انسانی دست یابید .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ حَقَّقَ التَّجَارِبَ أَصَابَتْ أَفْعَالُهُ .^۳
● و نیز فرموده است : آنکس که تجربیات خود را بخوبی حفظ
کند در کارها براه صحیح و صواب خواهد رفت .

۲ - غررالحکم ، صفحه ۴۷۲

۱ - مستدرک ، جلد ۲ ، صفحه ۳۰۸

۳ - فهرست غرر ، صفحه ۴۲

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : التَّجَارِبُ لَا تَنْقُضِي وَالْعَاقِلُ مِنْهَا فِي زِيَادَةٍ .^۱

● علی علیه السلام فرموده است : تجربیات در زندگی بشر پایان ندارد و انسان عاقل همواره از راه تجربه ، بردخاطر معنوی خویشتن میافزاید :

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَفِي التَّجَارِبِ عِلْمٌ مُسْتَأْتَفٌ .^۲

● و نیز فرموده است : تجربیات ، بمردم دانش تازه میآموزد .

وَمِنْ وَصِيَّةٍ كَتَبَهَا عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَالْعَقْلُ حِفْظُ التَّجَارِبِ .^۳

● علی علیه السلام درضمن نامه خود به حضرت مجتبی علیه السلام نوشته : عقل ، حفظ تجربیات زندگی است .

عَنْ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : فَإِنَّ الشَّقَى مَنْ حُرِمَ نَفْعَ مَا أُوتِيَ مِنَ الْعَقْلِ وَالتَّجَرِبَةِ .^۴

● علی علیه السلام فرموده : بدبخت و زیانکار کسی است که از سرمایه های عقل و تجربه سودی نبرد و از ذخائری که بوی عطا شده است بهره ای برنگیرد .

۱ - فروع الحكم ، صفحة ۵۸

۲ - تحف العقول ، صفحة ۹۶

۳ و ۴ - نهج البلاغة فیض ، صفحة ۹۲۲ و ۱۰۷۳

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : رَأَى الرَّجُلَ عَلَى قَدَرٍ تَجَرَّبَتْهُ .
● علی علیه السلام فرموده : ارزش رأی هر انسانی وابسته بمقدار تجاربی است که درخزانۀ فکر خود اندوخته است .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : حَقِيقٌ بِلَا نَسَانٍ أَنْ يَخْشَى اللَّهَ بِالْغَيْبِ وَيَحْزَنُ نَفْسَهُ مِنَ الْغَيْبِ وَيَزِدَّادَ خَيْرًا مَعَ الشَّيْبِ .^۱

● علی علیه السلام فرموده : شایسته انسان است که در پنهان ، خدا ترس باشد ، خوشتن را از عیوب و نقائص محافظت نماید ، و در ایام پیری بپراهمال خیر و خوب خود بیفزاید .

عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : ثَلَاثٌ مَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ فَلَا يُرْجَى خَيْرُهُ أَبَدًا : مَنْ لَمْ يَخْشَ اللَّهَ فِي الْغَيْبِ ، وَلَمْ يَزْعَ فِي الشَّيْبِ ، وَلَمْ يَسْتَعِ مِنَ الْغَيْبِ .^۲

● امام صادق علیه السلام فرموده است : آنکس که در نهان از خدا نمیترسد ، در پیری مراعات اخلاق و اعمال خود را نمینماید ، و از هیب خویش احساس شرمساری نمیکند ، به خیر و خوبی او نمیتوان امیدوار بود .

۱- غررالحکم ، صفحه ۲۲۴

۲- شرح ابن ابی الحدید ، جلد ۲۰ ، کلمه ۲۰ ، صفحه ۲۷۸

۳- وسائل ، کتاب جهاد ، باب وجوب زیادة التحفظ ، صفحه ۹۲

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : لَا أَنْ يَكُونَ الْحُرُّ عَبْدًا لِعَبِيدِهِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِمَشَهَوَاتِهِ^۱.

● علی علیه السلام فرموده است : انسان آزاد اگر به بردگی پندگانی خود تن دردهد بهتر از آنست که بنده شهوات خویش گردد .

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الشَّرُّ كَامِنٌ فِي طَبِيعَةِ كُلِّ أَحَدٍ فَإِنْ غَلَبَهُ صَاحِبُهُ بَطَّنَ وَإِنْ لَمْ يَغْلِبْهُ ظَهَرَ^۲.

● علی علیه السلام فرموده است : بدی و بدخواهی که ناشی از هوای نفس و حس درنده خوئی بشر است همواره در نهاد همه انسانها بطور پنهانی وجود دارد . اگر آدمی با نیروی ایمان و صفات انسانی بر آن غلبه کند تمایل بدی بضمیر باطن رانده میشود و همچنان پنهان میماند . و اگر نتوانست بر کشش حیوانی خود پیروز گردد تمایل بدی بروز میکند و از پس پرده اختفاء بیرون میآید .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : النَّفْسُ مَجْبُودَةٌ عَلَى سُوءِ الْأَدَبِ وَالْعَبْدُ مَا مَوَّرٌ بِمِلَازِمَةِ حُسْنِ الْأَدَبِ وَالنَّفْسُ تَجْرِي بِطَبِيعِهَا فِي مَيْدَانِ الْمُخَالَفَةِ وَالْعَبْدُ يَجْتَهِدُ بِرَدِّهَا عَنْ سُوءِ الْمُطَالَبَةِ فَمَتَى أَطْلَقَ عَيْنَانَهَا فَهِيَ شَرِيكٌ فِي فُسَادِهَا وَمَنْ أَعَانَ نَفْسَهُ فِي هَوَى نَفْسِهِ فَقَدْ أَشْرَكَ نَفْسَهُ فِي قَتْلِ نَفْسِهِ^۳.

● و نیز فرموده است : تمایل نفس امّاره به رفتار ناپسند است ، ولی

۱ - شرح ابن ابی الحدید ، جلد ۲۰ ، صفحه ۳۲۴ ، کلمه ۸۳۲
۲ - فهرست غرر ، صفحه ۱۷۳ ، مستدرک ۲ ، صفحه ۲۷۰

انسان : ارزشهای انسانی

انسان موظف بحسن رفتار است . نفس آدمی بطبع خود در راه بدی و مخالفت قدم برمیدارد و انسان شایسته کسی است که مجاهده کند و خواهشهای نادرست نفس خویش را مردود و مطرود سازد . زمانی که آدمی عنان نفس سرکش را از دست بدهد و آنرا در ارضاء تمنیّاتش آزادگذارد او خود شریک تباهی و فساد خویشتن است ، و اگر نفس خود را در تمنیّات نادرستش یاری و کمک نماید خودش شریک نفس خود در کشتن خویشتن شده است .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْفَيْكُرُ مِرْآةٌ صَافِيَةٌ وَالْإِعْتِبَارُ مُنْذِرٌ نَاصِحٌ وَكَفَى لِنَفْسِكَ تَجَنُّبُكَ مَا كَرِهْتَهُ لِغَيْرِكَ^۱

● علی علیه السلام فرموده : فکر و تدبّر ، آئینه پاک است که حقیقت را بآدمی نشان میدهد ، عبرت گرفتن از دیگران ، ترساننده ایست که بانسان پند و اندرز میگوید و برای ادب و تربیت همین بس است که پرهیزی از آنچه که میل نداری دیگران مرتکب شوند .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ لَمْ يَهْدُبْ نَفْسَهُ فَتَضَحَّتْ سُوءُ الْعَادَةِ^۲

● و نیز فرموده است : کسی که روان خود را از ناپاکیهای اخلاق تطهیر ننماید عادات ناپسندیده اش او را رسوا خواهد ساخت .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : «الرَّجُلُ حَيْثُ اخْتَارَ لِنَفْسِهِ ، إِنْ صَانَهَا ارْتَفَعَتْ ، وَإِنْ ابْتَدَلَهَا انْضَعَتْ» .^۱

● علی علیه السلام فرموده : ارزش شخصیت هر فردی وابسته به روشی است که اتخاذ میکند، اگر نفس خود را از پستی و دنائت برکنار نگاهداشت بمقام رفیع انسانی نائل میشود و اگر عزت و حیثیت معنوی خویش را ترك گفت به پستی و ذلت میگراید .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : «الكَرِيمُ بِرَى مَكَارِمِ أَعْمَالِهِ دِينًا عَلَيْهِ بِقَضَائِهِ» .^۲

● علی علیه السلام فرموده : در نظر انسان شریف و کریم النفس ، نیکوکاری و حسن عمل دینی است که بر ذمه او است و خوبشتن را بآداب آن موظف میداند .

عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : «اعْلَمْ أَنَّ كُلَّ مَكْرُمَةٍ تَأْتِيهَا أَوْصِيَّةٌ صَنَعْتُهَا إِلَى أَحَدٍ مِنَ الْخَلْقِ فَإِنَّمَا أَكْرَمْتُ بِهَا نَفْسَكَ وَزَيَّنْتُ بِهَا عِرْضَكَ فَلَا تَطْلُبَنَّ مِنْ غَيْرِكَ شُكْرَ مَا صَنَعْتَ إِلَى نَفْسِكَ» .^۳

● امام صادق علیه السلام فرموده است : بدان که هر عمل کریمانه و کار پسندیده ای را که در باره یکی از بندگان خدا انجام داده ای در واقع بشخص خود احترام نموده ای و شرف خوبشتن را زیبا ساخته ای پس هرگز تشکر خدمتی را که در باره خود کرده ای از دیگران نخواه .

۱ و ۲ - فروع الحکم ، صفحه ۹۰ و ۸۰

۳ - جعفریات ، صفحه ۲۲۶

انسان : ارزشهای انسانی

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : مَنْ حَفِظَ التَّجَارِبَ أَصَابَتْ أَفْعَالُهُ^۱.

- علی علیه السلام فرموده است : کسی که تجربه‌ها را حفظ میکند کارهایش درست و دور از خطا انجام می‌پذیرد .
وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : ثَمَرَةُ التَّجْرِیَةِ حُسْنُ الْإِخْتِیَارِ^۲.
● و نیز فرموده : گزینش بهتر و حسن انتخاب ، نتیجه تجربه است .

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْعَقْلُ عَقْلَانِ عَقْلُ الطَّبْعِ وَعَقْلُ التَّجْرِیَةِ وَكِلَاهُمَا يُؤَدِّي إِلَى الْمَنْفَعَةِ^۳.
● علی علیه السلام فرموده : عقل ، بردو قسم است ، یکی طبیعی و آن دیگر تجربی و نتیجه این هر دو عقل به سود آدمیان است .

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ تَذَلَّلَ لِأَبْنَاءِ الدُّنْيَا تَعَرَّى مِنْ لِبَاسِ التَّقْوَى^۴.
● علی علیه السلام فرموده : کسیکه در مقابل شیفتگان دنیا اظهار ذلت کند و برای دلباختگان مال و مقام تن بخواری بدهد با این عمل ، جامه تقوی و پاکی را از بر خود بدر آورده است .

۱ - فهرست غرر ، صفحه ۴۲

۲ - بحار ، جلد ۱۷ ، صفحه ۱۱۶

۳ - فهرست غرر ، صفحه ۱۲۶

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : مَنْ اعْتَدَلَتْ طَبَاعُهُ صَفَىٰ مِزَاجُهُ وَمَنْ صَفَىٰ مِزَاجُهُ قَوَّىٰ أَثَرُ النَّفْسِ فِيهِ وَمَنْ قَوَّىٰ أَثَرُ النَّفْسِ فِيهِ سَمَا إِلَىٰ مَا يَرْتَقِيهِ وَمَنْ سَمَا إِلَىٰ مَا يَرْتَقِيهِ فَقَدْ تَخَلَّقَ بِأَلَا خَلَقِ النَّفْسَانِيَّةِ وَمَنْ تَخَلَّقَ بِأَلَا خَلَقِ النَّفْسَانِيَّةِ فَقَدْ صَارَ مَوْجُودًا بِمَا هُوَ إِنْسَانٌ دُونَ أَنْ يَكُونَ مَوْجُودًا بِمَا هُوَ حَيَوَانٌ^١.

● علی علیه السلام فرموده : کسیکه طبیعتهای حیوانیش معتدل گردد مزاجش صافی و متزه از تیرگی خواهد شد ، و کسیکه مزاجش صاف و خالی از کدورت باشد روح در آن اثر قوی و عمیق میگذارد ، و کسیکه تأثیر روح در وجودش قوی گردد راه ترقی و تعالی را می پیماید و به اوج کمال میرسد ، و کسیکه به کمال خود رسید متخلق به اخلاق روحانی میشود ، و کسیکه بخلفیات نفسانی و صفات روحانی متصف گردد انسان خواهد بود با صفات انسانی نه آنکه حیوانی باشد با خلق و خوی بهیمنیت .

معیار انسانیت

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ : قِيمَةُ كُلِّ امْرِءٍ مَا يُحْسِنُهُ^٢.

● امام جواد از جدش علی علیهما السلام حدیث کرده که فرموده است : معیار ارزش هر انسانی آن چیزی است که ویرا نیکو میکند و باو حُسن و جمال اجتماعی می بخشد .

١ - مسبیل ، صفحه ٢٩٢

٢ - بحار ، جلد ١٧ ، صفحه ١٠١

انسان: ارزیابی انسانها

ارزیابی انسانها

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: الْفَمَرُّ يُوزَنُ بِقَوْلِهِ وَيُقَوَّمُ بِفِعْلِهِ فَقُلْ مَا تَرْجَحُ زَيْنَتُهُ وَافْعَلْ مَا تَجِلُ قِيَمَتُهُ.^۱

● علی علیه السلام فرموده: آدمی به گفتارش سنجیده میشود و به رفتارش ارزیابی میگردد. چیزی بگو که کفه سخت سنگین شود و کاری کن که قیمت رفتارت بالا رود.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: بَقِيَّةُ عُمَرِ الْمَرَّةِ لَا تَمُنَّ، لَهَا يُدْرِكُ بِهَا مَافَاتٌ وَبُحْيِي بِهَا مَا آمَاتَ.^۲

● علی علیه السلام فرموده: باقیمانده عمر آدمی آنقدر پرارج و گرانبها است که به ارزیابی نمیآید چه انسان میتواند باثمه عمر، خوبیهای فوت شده را جبران کند و فضائی را که در وجود خود سرکوب کرده و میرانده است زنده نماید.

۱- فهرست غرر، صفحه ۳۳۱

۲- مجموعه ورام، جلد ۱، صفحه ۳۶

۳۰ . انفاق

[الإنفاق]

بخشش در راه خدا

عَنْ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَقُولُ فِي آخِرِ خُطْبَتِهِ : طُوبَى لِمَنْ طَابَ خُلُقُهُ وَطَهَّرَتْ سَجِيَّتُهُ وَصَلَحَتْ سَرِيرَتُهُ وَحَسُنَتْ عِلَانِيَّتُهُ وَانْفَقَ الْفَضْلَ مِنْ مَالِهِ وَأَمْسَكَ الْفَضْلَ مِنْ قَوْلِهِ وَانْصَفَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ .^۱

● از حضرت سجاد علیه السلام حدیث شده که رسول اکرم در آخر خطبه خود فرمود : خیر و سعادت برای کسی است که اخلاقش پسندیده و خویش پاک باشد ، باطنش نیکو و ظاهرش خوب باشد ، مازاد اموال خود را انفاق کند و از اداء سخنان زائد امساک نماید و با همه مردم بعدل و انصاف رفتار کند .

۳۱ . ایمان

[الایمان]

عقیده به خدا

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ . ۱

● آنانکه خداوند جهان را آفریننده خود بدانند و به ربوبیتش اعتراف کنند و هر گفته خویش پایدار و ثابت باشند هرگز دچار هراس و اندوه نمیشوند .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : « فَتَقْدِرُ اسْتَمْسَكَتْ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى » . قَالَ : هِيَ الْإِيمَانُ بِاللَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ . ۲

● امام صادق (ع) رشته مطمئن و ناگسستنی را که در قرآن آمده ایمان به یگانگی خداوند بزرگ تفسیر فرموده است .

سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ : « هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ » . قَالَ : هُوَ الْإِيمَانُ . قَالَ قُلْتُ : « وَآيَدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ » . قَالَ : هُوَ الْإِيمَانُ . وَعَنْ قَوْلِهِ :

۱-سورة ۴۶ آیه ۱۳

۲-کافی جلد ۲ صفحه ۱۴

وَالْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى . « قَالَ هُوَ الْإِيمَانُ »^۱

● راوی از امام سؤال میکند : مقصود از سکینه و آرامشی که خداوند بر قلوب مؤمنین افاضه فرموده چیست ؟ فرمود ایمان است . عرض کرد : روحی که خداوند مسلمین را بان تأیید کرده چیست ؟ فرمود ایمانست . مراد از کلمه تقوا چیست ؟ فرمود ایمانست .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : « أَلْعِلْمُ حَيَاتٌ وَالْإِيمَانُ نَجَاتٌ »^۲

● علی علیه السلام فرموده : علم مایه زندگی و حیات است و ایمان باعث رستگاری و نجات .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : « اكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنَهُمْ خُلُقًا وَالْطَفُّهُمْ بِأَهْلِهِ »^۳

● رسول اکرم (ص) فرموده : در گروه مؤمنان ، کاملترین فرد از جهت ایمان آن کسی است که اخلاقش از دیگران بهتر است و نسبت به خانواده خود بیشتر مهر و مدارا کند .

يَجِبُ عَلَى الْمُؤْمِنِ الْوَفَاءُ بِالْمَوَاعِدِ وَالصَّدْقُ

فِيهَا .^۴

● بر مسلمان واجب است به پیمان خود وفا کند و نسبت به آن صادقانه

عمل نماید .

۳- محجة البيضاء ، جلد ۳ ، ص ۹۸

۱- کافی جلد ۲ صفحه ۱۴-۱۵

۴- مستدرک جلد ۲ صفحه ۸۵

۲- فهرست غرر ، صفحه ۲۶۳

ایمان : عقیده به خدا

رَوِيَ عَنِ الْعَالِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : طُوبَى لِمَنْ آمَنَ وَكَانَ عَيْشُهُ كَفَافاً^۱.

● از حضرت موسی بن جعفر علیه السلام روایت شده است که فرمود: خوشبخت ، انسان با ایمانی است که برای گذران زندگی درآمد کافی داشته باشد .

سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ : عِدَّةُ الْمُؤْمِنِ أَخَاهُ نَذْرٌ لَا كَفَّارَةَ لَهُ^۲.

● وعده‌ای که مسلمان برادر دینی خود میدهد، مانند نذر شرعی، وفاء بآن لازم است با این تفاوت که در تخلف، مثل نذر، کفاره ندارد .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ فَلْيُفِ إِذَا وَعَدَ^۳.

● رسول اکرم میفرمود : آنکس که بخدا و روز جزا ایمان دارد البته باید بعهده و پیمان وفادار باشد .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : رَأْسُ الْإِيمَانِ حُسْنُ الْخُلُقِ وَالتَّحَلُّی
بِالصِّدْقِ^۴.

● علی علیه السلام فرموده: سرآغاز ایمان، تخلق به اخلاق حمیده و خودآرایی به زیور راستی است .

۱ - بحار ۱۵، قسمت ۲، صفحه ۲۳۶

۲ و ۳ - کافی جلد ۲ صفحه ۳۶۳ - ۳۶۴

۴ - فهرست فقر ، صفحه ۹۴

قال أبو حمزة : قلت لعلی بن الحسین علیهما السلام :
ابن کم کان یوسف یوم القنوه فی الجب ؟ فقال :
ابن تسع سنین .^۱

● ابو حمزه از علی بن الحسین علیهما السلام سؤال کرد : روزی که
یوسف را برادرانش در چاه افکندند چند ساله بود ؟ حضرت در جواب
فرمود : نه ساله .

از کودک نه ساله ای که در چنین وضع سخت و شرائط ناراحت
کننده دچار شده ، جز اضطراب و جزع انتظار دیگری نیست . ولی
نیروی ایمان، در این کودک، اثر عجیب و حیرت زائی گذارده است .

نیروی ایمان

لَمَّا أُخْرِجَ یُوسُفُ مِنَ الْجُبِّ وَاشْتَرَى قَالَ لَهُمْ قَائِلٌ :
اسْتَوْصُوا بِهَذَا الْغَرِيبِ خَيْرًا . فَقَالَ لَهُمْ یُوسُفُ : مَنْ كَانَ
مَعَ اللَّهِ فَلَيْسَ لَهُ غُرْبَةٌ .^۲

● موقعی که یوسف را از چاه، خارج کردند و بفلامی معامله نمودند
یکی از حضار، بوضع کودک، رقت کرد و از روی رأفت و مهربانی گفت :
نسبت باین طفل غریب، نیکی کنید . یوسف که این جمله را شنید با
اطمینان خاطر و آرامش روان، گفت : آنکس که با خدا است گرفتار غریبت
و تنهایی نیست .

۱ - تفسیر برهان صفحه ۱۹۵

۲ - مجموعه ورام جلد ۱ صفحه ۳۳

ایمان : نیروی ایمان

حلیمة سعادیه دایه رسول اکرم میگوید : وقتی حضرت محمد (ص) سه ساله شد روزی بمن گفت : مادر ، روزها برادرانم کجا میروند ؟ جواب داد ، گوسفندان را بصحرا میبرند . گفت برای چه مرا با خود همراه نمیبرند ؟ مادر گفت مائلی بروی ؟ جواب داد بلی .

فَلَمَّا أَصْبَحَ دَهَنَتْهُ وَكَحَلَتْهُ وَعَلَقَتْ فِي عُنُقِهِ خَيْطًا فِيهِ جَزَعٌ يَمَانِيَّةٌ ، فَتَزَعَّاهَا ثُمَّ قَالَ لِي مَهْلًا يَا أُمَّاهُ فَإِنْ مَنِي مِّنْ يَّحْفَظْنِي .^۱

● صبح فردا پیغمبر را شست و شو کرد ، بموهایش روغن زد ، بچشمانش سرمه کشید و یک مهره یمانی که در نخ کشیده بود برای محافظت او ، بگردنش آویخت . حضرت محمد (ص) مهره را از گردن کند و گفت مادر ، خدای من که همواره با من است نگهدار و حافظ من است . ایمان بخداوند است که طفل سه ساله ای را اینچنین آزاد و نیرومند بار میآورد !

فِي كَلَامِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ الْإِيمَانَ لَيَبْدُو لُحْمَةً بَيَضَاءَ فَإِذَا عَمِلَ الْعَبْدُ الصَّالِحَاتِ نَمَا وَزَادَ حَتَّى يَبْيَضَ الْقَلْبُ كُلُّهُ .^۲

● علی علیه السلام میفرمود : اولین ظهور ایمان در قلب آدمی روشنائی کوچک و محدودی است ولی در پرتو اعمال شایسته و در اثر تکرار کارهای پسندیده رفته رفته آن فروغ کوچک ، بزرگ میشود و سرانجام ، شمع نورانش آنقدر وسیع میگردد که همه قلب را فرا میگیرد و تمام ضمیر باطن را روشن و منور میکند .

۱ - بحار جلد ۶ صفحه ۹۲ ۲ - منجاة الیفاء جلد ۱ صفحه ۲۷۷

علی علیه السلام در ضمن بیان صفات مردان با ایمان ،
فرموده است :

سَهْلُ الْخَلِيقَةِ لَيْسَ الْعَرِيكَهُ ، نَفْسُهُ أَصْلَبُ مِنَ الصُّلْدِ
وَ هُوَ أَذَلُّ مِنَ الْعَبْدِ .^۱

● ایمان اخلاقی هموار و ملایم و طبیعتی نرم و متواضع دارند ،
روانشان از سنگ سخت محکمتر است و در رفتار با مردم از بندگان
زر خرید ، افتاده تر و خاضعتر .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَ بِالْإِيمَانِ لِرُؤْيَا بَاتٍ يَعْلَمُوا
الْمُؤْمِنِينَ إِلَى أَقْصَى دَرَجَاتِ الْإِيمَانِ .^۲

● امام باقر علیه السلام فرموده است : پیروان اسلام در پرتو معرفت
واقعی و درک حقایق علمی روایات ، میتوانند به‌الیتیرین مدارج ایمان
ناائل شوند .

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : يَا مُؤْمِنُ إِنَّ هَذَا الْعِلْمَ وَالْآدَبَ
تَمَنُّ نَفْسِكَ فَاجْتَهِدْ فِي تَعَلُّمِهِ فَمَا يَزِيدُ مِنْ عِلْمِكَ
وَأَدَبِكَ يَزِيدُ فِي تَمَنِّكَ وَقَدْ رُكَّ .^۳

● علی علیه السلام مرد با ایمانی را مخاطب ساخت و فرمود : علم و
ادب ارزش وجود تو است . در تحصیل علم کوشش نما ، چه بهر مقدار
که بردانش و ادب افزوده شود قدر و قیمتت افزایش می‌یابد .

۱- نهج البلاغه فیض صفحه ۱۲۲۱

۲- مشکوٰۃ الانوار، صفحه ۱۳۵

۳- بحار ۲۱ صفحه ۱۱۸

ایمان : آفت‌های ایمان

آفت‌های ایمان

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ الْحَسَدَ لَيَبْأُ كُلَّ الْإِيمَانِ
كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ .^۱

● امام باقر علیه السلام میفرماید : حسد ایمان را میخورد و نابود
میکند همانطور که آتش هیزم را .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِنَّ الْكَيْدَ هُوَ خَرَابُ
الْإِيمَانِ .^۲

● امام باقر علیه السلام فرموده : دروغگوئی مایه ویرانی ایمان است .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا يَجِدُ عَبْدٌ طَعْمَ الْإِيمَانِ
حَتَّى يَتْرُكَ الْكَيْدَ هَزْلَهُ وَجِدَهُ .^۳

● علی علیه السلام فرموده : هیچکس لذت ایمان را درک نمیکند
مگر وقتی که دروغ را به کلی ترک گوید خواه شوخی یا جدی .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا حَيَاءَ لَهُ .^۴
● امام صادق علیه السلام میفرمود : ایمان ندارد آنکس که شرم و
حیا ندارد .

۱ - کافی ۲، صفحه ۳۰۶

۲ و ۳ - کافی جلد ۲ صفحه ۲۳۹ - ۲۴۰

۴ - کافی جلد ۲ صفحه ۱۰۶

۳۲ . ایمنی
[الآمان]

ایمنی از خوف

قالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : كَمَ مِنْ خَائِفٍ وَقَدْ يَخَوْفُهُ عَلِيٌّ
قَرَارَةُ الْآمِنِ .^۱

● علی علیه السلام فرموده است : چه بسا مرد خائفی که خوفش او را
در سر منزل آرامش و ایمنی مستقر میسازد.

ترس دانشجو از رد شدن در امتحانات ممکن است باعث پیشرفت
و موفقیت وی گردد و بجهبران گذشته تنبلی و مسامحه کاری را ترك گوید
و با سعی و کوشش در مطالعه کتابهای درسی و تمرین های لازم، خویشتن
را برای امتحان آماده کند و سرانجام کامروا و پیروز گردد .

مرکز تحقیق کتاب و ترویج علوم اسلامی

عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الثَّالِثِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ هَانَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ
فَلَا تَأْمِنُ شَرًّا .^۲

● امام هادی علیه السلام فرموده است : کسیکه خود را خفیف و
خوار میداند و در باطن ، احساس پستی و حقارت میکند از شر او ایمنی
نداشته باش .

۱ - غرر الحکم ، صفحه ۵۵۲

۲ - تحف العقول ، صفحه ۴۸۳

قالَ امیر المؤمنین عَایَنَهُ السَّلامُ : مَنْ اسْتَحْكَمَتْ لِي فِيهِ
خَصْلَةٌ مِنْ خِصَالِ الْخَيْرِ احْتَمَلَتْهُ عَلَيْهَا وَاعْتَقَرْتُ فَقَدْ مَا
سِوَاهَا وَلَا اَعْتَقِرْتُ فَقَدْ عَقِلْتُ وَلَا دِينَ لِأَنَّ مُفَارَقَةَ الدِّينِ مُفَارَقَةُ
الْأَمْنِ فَلَا يَتَّهِنَانِ بِحَيَاةٍ مَعَ مَخَافَةٍ ، وَفَقْدُ الْعَقْلِ فَقْدُ الْحَيَاةِ
وَلَا يُقَاسُ إِلَّا بِالْأَمْوَاتِ ١

● علی علیه السلام فرموده: کسیکه در پیروی مکتب من یکی از صفات
پسندیده را در وجود خود پایدار و محکم سازد او را با آن یکت خصلت
خوب می‌پذیرم و از اینکه فاقد سایر صفات خوب است چشم می‌پوشم، ولی
بی‌خردی و بی‌دینی برای من قابل گذشت نیست و از آن چشم پوشی نخواهم
کرد چه آنکه بی‌دینی مایه ناامنی است و زندگی بدون امنیت، تلخ و ناگوار
است و بی‌خردی از دست دادن حیات انسانی است و انسان بی‌خرد، جز با
مردگان قابل مقایسه و سنجش نیست.

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

فَقَهُ الرُّضَا (ع) قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ الْعَالِمُ (ع): رَأْسُ الْحِمِيَةِ الرَّفْقُ بِالْبَدَنِ.^۱

● حضرت موسی بن جعفر علیه السلام از رسول اکرم (ص) حدیث کرده است که فرموده: اعتدال در کار و مدارا کردن با بدن در رأس تمام پرهیزها است.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لِكُلِّ عَضْوٍ مِنَ الْبَدَنِ اسْتِرَاحَةٌ.^۲

● علی علیه السلام فرموده است: هر یک از اعضای بدن با استراحت احتیاج دارد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: طُوبَى لِمَنْ اسْلَمَ وَكَانَ عَيْشُهُ كَفَافاً وَقَوَاهُ شِدَاداً.^۳

● رسول اکرم (ص) فرموده: خوشبخت کسی که آئین اسلام را پذیرفته و بقدر معاش خود درآمد دارد و قوای بدنش نیرومند است.

۲ - غرر الحکم، صفحه ۲۴۵

۱ - بحار، جلد ۱۴، صفحه ۲۰

۳ - بحار ۱۵، قسمت ۲، صفحه ۲۳۶

الحديث : روايات تربیتی

علی (ع) میفرمود:

إِنَّ لِلْجِسْمِ سِتَّةَ أَحْوَالٍ الصَّحَّةُ وَالْمَرَضُ وَالْمَوْتُ وَالْحَيَاةُ وَالنَّوْمُ وَالْيَقَظَةُ وَكَذَلِكَ الرُّوحُ فَحَيَوْنُهَا عِلْمُهَا وَمَوْتُهَا جَهْلُهَا وَمَرَضُهَا شَكُّهَا وَصِحَّتُهَا يَقِينُهَا وَنَوْمُهَا غَفْلَتُهَا وَيقَظَتُهَا حِفْظُهَا .

● جسم آدمی شش حالت دارد : سلامت و مرض ، مرگ و حیات ، خواب و بیداری . جان آدمی نیز دارای این شش حالتست : حیات جان علم است و مرگش جهل ، مرض جان شک و تردید است و سلامتش یقین ، خواب جان غفلت و بیداریش حفظ و مراقبت است .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قَلِيلَةُ الْأَكْلِ يَمْنَعُ كَثِيرًا مِنْ أَعْلَالِ الْجِسْمِ .^۱

● و نیز فرموده است : کمتر خوردن مانع بسیاری از بیماریهای جسم میشود .

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : كَثَرَةُ الْأَكْلِ وَالنَّوْمِ تُفْسِدَانِ النَّفْسَ وَتَجْعَلَانِ الْمُضَرَّةَ .^۲

● امیرالمؤمنین علیه السلام فرموده : پرخوری و پرخوابی باعث فساد و تباهی مزاج و مایه جلب عوارض زبان باراست .

۱- بیمار جلد ۱ صفحه ۳۹۸

۲- فهرست غرر ، صفحه های ۱۲ و ۱۳

بدن : تن انسان

علی علیه السلام فرموده است :

مَنْ كَثَمَ الْأَطِبَّاءَ مَرَضَهُ خَانَ بَدَنَهُ^۱

● کسی که ناخوشی خود را از پزشکان پنهان کند بدن خود خیانت کرده است.

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ ابْنَ آدَمَ أَجْوَفًا^۲

● امام باقر علیه السلام فرموده است : خداوند آدمی را میان تهی آفریده و ناچار باید به شکم خود غذا برساند.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِنَّمَا بُنِيَ الْجَسَدُ عَلَى الْخُبْزِ^۳

● حضرت صادق علیه السلام فرمود : بدن آدمی بر غذا پایه گذاری شده است.

۱ - غرر الحکم صفحه ۶۶۳

۲ و ۳ - کافی ۶، صفحه ۲۸۶

۳۵ . برادری [الإخاء]

دوام برادری

وَإِذْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ إِذَا كُنْتُمْ أَعْدَاءَ فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا. وَكُنْتُمْ عَلَى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا. ^۱

● بیاد بیاورید نعمت بزرگ الهی را که روزی با هم دشمن بودید و خداوند دل‌های شما را با پیوند محبت، بهم مرتبط کرد و بالطف او برادر یکدیگر شدید. بخاطر بیاورید روزی را که بر لبه پرتگاه آتش بدبختی و نفاق قرار داشتید و خداوند شما را از آن خطر بزرگ رهایی بخشید.

قَالَ عَلَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَعَ الْأَنْصَافِ تَدُومُ الْأُخُوَّةُ. ^۲

● علی علیه السلام فرموده : روابط برادرانه باوجود انصاف و رفتار منصفانه قابل بقاء و دوام است.

عَنِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِذَا وَقَعَ بَيْنَكَ وَبَيْنَ أَخِيكَ هَنَةٌ فَلَا تُعَيِّرْهُ بِدَنْبٍ. ^۳

● امام صادق علیه السلام فرموده است : اگر بین تو و برادر مسلمانان چیزی اتفاق افتاد او را برای گناهش مورد ملامت و توبیخ قرار نده.

۱- سوره ۳، آیه ۱۰۳

۲- مستدرک، جلد ۲، صفحه ۳۰۸ - ۳- مستدرک، ۲، صفحه ۱۰۵

برادری: دوام برادری

فَلَمَّا صَارَ بَنٌ سَبْعَ سِنِينَ قَالَ لِأُمِّهِ حَلِيمَةَ يَا أُمِّي إِنِّي أَخَوْتِي
قَالَتْ يَا بَنِيَّ إِنَّهُمْ بِرَعْوَنَ الْغَنَمِ الَّتِي رَزَقَنَا اللَّهُ أَيَّهَا
بِيرَ كَتِكَ ، قَالَ يَا أُمِّاهُ مَا أَنْصَفَنِي ، قَالَتْ كَيْفَ ذَلِكَ يَا
وَلَدِي ، قَالَ أَكُونُ أَنَا فِي الظِّلِّ وَأَخَوْتِي فِي الشَّمْسِ وَالْحَرِّ
الشَّدِيدِ وَأَنَا أَشْرَبُ مِنْهَا اللَّبَنَ .^۱

● موقعیکه حضرت محمد (ص) هفت ساله شد روزی بمادرش
حلیمه^۲ سعدیه فرمود برادرانم کجا هستند؟ جواب داد فرزند عزیز ،
آنان گوسفندانی را که خداوند ببرکت وجود تو بما مرحمت کرده است
بجرا میزنند . طفل گفت مادر ، درباره من بانصاف رفتار نمودی . مادر
پرسید چرا؟ فرمود آیا مزاور است که من در سایه خیمه باشم وشیر بنوشم
و برادرانم در بیابان برابر آفتاب سوزان باشند .

ارزش برادری

قَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَحَبُّ إِخْوَانِي إِلَيَّ مَنْ أَهْدَى
إِلَيَّ عُيُوبِي .^۳

● امام صادق (ع) میفرمود : بهترین و محبوبترین برادران من
کسی است که عیوب مرا بمن اهداء کند و نقائصم را تذکر دهد .

امام موسی بن جعفر (ع) در ضمن حدیثی که ساعات شبانه روز
مردم را تقسیم کرده ، فرموده است :
وَسَاعَةٌ لِمُعَاشَرَةِ الْإِخْوَانِ وَالثَّقَاتِ الَّذِينَ يَعْرِفُونَكُمْ
عُيُوبَكُمْ وَيُخْلِصُونَ لَكُمْ فِي الْبَاطِنِ .^۴

۱ - بحار ۶ - صفحه ۸۸ .

۳ - تحف العقول صفحه ۱۰۹

۲ - تحف العقول صفحه ۳۶۶

● وساعتی برای آمیزش با برادران دینی و مورد اعتماد است .
آنانکه عیبهای شما را بشناسانند و این کار را با صفای باطن و بیغرضی
و در کمال خلوص انجام دهند .

قال يا عايشة ان الله يحب اذا خرج عبده المؤمن الى اخيه
ان يتنهيا له وان يتجمل^١ .

● فرمود : ای عایشه خداوند دوست دارد که وقتی مسلمانی برای دیدار
برادرش میرود خود را بسازد و خویشتن را برای ملاقات او بیاراید .

عن أبي عبد الله عليه السلام انه قال : من اتاه اخوه المسلم
فاكرمه فانما اكرم الله عز وجل^٢ .

● امام صادق علیه السلام درباره تکریم میانسالان فرموده است :
کسیکه برادر مسلمان خود را که بر او وارد شده احترام نماید خدا را احترام
کرده است .

و من وصية له عليه السلام للحسن بن علي : ولا تضيعن
حق اخيك اتكالا على ما بينك وبينه فان له ليس لك
ياخ من اضعفت حقه^٣ .

● علی علیه السلام در ضمن توصیه نامه خود بفرزندش حضرت
مجتبی (ع) فرموده است : باتکاء روابط دوستانه و رفاقت صمیمانه ، حق

١ - مکارم الاخلاق ، صفحه ٥١

٢ - وسائل ، کتاب امر بمعروف ، جلد ٤ ، صفحه ٩٧

٣ - نهج البلاغه ، نامه ٣١

برادری : ارزش برادری

برادرت را ضایع مکن چه در زمینه تضييع حقوق ، روابط دوستی نابود میشود و آنکس که حقش را تباه ساختی برای تو برادر نخواهد بود.

قال الصادق عليه السلام : لا تُبْيعْ أَخَاكَ بَعْدَ الثَّقِيعَةِ وَبِقِيعَةٍ فِيهِ فَتَسُدَّ عَلَيْهِ طَرِيقَ الرُّجُوعِ إِلَيْكَ فَلْعَلَّ النَّجَارِبَ تَرُدُّهُ عَلَيْكَ.^۱

● حضرت صادق علیه السلام فرموده : پس از آنکه از رفیق جدا شدی ورشته دوستیش را بریدی، پشت سرش بدگوئی و غیبت مکن که با این کار راه برگشت او را می بندی، شاید تجربه های زندگی وی را براه آشتی و تجدید رفاقت بکشاند.

وَقِي الْحَدِيثُ : حَقُّ الْمُؤْمِنِ عَلَى أَخِيهِ أَنْ يُسَمِّيَهُ بِأَحَبِّ أَسْمَائِهِ.^۲

● در حدیث است که حق مؤمن بر برادرش اینست که او را بهترین اسمش بنامد .

فَقَالَ لَهُ هَاتِ اسْمَهُ وَدَعْ عَنْكَ هَذَا إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ وَلَعَلَّ الرَّجُلَ يَكْفُرُهُ هَذَا.^۳
● حضرت فرمود اسم شاعر را بگو و از ذکر کنیه اش خودداری کن ، خداوند فرموده است مردم را بلقب بد نام نبرید ، شاید مرد شاعر از این کنیه ناراضی باشد .

۱- بحار ۱۶ ، صفحه ۲۶

۲- مجمع البحرين (نیز)

۳- وسائل جلد ۵ صفحه ۱۱۶

۳۶ . بلوغ

[البُلُوغ]

پسر و دختر

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ : عَلَى الصَّبِيِّ إِذَا احْتَلَمَ الصِّيَامُ وَعَلَى الْمَرْأَةِ إِذَا حَاضَتْ الصِّيَامُ^۱.

● رسول اکرم (ص) فرموده است : بر پسران وقتی محتمل شدند و بر دختران وقتی عادت ماهانه دیدند روزه واجب میشود .

الصَّغِيرُ مَمْنُوعٌ مِنَ التَّصَرُّفِ إِلَّا مَعَ الْبُلُوغِ وَالرُّشْدِ وَيُعَلِّمُ الْأَوَّلُ بِإِثْبَاتِ الشَّعْرِ الْخُشْنِ عَلَى الْعَانَةِ أَوْ الْإِحْتِلَامِ أَوْ الْحَيْضِ أَوْ اكْتِمَالِ خَمْسِ عَشْرَةَ سَنَةً فِي الذَّكَرِ وَتِسْعٍ فِي الْأُنْثَى^۲.

● افراد صغیر، از تصرف در اموال خود ممنوعند تا وقتی که به حد بلوغ و رشد برسند . بلوغ بچند چیز شناخته میشود : اول روئیدن موهای خشن بالای عورت، دوم خروج منی در پسران و شروع عادت ماهانه در دختران، سوم رسیدن به پانزده سال کامل برای پسر و نه سال کامل برای دختر .

عَلَيْهِ عَنْ أَخِيهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ الْبَيْتِ مَتَى يَنْقَطِعُ بَيْتُهُ ، قَالَ إِذَا احْتَلَمَ وَعَرَفَ الْإِتْخَذَ وَالْإِعْطَاءَ^۳.

۱ - وسائل ، جلد ۱ ، باب اشتراط التكليف ، صفحة ۶

۲ - منهاج الصالحين ، جلد ۲ ، كتاب الحبر ، صفحة ۱۸۹

۳ - بحار ۲۳ ، صفحة ۳۹

بلوغ: پسر و دختر

● از امام علیه السلام سؤال شد چه موقع یتیمی اطفال پایان می پذیرد، فرمود موقعیکه محتمل میشود و بعلاوه دارای رشد عقلی باشد که دادوستد را درك نماید .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ « فَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَى » قَالَ أَشُدُّهُ ثَمَانِي عَشْرَةَ سَنَةً وَاسْتَوَى الْتَحِي .^۱

● امام صادق علیه السلام در تفسیر آیه « فَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَى » فرموده است مراد از نیرومندی ، رسیدن به جده سال است و مراد از « استوی » روئیدن موی بر صورت است .

وَابْتَلُوا الْيَتَامَى حَتَّى إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ ، فَإِنْ أَنْتُمْ مِنْهُمْ رُسُداً فَاذْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ^۲

● کودکان یتیم را بیازمائید، موقعیکه بحد بلوغ میرسند ، اگر علاوه بر تعادل جنسی و قدرت آمیزش ، واجد رشد عقلی نیز بودند اموالشانرا در اختیارشان قرار دهید .

عَنْ بَنِي سِنَانٍ قَالَ قُلْتُ لَا يَبْعَبِدُ اللَّهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَتَى يُدْفَعُ إِلَى الْغُلَامِ مَالُهُ ، قَالَ إِذَا بَلَغَ وَأُوْنِسَ مِنْهُ رُشْدٌ . وَلَمْ يَكُنْ سَفِيهاً أَوْ ضَعِيفاً^۳

● ابن سنان از حضرت صادق علیه السلام سؤال کرد چه موقع اموال نوجوان در اختیارش گذارده میشود ، فرمود موقعیکه بالغ شود و بعلاوه رشد عقلی وی نیز معلوم گردد و سفیه یا ضعیف العقل نباشد .

۱ - تفسیر برهان ، صفحه ۴۹۹

۲ - مستدرک ۲ ، صفحه ۴۹۶

۳ - سورة ۴ ، آیه ۶

۳۷ • بهشت
[الجنة]

راهنمای بهشت

قالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قَوْلُ «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» ثَمَنُ الْجَنَّةِ ۱ .
● امام صادق علیه السلام فرموده است : گفتن کلمه توحید «لا اله الا الله» قیمت جنت خلد است .

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ : مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصاً دَخَلَ الْجَنَّةَ وَاخْتِلَاصُهُ بِهَا أَنْ تَحْجُزَهُ «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» عَمَّا حَرَّمَ اللَّهُ ۲ .

● رسول اکرم (ص) فرموده است هر کس از روی اخلاص کلمه توحید را بگوید به بهشت میرود و مراد از اخلاص اینست که «لا اله الا الله» او را از ارتکاب گناه باز دارد .

رسول اکرم (ص) فرمود :

مَنْ عَالَ يَتِيماً حَتَّى يَسْتَغْنِيَ أَوْ جَبَّ اللَّهُ لَهُ بِذَلِكَ الْجَنَّةَ ۳ .
● کسیکه یتیمی را درخاندان خود نگاهداری کند و از هر جهت در پرورش او بکوشد تا دوران کودکیش سپری گردد و از سرپرستی بی نیاز شود با این عمل خداوند بهشت را بر او واجب میکند .

۱ - ثواب الاعمال ، صفحه ۱۸

۲ - ثواب الاعمال ، صفحه ۲۰

۳ - تحف العقول صفحه ۱۹۸

بهشت : راهنمای بهشت

رسول اکرم (ص) میفرمود :

مَنْ كَفَلَ يَتِيمًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَأَدْخَلَهُ إِلَى طَعَامِهِ وَشَرَابِهِ
أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ أَلْبَتَّهَ إِلَّا أَنْ يَعْمَلَ ذَنْبًا لَا يُغْفَرُ .^۱

● کسیکه متکفل یتیمی شود ، اورا بخانه خود ببرد و در خوردنیها
و نوشیدنیها شریک خویش نماید البته پاداش او بهشت است مگر آنکه
گناه غیر قابل عفو مرتکب شده باشد .

قَالَ عَلَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ الدُّنْيَا دَارُ صِدْقٍ لِمَنْ صَدَّقَهَا
وَدَارُ هَافِيَةٍ لِمَنْ هَمَّ عَنْهَا وَدَارُ غِنَى لِمَنْ تَزَوَّدَ مِنْهَا وَدَارُ
مَوْعِظَةٍ لِمَنْ انْتَعَزَ بِهَا مَسْجِدُ أَحِبَّاءِ اللَّهِ وَمُصَلَّتِي مَلَائِكَةِ
اللَّهِ وَمَهْبِطُ وَحْيِ اللَّهِ وَمَتَجَرَأَ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ اكْتَسَبُوا فِيهَا الرَّحْمَةَ
وَرَبَحُوا فِيهَا الْجَنَّةَ .^۲

● علی علیه السلام فرموده است : دنیا سرای راستی است برای کسی
که آنرا بر راستی و درستی تلقی نماید ، خانه ایمنی و سلامت است برای کسی
که آنرا بدرستی درک کند ، جایگاه توانگری است برای کسیکه از آن
توشه بردارد ، سرای موعظه است برای کسیکه از آن پند گیرد ، سجده گاه
دوستان خدا و نمازخانه فرشتگان الهی است ، محل نزول وحی پروردگار
و تجارتخانه دوستان اران حضرت حق است ، در آن به کسب رحمت الهی
پرداختند و سودی که نصیبشان گردد بهشت جاودان است .

۱- مستدرک جلد ۱ صفحه ۱۲۸

۲- نهج البلاغه ، کلمه ۱۲۶

جاءَ اَعْرَابِيٌّ اِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ عَلَّمَنِي عَمَلًا اَدْخُلُ بِهِ الْجَنَّةَ، فَقَالَ: مَا أَحْبَبْتُ أَنْ يَأْتِيَهُ النَّاسُ اِلَيْكَ فَتَأْتِيَهُ اِلَيْهِمْ، وَمَا كَرِهْتُ أَنْ يَأْتِيَهُ النَّاسُ اِلَيْكَ فَلَاتَأْتِهِ اِلَيْهِمْ.^١

● مردی حضور رسول اکرم (ص) شرفیاب شد عرض کرد بمن چیزی بیاموزید که بوسیله آن داخل بهشت شوم، حضرت فرمود: آنچه را که دوست داری مردم نسبت به تو رفتار کنند تو نیز درباره مردم همانطور عمل کن، و آنچه را که میل نداری درباره تو عمل کنند تو هم نسبت به مردم آنطور رفتار مکن.

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ: ثَلَاثٌ مَنْ لَقِيَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ بِهِنَّ دَخَلَ الْجَنَّةَ مِنْ أَىِّ بَابٍ شَاءَ: مَنْ حَسُنَ خُلُقُهُ، وَخَشِيَ اللهَ بِالْمَغْفِبِ وَالْمَحْضَرِ، وَتَرَكَ الْمِرَاءَ وَإِنْ كَانَ مُحِقًّا.^٢

● رسول اکرم (ص) فرموده: سه صفت پسندیده و ممتاز است که اگر کسی خدا را با آن صفات ملاقات نماید از هر دری که بخواهد داخل بهشت میشود: دارای حسن خلق باشد، در پنهان و آشکارا از خدا بترسد، و بحثهای خصومت انگیز را ترك گوید اگرچه حق با او باشد.

١- وسائل، کتاب جهاد، صفحه ٢٩

٢- کافی، جلد ٢، صفحه ٣٠٠

مسئولیت پدری

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ نَظَرَ إِلَى رَجُلٍ لَهُ ابْنَانِ فَقَبَّلَ أَحَدَهُمَا وَتَرَكَ الْآخَرَ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَهَلَا سَأَوَيْتَ بَيْنَهُمَا ؟^۱

● پدری با دو فرزند خود شرفیاب محضر رسول اکرم بود . یکی از فرزندان را بوسید و بفرزند دیگر اعتنا نکرد . پیغمبر که این رفتار نادرست را مشاهده کرد باو فرمود چرا با فرزندان خود بطور متساوی رفتار نمیکنی ؟

وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اَعْدِلُوا بَيْنَ اَوْلَادِكُمْ كَمَا تُحِبُّونَ اَنْ يَعْدِلُوا بَيْنَكُمْ .^۲

● بین فرزندان خود بعدالت رفتار نمائید همانطور که مائید فرزندان شما و مردم ، بین شما بعدل و داد رفتار کنند .

وَآتَكَ مَسْئُولٌ عَمَّا وَلَّيْتَهُ بِه مِنْ حُسْنِ الْاَدَبِ وَالدَّلَالَةِ عَلَى رَبِّهِ .^۳

● پدر، در حکومتی که بفرزند دارد مسئول است که طفل را مؤدب و با اخلاق پسنندیده پرورش دهد و او را بخداوند بزرگ راهنمایی کند .

۱ - مکارم الاخلاق صفحه ۱۱۴
۲ - بحار جلد ۲۳ صفحه ۱۱۲
۳ - تحف العقول صفحه ۲۶۲

قال رسول الله صلى الله عليه وآله : حق الولد على والده إذا كان ذكراً أن يستغفره أمه ويستحسن اسمه ويعلمه كتاب الله ويطهره^١.

● رسول اکرم (ص) در حدیثی حقوق، پسران و دختران را بپدران خود، شرح داده و در ضمن فرموده است : از حقوقی که پسر، پدر خود دارد اینست که مادر وی را احترام کند، برای کودک نام خوب انتخاب نماید، بکودک قرآن بیاموزد، و او را بپاکی و پاکدلی پرورش دهد.

رَوَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِنَّهُ نَظَرَ إِلَى بَعْضِ الْأَطْفَالِ فَقَالَ : وَيْلٌ لِأَوْلَادِ آخِرِ الزَّمَانِ مِنْ آبَائِهِمْ ! فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مِنْ آبَائِهِمُ الْمُشْرِكِينَ ؟ فَقَالَ لَا ، مِنْ آبَائِهِمُ الْمُؤْمِنِينَ لَا يَعْلَمُونَهُمْ شَيْئاً مِنَ الْفَرَائِضِ وَإِذَا تَعَلَّمُوا أَوْلَادُهُمْ مَنَعُوهُمْ وَرَضُوا عَنْهُمْ بَعَرَضَ يَسِيرٍ مِنَ الدُّنْيَا فَأَنَا مِنْهُمْ بَرٌّ وَهُمْ مِنِّي بَرٌّ^٢.

● رسول اکرم (ص) ببعضی از کودکان نظر افکند و فرمود، وای بفرزندان آخر زمان از روش ناپسند پدرانشان . عرض شد یا رسول الله از پدران مشرک؟ فرمود نه، از پدران مسلمان که بفرزندان خود، هیچیک از فرائض دینی را نمیآموزند و بناچیزی از امور مادی درباره آنان قانع هستند. من از این مردم بری و بیزارم و آنان نیز از من بیزار.

١ - کافی جلد ٦ صفحه ٤٩

٢ - مستدرک جلد ٢ صفحه ٦٢٥

حضرت سجاد زین العابدین علیه السلام فرمود :

وَأَمَّا حَقُّ وَلَدِكَ فَإِنْ تَعَلَّمَ أَنَّهُ مِنْكَ وَ مُضَافُ الْبَيْتِ
فِي عَاجِلِ الدُّنْيَا بِخَيْرِهِ وَ شَرِّهِ وَ أَنَّكَ مَسْئُولٌ عَمَّا وَلَّيْتَهُ
بِهِ مِنْ حُسْنِ الْأَدَبِ وَ الدَّلَالَةِ عَلَى رَبِّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الْمَعُونَةِ
لَهُ عَلَى طَاعَتِهِ فَاعْمَلْ فِي أَمْرِهِ عَمَلٌ مَنْ يَعْلَمُ أَنَّهُ مُثَابٌّ
عَلَى الْإِحْسَانِ إِلَيْهِ مُعَاقَبٌ عَلَى الْإِسَاءَةِ إِلَيْهِ .^۱

● حق فرزندان بتوانست که بدانی وجود او از تو است و نیک و بد های او در این دنیا وابسته بتو است ، بدانی که در حکومت پدری و سرپرستی او مؤاخذ و مسئولی ، موظفی فرزندان را با آداب و اخلاق پسندیده پرورش دهی ، او را بخداوند بزرگ راهنمایی کنی ، و در اطاعت و بندگی پروردگار یاریش نمایی ، رفتار خود در تربیت فرزندان توجه کنی . پدری باشی که بمسئولیت خویش آگاه است ، میداند اگر نسبت به فرزندان خود نیکی نماید در پیشگاه خداوند اجر و پاداش دارد ، و اگر در باره او بدی کند مستحق مجازات و کیفر خواهد بود .

قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : فَاعْمَلْ فِي أَمْرِهِ
عَمَلُ الْمُتَزَيِّنِ بِحُسْنِ أَثَرِهِ عَلَيْهِ فِي عَاجِلِ الدُّنْيَا .^۱

● حضرت علی بن الحسین (ع) در ضمن توضیح حقوق فرزندان ، پیدر دستور میدهد : با فرزندان آنچنان رفتار کن که اثر نیکوی تربیت تو مایه زیبایی و جمال اجتماعی او شود ، او را چنان بار بیاور که بتواند در شئون مختلف دنیای خود با عزت و آبرومندی زندگی کند و مایه زیبایی و جمال تو باشد .

امام صادق علیه السلام فرمود :

وَتَجِبُ لِلْوَلَدِ عَلَى وَالِدِهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ : اخْتِيَارُهُ لِوَالِدَتِهِ
وَتَحْسِينُ اسْمِهِ وَالمُبَالَغَةُ فِي تَأْدِيبِهِ .^۱

● در این حدیث نیز امام صادق علیه السلام مراقبت شدید پدران
را در تربیت فرزندان از حقوق واجب آنان دانسته است .
حضرت امام سجاده از پیشگاه پروردگار برای حسن تربیت فرزندان
خود استمداد میکند :

وَاعِنِّي عَلَى تَرْبِيَّتِهِمْ وَتَأْدِيبِهِمْ وَبِرِّهِمْ .^۲

● بارخدایا مرا در تربیت و تأدیب فرزندانم یاری و مدد بفرما .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : يُحْفَظُ الْأَطْفَالُ
بِصَلَاحِ آبَائِهِمْ .^۳

● امام باقر علیه السلام میفرمود : مصونیت اطفال از خطرات و
انحرافها در پرتو صلاحیت و شایستگی پدران آنها است .

عَنْ اسْحَقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
يَقُولُ : إِنْ أَلَّهِ لَيُفْلِحَ بِفَلَاحِ الرَّجُلِ الْمُؤْمِنِ وَلَدَهُ
وَوُلْدَهُ وَلَدَهُ .^۴

● اسحق بن عمار از امام صادق (ع) شنیده است که فرموده : با
فلاح و رستگاری مردان با ایمان ، خداوند فرزندان و فرزند زادگان
آنها را خوشبخت و رستگار میکند .

۱ - تحف العقول صفحه ۳۲۲ ۲ - صحیفه سجادیه - دعاؤه لولده .

۳ - بحار جلد ۱۰ صفحه ۱۷۸

قالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مِنْ حَقِّ الْوَلَدِ عَلَى الْوَالِدِ أَنْ يُحْسِنَ اسْمَهُ وَيُحْسِنَ آدَبَهُ^۱.

● رسول اکرم (ص) میفرمود: از حقوقی که فرزندان به پدر و مادر دارند اینست که نام خوبی برای او تعیین کنند و نیکی ادبش نمایند.

قالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا حَقُّ ابْنِي هَذَا؟ قَالَ تَحْسِنُ اسْمَهُ وَآدَبَهُ وَتَضَعُهُ مَوْضِعًا حَسَنًا^۲.

● مردی پرسید رسول اکرم (ص) عرض کرد: حق فرزند من چیست؟ فرمود او را با اسم خوبی نامگذاری کن، پدرستی ادبش نما، و بکار خوب و مناسبی بگمارش.

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ : مِنْ حَقِّ الْوَلَدِ عَلَى الْوَالِدِ ثَلَاثَةٌ : يُحْسِنُ اسْمَهُ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَةَ وَيُزَوِّجُهُ إِذَا بَلَغَ^۳.

● رسول اکرم (ص) میفرمود: از حقوقی که فرزند به پدر خود دارد سه چیز است: اسم نیکو برای او انتخاب کند، نوشتن به وی بیاموزد، وقتی بالغ شد وسائل تزویجش را فراهم نماید.

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَحَقُّ الْوَلَدِ عَلَى الْوَالِدِ أَنْ يُحْسِنَ

۱ - مستدرک جلد ۲ صفحه ۶۱۸ ۲ - وسائل جلد ۵ صفحه ۱۱۵

۳ - مکارم الاخلاق صفحه ۱۱۴

اسْمَهُ وَيُحْسِنَ آدَبَهُ وَيُعَلِّمَهُ الْقُرْآنَ .^۱

● علی علیه السلام فرموده : حق فرزند پدرش اینست که او را باسم خوب نامگذاری کند و بخوبی ، ادب و تربیتش نماید و بوی قرآن مجید را تعلیم دهد .

پاداش پدران

عَنِ النَّبِيِّ (ص) قَالَ إِنْ الْمُعَلَّمُ إِذَا قَالَ لِلصَّبِيِّ بِسْمِ اللَّهِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ وَلِلصَّبِيِّ وَلِوَالِدَيْهِ بِرَأْتَةٍ مِنَ النَّارِ .^۲

● وقتی معلم به کودک نام خدا بیاموزد خداوند معلم و کودک و همچنین پدر و مادر طفل را از عذاب مصون میدارد .

امام عسکری علیه السلام فرمود : خداوند پدر و مادر ، پاداش بزرگی عنایت میفرماید

فَيَقُولَانِ يَا رَبَّنَا إِنِّي لَنَا هَذِهِ وَلَمْ تَبَلِّغْنَا أَعْمَالُنَا ؟

● آنان میگویند پروردگارا اینهمه تفضل در باره ما از کجاست ؟ اعمال ما شایسته چنین پاداشی نیست .

فَيُقَالُ هَذِهِ بِتَعْلِيمِكُمَا وَكَدِّكُمَا الْقُرْآنَ وَتَبْصِيرِكُمَا آيَاهُ بَدِينِ الْإِسْلَامِ .^۳

● در جواب گفته میشود : اینهمه عنایت و نعمت ، پاداش شماست که بفرزند خود ، کتاب خدا را آموختید و او را در آئین اسلام ، بصیر و بینا ، تربیت کردید .

۱ - نهج البلاغه فیض ، صفحه ۱۲۶

۲ - مستدرک جلد ۲ صفحه ۶۲۵ ۳ - مستدرک جلد ۱ صفحه ۲۹۰

پدر : پاداش پدران

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِذَا نَظَرَ الْوَالِدُ إِلَى وَلَدِهِ فَسَرَّهُ كَانَ لِلْوَالِدِ عِثْقٌ نَسَمَةٌ^۱

● رسول اکرم (ص) میفرمود : پدری که با نگاه مودت آمیز خود فرزند خویش را مسرور میکند خداوند باو اجر یک بنده آزاد کردن عنایت میفرماید .

وظیفه پدری

علی علیه السلام در ضمن نامه خود به فرزندش حضرت حسن (ع) نوشته است :

فَبَادِرْتُكَ بِالْأَدَبِ قَبْلَ أَنْ يَقْسُوَ قَلْبُكَ وَيَشْتَغِلَ لُبُّكَ^۲

● فرزند عزیز در راه ادب آموزی تو از فرصت استفاده کردم و قبل از آنکه دل کود کانهات سخت شود و عقلت باندیشه های دیگری مشغول گردد بتربیت مبادرت نمودم و وظیفه پدری خود را انجام دادم .

فَإِنِّي لَمْ أَلِيْكَ نَصِيْحَةً وَأَنْتَ لَنْ تَبْلُغَ فِي النِّظَرِ لِنَفْسِكَ وَأَنْ أَجْهَدْتَ مَبْلَغَ نَظَرِي لَكَ^۲

● فرزند عزیز ، من هیچوقت در انجام وظیفه نصیحت نسبت به تو کوتاهی نکردم و در اندرز گفتنت مسامحه نمودم ، فرزند عزیز ، تو همواره در فکر تأمین خیر و سعادت خود هستی و من نیز روی مهر پدری در اندیشه نیکیبختی و رستگاری تو هستم ولی مطمئن باش که تو هر قدر در راه خیر و صلاح خود مجاهده کنی افکارت به پایه اندیشه های پدر آزموده ات نخواهد رسید .

۱ - مستدرک جلد ۲ صفحه ۶۲۶

۲ - نهج البلاغه فیض ، صفحه ۹۰۹ ، صفحه ۹۰۳

الحديث : روایات تربیتی

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : أَكْرِمُوا أَوْلَادَكُمْ وَأَحْسِنُوا
آدَابَكُمْ .^۱

● رسول اکرم (ص) فرمود : فرزندان خود را احترام کنید و با آنان
مؤدب برخورد نمائید .

مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدًا نَحْلًا أَفْضَلَ مِنْ آدَبٍ حَسَنٍ .^۲
● بخشش و تفضل هیچ پدری به فرزندش بهتر از عطیه ادب و تربیت
پسندیده نیست .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنْ خَيْرَ مَا وَرَثَ الْآبَاءُ لَا بَنَائِهِمْ
الْآدَبُ لَا الْحَالُ .^۳
● امام صادق علیه السلام فرموده است : بهترین ارثی که پدران
برای فرزندان خود باقی میگذارند ادب و تربیت صحیح است نه ثروت
و مال .

مرکز تحقیق کتاب ویر علوم اسلامی

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا مِيرَاثَ كَالْآدَبِ .^۴
● علی علیه السلام فرموده : هیچ ارثی مانند ادب و اخلاق پیرای
و گرانمایه نیست .

۱- مستدرک ۲ جلد ۲ صفحه ۶۲۵

۲- مستدرک الوسائل جلد ۲ صفحه ۶۲۵

۳- روضة کافی : صفحه ۱۵۰ ۴- نهج البلاغه فیض ۱ صفحه ۱۱۲۹

پدر: بدترین پدران

بدترین پدران

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قَالَ شَرُّ الْأَبَاءِ مَنْ دَعَاهُ الْبِرُّ إِلَى الْإِفْرَاطِ .^۱

● امام باقر علیه السلام فرمود: بدترین پدران، کسانی هستند که در اعمال محبت نسبت بفرزند زیاده روی و افراط نمایند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يَا عَلِيُّ لَعَنَ اللَّهُ وَالِدَيْنِ حَمَلًا وَلَدَهُمَا عَلَى عُقُوقِهِمَا .^۲

● رسول اکرم (ص) فرمود: لعنت خدای بر پدر و مادری که فرزند خویش را بد تربیت کنند و موجبات عاق خود را فراهم نمایند.

فِي وَصِيَّةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ لِعَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَا عَلِيُّ : لَعَنَ اللَّهُ وَالِدَيْنِ حَمَلًا وَلَدَهُمَا عَلَى عُقُوقِهِمَا .^۳

● رسول اکرم به علی علیه السلام فرمود: لعن الهی و دوری از فیض خداوند بر پدر و مادری باد که فرزند خویش را بعصیان و آزار خودشان وادارند و باعث قطع رابطه محبت شوند.

۱ - تاریخ یعقوبی ، ۳ ، صفحه ۵۳

۲ - وسائل ، ۵ ، صفحه ۱۱۵

۳ - وسائل جلد ۵ ، صفحه ۱۱۵

۳۹ + پند
[النصیحة]

نصیحت و اندرز

علی علیه السلام در ضمن نامه ای که به فرزند خود حضرت مجتبی علیه السلام نوشته این نکته را صریحاً خاطر نشان فرموده است :

قَتَانِي لَمْ أَلِكْ نَصِيحَةً وَأَنْتَ لَنْ تَبْلُغَ فِي النَّظَرِ
لِنَفْسِكَ وَإِنْ اجْتَهَدْتَ مَبْلَغَ نَظَرِي لَكَ^۱

● فرزند عزیز ، من هیچوقت در انجام وظیفه نصیحت نسبت به تو کوتاهی نکردم و در اندرز گفتنت مسامحه ننمودم ، فرزند عزیز ، تو همواره در فکر تأمین خیر و سعادت خود هستی و من نیز روی مهرپدري در اندیشه نیکبختی و رستگاری تو هستم ولی مطمئن باش که تو هر قدر در راه خیر و صلاح خود مجاهده کنی افکارت به پایه اندیشه های پدر آزموده ات نخواهد رسید .

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ قَبِلَ النَّصِيحَةَ سَكِمَ مِنَ
النَّصِيحَةِ^۲

● علی علیه السلام فرموده است : کسیکه اندرز و نصیحت را بپذیرد از رسوائی مصون خواهد ماند .

۱ - نهج البلاغه فیض ، صفحه ۹۰۹

۲ - قررالحکم ، صفحه ۶۵۰

پند : نصیحت و اندرز

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ لَمْ يَعْتَبِرْ بِغَيْرِهِ لَمْ يَسْتَظْهِرْ لِنَفْسِهِ.^۱

● علی علیه السلام فرموده است : کسی که از تاریخ دیگران پند نگیرد و تجربه نیاموزد در برنامه زندگی خود پشتیبانی نگرفته است .

علی (ع) فرمود :

إِنَّ الْعَاقِلَ يَتَعِظُ بِالْأَدَبِ وَ الْبَهَائِمِ لَا يَتَعِظُ إِلَّا بِالضَّرْبِ.^۲
● پند پذیری انسان عاقل بوسیله ادب و تربیت است، چهارپایان و حیواناتند که تنها باضرب و زدن ، تربیت میشوند .

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : النَّصِيحُ بَيْنَ الْمَلَأِ تَقْرِيعٌ.^۳
● علی علیه السلام فرموده : نصیحت گفتن بفردی در حضور مردم ، کوبیدن شخصیت آن فرد است .

عَنِ الْعَسْكَرِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ وَعَظَ أَخَاهُ سِرًّا فَقَدْ زَانَهُ
وَمَنْ وَعَظَهُ عَلَانِيَةً فَقَدْ شَانَهُ.^۴

۱ - غررالحکم ، صفحه ۶۴۶

۲ - غررالحکم صفحه ۲۳۶

۳ - شرح ابن ابی الحدید ، ۲۰ کلمه ، ۹۰۸ ، صفحه ۳۴۱

۴ - لطف العقول ، صفحه ۴۸۹

● امام حسن عسکری علیه السلام فرموده است: آنکس که برادر خود را در خفا اندرز گوید بوی جمال و زیبایی بخشیده است و کسیکه به برادرش آشکارا نصیحت کند ویرا نامزین ساخته است .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اسْتَدِلَّ عَلَى مَا لَمْ يَكُنْ بِمَا قَدْ كَانَ فَإِنَّ الْأُمُورَ أَشْبَاهُ وَلَا تَكُونَنَّ مِمَّنْ لَا تَنْفَعُهُ الْعِظَةُ إِلَّا إِذَا بَالَغَتْ فِي إِبْلَامِهِ فَإِنَّ الْعَاقِلَ يَتَعِظُ بِالْأَدَبِ ، وَ الْبَهَائِمُ لَا تَتَعِظُ إِلَّا بِالضَّرْبِ .^۱

● علی علیه السلام بفرزندش حضرت مجتبی فرموده است : برای امور واقع نشده بآنچه واقع شده استدلال نما و با مطالعه قضایای تحقق یافته ، حوادث یافت نشده را پیش بینی کن ، زیرا امور جهان ، همانند یکدیگرند ، از آن اشخاص نباش که موعظه سودش ندهد ، مگر توأم با آزار و رنج باشد زیرا انسان عاقل باید از راه آموزش و فکر ، پند پذیرد ، این بهائم هستند که جز با کتک ، فرمان نمی برند .

تکریم کهنسالان

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرَهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا^۱

● حکم پروردگار تو اینست که مردم جز خدای یگانه هیچکس و هیچ چیز را نپرستند ، و نسبت بوالدین خود نیکوکار و محسن باشند ، و اگر هر دو یا یکی از آنها پیر و سالخورده شدند از زحمت نگاهداری و حمایتشان شانه خالی نکنند ، و کلمه « اُف » که کوچکترین کلمه تلخ و ملال آور است به آنان نگویند و آزارشان ننمایند ، مراقب باشند که همواره با آنان مؤدب سخن بگویند و گفتارشان آمیخته به تکریم و احترام باشد .

رَوَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : لَوْ عَلِمَ اللَّهُ لَفُظَةً أَوْ جَزْفِي تَرَكَ عُقُوقِ الْوَالِدَيْنِ مِنْ «أُفٍّ» لَاتَى بِهِ^۲

● حضرت رضا علیه السلام از پدرش از جدش امام صادق علیه السلام حدیث کرده که فرموده است : اگر خداوند برای جلوگیری از رنجش و آزار پدر و مادر کلمه‌ای را کوتاه‌تر از « اُف » میدانست آنرا در قرآن شریف می‌آورد .

الحديث : روایات تربیتی

قال رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِنْ أَجْلالِ اللَّهِ أَجْلالُ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ .^۱

● رسول اکرم (ص) درباره احترام به شخصیت کهنسالان فرموده است : یکی از صور تکریم و تعظیم ذات اقدس الهی احترام و تجلیل سالخوردهگان مسلمان است .

قال الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَوْصِيكَ أَنْ تَتَّخِذَ صَغِيرَ الْمُسْلِمِينَ وَلَدًا وَأَوْسَطَهُمْ أَخًا وَكَبِيرَهُمْ أَبًا فَإِنَّ حَمَّ وَلَدِكَ وَصِلَ أَخَاكَ وَبَرَّ أَبَاكَ .^۲

● امام صادق علیه السلام فرموده است : تو را سفارش میکنم که خردسالان مسلمین را بفرزند و میانسالان را به برادری و بزرگسالان را به پدری بگیر، و همانند رفتاری که در خانه داری، بفرزندان مسلمین عطا و عطا کن، به برادران دینیت پیونده و به پدران دینیت نیکی نما .

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : الْبَرَكَةُ مَعَ الْكَبِيرِ .^۳

● رسول اکرم (ص) فرموده : وجود پیران سالخورده بین شما، باعث افزایش فیض ربوبی و بسط نعمتهای الهی است .

۱- کافی ، جلد ۲ ، صفحه ۱۶۵

۲- مجلة الهادی ، سال دوم ، شماره ۱ ، صفحه ۲۳

۳- نهج الفصاحة ، کلمه ۱۱۱۰ ، صفحه ۲۲۲

پیر : تکریم کهنسالان

قال الصادق عليه السلام : الشَّيْخُ فِي أَهْلِهِ كَالنَّبِيِّ فِي أُمَّتِهِ. ١
● امام صادق علیه السلام فرموده : وجود پیر سالخورده در خانوادهاش
همانند پیغمبر الهی است در بین امتش .

قال رسول الله صلى الله عليه وآله : مَنْ وَقَّرَ ذَا شَيْبَةٍ فِيهِ
الْإِسْلَامَ أَمَّنَهُ اللَّهُ مِنْ فِتْنَةٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. ٢
● رسول اکرم (ص) فرموده است : کسیکه پیر مسلمان را توقیر و
تجلیل نماید خداوند او را از ترس روز قیامت ایمن میدارد .

جاءَ شَيْخٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَأَبْطَأُوا عَنْ الشَّيْخِ أَنْ يُوسَّعُوا
لَهُ فَقَالَ (ص) : لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَلَمْ يُوقِّرْ
كَبِيرَنَا. ٣

● پیر مردی حضور رسول اکرم (ص) شرفیاب شد ، کسانی که در
محضر آنحضرت نشسته بودند مراعات احترامش را ننمودند و در جا
دادن به او کندی و تسامح کردند . پیغمبر اکرم (ص) از این رفتار برخلاف
ادب ناراحت شد ، به آنان فرمود : کسیکه به خرد سالان ما تفضل و ترحم
نکند و پیران ما را مورد تکریم و احترام قرار ندهد ازمانیست و با ما بستگی
و پیوستگی ندارد .

١ - لئالی الاخبار ، صفحه ١٨٠

٣ - مجموعه ورام ، جلد ١ ، صفحه ٣٤

٢ - لئالی الاخبار ، صفحه ١٨١

رنجوری و پیری زودرس

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً^۱

● پیری و فرسودگی طبیعی برای کسانی که از عمر طولانی برخوردار میشوند اجتناب ناپذیر است . اینان پس از گذراندن ایام جوانی و میانسالی به روزگار کهولت و شکستگی میرسند و خواه و ناخواه با مصیبت ضعف و ناتوانی آن مواجه میگردند .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : ثَمَرَةُ طُولِ الْحَيَاةِ السَّقَمُ وَالْهَرَمُ^۲

● علی علیه السلام فرموده : نتیجه زندگی درازمدت، رنجوری و پیری است .

عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : كَثْرَةُ النَّهَمِ تُوْرِثُ الْهَرَمَ^۳

● حضرت موسی بن جعفر علیه السلام فرموده است : غصه و اندوه بسیار، پیری بیاری آورد .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : النَّهَمُ نِصْفُ الْهَرَمِ^۴

● علی علیه السلام فرموده است : اندوه و نگرانی نصف پیری است .

۱ - سورة ۳۰ ، آیه ۵۴ - ۲ - غررالحکم ، صفحه ۳۶۰

۳ - تحف العقول ، صفحه ۴۰۳ - ۴ - نهج البلاغه ، کلمه ۱۳۵

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : أَرْبَعَةٌ تُهْرِمُ قَبْلَ آوَانِ
الْهَرَمِ : أَكْلُ الْقَدِيدِ وَالْقُعُودُ عَلَى النَّدَاةِ وَالصُّعُودُ عَلَى
الدَّرَجِ وَمُجَامَعَةُ الْمُعْجُوزِ ؛

● امام صادق علیه السلام فرموده : چهار چیز است که باعث پیری
قبل از موقع میشود : اول ، تغذیه کردن از گوشتی که بر اثر اشعه آفتاب
خشک شده باشد . « اینکار در آن زمان بین بعضی از طبقات معمول بوده »
دوم ، مسکن گزیدن در جایی که مرطوب باشد . سوم کار روزانه ، بالا رفتن
از پله و نردبان باشد . چهارم ، آمیزش با زنان کهنسال .

عمر طبیعی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَنْ أَرَادَ الْبَقَاءَ ، وَلَا بَقَاءَ ،
فَلْيَبَاكِِرِ الْغِذَاءَ وَلْيُجَوِّدِ الْحِذَاءَ وَلْيُخَفِّفِ الرِّدَاءَ وَلْيُقِلِّ
مُجَامَعَةَ النِّسَاءِ ؛

● رسول اکرم (ص) فرموده است : کسیکه میخواهد در این جهان
ناپایدار باقی بماند و با عمر طبیعی زیست کند چند نکته را مراعات نماید :
هر روز صبح بقدر کافی غذا بخورد و کفشی بپوشد که پا را نزند و با آن
به راحتی راه برود ، لباس سبک در بر کند که خسته نشود ، و عمل جنسی
را تقلیل دهد و کمتر با زنان بیامیزد .

۱ - بحار ، جلد ۲۷ ، صفحه ۱۸۱

۲ - وسائل ، ابواب مقدمات النکاح ، باب ۱۰۷

صفحه ۳۱۱

پست‌ترین ایام عمر

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ لَمْ يَتَوَفَّيْكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلَى الْاَرْضِ ذَلِ الْعُمْرُ لِكَيْلَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا .^۱

● خداوند شمارا آفریده و سپس میمیراند و بعضی آنقدر زنده میمانند که به پست‌ترین ایام عمر میرسند و بر اثر آن تمام معلوماتی را که در طول ایام زندگی فراگرفته بودند از یاد میبرند و پس از سالها دانائی دچار نادانی میشوند .

عَنْ اَيُّعُبْدَ اللّٰهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : اِذَا بَلَغَ الْعَبْدُ مِائَةَ سَنَةٍ فَذَلِكَ اَرْدَلُ الْعُمْرِ .^۲

● امام صادق علیه السلام فرموده : آنکس که به صد سالگی میرسد در آنموقع به انحطاط نهائی پیری و پست‌ترین ایام عمر رسیده است .

رَوَى اَنَّ اَرْدَلُ الْعُمْرِ اَنْ يَكُوْنَ عَقْلُهُ عَقْلَ ابْنِ سَبْعِ سِنِينَ .^۳

● در حدیث دیگر آمده است که پست‌ترین درجه انحطاط عمر در پیری آنستکه عقل آدمی آنقدر تنزل نماید که بسرحّد عقل کودک هفت ساله برسد .

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الشَّيْبُ اَخِرُ مَوَاعِيدِ الْفَنَاءِ .^۴

● علی علیه السلام فرموده : پیری، آخرین قرارگاه فنا و هلاکت است .

۱- سورة ۱۶ ، آیه ۷۰ ۲- تفسیر برهان ۲ صفحه ۵۷۸

۳- بحار ، جلد ۱۵ ، جزء ۳ ، صفحه ۱۶۴ ۴- فروع الحکم ، صفحه ۵۴

بروز صفات در پیری

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : يَتَهَرَّمُ ابْنُ آدَمَ وَتَشِيبُ مِنْهُ اثْنَتَانِ الْحِرْصُ وَالْأَمَلُ^۱.

● رسول اکرم (ص) فرموده است : فرزند آدم به پیری میرسد، ولی دو صفت در وجودش جوان میشود و شکوفان میگردد ، یکی حرص است و دیگری آرزو .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِذَا شَابَ الْعَاقِلُ شَبَّ عَقْلُهُ وَإِذَا شَابَ الْجَاهِلُ شَبَّ جَهْلُهُ^۲.

● علی علیه السلام فرموده است : وقتی افراد عاقل ، پیر میشوند نیروی عقل در نهادشان جوان میگردد و موقعیکه اشخاص جاهل به پیری میرسند جاهل و نادانی در وجودشان جوان میشود .

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِنْ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يُبْغِضُ الشَّيْخَ الْجَاهِلَ وَالْغَنَى الظَّلُومَ وَالْفَقِيرَ الْمُخْتَالَ^۳.

● امام صادق علیه السلام فرموده : خداوند ، پیر نادان ، ثروتمند ستمکار ، و فقیر متکبر را دشمن دارد .

۱ - تحف العقول ، صفحه ۶۰

۲ - فهرست حرر ، صفحه ۱۸۹

۳ - بحار ، جلد ۱ ، صفحه ۳۱

وَعَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: الشَّيْخُ شَابٌ فِي طَلَبِ الدُّنْيَا. ١

● و نیز فرموده است : پیر سالخورده و ناتوان در دنیا طلبی جوان و توانا است .

عَنْ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : يَا صَاحِبَ الشَّعْرِ الْاَبْيَضِ وَالْقَتَابِ الْاَسْوَدِ اِمَامَكَ النَّارُ وَخَلْفَكَ مَلَكُ الْمَوْتِ فَمَاذَا تُرِيدُ اِنْ تَعْمَلْ ؟ كُنْتَ صَبِيًّا وَكُنْتَ جَاهِلًا وَكُنْتَ شَابًا وَكُنْتَ فَاسِقًا وَكُنْتَ شَيْخًا وَكُنْتَ مُرَائِيًّا فَاَيْنَ اَنْتَ وَ اَيْنَ عَمَلُكَ ؟ ٢

● امام صادق علیه السلام فرموده : ای آنکه موی سفید و دل سیاه داری بهوش باش که پیش رویت عذاب الهی و پشت سرت ملک الموت است . میخواهی چه کنی ؟ روزی بچه بودی و نادان ، روز دیگر جوان بودی و گناهکار ، امروز پیر هستی و ریاکار ، تو اکنون کجائی و در چه حالی ؟ پس اعمال خوب و پسندیده ات کجا است ؟

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : اَبْغَضُ الْخَلَائِقِ اِلَى اللَّهِ الشَّيْخُ الزَّانِ ٣ .

● علی علیه السلام فرموده : مبغوض ترین مردم در پیشگاه خداوند پیرمرد زناکار است .

١ - مجموعه ورام ، جلد ١ ، صفحه ٢٧٨

٢ - مشکوة الانوار ، صفحه ١٦٩

٣ - فهرست غرر ، صفحه ١٤٨

تاریخهای آموزنده

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ آلَاءِ رَبِّهِمْ بَیِّنَاتٌ ، حِیْکْمَةٌ بَالِیْغَةٌ
فَمَا تُخَفِّی النَّذْرُ ، فَتَوَلَّ عَنْهُمْ .^۱

● در این کتاب آسمانی ، از تاریخ امم گذشته اخبار بسیاری آمده است که اگر معاندین ، پند پذیر میبودند برای بازداشتنشان از گناه و ناپاکی کافی بود . اخبار قرآن ، حکمت رسا و درس آموزنده است ولی برای معاندین لجوج ، این اعلام خطر ها کافی نیست و آنان از اخبار گذشتگان عبرت نمیگیرند و همچنان بر رفتار ناروای خود ادامه میدهند ، نوای پیغمبر از این گروه خود سر و تربیت ناپذیر اعراض کن .

قَالَ عَلِیُّ عَلَیْهِ السَّلَامُ : مَنْ لَمْ یَعْتَبِرْ بِغَیْرِهِ لَمْ یَسْتَظْهِرْ
لِنَفْسِهِ .^۲

● علی علیه السلام فرموده است : کسی که از تاریخ دیگران پند نگیرد و تجربه نیاموزد در برنامه زندگی خود پشتیبانی نگرفته است .

عَنْ عَلِیِّ عَلَیْهِ السَّلَامُ : مَنْ اَعْتَبَرَ ابْصَرَ وَمَنْ ابْصَرَ فَهِمَ
وَمَنْ فَهِمَ عَلِمَ .^۳

۱ - سوره ۵۴ ، آیه ۴ و ۵

۲ - غرر الحکم ، صفحه ۶۴۶

۳ - سفینه « عبر » صفحه ۱۱۶

● علی علیه السلام فرموده است : هر کس از وقایع گذشتگان عبرت بگیرد بینا میشود ، کسی که بصیرت و بینائی پیدا کرد می فهمد ، و آنکس که فهمید عالم میشود :

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اسْتَدِلَّ عَلَى مَا لَمْ يَكُنْ بِمَا قَدْ كَانَ فَإِنَّ الْأُمُورَ أَشْبَاهُ وَلَا تَكُونَنَّ مِمَّنْ لَا تَنْفَعُهُ الْعِظَةُ إِلَّا إِذَا بَالَفَتْ فِي أَيْلَامِهِ فَإِنَّ الْعَاقِلَ يَتَّعِظُ بِالْآدَبِ ، وَ الْبَهَائِمُ لَا تَتَّعِظُ إِلَّا بِالضَّرْبِ .

● علی علیه السلام بفرزندش حضرت مجتبی فرموده است : برای امور واقع نشده بآنچه واقع شده است استدلال نما و با مطالعه قضایای تحقق یافته ، حوادث یافت نشده را پیش بینی کن ، زیرا امور جهان ، همانند یکدیگرند ، از آن اشخاص نباش که موعظه سودش ندهد ، مگر توأم با آزار و رنج باشد زیرا انسان عاقل باید از راه آموزش و فکر ، پند پذیرد ، این بهائم هستند که جز با کتک ، فرمان نمی برند .

مربی عالیقدر بشر و معلم جهان انسان حضرت علی علیه السلام فرزند گرامی خود حضرت مجتبی علیه السلام را مخاطب قرار داده و اهمیت تاریخ و فهم عمق و حقیقت تاریخ و طرز تدریس و بهره برداری از تاریخ را در ضمن عبارت کوتاهی بیان فرموده است :

اَيُّ بُنْيَ - اِنِّى وَ اِنْ لَمْ اَكُنْ عُمُرْتُ عُمَرُ مَنْ كَانَ قَبْلِي
فَقَدْ نَظَرْتُ فِى اَعْمَالِهِمْ وَ فَكَّرْتُ فِى اَخْبَارِهِمْ وَ سِرْتُ
فِى اَثَارِهِمْ حَتَّى عُدْتُ كَاَحَدِهِمْ بَلْ كَاتَى بِمَا اَنْتَهَى اِلَى
مِنْ اُمُورِهِمْ قَدْ عُمُرْتُ مَعَ اَوَّلِيهِمْ اِلَى اٰخِرِهِمْ فَعَرَفْتُ
صَفْوَ ذٰلِكَ مِّنْ كَدِّهِ وَ نَفْعَهُ مِّنْ ضَرَرِهِ فَاسْتَخْلَصْتُ لَكَ
مِنْ كُلِّ اَمْرٍ نَّخِيلَهُ وَ تَوَخَّيْتُ لَكَ جَمِيلَهُ وَ صَرَفْتُ عَنْكَ
مَجْهُولَهُ .

● ای فرزند عزیز - گرچه عمر من همزمان با عمر گذشتگان نبوده
است ولی در کارهای آنان نظر افکنده‌ام و در تاریخشان با دقت فکر کرده
و در آثارشان سیر نموده‌ام تا جاییکه از کثرت اطلاع مانند یکی از آنان
بحساب آمدم ، اخباری را که از گذشتگان دریافت داشتم بقدری مرا
بوضع آنان آگاه کرده که گویی خود شخصاً با اولین تا آخرین آنها زندگی
کرده‌ام و جریان امورشان را از نزدیک دیده‌ام ، بر اثر تعمق در تاریخ
آنان ، روشنی و بزرگی کارشانرا شناختم و سود و زیان اعمالشانرا تشخیص
دادم ، سپس مجموع اطلاعات تاریخی خود را غربال کردم آنچه که
مفید و آموزنده بود در اختیار تو گذاردم و تنها مطالب زیبا و دلپذیر وقایع
را برای تو برگزیدم و ذهنت را از قضایای مجهول و بی‌فایده که اثر
علمی و عملی ندارد برکنار نگاه داشتم .

۴۲ . تجربه
[التَّجْرِبَةُ]

ارزش انسان

فَأَقْصَصْ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ^۱.

● خداوند بر رسول اکرم (ص) امر میکند که وقایع گذشتگان و تاریخ پیشینیان را برای مردم عصر خود نقل کن باین امید که شاید نیروی تفکرشان بکار افتد و نیک و بد های زندگی خویش را از خلال آن وقایع تاریخی تشخیص دهند .

قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي السَّلَامِ : أَلْعَقْلُ عَقْلَانِ عَقْلُ الطَّبِيعِ وَعَقْلُ التَّجْرِبَةِ وَكِلَاهُمَا يُؤَدِّي إِلَى الْمَنْفَعَةِ^۲.

● علی علیه السلام فرموده است : عقل بر دو قسم است عقل طبیعی و عقل تجربی و نتیجه این هر دو بسود آدمیان است و بخیر و سعادت بشر منتهی میگردد :

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي السَّلَامِ قَالَ : أَلتَّجَارِبُ لَا تَنْقُضِي وَالْعَاقِلُ مِنْهَا فِي زِيَادَةٍ^۳.

● علی علیه السلام فرموده است : تجارب آدمی پایان ندارد و معلومات انسان عاقل بوسیله تجربه همواره درافزایش و فزونی است .

۱ - سورة ۷ ، آیه ۱۷۶ ۲ - بحار ۱۷ ، صفحه ۱۱۹

۳ - فروع الحکم ، صفحه ۵۸

تجربه : ارزش انسان

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : مَنْ حَفِظَ التَّجَارِبَ أَصَابَتْ
فَعَالُهُ^۱.

● علی علیه السلام فرموده است : کسی که تجربه ها را حفظ میکند
کارهایش درست و دور از خطا انجام می پذیرد .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : ثَمَرَةُ التَّجْرِِبَةِ حُسْنُ الْإِخْتِيَارِ^۲.

● و نیز فرموده : گزینش بهتر و حسن انتخاب ، نتیجه تجربه است .
ناگفته نماند که مردم آزموده و کاردان از جهت اطلاعات و معلومات
تجربی با هم یکسان نیستند ، بهمین جهت مراتب درک و تشخیص آنان نیز
متفاوت است . بهر نسبتی که تجارب افراد از نظر کیفیت و کمیت در
سطح بالاتری باشد آراء و افکارشان نیز عالیتر خواهد بود .

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : رَأْيُ الرَّجُلِ عَلَى قَدْرِ تَجْرِيبَتِهِ^۳.

● علی علیه السلام فرموده : ارزش رأی هر انسانی وابسته بمقدار
تجربی است که در خزانه فکر خود اندوخته است .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : مَنْ كَثُرَتْ تَجْرِيبَتُهُ قَلَّتْ غِرَّتُهُ^۴.

● علی علیه السلام فرموده : کسی که تجربه بسیار دارد کمتر دچار
غفلت میشود .

۳ - فرد الحکم ، صفحه ۲۴

۲۱ - فهرست غرر ، صفحه ۴۲

۲ - فهرست غرر ، صفحه ۴۲

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : عَلَيْكَ بِمُجَالَسَةِ أَصْحَابِ
التَّجَارِبِ فَإِنَّهَا تُقَوِّمُ عَلَيْهِمُ بِيَاعَتِي الْغَلَاءِ وَتَأْخُذُهَا مِنْهُمْ
بِارْتِخَاصِ الرُّخْصِ ١.

● علی علیه السلام فرموده است : با مردان آزموده و صاحب تجارب
همنشین باش ، چه اینان متاع پرارج تجربه های خود را به گرانترین بها یعنی
فدا کردن عمر خود تهیه کرده اند و تو آن متاع گرانقدر را با ارزانترین قیمت
یعنی با صرف چند دقیقه وقت بدست میآوری .

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَفِي التَّجَارِبِ عِلْمٌ مُسْتَعْتَبٌ ٢.

● علی علیه السلام فرموده : در تجارب بشر ، دانش نو و اطلاعات تازه
نهفته است .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : كُنْ مَاضِيًا مَخْبِرًا عَمَّا بَقِيَ وَكُنْ
عَبْرًا لِدَوِي الْأَنْبَابِ مَاجِرًا ٣.

● علی علیه السلام فرموده : کافی است که واقعه گذشته ، ما را بر معیار
دیگر قضایا آگاه سازد ، و کافی است که خردمندان از تجاربی که اندوخته اند
عبرت بگیرند و آنها را سرمشق آینده خویش قرار دهند .

١ - شرح ابن ابی الحدید ، جلد ٢٠ ، صفحه ٣٣٥ ، کلمه ٨٤٦

٢ - تحف العقول ، صفحه ٩٩

٣ - شرح ابن ابی الحدید ، جلد ٢٠ ، صفحه ٢٧٣ ، کلمه ١٦٢

تجربه : ارزش انسان

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : لَا يُلْسَعُ الْعَاقِلُ مِنْ جُحْرِ مَرَّتَيْنِ.^۱

● امام صادق علیه السلام فرموده است : انسان عاقل از یکت سوراخ جانور دوبار گزیده نمیشود . یعنی خردمند در هر مورد از اولین آسیب درس عبرت میگیرد و دوباره به آن کار زیان آوردست نمیزند .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ غَنِيَ عَنِ التَّجَارِبِ عَمِيَ عَنِ الْعَوَاقِبِ.^۲

● علی علیه السلام فرموده است : کسیکه خود را از تجربه بی نیاز بداند نسبت بعواقب امور نابینا خواهد بود .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : مَنْ قَلَّتْ تَجَرِبَتُهُ خُدِعَ.^۳

● علی علیه السلام فرموده : کسیکه تجربه اش کم و ناچیز است فریب میخورد .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : لَا يَأْمُ تُفِيدُ التَّجَارِبَ.^۴

● علی علیه السلام فرموده است : مدرسه روزگار ، آدمی را از تجارب سودمند برخوردار میسازد .

۳ - فهرست فرد ، صفحه ۴۲

۴ - فرد الحکم ، صفحه ۱۷

۱ - بحار ، جلد ۱ ، صفحه ۴۳

۲ - فهرست فرد ، صفحه ۴۲

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : مَنْ حَفِظَ التَّجَارِبَ أَصَابَتْ أَفْعَالُهُ^۱.

● علی علیه السلام فرموده است : کسی که تجربه ها را حفظ میکند کارهایش درست و دور از خطا انجام می پذیرد .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : ثَمَرَةُ التَّجْرِیَةِ حُسْنُ الْإِخْتِیَارِ^۲.
● و نیز فرموده : گزینش بهتر و حسن انتخاب ، نتیجه تجربه است .

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الظَّفَرُ بِالْحَزْمِ وَالْحَزْمُ بِالتَّجَارِبِ^۳.
● علی علیه السلام فرموده : پیروزی و غلبه در پرتو حزم و احتیاط است و احتیاط کاری به آزمودگی و تجارب بستگی دارد .

قَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا تُسْمِعْ أَخَاكَ بَعْدَ الْقَطِیْعَةِ وَقَبِیْعَةٍ فِيهِ فَتَسُدَّ عَلَيْهِ طَرِيقَ الرُّجُوعِ إِلَيْكَ فَلْتَعَلَّ التَّجَارِبُ تَرُدُّهُ عَلَيْكَ^۴.

● حضرت صادق علیه السلام فرموده : پس از آنکه از رفیق جدا شدی ورشته دوستیش را بریدی ، پشت سرش بدگوئی و غیبت مکن که با این کار راه برگشت او را می بندی ، شاید تجربه های زندگی وی را براه آشتی و تجدید رفاقت بکشاند .

۱ و ۲ - فهرست غرر ، صفحه ۴۲

۳ - بحار ، ۱۹ ، صفحه ۴۶

۴ - فهرست غرر ، صفحه ۴۱

تجربه: ارزش انسان

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْعَاقِلُ مَنْ وَعَظَنَهُ التَّجَارِبُ .^۱
● علی علیه السلام فرموده: خردمند کسی است که از تجربیات زندگی
پند و سرمشق آموزد.

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ عَقَلَ اعْتَبَرَ بِأَمْسِهِ وَاسْتَظْهَرَ
لِنَفْسِهِ .^۲
● و نیز فرموده است: انسان عاقل از وقایع دیروز خود عبرت و
سرمشق میگیرد و آنرا در زندگی، پشتیبان خود قرار میدهد.

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ لَمْ يَنْتَفِعْهُ اللَّهُ بِالْبَلَاءِ وَالتَّجَارِبِ
لَمْ يَنْتَفِعْ بِشَيْءٍ مِنَ الْعِظَةِ .^۳
● و نیز فرموده است: کسی که نخواهد از راه بلایا و تجارب زندگی
نفع هدایت الهی عایدش شود او از هیچ اندرز و نصیحتی بهره‌مند
نخواهد شد.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : فَإِنَّ الشَّقَى مَنْ حُرِمَ نَفْعَ مَا أُوتِيَ
مِنَ الْعَقْلِ وَالتَّجَرُّبَةِ .^۴
● علی علیه السلام فرموده: بدبخت و زیانکار کسی است که از
سرمایه‌های عقل و تجربه سودی نبرد و از ذخائری که بوی عطا شده است
بهره‌ای برنگیرد.

۱ - بحار ۱، صفحه ۵۳ ۲ - غرر الحکم ۱، صفحه ۲۷۸
۳ - مستدرک ۳، صفحه ۱۷۷ ۴ - نهج البلاغة فیض ۱، صفحه ۱۰۷۳

۴۳ . تعاون

همکاری

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : لَوْ اجْتَمَعْتُمْ عَلَى الْبِرِّ لَتَحَابَبْتُمْ^۱.

● رسول اکرم (ص) فرموده است : اگر همه شما در راه نیکی و نیکوکاری بهم پیوندید و هم آهنگت شوید، دوستان و علاقمند به یکدیگر خواهید شد.

وَعَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : رَحِمَ اللَّهُ وَلَدًا أَعَانَ وَالِدَيْهِ عَلَى بِرِّهِ وَرَحِمَ اللَّهُ وَالِدًا أَعَانَ وَلَدَهُ عَلَى بِرِّهِ وَرَحِمَ اللَّهُ جَارًا أَعَانَ جَارَهُ عَلَى بِرِّهِ وَرَحِمَ اللَّهُ رَفِيقًا أَعَانَ رَفِيقَهُ عَلَى بِرِّهِ وَرَحِمَ اللَّهُ خَلِيطًا أَعَانَ خَلِيطَهُ عَلَى بِرِّهِ وَرَحِمَ اللَّهُ رَجُلًا أَعَانَ سُلْطَانَهُ عَلَى بِرِّهِ^۲.

● در این حدیث، والدین و فرزندان، رفیق و همسایه، مردم و حکومت و خلاصه تمام اعضا خانواده و اجتماع در ردیف هم آمده‌اند، و رسول اکرم (ص) درباره یاری کردن تمام طبقات در راه نیکی و پاکی سخن گفته و برای همه آنها از پیشگاه الهی طلب رحمت و عنایت نموده است.

۱ - مجموعه ورام، جلد اول: صفحه ۱۳۴

۲ - وسائل، جلد ۴، کتاب امر بمعروف، صفحه ۹۷

تعاون : همکاری

قَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أُوصِيكَ أَنْ تَتَّخِذَ صَغِيرَ الْمُسْلِمِينَ وَلَدًا وَأَوْسَطَهُمْ أَخًا وَكَبِيرَهُمْ أَبًا فَأَرْحَمَ وَلَدَكَ وَصِلَ أَخَاكَ وَبَرَ أَبَاكَ .^۱

● امام صادق علیه السلام فرموده است : تو را سفارش میکنم که خردسالان مسلمین را بفرزندى و میانسالان را به برادرى و بزرگسالان را به پدرى بگیری، و همانند رفتارى که در خانه داری، بفرزندان مسلمین عطاى عطف کن ، به برادران دینیت پیوند و به پدران دینیت نیکی نما .

وَرَكِبَ يَوْمًا فَمَشَى مَعَهُ قَوْمٌ فَتَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَمَا عَلِمْتُمْ أَنْ مَشَى الْمَاشِي مَعَ الرَّكَّابِ مَخْشَدَةٌ لِلرَّكَّابِ وَمَذَلَّةٌ لِلْمَاشِي انْصَرِفُوا .^۲

● روزی علی علیه السلام بر مرکب سوار شد و کسانی پیاده در رکابش براه افتادند . حضرت عنان کشید و فرمود : مگر نمیدانید پیاده روی افراد در رکاب سوار، باعث فساد اخلاق راكب و مایه ذلت و خواری پیادگان است . برگردید و پیاده با من نپائید .

۱- مجلة الهادی ، سال دوم ، شماره ۱ ، صفحه ۲۳

۲- تحف العقول ، صفحه ۲۰۹

۳۳ . تفکر
[التفکر]

اندیشیدن

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
آيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ . الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا
وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا ۚ

● محققاً در آفرینش حکیمانه آسمانها و زمین و همچنین در رفت و
آمد حساب شده روز و شب، آیات و دلائلی برای صاحبان عقل وجود
دارد. آن خردمندان کسانی هستند که در حال ایستادن و نشستن و در حالیکه
به پهلو دراز کشیده اند همواره بیاد خالق جهان و پدید آورنده کیهانند.
بعظمت خلقت میاندیشند و در نظام حیرت زای آفرینش فکر میکنند. آنقدر
جهان را منظم و حساب شده می بینند که در پیشگاه مقدس خالق، زبان
می گشایند و میگویند: پروردگارا این کاخ با عظمت را بیهوده نیافریده ای.

عَنْ أَبِي حَمْدٍ الْعَسْكَرِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : لَيْسَتْ الْعِبَادَةُ
كَثْرَةَ الصَّيَامِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّمَا الْعِبَادَةُ كَثْرَةُ التَّفَكُّرِ فِي
أَمْرِ اللَّهِ ۚ

تفکر: اندیشیدن

● امام عسکری علیه السلام فرموده است: معیار بندگی و عبادت، بسیاری روزه و نماز یعنی صوم و صلوة مستحب نیست. بلکه عبادت، بسیاری تفکر در آفریده خداوند و تعقل در آیات حکیمانه پروردگار جهان است.

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: فِيمَا أَوْصَى بِهِ الْحَسَنَ (ع): لَا عِبَادَةَ كَالْتَفَكُّرِ فِي صُنْعَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.^۱

● علی علیه السلام بفرزندش حضرت مجتبی (ع) فرموده: هیچ عبادتی همانند تفکر و مطالعه در مصنوعات الهی نیست.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْفِكْرُ.^۲
● بالاتر از هر عبادتی بکار انداختن نیروی تفکر و تعقل است.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْفِكْرُ مِرْآةٌ صَافِيَةٌ وَالْإِعْتِبَارُ مُنْذِرٌ نَاصِحٌ وَكَفَى آدَبًا لِنَفْسِكَ تَجَنُّبُكَ مَا كَرِهَتْهُ لِغَيْرِكَ.^۳

● علی علیه السلام فرموده: فکر و تدبیر، آئینه پاک است که حقیقت را بآدمی نشان میدهد، عبرت گرفتن از دیگران، ترساننده ایست که بانسان پند و اندرز میگوید و برای ادب و تربیت همین بس است که پرهیزی از آنچه که میل نداری دیگران مرتکب شوند.

۱ - سفینه، فکر، صفحه ۳۸۲

۲ - فهرست غرر، صفحه ۳۱۴

۳ - نهج البلاغة فیض، صفحه ۱۲۴۶

الحديث : روايات تربیتی

علی (ع) میفرمود :

صِيَامُ الْقَلْبِ عَنِ الْفِكْرِ فِي الْآثَامِ أَفْضَلُ مِنْ صِيَامِ الْمَرْءِ
عَنِ الطَّعَامِ^۱

● اسساك قلب ، از تفكر در گناه بهتر است از اينكه مرد از غذا
اسساك نمايد .

● امام صادق (ع) از حضرت مسيح روايت کرده است كه مسيح
میفرمود :

إِنَّ مُوسَى أَمَرَكُمْ أَنْ لَا تَزْنُوا وَأَنَا أَمَرُكُمْ أَنْ لَا تُحَدِّثُوا
أَنْفُسَكُمْ بِالزُّنَا فَضِلُّوا أَنْ تَزْنُوا فَإِنَّ مَنْ حَدَّثَ نَفْسَهُ
بِالزُّنَا كَانَ كَمَنْ أَوْقَدَ فِي بَيْتٍ مَزْوَاقٍ فَأَفْسَدَ الثَّرَاوِيقَ
الْكَخَانَ وَإِنْ لَمْ يَحْتَرِقِ الْبَيْتُ^۲

● موسی بن عمران به شما امر کرد كه زنا نكنید ومن بشما امر میکند
كه فكر زنا را در خاطر نیارید چه رسد بعمل زنا زیرا آنكه فكر زنا كند
مانند کسی است كه در عمارت زیبا و مزین آتش روشن كند دودهای
تیره آتش زیبائیهای عمارت را خراب میکند اگرچه عمارت آتش نگیرد
یعنی فكر گناه خواه ناخواه در قلب مردم تیرگی ایجاد میکند و بصفا
و پاکی دل آنها ضربه میزند ولو عملاً مرتكب آن گناه نشوند .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ كَثُرَ فِكْرُهُ فِي الْمَعَاصِي
دَعَتْهُ إِلَيْهَا^۳

۲- غرر الحكم صفحه ۵۸ :

۲ - غرر الحكم ، صفحه ۶۶۴

۳- وسائل ۵ صفحه ۲۷

تفکر: اندیشیدن

● امیر المؤمنین علیه السلام فرموده است: کسیکه در اندیشه گناه باشد و پیرامون آن بسیار فکر کند سرانجام همان افکار بد و اندیشه های پلید، او را بارتکاب گناه میخواند و آلوده اش میسازد.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ حَدِيثٌ تَذْرِيهِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفٍ تَرْوِيهِ، وَلَا يَكُونُ الرَّجُلُ مِنْكُمْ فَتِيحًا حَتَّى يَعْرِفَ مَعَارِضَ كَلَامِنَا.^۱

● امام صادق علیه السلام فرموده: اگر کسی بک حدیث از معارف اسلامی را بخوبی بفهمد و عمق علمی آنرا بدرستی درک کند، بهتر از آنست که هزار حدیث را در حافظه خود بسپارد و آنها را نقل نماید، و پیروان مکتب اهل بیت بمقام فقاہت نائل نمیشوند مگر آنکه نظرات ائمه علیهم السلام را درک کنند و بجهات مختلفه احادیث متوجه باشند.

عَنْ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: عَقَلُوا الدِّينَ عَقْلًا وَعَايَةً وَرِعَايَةً، لَا عَقْلَ سَمَاعٍ وَرِوَايَةٍ، فَإِنَّ رِوَاةَ الْعِلْمِ كَثِيرٌ وَرِعَايَتُهُ قَلِيلٌ.^۲

● علی علیه السلام در باره خاندان گرامی نبی اکرم که شاگردان واقعی و شایسته مکتب اسلام بودند فرموده است: اینان حقایق علمی اسلام را با نیروی فکر و تدبیر فهمیدند و برای عمل کردن و بکار بستن فرا گرفتند، نه آنکه فقط به شنیدن علوم اسلامی قناعت کنند و سپس مسموعات و محفوظات خویش را برای دیگران نقل نمایند، گویندگان مطالب علمی بیارند ولی کسانی که حقایق علمی را بدرستی درک کرده باشند و عملاً بکار بندند کم و معدودند.

۱ - بحار ۱، صفحه ۱۱۸ ۲ - نهج البلاغه فیض، صفحه ۸۱۷

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : فَضْلُ فِكْرٍ وَفَهْمٍ اَنْجَعُ مِنْ فَضْلِ تَكَرُّارٍ وَدِرَاسَةٍ .^۱

● علی علیه السلام فرموده است : فضیلت درك و فهم مطالب علمی بمراتب نافع تر از فضیلت تکرار و خواندن و فرا گرفتن آنست .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ اَكْثَرَ الْفِكْرَ فِيمَا تَعَلَّمَ اَتَقَنَ عِلْمَهُ وَفَهِمَ مَا لَمْ يَكُنْ يَفْهَمُ .^۲

● علی علیه السلام فرموده است : کسیکه در آموخته های خود بسیار بیندیشد دانش خود را استوار ساخته و بفهم مطالبی که نمی فهمد نائل میگردد .

مرکز تحقیقات کاپیتور علوم اسلامی

سلامت مزاج

قالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : خَلَقْتُانِ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ فِيهِمَا
مُتَفَتِّحُونَ الصَّحَّةُ وَالْفَرَاغُ.^۱

● رسول اکرم (ص) فرموده است : بیشتر مردم در باره دو خصلت
دچار گمراهی و ضلالت هستند. یکی در مورد سلامت و صحت و آن دیگر
در امر فراغت و بیکاری.

قالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : شَيْئَانِ لَا يَعْرِفُ فَضْلَهُمَا إِلَّا مَنْ
فَقَدَهُمَا : الشَّبَابُ وَالْعَافِيَةُ.^۲

● علی علیه السلام فرموده : دو چیز است که قدر و قیمتشان را نمی شناسد
مگر کسی که آن دو را از دست داده باشد ، یکی جوانی و دیگری تندرستی
و عافیت است .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ غَرَسَ فِي نَفْسِهِ مَحَبَّةَ أَنْوَاعِ
الطَّعَامِ اجْتَنَى أَيْمَارَ فُنُونِ الْأَسْقامِ.^۳

● و نیز فرموده است : آنکس که محبت انواع مختلف غذاها را در دل
می نشاند ، میوه های گوناگون بیمار بهارا از آن می چیند .

۱- روضة کافی ، صفحه ۱۵۲

۲ - غرر الحکم ، صفحه ۱۱۹

۳ - فهرست غرر ، صفحه ۱۴

الحديث : روايات تربیتی

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : مَنْ أَكَلَ الطَّعَامَ عَلَى الشَّقَاءِ
وَأَجَادَ الطَّعَامَ تَمَضُّغاً وَتَرَكَ الطَّعَامَ وَهُوَ بِشْتَهيه وَلَمْ يَحْبِسِ
الغَائِطَ إِذَا اتَى لَمْ يَمْرُضْ إِلَّا مَرَضَ الْمَوْتِ^۱.

● علی علیه السلام فرموده : کسیکه در خوردن غذا پاکیزگی را مراعات
نمیکند، غذا را بخوبی می جود، با داشتن اشتها از طعام دست میکشد، و تخلیه
روده را موقعیکه آماده میشود به تعویق نمی اندازد ، شایسته است همیشه
سالم باشد و جز بمرض موت دچار بیماری دیگری نشود .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قِلَّةُ الْأَكْلِ يَمْنَعُ كَثِيرًا مِنْ أَعْلَالِ
الْجِسْمِ^۲.

● و نیز فرموده است : کمتر خوردن مانع بسیاری از بیماریهای جسم
میشود .

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : كَثْرَةُ الْأَكْلِ وَالنَّوْمِ
تُفْسِدَانِ النَّفْسَ وَتَجْلِبَانِ الْمَضَرَّةَ^۳.

● امیرالمؤمنین علیه السلام فرموده : هر خوری و پرخوایی باعث فساد
و تنهایی مزاج و مایه جلب عوارض زیان بار است .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَنْ أَرَادَ الْبَقَاءَ ، وَلَا ابْقَاءَ ،

۱ - مکارم الاخلاق ، صفحه ۷۶

۲ و ۳ - فهرست ضرر ، صفحه های ۱۲ و ۱۱

تندرستی : سلامت مزاج

فَلْيُبَاكِِرِ الْغَدَاءَ وَلْيُجَوِّدِ الْحِدَاءَ وَلْيُخَفِّفِ الرِّدَاءَ وَلْيُقِلِّ
مُجَامَعَةَ النِّسَاءِ^۱

● رسول اکرم (ص) فرموده است : کسیکه میخواهد در این جهان
ناپایدار باقی بماند و با عمر طبیعی زیست کند چند نکته را مراعات نماید:
هر روز صبح بقدر کافی غذا بخورد و کفشی بپوشد که پا را نزند و با آن
به راحتی راه برود ، لباس سبک دربر کند که خسته نشود ، و عمل جنسی
را تقلیل دهد و کمتر با زنان بیامیزد .

● حضرت رضا (ع) میفرمود :

لَيْسَ مِنْ دَوَاءٍ إِلَّا وَهُوَ يَهَيِّجُ دَاءً^۲

هیچ دوائی نیست مگر آنکه مرضی را تهییج می کند و عارضه ای
را بوجود می آورد . بهترین و مطمئن ترین راه علاج ، استفاده از مواد متنوع
غذائست که خالق جهان در دامن طبیعت برای بشر مهیا فرموده است .

عَنِ الْعَالِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : الْحِمِيَّةُ رَأْسُ الدَّوَاءِ وَالْمِعْدَةُ
بَيْتُ الدَّاءِ^۳

● حضرت موسی بن جعفر علیه السلام فرموده : پرهیز سرسلسله
داروها است و معده لانه بیماریها .

۱ - وسائل ، ابواب مقدمات النکاح ، باب ۱۰۷
۲ - روضة کافی صفحه ۲۷۳ ۳ - صفیته ، جلد ۱ ، «اسم» ، صفحه ۲۴۵

۴۶ . توبه

[التوبة]

طلب آمرزش

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ^۱

● بندگان تندر و گناهکار من بگو از رحمت الهی ناامید نباشند ، خداوند تمام گناهان را میبخشد ، او خداوند آمرزنده و مهربان است .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَا مِنْ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ مِنْ شَابٍ تَائِبٍ^۲

● پیغمبر اکرم فرموده : محبوبتر از هر چیز نزد خداوند جوانی است که از گناه توبه میکند و از پیشگاه الهی طلب آمرزش مینماید .

حضرت رضا (ع) میفرمود :

مَنْ اسْتَغْفَرَ اللَّهَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يَنْتَدِمْ بِقَلْبِهِ فَقَدْ اسْتَهْزَأَ بِنَفْسِهِ^۳

● کسیکه بزبان طلب آمرزش کند و در دل از گناهان خود پشیمان نباشد خویشتن را مسخره کرده است .

۱- سورة ۲۹ آیه ۵۲

۲- مشکوٰۃ الانوار ، صفحه ۱۵۵

۳- مجموعه ورام جلد ۲ صفحه ۱۱۰

توبه : طلب آمرزش

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : لَا شَفِيعَ أَنْجَحُ مِنْ التَّوْبَةِ .^۱
● رسول اکرم (ص) فرموده است : هیچ شفیمی برای نجات گناهکاران
همانند توبه پیروزمند و موفق نیست .

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : التَّوْبَةُ حَسَنَةٌ لَكِنَّهُ
فِي الشَّبَابِ أَحْسَنُ .^۲
● رسول اکرم فرموده : توبه از گناه ، همیشه پسندیده است ولی در
سنین جوانی بهتر و پسندیده تر است .

التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ .^۳
● آنکس که از گناه توبه واقعی کرده مانند کسی است که از اصل
گناه نکرده است .

گناهکاران هر قدر آلوده باشند نباید خویشتن را از فیض رحمت
الهی ناامید بدانند . علی (ع) در باره امید بر رحمت های بی حد و حصر
الهی بفرزندش فرمود :

وَأَرْجُ اللَّهَ رَجَاءً أَنْ تَكَلَّ لَوْ أَتَيْتَهُ بِسَيِّئَاتِ أَهْلِ الْأَرْضِ غَفَرَهَا
لَكَ .^۴

● یغداوند آنچنان امیدوار باش که اگر با گناهان اهل زمین در
پیشگاه او حاضر شوی ترا ببخشد .

۱- بحار ۳ ، صفحه ۳۰۶

۲- سفینه «غفر» صفحه ۲۲۲

۳- مجموعه ورام ۲ ، صفحه ۱۱۸

۴- مجموعه ورام جلد ۱ صفحه ۵۰

۴۷ . ثواب

[الثواب]

پاداش

قال رسول الله طَلَبُ الْحَلَالِ قَرِيبَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ
وَمُسْلِمَةٍ

● بدست آوردن مال حلال برای تأمین زندگی و گذران معاش بر هر مرد و زن مسلمانی واجب است .

مَنْ أَكَلَ مِنْ كَدِّ يَدِهِ كَانَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِي عِدادِ
الْأَنْبياءِ وَيَأْخُذُ ثَوَابَ الْأَنْبياءِ

● کسی که از دسترنج مشروع خود زندگی کند در قیامت با پیامبران
محمشور و مانند آنان مأجور است .

الْكَادُ عَلَى عِيَالِهِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

● اجر کسی که برای زندگی خود و عائله اش زحمت میکشد مانند
اجر سرباز مجاهد است .

أَيُّ كَسْبٍ الرَّجُلِ أَطْيَبُ قَالَ عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ

● پاکیزه ترین کسبها کدام است ؟ فرمود کارهای یدی و محصول
دسترنج .

قالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنِّي لَا كَرَّةَ أَنْ
أَعْبُدَ اللَّهَ لَا غَرَضَ لِي إِلَّا ثَوَابُهُ . فَاكُونْ كَالْعَبْدِ الطَّمِيعِ
الْمُطِيعِ إِنْ طَمِيعَ عَمَلٍ وَإِلَّا لَمْ يَعْمَلْ وَآكِرُهُ أَنْ أَعْبُدَهُ
إِلَّا لِخَوْفِ عِقَابِهِ فَاكُونْ كَالْعَبْدِ السَّوِّءِ إِنْ لَمْ يَخَفْ لَمْ
يَعْمَلْ . قِيلَ فَلِمَ تَعْبُدُهُ قَالَ لِمَا هُوَ أَهْلُهُ بِأَيْدِيهِ عَلَيَّ
وَإِنْعَامِهِ .^۱

● حضرت علی بن الحسین علیه السلام میفرمود: دوست ندارم که هدف
من در پرستش خداوند، تنها پاداش او باشد که در آن صورت من مانند برده
طمعکار و فرمانبرداری خواهم بود که اگر طمع در نهادش باشد عمل
میکند و گرنه از کار باز می ایستد و همچنین میل ندارم که خداوند را تنها
از جهت ترس عقابش پرستم و مانند بنده بدکاری باشم که اگر نترسد عمل
نکند . عرض شد پس بر چه اساس خدا را می پرستی فرمود: از این جهت که
او با نیکبھائی که بمن کرده و نعمتهائی که عنایت فرموده شایسته
پرستش است .

۴۸ • جبر و اختیار
[الجبر والاختیار]

قضا و قدر الهی

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : لَا جَبَرَ وَلَا تَفْوِضَ
وَلَكِنْ أَمْرٌ بَيْنَ أَمْرَيْنِ .^۱

● امام صادق علیه السلام فرموده است : مردم در کارهای خود نه مجبور
و بی اختیارند و نه تمام اختیار و اراده به آنان تفویض شده است، بلکه کارهایی را
که انجام میدهند در یک حد وسطی بین جبر و اختیار قرار دارد .

عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : سُئِلَ
عَنِ الْجَبْرِ وَالْقَدَرِ فَقَالَ : لَا جَبَرَ وَلَا قَدَرَ وَلَكِنْ مَنَزِلَةٌ
بَيْنَهُمَا فِيهَا الْحَقُّ الَّذِي بَيْنَهُمَا لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا الْعَالِمُ أَوْ مَنْ
عَلَّمَهَا إِيَّاهُ الْعَالِمُ .^۲

● از حضرت جعفر بن محمد علیه السلام سؤال شد آیا مردم در
اعمال خود مجبورند یا مختار . فرمود : نه جبر است نه اختیار، بلکه منزلی
است بین این دو و حق در همان منزل است . درك این مرحله وسط تنها
در خور عالم است یا کسیکه عالم آنرا بوی آموخته باشد .
حضرت رضا (ع) نیز در ضمن حدیثی باین مطلب تصریح فرموده است .

راوی سؤال میکند :

۲۸۱- کافی ۱، صفحه ۱۶۱ و ۱۵۹

جبر و اختیار: قضا و قدر الهی

فَمَا أَمْرٌ بَيْنَ أَمْرَيْنِ فَقَالَ وَجُودُ السَّبِيلِ إِلَى اثْنَيْنِ مَا أَمَرُوا بِهِ وَتَرَكَّ مَا نَهَوْا عَنْهُ .

● معنی امر بین امرین چیست ؟ فرمود وجود آزادی در انسان که میتواند براه اطاعت اوامر حق و اجتناب از گناه برود .

فَقُلْتُ لَهُ فَهَلْ لِلَّهِ عَزَّوَجَلَّ مَشِيَّةٌ وَإِرَادَةٌ فِي ذَلِكَ فَقَالَ أَمَّا الطَّاعَاتُ فَأِرَادَةُ اللَّهِ وَمَشِيَّتُهُ فِيهَا إِلَّا مَرُوبِّهَا وَالرِّضَا لَهَا وَالْمُعَاوَنَةُ عَلَيْهَا وَإِرَادَتُهُ وَمَشِيَّتُهُ فِي الْمَعَاصِي النَّهْيُ عَنْهَا وَالسَّخَطُ لَهَا وَالْخِذْلَانُ عَلَيْهَا .

● عرض کرد آیا خداوند در اعمال مردم اراده و مشیتی دارد ؟ فرمود اراده و مشیت خداوند در طاعات و خوبیها امر بطاعات ، راضی بودن بوقوع طاعات و کمک در بجا آوردن طاعات است . اراده و مشیت خداوند در گناهان و بدیهانهای از گناه و غضب در ارتکاب گناه و کمک نکردن در بجا آوردن گناه است .

قُلْتُ فَلِلَّهِ عَزَّوَجَلَّ فِيهَا الْقَضَاءُ قَالَ نَعَمْ مَا مِنْ فِعْلٍ يَفْعَلُهُ الْعِبَادُ مِنْ خَيْرٍ وَشَرٍّ إِلَّا وَلِلَّهِ فِيهِ قَضَاءٌ . قُلْتُ فَمَا مَعْنَى هَذَا الْقَضَاءِ قَالَ الْحُكْمُ عَلَيْهِمْ بِمَا يَسْتَحِقُّونَهُ عَلَى أَفْعَالِهِمْ مِنْ الثَّوَابِ وَالْعِقَابِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ .

● عرض کرد آیا خداوند در افعال مردم قضا و مقدری دارد ؟ فرمود بلی هیچ خوب و بدی را مردم بجا نمیآورند مگر اینکه برای خداوند نسبت بآن قضائی است . پرسید معنی این قضا چیست ؟ فرمود حکم

۱- بحار جلد ۳ صفحه ۵

خداوند بآنچه مردم در کارهای خود استحقاق پاداش یا عذاب در دنیا و آخرت دارند . حضرت رضا (ع) تمام اعمال خوب و بد مردم را در کمال صراحت مستند بقضاء الهی میکند . قضای خدا در اعمال بشر آزادی بشر است ، همان آزادی و اختیاری که در اطاعت او را مستحق پاداش و در گناه مستحق مجازات میکند .

سَمِعْتُ الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ كَانَ عَلَى بَنِي الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا نَجَى رَبَّهُ قَالَ : اَللَّهُمَّ اِنِّي قَوِيْتُ عَلَى مَعَاصِيكَ بِنِعْمِكَ .^۱

● حضرت رضا (ع) میفرمود که زین العابدین سلام الله علیه در مناجات خود عرض میکرد : خدایا من از نعمت تو نیرو و توان گناه بدست آوردم ، یعنی گناهکار از نعمت آزادی و اختیاری که خداوند بقضا و قدر خود باو افزوده فرموده است سوء استفاده میکند و بتجاوز آلوده میگردد .

عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ أَبِي نَصْرٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ إِنْ بَعْضُ أَصْحَابِنَا يَقُولُ يَا الْجَبْرُ وَبَعْضُهُمْ يَقُولُ يَا لَا سَطَاعَةَ قَالَ فَقَالَ لِي أَكْتُبُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قَالَ عَلَى بَنِي الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَا بَنِي آدَمَ بِمَشِيئَتِي كُنْتَ أَنْتَ الَّذِي تَشَاءُ وَبِقُوَّتِي أَدَيْتَ إِلَيَّ فَرَائِضِي وَبِنِعْمَتِي قَوِيْتُ عَلَى مَعْصِيَتِي .^۲

جبر و اختیار: قضا و قدر الهی

● ابن ابی نصر میگوید: بحضرت رضا علیه السلام عرض کردم بعضی از اصحاب ما قائل بجبر و بعضی قائل باختیار هستند و درخواست داشت که حضرت رضا حق مطلب را بیان کند. دستور داد بنویس بنام خداوند بخشنده مهربان، امام سجاد علیه السلام از حضرت پاریتهالی نقل کرده که فرموده است: ای فرزند آدم تو با مشیت و خواست من دارای اراده و مشیت هستی، تو با نیروئی که از من داری واجبات مرا بجا میآوری، تو با نعمت من قوت و توان معصیت مرا پیدا کرده ای.

عَنْ ابْنِ نُبَاتَةَ قَالَ إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَدَلَ مِنْ عِنْدِ حَائِطٍ مَائِلٍ إِلَى حَائِطٍ آخَرَ. فَقِيلَ لَهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ تَفَرِّغُ مِنْ قَضَاءِ اللَّهِ؟ قَالَ أَفَرِّغُ مِنْ قَضَاءِ اللَّهِ إِلَى قَدَرِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ.

● علی (ع) از زیر دیوار مایلی که خطر خراب شدن داشت بطرف دیگر رفت. شخصی عرض کرد یا امیرالمؤمنین، از قضاء خداوند فرار میکنی؟ فرمود از قضاء خدا بقدر خدا میگیریم. علی (ع) فرار از دیوار خراب را قدر خدا میداند، زیرا خداوند مقدر فرموده بشر آزاد باشد، میتواند با اختیار خود بایستد و دیوار بر سرش خراب شود و میتواند با اختیار خود از محیط خطر خارج شود. در هر حال هر دو صورت قضا و قدر الهی است.

رَوَى عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَلَوْ شَاءَ أَنْ يَخْلُقَهَا فِي أَقْلٍ مِنْ لَمْحِ الْبَصَرِ لَخَلَقَ وَلَكِنَّهُ جَعَلَ الْإِنَانَةَ وَالْمُدَارَاةَ مِثَالًا لِأَمْنَانِهِ وَأَبْجَابًا لِلْحُجَّةِ عَلَى خَلْقِهِ^۱.

● اگر خدا میخواست میتوانست جهان را در مدتی کمتر از یک چشم برهم زدن بیافریند . ولی نخواست و عالم را تدریجاً آفرید و این ساختمان تدریجی را از طرفی برای مردان خدا و امناء و وحی خود مثالی قرار داد که در ساختن افکار ایمانی و اخلاقی جامعه راه مدارا و ملائمت در پیش گیرند تا پیروزی بدست آورند ، و از طرف دیگر آنرا حجتی قاطع و الزام آور برای مردمی قرار داد که میگویند چرا خداوند در یک لحظه و بطور دفعی همه مردم را مؤمن و با اخلاق نمیسازد؟ زیرا قضاء قطعی باری تعالی اینست که موجودات تدریجاً به کمال لایق خود برسند، همانطور که خداوند کاخ هستی را تدریجاً و در مدت شش روز آفرید.

مرکز تحقیقات کاپویر علوم اسلامی

ترس

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِنَّ الْجُبْنَ وَالْبُخْلَ وَ
الْحِرْصَ غَرِيزَةٌ وَاحِدَةٌ يَجْتَمِعُهَا سُوءُ الظَّنِّ .

● پیغمبر اکرم فرموده است : ترس و بخل و حرص شاخه های یک
غریزه هستند و قدرجامعشان بدگمانی بآینده ناشناخته یا سوء ظن به الطاف
کریمانه الهی است .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : النَّاسُ مِنْ خَوْفِ الذُّلِّ تَعَجَّلُوا
الذُّلَّ .^۱

● علی علیه السلام فرموده است : مردم از ترس خواری بسوی ذلت
و خواری می شتابند و با اینکار، پستی و حقارت خویش را افزایش میدهند .

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْخَائِفُ لَا عَيْشَ لَهُ .^۲

● و همچنین فرموده است : آنکس که گرفتار ترس و وحشت است
در زندگی آسایش خاطر ندارد .

۱ - سفینه ۱ ، حرص ، صفحه ۲۴
۲ و ۳ - غررالحکم ، صفحه ۱۰۴ - ۲۴

الحديث : روایات تربیتی

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ هَابَ خَابَ .^۱

● علی علیه السلام فرموده : کسیکه میترسد بمقتضای نمیرسد و زیان می بیند .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ نَظَرَ إِلَى مُؤْمِنٍ نَظْرَةً لِيُخَفِّفَهُ بِهَا اخَافَهُ اللَّهُ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ .^۲

● امام صادق علیه السلام از رسول اکرم (ص) حدیث کرده که فرموده است : هر کس مسلمانی را بمنظور ترساندن بانگاه تند بینگرد، خداوند در روزی که جز سایه لطف او سایه ای نیست وی را میترساند و بدینوسیله مجازاتش میکند .

مرکز تحقیق کتاب و ترویج علوم اسلامی

۱ - نزهة المحكم ، صفحة ۶۱۳

۲ - مشکوة الانوار ، صفحة ۱۰۰

۵۰ . جوان

[الشباب]

نعمت جوانی

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً
ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ
الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ .^۱

● این خداوند بزرگ است که شما را از نطفه ضعیف آفریده ، و در شرایط ضعف و ناتوانی دوران کودکی پرورش داده است ، پس از دوران ضعف به شما قوت و نیروی جوانی بخشیده و سپس برای شما روزگار ضعف و پیری مقدر فرموده است ، خداوند آنچه را که اراده فرماید خلق میکند و مشیتش بر اساس علم و قدرت استوار است .

قَالَ عَلَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ : شَيْئَانِ لَا يَعْرِفُ فَضْلَهُمَا إِلَّا مَنْ
فَقَدَهُمَا : الشَّبَابُ وَالْعَافِيَةُ .^۲

● علی علیه السلام فرموده : دو چیز است که قدر و قیمتشان را نمی شناسد مگر کسی که آن دو را از دست داده باشد ، یکی جوانی و دیگری تندرستی و عافیت است .

۱ - سورة ۲۰ آیه ۵۴

۲ - عررالحکم ، صفحه ۴۴۹

استفاده از نیروی جوانی

روزی دوفتر از محترمین مدینه از قبیله خزرج بنام اسعد بن زراره و ذکوان بن عبد قیس بمکه آمدند و در شرائط بسیار مشکل و ناراحت کننده ای بمحضر رسول اکرم شرفیاب شدند، آنان پس از استماع بیانات کوتاه و نافذ آنحضرت صریحاً اسلام آوردند و اعتقاد قلبی خود را اعلام کردند.

ثُمَّ قَالَا يَا رَسُولَ اللَّهِ ابْعَثْ مَعَنَا رَجُلًا يُعَلِّمُنَا الْقُرْآنَ وَيَدْعُو النَّاسَ إِلَى آمْرِكَ.

● سپس از حضرت درخواست نمودند کسی را بنمایندگی خود با آنها بمدینه بفرستد که قرآنرا بمردم بیاموزد و آنانرا بآئین اسلام دعوت نماید. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لِمُصْعَبِ بْنِ عُمَيْرٍ وَكَانَ فَتًى حَدَّثَنَا وَآمَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ بِالْخُرُوجِ مَعَ الْأَسْعَدِ وَكَانَ تَعَلَّمُ مِنَ الْقُرْآنِ كَثِيرًا.

● پیغمبر اکرم بمصعب بن عمیر که آنروز جوان نوری بود امر فرمود بمعیت اسعد بسوی مدینه حرکت کند، او بیشتر قرآن مجید را فرا گرفته بود.

مصعب با حرارت و نیروی ایمان، با شور و هیجان جوانی، وارد مدینه شد و در کمال خلوص و جدیت برنامه کار خود را آغاز کرد. گفتار آتشینش در سخنرانی، آهنگ گرمش در تلاوت قرآن، اخلاق پسندیده اش در معاشرت با مردم، تدبیر عاقلانه اش در حل مشکلات و اختلافات، افکار مردم را زیر و رو کرد و آنانرا بشدت تحت تأثیر رفتار و گفتار عمیق خود قرار داد.

جوان : استفاده از نیروی جوانی

مصعب بن عمیر جوان ، در سفر مدینه مأموریت خود را به بهترین وجهی انجام داد و افتخارات درخشانی نصیبش گردید .

انه اول من جمع الجمعة بالمدينة و اسلم على يده اسيد بن خضير وسعد بن معاذ وكفى بذلك فخراً و اثراً في الاسلام .^۱

مصعب بن عمیر اول کسی است که در مدینه اقامه جمعه و جماعت کرد و بدست او اسید بن خضیر و سعد بن معاذ قبول اسلام کردند و این پیروزیهای درخشان در اسلام برای افتخار و بزرگی او کافی است .

و شهيد مصعب بدرآ مع رسول الله (ص) و شهيد اُحداً و معه ليوآء رسول الله (ص) و قُتِلَ بِأُحْدٍ شهِيداً .^۱

● او در جنگ بدر در رکاب پیغمبر اکرم بود و در جنگ احد نیز حضور داشت و هرچم مخصوص پیغمبر در دست او بود و در همان جنگ بدرجه شهادت نائل شد .

مرکز تحقیقات کاتبی و علوم اسلامی

و ولّٰی صلی الله علیه و آله عتاب بن اسید و عمره اُحداً و عِشْرُونَ سَنَةً أَمْرَ مَكَّةَ ، و أَمْرَهُ (ص) أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ وَهُوَ أَوَّلُ أَمِيرٍ صَلَّيَ بِمَكَّةَ بَعْدَ الْفَتْحِ جَمَاعَةً .^۲

● رسول اکرم عتاب بن اسید را والی مکه قرار داد ، و در آنروز سنش بیست و یکسال بود ، پیغمبر امر فرمود که با مردم نماز بگذارد و عتاب بن اسید اول امیری بود که پس از فتح ، در مکه اقامه نماز جماعت کرد .

وَقَالَ لَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ يَا عِتَابُ تَذَرِي عَلِيَّ مَنِ اسْتَعْمَلْتُكَ؟ اسْتَعْمَلْتُكَ عَلَى أَهْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ، وَلَوْ أَعْلِمَ لَهُمْ خَيْرًا مِنْكَ اسْتَعْمَلْتُهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ عُمَرُ لَمَّا اسْتَعْمَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) نَيْفًا وَعِشْرِينَ سَنَةً.^۱

● پیغمبر اکرم بعتاب بن اسید فرماندار برگزیده خود فرمود آیا میدانی تو را بچه مقامی گمارده و بر چه قومی فرمانروا کرده ام؟ تو را حاکم و امیر اهل حرم خدا و ساکنین مکه معظمه نموده ام، اگر بین مسلمین کسی را از تو شایسته تر میشناختم حتماً این مقام را بوی محول میکردم. عتاب بن اسید روزی که از طرف پیشوای بزرگ اسلام بمقام فرمانداری مکه برگزیده شد سنش در حدود بیست و یکسال بود.

وَلَا يَحْتَجُّ مُحْتَجٌّ مِنْكُمْ فِي مُخَالَفَتِهِ بِصِغَرِ سِنِهِ فَلَيْسَ إِلَّا كَبِيرٌ هُوَ إِلَّا فَضْلٌ، بَلِ الْإِفْضَالُ هُوَ إِلَّا كَبِيرٌ.^۲

● هیچ یک از شما جوانی عتاب را اساس اعتراض قرار ندهد زیرا ملاک فضیلت انسان، کبر سن و بزرگی نیست بلکه برعکس، میزان بزرگی انسان، فضیلت و کمال معنوی است.

سوم - پیغمبر اکرم در روزهای آخر زندگی خود، مسلمین را برای جنگ با کشور نیرومند رم بسیج کرد، تمام افسران ارشد و امرای ارتش، کلیه بزرگان مهاجرین و انصار، همه شیوخ عرب و رجال با شخصیت در این لشکر عظیم بودند.

۱ - اسد الغابه ۴، صفحه ۳۶۹

۲ - ناسخ التواریخ، حالات رسول (ص)، صفحه ۲۸۷

جوان: استفاده از نیروی جوانی

روزی که پیغمبر برای دیدن سپاه، بخارج شهر مدینه آمد ملاحظه فرمود که تمام بزرگان مسلمین مهیای سفرند.

فَلَمْ يَبْقَ مِنْ وُجُوهِ الْمُهَاجِرِينَ إِلَّا نَصَارٌ إِلَّا انْتَدَبَ فِي تِلْكَ الْغَزَاةِ فِيهِمْ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ وَسَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَاصٍ وَسَعْدُ بْنُ زَيْدٍ وَأَبُو عُبَيْدَةَ وَقَتَادَةُ النُّعْمَانُ.^۱

● بدون تردید فرماندهی چنین سپاه عظیمی فوق العاده مهم و شایان ملاحظه است و جتماً باید لایق ترین افسران از طرف پیشوای اسلام برای آن مقام خطیر برگزیده شود. رسول اکرم اسامه بن زید را طلبید و پرچم فرماندهی را با دست خود برای او بست و امارت لشکر را بوی محول فرمود.

وَاسْتَعْمَلَهُ النَّبِيُّ (ص) وَهُوَ ابْنُ ثَمَانِي عَشَرَ سَنَةً.^۲

● روزی که پیغمبر اکرم اسامه بن زید را بفرماندهی سپاه مسلمین برگزید سنش هجده سال بود، و این موضوع از نظر تاریخ نظامی در جهان اگر نگوئیم بی نظیر است، قطعاً باید گفت کم نظیر است.

فَتَكَلَّمَ قَوْمٌ وَقَالُوا يُسْتَعْمَلُ هَذَا الْغُلَامُ عَلَى الْمُهَاجِرِينَ
إِلَّا وَلَيْنَ؟!

● گفتند چه شده است که این جوان نورس بفرماندهی مهاجرین سابقه دار و پیش قدمان اسلام برگزیده شده است، مهاجرینی که در اعلاء حق و پیشرفت دادن این آئین آسمانی سوابق دیرینه و ممتدی دارند؟!!

۱ - بحار ۶، صفحه ۶۷۰

۲ - اسد الغابه ۱، صفحه ۶۴

فَغَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) غَضَبًا شَدِيدًا ، فَخَرَجَ فَصَعَدَ الْمُنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَاتَّئِنَّا عَلَيْهِ ، ثُمَّ قَالَ : أَمَا بَعْدُ أَيُّهَا النَّاسُ فَمَا مَقَالَةٌ بَلَغَنِي عَنْ بَعْضِكُمْ فِي تَأْمِيرِ أُسَامَةَ ؟ وَلَكِنْ طَعَنْتُمْ فِي تَأْمِيرِ أُسَامَةَ فَقَدْ طَعَنْتُمْ فِي تَأْمِيرِ أَبِيهِ قَبْلَهُ ، وَإِنَّمَا اللَّهُ إِنْ كَانَ لِمَارَةِ خَلِيفَةٍ وَإِنْ أَبْنَاهُ بَعْدَهُ لَخَلِيقٌ لِمَارَةٍ .
● رسول اکرم از شنیدن سخنان طعن آمیز بعضی از افسران ، بسختی

خشمگین شد ، منبر رفت ، پس از حمد و ثنای خداوند فرمود : مردم ! این چه سخنی است که در باره فرماندهی اسامه از بعضی از شما بمن رسیده است ؟ طعنه های امروز شما تازگی ندارد ، چند سال قبل که زید بن حارثه پدر اسامه را بفروماندهی لشکر در جنگ موته تعیین کردم ، زبان بطعن و ملامت گشودید . بخداوند بزرگ قسم یاد میکنم که دیروز زید بن حارثه برای امارت لشکر شایسته بود و امروز نیز فرزندش اسامه شایستگی دارد ، باید همه شما از وی اطاعت نمائید .

ابو ایوب ، یکی از انصار محترم و از صحابه رسول اکرم است .
وَلَمْ يَتَخَلَّفْ عَنِ الْجِهَادِ إِلَّا عَامًا وَاحِدًا فَإِنَّهُ اسْتُعْمِلَ عَلَى الْجَيْشِ رَجُلٌ شَابٌ فَقَعَدَ ذَلِكَ الْعَامَ فَجَعَلَ بَعْدَ ذَلِكَ يَتْلَاهُ وَيَقُولُ وَمَا عَلَى مَنْ اسْتُعْمِلَ عَلَى .^۱

● او تنها در یکی از جنگها از وظیفه سربازی تخلف کرد ، و سببش این بود که یک افسرجوان ، فرماندهی لشکر را بعهدہ داشت ، ابوایوب در سالهای بعد ، از عمل خود سخت پشیمان شده بود و از آن تخلف نابخوابا با تأسف و تأثر یاد میکرد و احساس رنج و ناراحتی مینمود ، او همواره با خود میگفت بمن چه ربطی داشت که فرمانده لشکر کیست ؟

رفتار نیک با جوانان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : أَوْصِيكُمْ بِالشُّبَّانِ خَيْرًا
فَإِنَّهُمْ أَرْقُ أَفْئِدَةٍ إِنْ اللَّهُ بَعَثَنِي بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَخَالَفَنِي
الشُّبَّانُ وَخَالَفَنِي الشُّيُوخُ ثُمَّ قَرَأَ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ
فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ^۱.

● رسول اکرم (ص) فرمود : شماها در باره نوبالغان و جوانان به
نیکی سفارش میکنم که آنها دلی رقیقتر و قلبی فضیلت پذیرتر دارند .
خداوند مرا به پیامبری برانگیخت تا مردم را برحمت الهی بشارت دهم
و از عذابش بترسانم . جوانان سخنانم را پذیرفتند و بامن پیمان محبت بستند
ولی پیران از قبول دعوت من سر باز زدند و به مخالفت برخاستند . سپس به
آیه ای از قرآن اشاره کرد و در باره مردم کهنسال که مدت زندگی آنها
بدرازا کشیده و دچار قساوت و سخت دلی شده اند سخن گفت .

وَعَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : أَوْصِيكُمْ بِالشُّبَّانِ خَيْرًا^۲.

● پیغمبر اکرم (ص) درباره احترام جوانان فرموده است : من بتمام
شما مسلمانان توصیه میکنم که نسبت بجوانان با نیکی و نیکوکاری رفتار
کنید و شخصیت آنها گرامی و محترم بدانید .
فَمَا آمَنَ لِمُوسَى إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ .

● زمانیکه حضرت موسی بن عمران بامر الهی قیام کرد و مردم را
بائین حق دعوت نمود جز جمعی از ذراری و فرزندان آن قوم یعنی کودکان
و نوبالغان ، کسی بوی ایمان نیاورد .

۲- کتاب قریش ، صفحه ۱

۱- کتاب شباب قریش ، صفحه ۱

تربیت پذیری جوان

وَإِنَّمَا قَلْبُ الْحَدَّثِ كَالْأَرْضِ الْخَالِيَةِ مَا أُلْقِيَ فِيهَا مِنْ شَيْءٍ قَبِلَتْهُ فَبَادَرَتْكَ بِأَلَا دَبِّ قَبْلَ أَنْ يَنْقَسُوا قَلْبُكَ^۱

● علی علیه السلام ضمن نامه خود بحضرت مجتبی (ع) فرموده است :
دل جوان نوحاشه ، مانند زمین خالی از گیاه و درخت است ، هر بذری که در آن افشانده شود می پذیرد و در خود می پرورد . سپس فرموده : فرزند عزیز ، من در آغاز جوانیت به ادب و تربیت تو مبادرت نمودم پیش از آنکه عمرت بدرازا بکشد و دلت سخت گردد .

قال أمير المؤمنين عليه السلام : وَإِنَّمَا قَلْبُ الْحَدَّثِ كَالْأَرْضِ الْخَالِيَةِ مَا أُلْقِيَ فِيهَا مِنْ شَيْءٍ قَبِلَتْهُ^۲

● علی علیه السلام فرموده است : دل نوجوان مانند زمین آماده ایست که از هر سبزه و گیاه خالی باشد ، هر بذری که در آن افشانده شود می پذیرد و در آغوش خود بخوبی می پرورد .

عن موسى بن جعفر عليه السلام قال : مَنْ تَعَلَّمَ فِي شَبَابِهِ كَانَ بِمَنْزِلَةِ الرَّسْمِ فِي الْحَجَرِ^۳

● حضرت موسی بن جعفر علیه السلام فرموده است : آموخته های دوران جوانی مانند نقشی که بر سنگ حجاری شده باشد ، ثابت و پایدار می ماند .

۱- نهج البلاغه ، نامه ۳۱

۲- نهج البلاغه فیض ، صفحه ۹۰۳ - ۳ - سفینه « شیب » صفحه ۶۸۰

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : لَسْتُ أَحِبُّ أَنْ أَرَى الشَّابَّ مِنْكُمْ إِلَّا غَادِيًا فِي حَالَتَيْنِ ، أِمَّا عَالِمًا أَوْ مُتَعَلِّمًا ، فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ فَرَطًا فَإِنْ فَرَطَ ضَيَّعَ فَإِنْ ضَيَّعَ أَيْمٌ وَإِنْ أَيْمَ سَكَنَ النَّارَ وَالَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا بِالْحَقِّ .^۱

● امام صادق علیه السلام فرموده : دوست ندارم جوانی را از شما مسلمانان ببینم مگر آنکه روز او یکی از دو حالت آغاز شود ، یا تحصیل کرده و عالم باشد ، یا متعلم و دانشجو ، اگر هیچیک از این دو حالت در وی نباشد و با نادانی بسربرد ، در اداء وظیفه کوتاهی کرده است ، مسامحه در اداء وظیفه تضييع حق جوانی است ، تضييع جوانی بگناهکاری منجر میشود و اگر مرتکب گناه شود بخداوندی که پیغمبر اکرم را به نبوت فرستاده قسم است که در عذاب الهی مسکن خواهد گزید .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : اِحْتَشَدْتُ فِي الْعِبَادَةِ وَأَنَا شَابٌّ فَقَالَ لِي أَبِي يَا بُنَيَّ دُونَ مَا أَرَاكَ تَصْنَعُ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ إِذَا أَحَبَّ عَبْدًا رَضِيَ مِنْهُ بِالْيُسْرِ .^۲

● امام صادق علیه السلام فرمود : من جوان بودم و در عبادت ، کوشش بسیار میکردم ، پدرم بمن فرمود کمتر از این مقدار عبادت که از تو میبینم بجای آور ، زیرا وقتی خداوند بنده ابرا دوست دارد با عبادت کم از او راضی میشود .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قَالَ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَهُوَ شَابٌ مُؤْمِنٌ اخْتَلَطَ الْقُرْآنُ بِلَحْمِهِ وَدَمِهِ .^۱
 ● امام صادق علیه السلام فرموده است : کسی که تلاوت قرآن میکند اگر جوان با ایمان باشد قرآن با گوشت و خونس آمیخته میشود و در همه انساج بدنش اثر می گذارد .

مصونیت از گناه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنْ اسْتِطَاعَ مِنْكُمْ الْبَاءَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغْضُ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ .^۲

● رسول اکرم (ص) فرموده است : ای گروه جوانان هر یک از شما که قدرت ازدواج دارد حتماً اقدام نماید. چه این خود بهترین وسیله است که چشم را از نگاههای آلوده و خیانت آمیز و عورت را از بی عفتی و گناه محافظت نماید .

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : يَا شَابُتُ زَوِّجْ وَابْتَاكِ وَالزَّانَا فَإِنَّهُ يَنْزِعُ الْإِيمَانَ مِنْ قَلْبِكَ .^۳

● رسول اکرم (ص) فرموده است : ای جوان ازدواج کن و از زنا پرهیز که زنا ریشه های ایمان را از دلت برمی کند .

۱ - وسائل ۲ ، صفحه ۱۴۰

۳ - مکارم الاخلاق ، صفحه ۹۹

۲ - مکارم الاخلاق ، صفحه ۱۰۰

جوان : مصونیت از گناه

وَعَنْهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِنَّ اللَّهَ مَلَكًا يَنْزِلُ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ
فَيُنَادِي يَا أَبْنَاءَ الْعِشْرِينَ جِيدُوا وَاجْتَنِبُوا .^۱

● و نیز فرموده است که فرشته الهی هر شب به جوانان بیست ساله
ندا میدهد کوشش و جدیت کنید و برای نیل به کمال و سعادت خود
مجاهده نمائید

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ (أَوَلَمْ
نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ) تَوْبِيخٌ لِابْنِ ثَمَانِي
عَشَرَ سَنَةً .^۲

● امام صادق علیه السلام فرموده است که این آیه ملامت و سرزنش
جوانان غافلی است که بسن هجده سال رسیده اند و از فرصت جوانی
خود استفاده نمی کنند .

عَنْ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِذَا عَاتَيْتَ الْبَحْدَثَ فَأَنْتَ لَكَ لَهُ
مَوْضِعٌ مِنْ ذَنْبِهِ لِثَلَاثِ عَشْرَةَ أَلْفَ خَرَجٍ عَلَى الْمُكَابَرَةِ .^۳

● علی علیه السلام فرموده : موقعیکه جوان نوری را بسبب گناهای
که مرتکب شده است نکوهش میکنی مراقب باش که قسمتی از لغزشهایش
را نادیده انگاری و از تمام جهات ، مورد اعتراض و توبیخش قرار ندهی تا
جوان به عکس العمل وادار نشود و نخواهد از راه عناد و لجاج بر شما
پیروز گردد .

۱ - مستدرک ۲ ، صفحه ۳۵۲

۲ - تفسیر برهان ، صفحه ۸۸۲

۳ - شرح ابن ابی الحدید ، جلد ۲۰ ، صفحه ۴۴۳ ، کلمه ۸۱۹

قالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَوْ أَتَيْتُ بِشَابٍ مِنْ شَبَابِ الشَّيْعَةِ لَا يَتَفَقَّهُ فِي الدِّينِ لَا وَجَعْتُه^١.

● امام باقر علیه السلام میفرمود: اگر جوان شیعه‌ای را نزد من بیاورند که تفقه در دین نمی‌کند او را به مجازات دردناکی کیفر خواهم کرد.

قالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَوْ أَتَيْتُ بِشَابٍ مِنْ شَبَابِ الشَّيْعَةِ لَا يَتَفَقَّهُ لَا دَبَّعْتُه^٢.

● امام صادق علیه السلام فرمود: اگر یکی از جوانان شیعه را نزد من بیاورند که وظیفه خود را در شناخت دین انجام نمیدهد او را تأدیب میکنم.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : كَانَ فِيمَا وَعَظَ بِهِ لُقْمَانَ ابْنَهُ يَا بُنَيَّ وَاعْلَمْ أَنَّكَ سَتُسْأَلُ غَدًا إِذَا وَقَفْتَ بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَنْ أَرْبَعِ شَبَابِكَ فِيمَا ابْتَلَيْتَهُ وَعُمُرِكَ فِيمَا آفَنَيْتَهُ وَمَالِكَ مِمَّا اكْتَسَبْتَهُ وَفِيمَا انْفَقْتَهُ^٣.

● امام صادق علیه السلام فرموده است از مواظظ لقمان حکیم پسرزند خود این بود که فرزندان بدان فردا که در پیشگاه الهی برای حساب حاضر میشوی در باره چهار چیز از تو میپرسند: جوانیت را در چه راه تمام کردی؟ عمرت را در چه کار فانی نمودی؟ ثروتت را چگونه بدست آوردی؟ و آنرا در چه راه صرف کردی؟

جوان : توبه در جوانی

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : إِنَّ الْعَبْدَ لَا تَزُولُ قَدَمَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ عُمْرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ . ١

● رسول اکرم (ص) فرموده است که در قیامت هیچ بنده ای قدم از قدم برنمیدارد تا به این پرسش ها پاسخ دهد : اول آنکه عمرش را در چه کار فانی نموده است ، دوم جوانیش را چگونه و در چه راه تمام کرده است .

توبه در جوانی

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : مَا مِنْ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيَّ اللَّهُ مِنْ شَابٍ تَائِبٍ . ٢

● پیغمبر اکرم فرموده : محبوبتر از هر چیز نزد خداوند جوانی است که از گناه توبه میکند و از پیشگاه الهی طلب آمرزش مینماید .

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : التَّوْبَةُ حَسَنَةٌ لَكِنَّهُ فِي الشَّبَابِ أَحْسَنُ . ٣

● رسول اکرم فرموده : توبه از گناه ، همیشه پسندیده است ولی در سنین جوانی بهتر و پسندیده تر است .

١ - تاریخ یعقوبی ، صفحه ٥٩

٣ - مجموعه ورام ، ٢ ، صفحه ١١٨

٢ - مشکوٰۃ الانوار ، صفحه ١٥٥

الحديث : روايات تربیتی

جنون و مستی جوانی

قالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : الشَّبَابُ شُعْبَةٌ مِنَ الْجُنُونِ .^۱

● رسول اکرم فرموده : جوانی ، خود یکی از اقسام جنون و دیوانگی بشر است :

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَنْبَغِي لِلْعَاقِلِ أَنْ يَحْتَرِسَ مِنْ سُكْرِ الْمَالِ وَ سُكْرِ الْقُدْرَةِ وَ سُكْرِ الْعِلْمِ وَ سُكْرِ الْمَدْحِ وَ سُكْرِ الشَّبَابِ ، فَإِنَّ لِكُلِّ ذَلِكَ رِيَّاحَ خَبِيثَةٍ تَسْلُبُ الْعَقْلَ وَ تَسْتَحْفِزُ الْوَقَارَ .^۲

● علی علیه السلام فرموده : شایسته است انسان عاقل ، خویشتن را از مستی ثروت ، از مستی قدرت ، از مستی علم و دانش ، از مستی تمجید و تملق ، از مستی جوانی مصون نگاه دارد . زیرا هر یک از این مستی ها بادهای مسموم و پلیدی دارد که عقل را زائل میکند و آدمی را خفیف و بی شخصیت مینماید :

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَصْنَافُ السُّكْرِ أَرْبَعَةٌ : سُكْرُ الشَّبَابِ وَ سُكْرُ الْمَالِ وَ سُكْرُ النَّوْمِ وَ سُكْرُ الْمُلْكِ .^۳

● و نیز فرموده است مستی بر چهار قسم است : مستی جوانی ، مستی ثروت ، مستی خواب ، مستی ریاست .

۱ - بحار ۱۷ ، صفحه ۴۹ ۲ - غررالحکم ، صفحه ۸۶۲

۳ - تحف العقول ، صفحه ۱۲۶

۵۱ • جهاد [الجهاد]

ارزش معنوی جهاد

عَنْ الْبَاقِرِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ: لَا فَضِيلَةَ كَالْجِهَادِ وَلَا جِهَادَ كَمُجَاهِدَةِ الْهَوَىٰ.^۱

● امام باقر علیه السلام فرمود: هیچ فضیلتی بقدر جهاد ارزش معنوی ندارد و هیچ جهادی همانند مجاهده در راه غلبه بر هوای نفس نیست.

عَنْ الْكَاضِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ لِهَيْشَامِ بْنِ حَكَمٍ فِي خَبَرٍ طَوِيلٍ: وَجَاهِدْ نَفْسَكَ لِتَرُدَّهَا عَنْ هَوَاهَا فَإِنَّهُ وَاجِبٌ عَلَيْكَ كَجِهَادِ عَدُوِّكَ.^۲

● حضرت موسی بن جعفر علیه السلام ضمن حدیث مفصّلی بهشام بن حکم فرمود: با نفس خود جهاد کن تا آنرا از هوای و تمایلات ناروایش باز داری. چه مجاهده با نفس، مانند پیکار با دشمن بر تو واجب و لازم است.

عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ إِنْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ بَعَثَ سَرِيَّةً فَلْتَمَّا رَجَعُوا قَالَ مَرَحِبًا بِقَوْمٍ قَضَوْا الْجِهَادَ الْأَصْغَرَ وَبَقِيَ عَلَيْهِمُ الْجِهَادُ الْأَكْبَرُ. قِيلَ يَا -

رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْجِهَادُ إِلَّا كَبِيرٌ قَالَ جِهَادُ النَّفْسِ .^۱

● پیغمبر اکرم پسر بازانی که از جبهه جنگ برگشته بودند فرمود : در گشایش و رحمت باشند مردمی که جهاد اصغر را انجام داده و جهاد اکبر بعهده آنان باقی مانده است . عرض شد یا رسول الله جهاد اکبر کدام است ، فرمود جهاد با نفس .

جهاد اکبر

فَقَالَ الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ : فَرَوَيْ أَن سَيِّدَنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ رَأَى بَعْضَ أَصْحَابِهِ مُنْصَرِفًا مِنْ بَعْثٍ كَانَ بَعَثَهُ وَقَدْ انْصَرَفَ بِشَعْبِهِ وَغُبَارِ سَفَرِهِ وَسِلَاحِهِ يُرِيدُ مَنْزِلَهُ فَقَالَ (ص) : إِنِ انْصَرَفْتَ مِنَ الْجِهَادِ إِلَّا صَغِيرًا لِيَ الْجِهَادِ إِلَّا كَبِيرٌ فَقَالَ لَهُ أَوْ جِهَادٌ فَوْقَ الْجِهَادِ بِالسَّيْفِ قَالَ نَعَمْ : جِهَادُ الْمَرْءِ نَفْسَهُ .^۲

● حضرت رضا علیه السلام فرموده : رسول اکرم (ص) در رهگذر بایکی از اصحاب خود که از جبهه جنگ برگشته مواجه شد ، او زولیده و غبار آلوده و مسلح بطرف منزل خود میرفت . حضرت به وی فرمود : از جهاد اصغر برگشته ای و به جهاد اکبر باز میگردی . عرض کرد مگر جهادی بالاتر از جنگ با شمشیر هست ؟ فرمود : بلی ، جهاد آدمی با نفس خود .

۱ - معانی الاخبار ، صفحه ۱۶۰

۲ - مستدرک ، جلد ۲ ، صفحه ۲۷۰

۵۲ . جهل [الجهل]

نادانی و جهل

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِذَا شَابَ الْعَاقِلُ شَبَّ عَقْلُهُ وَإِذَا شَابَ الْجَاهِلُ شَبَّ جَهْلُهُ^۱.

● علی علیه السلام فرموده است : وقتی افراد عاقل ، پیر میشوند نیروی عقل در نهادشان جوان می‌گردد و موقعی که اشخاص جاهل به پیری می‌رسند جهل و نادانی در وجودشان جوان می‌شود .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْعَقْلُ يُهْدِي وَيُنْجِي وَالْجَهْلُ يُغْوِي وَيُزْدِي^۲.

● علی علیه السلام فرموده است : بکار بستن عقل ، مایه هدایت و نجات انسانها است ، و سرکوب کردن عقل ، باعث گمراهی و سقوط آدمیان است .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : كَفَى بِالْمَرْءِ جَهْلًا أَنْ لَا يَعْرِفَ قَدْرَهُ^۳.

● علی علیه السلام فرموده است : در نادانی مرد همین بس که حدّ خود را نشناسد و از آن آگاه نباشد .

۱ - فهرست غرر ، صفحه ۱۸۹

۲ - فهرست غرر ، صفحه ۲۵۷

۳ - نهج البلاغه ، خطبة ۱۰۲

وَعَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْعَاقِلُ يَتَعَمَّدُ عَلَى عَمَلِهِ وَالْجَاهِلُ يَتَعَمَّدُ عَلَى أَمَلِهِ .^۱

● و نیز از آن حضرت است که فرمود : اشخاص عاقل بسمی و کوشش خود تکیه میکنند ولی مردان نادان بآمال و آرزوهای خویش متکی هستند .

قَالَ عَلَى عَلَيْهِ السَّلَامُ : بَعَثَهُ وَالنَّاسُ ضُلَّالٌ فِي حَيْرَةٍ وَخَابِطُونَ فِي فِتْنَةٍ . قَدْ اسْتَهْوَتْهُمْ الْأَهْوَاءُ وَاسْتَزَلَّتْهُمْ الْكِبَرِيَاءُ وَاسْتَخَفَّتْهُمْ الْجَاهِلِيَّةُ الْجَهْلَاءُ حَيَارَى فِي زَلْزَالٍ مِنَ الْأَمْرِ وَبَلَاءٍ مِنَ الْجَهْلِ .^۲

● علی علیه السلام درباره اوضاع فاسد دوره جاهلیت فرموده است : خداوند رسول گرامی را به پیامبری مبعوث فرمود هنگامیکه مردم گمراه و سرگردان بودند و در بیراهه های فتنه و فساد سیر میکردند . هوای نفس اسیرشان ساخته و تکبر و خود پرستی با شتابشان سوق داده بود و بر اثر جهل و نادانی، کوتاه فکر و سبکسرگشته و در کارها حیرت زده و نگران بودند .

قَدْ صُرِفَتْ نَحْوُهُ أَفْئِدَةُ الْأَبْرَارِ وَتُنِيَتْ إِلَيْهِ أَرْزِمَةُ الْأَبْصَارِ . دَفَنَ اللَّهُ بِهِ الْفَسَّادِينَ وَأَطْفَأَ بِهِ النَّوْائِرَ أَلْفَ بِهِ إِخْوَانًا وَفَرَّقَ بِهِ أَقْرَانًا أَعَزَّ بِهِ الذُّلَّةَ وَأَذَلَّ بِهِ الْعِزَّةَ .^۳

● دل های مردم نیکوکار بوی متوجه گشت و نگاه چشمها بسوی او معطوف گردید . خداوند بدست آن رهبر توانا کینه های دیرینه را از

جهل : نادانی و جهل

صفحات خاطر ها محو نمود و شعله های خاندان سوز را خاموش کرد. افراد بیگانه را با تعالیم او ، با هم برادر ساخت و کسانی را که بناحق با یکدیگر همکاری داشتند از هم جدا نمود ، حق و فضیلت را در پرتو کوشش او ، از خواری بعزت رساند و ظلم و فساد را بدلت و پستی انداخت .

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ : إِنْ اللَّهَ يُطَاعُ بِالْعِلْمِ وَ يُعْبَدُ بِالْعِلْمِ وَ خَيْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَعَ الْعِلْمِ وَ شَرُّ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَعَ الْجَهْلِ .^۱

● رسول اکرم (ص) فرموده : اطاعت از فرمان الهی و پرستش ذات اقدس او بر اثر علم است ، خیر دنیا و آخرت در پرتو علم بدست می آید ، و شر دنیا و آخرت از جهل و نادانی دامنگیر انسان میشود .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَنْتُمَا النَّاسُ عَالِمٌ وَمُتَعَلِّمٌ وَمَا سِوَاهُمَا فَتَهْمَجُ .^۲

● علی علیه السلام فرموده : مردم اجتماع ، دو گروهند ، گروه اول کسانی هستند که در تحصیل دانش مدارجی را پیموده و عالمانند . گروه دوم آنانند که بتحصیل علم اشتغال دارند . و جز این دو گروه سایر افراد جامعه ، و حیوان حیوان صفتند .

۱ - مشکوٰۃ الانوار ، صفحه ۱۲۵

۲ - فهرست فرد ، صفحه ۲۶۷

الحديث : روایات تربیتی

قالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : جَهْلُ الْمَرْءِ بِعُيُوبِهِ مِنْ أَكْبَرِ ذُنُوبِهِ.^١
● علی علیه السلام میفرماید : جهل به بی خبری انسان از عیوب اخلاقیش در ردیف بزرگترین گناهان او است .

قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْجَهْلُ بِالْفَضَائِلِ مِنْ أَقْبَحِ الرَّذَائِلِ.^٢

● امیرالمؤمنین (ع) میفرماید : جهل آدمی بفضائل اخلاقی خود، از قبیح ترین صفات رذیله است .

قالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : جَهْلُ الشَّبَابِ مَعْدُورٌ ، وَعِلْمُهُ مَحْضُورٌ.^٣

● علی علیه السلام فرموده : عذر نادانی جوان پذیرفته و مقبول است و دانش او در جوانی محدود و محصور میباشد .

قالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّمَا الْجَاهِلُ مَنْ اسْتَعْبَدَتْهُ الْمَطَالِبُ.^٤
● علی علیه السلام فرموده : نادان آن کسی است که مطالب و مقاصد، او را برده خود سازد و به اسارت و بندگی خویش درآورد .

١ - ارشاد مفید ، صفحه ١٤٢

٢ - غررالحکم ، صفحه ٩١

٣ - غررالحکم ، صفحه ٢٧٢

٤ - فهرست غرر ، صفحه ٥٤

۵۳ . حجة
[الحجة]

پیامبر ، عقل

عَنْ أَيْعَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قَالَ حُجَّةُ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ النَّبِيُّ ،
وَالْحُجَّةُ فِيمَا بَيْنَ الْعِبَادِ وَبَيْنَ اللَّهِ الْعَقْلُ .^۱

● امام صادق علیه السلام فرموده : حجت خداوند بر مردم ، پیامبر
است و حجت بین مردم و خداوند عقل است .

عَنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ : يَا هِشَامُ إِنَّ
لِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجَّتَيْنِ حُجَّةٌ ظَاهِرَةٌ وَحُجَّةٌ بَاطِنَةٌ فَأَمَّا
الظَّاهِرَةُ فَالرُّسُلُ وَالْأَنْبِيَاءُ وَالْأَئِمَّةُ وَأَمَّا الْبَاطِنَةُ فَالْعُقُولُ .^۲

● حضرت موسی بن جعفر (ع) بهشام بن حکم فرمود : خداوند را
در بین مردم دو حجت است ، یکی ظاهری و آن دیگر باطنی ، حجت
ظاهری خداوند ، رسولان و انبیاء و ائمه هستند و حجت باطنی عقلهای
مردم است :

قَالَ عَلَى عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَلْعَقْلُ رَسُولُ الْحَقِّ .^۳

● علی علیه السلام در این حدیث کلمه « رسول » را درباره خرد بکار
برده و فرموده است : عقل ، رسول حضرت حق است .

۱ - کافی ، ۱ ، صفحه ۲۵

۲ - فهرست فرد ، صفحه ۲۵۵

۳ - تحف العقول ، صفحه ۲۸۶

ابن سکیت از حضرت امام هادی (ع) درباره معجزات موسی و عیسی و رسول اکرم سؤالاتی کرد و حضرت جوابهایی داد ، در پایان ابن سکیت از امام سؤال کرد :

فَمَا الْحُجَّةُ عَلَى الْخَلْقِ الْيَوْمَ فَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْعَقْلُ^۱

● امروز حجت قاطع و دلیل قوی بر نبوت پیغمبر اکرم چیست ؟
حضرت فرمود عقل .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : الْعَقْلُ دَلِيلُ الْمُؤْمِنِ .^۲
● امام صادق علیه السلام فرموده : خرد ، راهنما و دلیل مردان
با ایمان است .

قال النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ : اسْتَرْشِدُوا الْعَقْلَ تَرشُدُوا
وَلَا تَعْصُوا فَتَنْدَمُوا^۳

● پیغمبر اکرم (ص) فرموده است : از عقل راهنمایی بخواهید تا
شما را هدایت کند و از دستور عقل سرپیچی نکنید که سرانجام پشیمان
خواهید شد .

۱- اثبات الهداة جلد ۱ صفحه ۸۰

۲- کافی ۱ ، صفحه ۲۵

۳- مستدرک ۲ ، صفحه ۲۸۶

۵۴ . حدیث

[الحدیث]

احسن الحدیث

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ .

● ما آدمی را در بهترین قوام و نیکوترین سازمان آفریده ایم، سپس پست ترین منازل سقوط و انحطاطش برمیگردانیم مگر کسانی را که دارای ایمان و رفتار شایسته باشند، این گروه همواره از پادشاهای بی منت و مداوم برخوردار خواهند بود .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : بَادِرُوا أَحَدَائِكُمْ بِالْحَدِيثِ قَبْلَ أَنْ يَسْبِقَكُمْ إِلَيْهِمُ الْمَرْجِيَّةُ .^۲

● امام صادق علیه السلام فرموده است : احادیث اسلامی را به نوجوانان خود بیاموزید و در انجام این وظیفه تربیتی ، تسریع نمایند پیش از آنکه مخالفین گمراه ، بر شما پیشی گیرند و سخنان نادرست خویش را در ضمیر پاک آنان جای دهند و گمراهشان سازند .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَبِالدَّرَايَاتِ لِلرَّوَايَاتِ يَعْلَمُوا الْمُؤْمِنُ إِلَى أَقْصَى دَرَجَاتِ الْإِيمَانِ .^۲

۱ - سورة ۹۵ ، آیه ۴ - ۲ - کافی ۶ ، صفحه ۴۷ - ۳ - بحار ۲۱ ، صفحه ۱۱۸

● امام باقر علیه السلام فرموده است : پیروان اسلام در پرتو معرفت واقعی و درك حقایق علمی روایات ، میتوانند به‌الترین مدارج ایمان نائل شوند .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ حَدِيثٌ تَذَرِيهِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفٍ تَرْوِيهِ ، وَلَا يَكُونُ الرَّجُلُ مِنْكُمْ فَتِيهًا حَتَّى يَعْرِفَ مَعَارِضَ كَلَامِنَا .^۱

● امام صادق علیه السلام فرموده : اگر کسی يك حدیث از معارف اسلامی را بخوبی بفهمد و عمق علمی آنرا بدرستی درك کند ، بهتر از آنست که هزار حدیث را در حافظه خود بسپارد و آنها را نقل نماید ، و پیروان مکتب اهل بیت بمقام فقاہت نائل نمیشوند مگر آنکه نظرات ائمه علیهم السلام را درك کنند و بجهات مختلفه احادیث متوجه باشند .

عَنْ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : عَقَلُوا الدِّينَ عَقْلًا وَعَايَةً وَرِعَايَةً ، لَا عَقْلَ سَمَاعٍ وَرَوَايَةٍ ، فَإِنَّ رِوَاةَ الْعِلْمِ كَثِيرٌ وَرِعَايَتُهُ قَلِيلٌ .^۲

● علی علیه السلام در باره خاندان گرامی نبی اکرم که شاگردان واقعی و شایسته مکتب اسلام بودند فرموده است : اینان حقایق علمی اسلام را با نیروی فکر و تدبیر فهمیدند و برای عمل کردن و بکار بستن فرا گرفتند ، نه آنکه فقط به شنیدن علوم اسلامی قناعت کنند و سپس مسموعات و محفوظات خویش را برای دیگران نقل نمایند ، گویندگان مطالب علمی بسیارند ولی کسانی که حقایق علمی را بدرستی درك کرده باشند و عملاً بکار بندند کم و معدودند .

حق در مقام عمل

علی علیه السلام میفرمود :

الْحَقُّ أَوْسَعُ الْأَشْيَاءِ فِي التَّوَاصُفِ وَآضِيقُهَا فِي التَّنَاصُفِ
● در مقام حرف زدن ، میدان سخنرانی ، در توصیف حق و تمجید
عدل ، بسیار وسیع و پهناور است ، گوینده قادر است مرکب گفتار را
از هر طرف بتازد و با احترام آن از هر دری سخن بگوید . ولی در مقام
عمل ، میدان حق و عدل بی اندازه تنگ و طاقت فرما است و بکار بستن
آن بسی دشوار و مشکل است .

وَمِنْ وَصِيَّةِ لَهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ : وَلَا تُضَيِّعَنَّ
حَقَّ أَخِيكَ أَتَكَالًا عَلَى مَا بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ فَإِنَّهُ لَيْسَ لَكَ
بِأَخٍ مَنْ أَضَعْتَ حَقَّهُ^۱.

● علی علیه السلام در ضمن توصیه نامه خود به فرزندش حضرت
مجتبی (ع) فرموده است : باتکاء روابط دوستانه و رفاقت صمیمانه ، حق
برادرت را ضایع مکن چه در زمینه تضییع حقوق ، روابط دوستی نابود
میشود و آنکس که حقش را تباه ساختی برای تو برادر نخواهد بود.

۱ - نهج البلاغه فیض صفحه ۶۷۲

۲ - نهج البلاغه ، نامه ۳۱

عَنْ أَبِي الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : إِنَّ أَهْلَ الْأَرْضِ لَمَرْحُومُونَ مَا تَحَابُّوا وَآدَوْا الْأَمَانَةَ وَعَمِلُوا الْحَقَّ .
 ● پیشوای گراسی اسلام حضرت ابوالحسن علیه السلام فرموده
 است : تمام مردم روی کره زمین مشمول رحمت و فیض الهی هستند
 مادامی که باین سه اصل اساسی عمل کنند :
 بشر دوست باشند ، در امانتها خیانت نکنند ، عملاً پیرو حق
 و عدالت باشند .

قَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ طَلَبَ الرَّئَاسَةَ بِغَيْرِ حَقٍّ
 حُرِّمَ الطَّاعَةُ لَهُ بِحَقِّهِ .
 ● امام صادق (ع) فرمود : کسی که بدون حق و صلاحیت
 خواستار ریاست باشد باید بحق و درستی از اطاعت مردم محروم بماند .

حقوق اساسی

پیشوای عالیقدر اسلام در حجة الوداع که سال آخر عمر آنحضرت بود
 درباره احترام جان و عرض جامعه فرمود :

أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ دِمَائَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ إِلَى أَنْ
 تَلْقَوْا رَبَّكُمْ .

● ای مردم : ریختن خون دیگران و همچنین تعدی به آبروی آنان تا
 قیام قیامت بر همه شما حرام است . یعنی از این پس احدی حق ندارد
 به رسم و روش جاهلیت جان و شرف کسی را مورد تجاوز قرار دهد .

حق : حقوق اساسی

درمورد لزوم اداء امانت فرمود :

فَمَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ أَمَانَةٌ فَلْيُؤَدِّهَا إِلَىٰ مَنْ أُثِمَّتْ عَلَيْهِ .
● کسیکه نزد گران امانتی نزد خود دارد موظف است اداء امانت کند و آنرا بصاحبش برگرداند .

درباره انتقامجویی و روشهای نادرست دوره جاهلیت فرمود :
.... وَإِنَّ دِمَاءَ الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعَةٌ وَإِنَّ مَآثِرَ الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعَةٌ .

● تمام خونهای دوره جاهلیت در اسلام اسقاط شده و دیگر جای انتقامجویی نیست و همه مفاخر جاهلیت ماضی گردیده و مطرود شناخته شده است .

درباره حقوق زنان و احیای شخصیت و ارزش اجتماعی آنان فرمود :
أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ لِنِسَائِكُمْ عَلَيْكُمْ حَقًّا وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ حَقًّا .

● ای مردم ، زنان شما بر شما حقی دارند و شما نیز به زنان حقی دارید . و با این عبارت کوتاه رسول اکرم (ص) حقوق متقابل زن و مرد را در اسلام خاطر نشان فرمود و تزییع حقوق زنان را که از سنن دوره جاهلیت بود مردود و محکوم ساخت .

درمورد احترام قانونی اموال مردم فرمود :

أَيُّهَا النَّاسُ « إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ » وَلَا يَحِلُّ لِمُؤْمِنٍ مَالٌ أَخِيهِ إِلَّا مِنْ طَيْبِ نَفْسِهِ .

● ای مردم ، مؤمنین با هم برادرند . برای هیچ مسلمانی تصرف در مال مسلمان دیگر حلال نیست ، مگر با طیب خاطر و رضایت صاحب مال .
و این حکم اسلامی به تمام تجاوز کاریهای مالی که در عصر جاهلیت معمول بود خاتمه داد .

درباره تساوی حقوق مردم فرمود :

أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ رَبَّكُمْ وَاحِدٌ وَإِنَّ أَبَاكُمْ وَاحِدٌ كُلُّكُمْ لِآدَمَ وَآدَمُ مِنْ تُرَابٍ « إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىكُمْ » وَلَيْسَ لِعَرَبِيٍّ عَلَى عَجَمِيٍّ فَضْلٌ إِلَّا بِالتَّقْوَى .^۱

● ای مردم خدای شما یکی است ، پدر شما یکی است ، همه شما از آدم و آدم از خاک است . محترم ترین شما نزد پروردگار پرهیزکارترین شما است ، و عرب را به عجم برتری و امتیازی نیست مگر به تقوی و پرهیزکاری .

فِي وَصِيَّةِ النَّبِيِّ (ص) لِعَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : يَا عَلِيُّ حَقُّ الْوَلَدِ عَلَى الْوَالِدِ أَنْ يُحَسِّنَ اسْمَهُ وَآدَبَهُ .^۲

● رسول اکرم در وصایای خود به حضرت علی (ع) فرمود : انتخاب اسم خوب و ادب و تربیت ، حقی است که هر فرزندی پیر خود دارد .

۱ - تحف العقول ، صفحه ۳۲ ۲ - وسائل جلد ۵ ، صفحه ۱۱۵

حق : حقوق مردم

حق فرزندان

قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا حَقُّ ابْنِي هَذَا؟ قَالَ تَحْسِنُ أَسْمَهُ
وَأَدَبَهُ وَتَضَعُهُ مَوْضِعاً حَسَنًا.^۱

● مردی پرسول اکرم (ص) عرض کرد : حق فرزندان من چیست ؟
فرمود او را با اسم خوبی نامگذاری کن ، بدرستی ادبش نما ، و بکار
خوب و مناسبی بگمارش .

حقوق مردم

وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ.^۲

● ای پیغمبر ببندگان من بگو در مقام مکالمه با مردم ، از هر طبقه ای
که باشند ، نیکی سخن بگویند و از گفتارهای زشت پرهیز نمایند .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ :
وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا . قَالَ قُولُوا لِلنَّاسِ أَحْسَنَ مَا تُحِبُّونَ
إِنَّ يُقَالَ لَكُمْ.^۳

● امام باقر علیه السلام فرموده است : بهترین و پسندیده ترین
و جهی که میل دارید مردم در باره شما سخن بگویند شما در باره مردم
سخن بگوئید . همانطور که آدمی از سخنان تحقیر آمیز ، و زنده د دیگران
متنفر است وظیفه دارد درباره مردم ، زشت و تحقیر آمیز ، سخن نگوید .

۱ - وسائل جلد ۵ صفحه ۱۱۵

۲ - سوره ۱۷ آیه ۵۳

۳ - وسائل جلد ۴ صفحه ۹۴

كَانَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) يَقُولُ : عَظِّمُوا أَصْحَابَكُمْ وَوَقِّرُواهُمْ وَلَا يَتَّهَجَمُ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ .^۱

● امام باقر علیه السلام میفرمود : دوستان خود را تکریم کنید و با احترام، با آنان برخورد نمائید و برخلاف ادب متعرض یکدیگر نشوید.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : مَنْ آتَاهُ أَخُوهُ الْمُسْلِمُ فَأَكْرَمَهُ فَإِنَّمَا أَكْرَمَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ .^۲

● کسیکه برادر مسلمان خود را که بر او وارد شده است احترام نماید خدا را احترام کرده است .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَكْرَمَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ بِكَلِمَةٍ يُلَطِّفُ بِهَا وَفَرَّجَ عَنْهُ كُرْبَتَهُ لَمْ يَزَلْ فِي ظِلِّ اللَّهِ الْمَمْدُودِ ، عَلَيْهِ الرَّحْمَةُ مَا كَانَ فِي ذَلِكَ .^۳

● کسی که برادر مسلمان خود را با کلمات مودت آمیز خویش احترام نماید و غم او را بزدايد ، تا اين سجيّه در او باقى است پیوسته در سایه رحمت خداوند است .

۱ - کافی جلد ۲ صفحه ۱۷۲

۲ - وسائل جلد ۴ صفحه ۹۷

۳ - بحار جلد ۱۶ صفحه ۸۴

حق : حقوق مردم

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يَقْسِمُ لِحَفَظَاتِهِ بَيْنَ أَصْحَابِهِ يَنْظُرُ إِلَى
ذَا وَيَنْظُرُ إِلَى ذَا بِالسَّوْبَةِ^۱.

● برای حفظ احترام تمام مردم، رسول اکرم در مجالس عمومی
نگاههای مودت آمیز خود را بالسویه متوجه کلیه حضار میفرمود .

إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ لَا يَدْعُ أَحَدًا يَمْشِي مَعَهُ إِذَا كَانَ رَاكِبًا حَتَّى
يَحْمِلَهُ مَعَهُ فَإِنْ أَبَى قَالَ تَقَدَّمْ أَمَامِي وَأَدْرِكْنِي فِي الْمَكَانِ
الَّذِي تُرِيدُ^۲.

● اگر پیغمبر سوار بود اجازه نمیداد کسی پیاده در رکابش راه
برود ، او را ترك خود سوار میکرد و اگر از سوار شدن ابا مینمود باو
میفرمود شما جلو برو و در فلان مکان مرا ملاقات کن .

مرکز تحقیق کتاب و تیر علوم اسلامی

عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا تُحَقِّرَنَّ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَإِنَّ
صَغِيرَهُمْ عِنْدَ اللَّهِ كَبِيرٌ^۳.

● هیچیک از مسلمین را تعقیر نکنید و کوچک نشمارید زیرا مسلمانی
که در نظر شما کوچک است نزد خداوند بزرگ است .

۱ - روضة کافی صفحه ۲۶۸

۲ - بحار جلد ۶ صفحه ۱۵۳

۳ - مجمره ورام جلد ۱ صفحه ۳۱

۵۶ . حکمت

[الحكمة]

گفتار عاقلانه

فَبَشِّرْ عِبَادَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ
أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ

● بندگان واقعی خدا را سروده بده. اینان کسانی هستند که سخنان را
میشنوند و تنها از آنچه خوب و پسندیده است پیروی میکنند و پس این
مردمند که خداوندشان را هنمایی کرده و دارای عقل و درایت هستند.
در حدیث است که فرمود:

خُذُوا الْحَقَّ مِنْ أَهْلِ الْبَاطِلِ وَلَا تَأْخُذُوا الْبَاطِلَ مِنْ أَهْلِ
الْحَقِّ كُنُوتُوا نَقَادَ الْكَلَامِ

● سخن حق را از گمراهان و اهل باطل فرا گیرید و سخن باطل را از
اهل حق نیاورید و مانند صرافهای پول شناس نقاد باشید و سکه قلب
را از سکه حقیقی تمیز دهید.

أَعْلَمُ النَّاسِ مَنْ جَمَعَ عِلْمَ النَّاسِ

● داناترین مردم کسی است که بیشتر دانش دانشمندان را جمع آوری
نموده و فرا گرفته باشد.

۱- سوره ۲۹ آیه ۱۸ ۲- اثبات الهداة جلد ۱ صفحه ۱۳۶

۳- اثبات الهداة جلد ۱ صفحه ۴۷

حکمت : گفتار عاقلانه

علی (ع) فرمود :

خُذِ الْحِكْمَةَ وَلَوْ مِنْ الْمُشْرِكِينَ^۱

● مطالب حکیمانه را فرا گیرید ولو گوینده آن مشرک باشد .

از علی (ع) :

لَا تَنْظُرْ إِلَى مَنْ قَالَ وَأَنْظُرْ إِلَى مَا قَالَ^۲

● در سخن نظر بگوینده مکنید بلکه نظر بگفتار نمائید یعنی گفتار صحیح را از هر که گفته است بگیرید .

و نیز از علی (ع) :

خُذِ الْحِكْمَةَ وَلَوْ مِنْ أَهْلِ الضَّلَالِ^۳

● گفتار حکیمانه را از هر کسی یاد بگیرید ولو گوینده آن از نظر مذهبی گمراه باشد .

علی (ع) میفرمود :

الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ فَاطْلُبُوهَا وَلَوْ مِنْ عِنْدِ الْمُشْرِكِ^۴

● علم و حکمت گم شده مردان با ایمان است که از بی آن میگردند .
آنها طلب کنید ولو نزد مشرک باشد .

كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ : رَوِّحُوا أَنْفُسَكُمْ بِبَدِيعِ الْحِكْمَةِ فَإِنَّهَا تَكِيلُ كَمَا تَكِيلُ الْإِبْدَانُ^١.

● علی علیه السلام به پیروان خود توصیه میفرمود که : جان خود را با مطالب حکیمانه نو و دلنشین خرم و شاداب سازید چه روح نیز مانند بدن وامانده و خسته میشود و سخنان جالب نیرو و نشاطش میبخشد.

بَا هِشَامُ إِنَّ الْعَاقِلَ رَضِيَ بِالْذُّونِ مِنَ الدُّنْيَا مَعَ الْحِكْمَةِ وَلَمْ يُرْضَ بِالْذُّونِ مِنَ الْحِكْمَةِ مَعَ الدُّنْيَا^٢.

● حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام بهشام بن حکم فرمود : انسان عاقل از زندگی محدود و ناچیز دنیا با وجود عقل و فهم ، راضی و خشنود است و از زندگی غالی و مرفه دنیا با قلت علم و فهم ناراضی و آزردہ خاطر است.

مرکز تحقیقات کامپیوتر علوم اسلامی

۵۷ . حماقت
[الحق]

تمنای تمجید

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا آتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا
بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ.

● آنانکه بزیشتکاریهای خود مسرور و شادمانند و دوست دارند
مردم آنها را بکارهای نیکی که انجام نداده‌اند تمجید و ستایش کنند
گمان مبر که آنها را از عذاب الهی‌رهائی است، برای آنان عذاب دردناک
مقرر است .

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : رِضَاءُ الْعَبْدِ عَنْ نَفْسِهِ مَقْرُونٌ
بِسَخَطِ رَبِّهِ .^۱

● علی علیه السلام میفرمود: خوی ناپسند از خود رضائی، آدمی را
بغضب خداوند بزرگ نزدیک میکند .

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : طَلَبُ الثَّنَاءِ لِيُغَيَّرَ اسْتِحْقَاقُ خُرْقٍ .^۲
● علی علیه السلام فرموده است: تمنای تمجید ناپسند از مردم داشتن
ایلهی و حماقت است .

قالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ الْحُمُقُ الْإِتِيكَالُ عَلَيَّ الْأَمَلِ^١.
● علی علیه السلام فرموده : تکیه کردن بر آرزو از ابلهی و حماقت است .

امتحان عاقل و احمق

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِذَا آرَدْتَ أَنْ تَخْتَبِرَ عَقْلَ الرَّجُلِ فِي مَجْلِسٍ وَاحِدٍ ، فَحَدِّثْهُ فِي خِلَالِ حَدِيثِكَ بِمَا لَا يَكُونُ ، فَإِنْ أَنْكَرَهُ فَهُوَ عَاقِلٌ ، وَإِنْ صَدَّقَهُ فَهُوَ أَحمَقُ^٢.
● امام صادق علیه السلام فرموده : اگر خواستی در یک مجلس و با اولین برخورد ، عقل کسی را امتحان کنی مطلبی را که ناشدنی و غیر قابل وقوع است در ضمن سخنان خود با وی بمیان بگذار ، اگر سریعاً بنادرستی مطلب متوجه شد و آنرا تکذیب کرد مرد عاقلی است و اگر آنرا صحیح تلقی نمود و تأیید کرد مرد احمق و کوتاه فکری است :

قالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : عِنْدَ بَدِئِهِمُ الْمَقَالِ تُخْتَبَرُ عُقُولُ الرِّجَالِ^٣.

● علی علیه السلام فرموده : عقل های مردم را میتوان از سخنانی که فوری و بالبداهه میگویند آزمایش نمود :

امام باقر علیه السلام قصد مسافرت داشت . پدر گرامیش حضرت سجاد علیه السلام در ضمن سفارشهای خود باو فرمود : فرزند عزیز ، از رفاقت و آمیزش با احمق پرهیز و از او دوری کن و از بحث و مذاکره با او اجتناب نما . سپس در بیان مراتب کوتاه بینی و نارسائی فکر احمق فرمود :

١ - غرر الحکم ، صفحہ ٧٢٦

٢ - غرر الحکم ، صفحہ ٤٩٠

٣ - بحار ، ١ ، صفحہ ٤٣

حماقت : امتحان عاقل و احمق

إِنْ تَكَلَّمْ فَضَحَّهْ حُمْقُهُ ، وَإِنْ سَكَتَ قَصُرَ بِهِ عَيْبُهُ ،
وَإِنْ عَمِلَ أَفْسَدَ ، وَإِنْ اسْتُرْعِيَ أَضَاعَ ، لَا عِلْمُهُ مِنْ نَفْسِهِ
يُغْنِيهِ ، وَلَا عِلْمُ غَيْرِهِ يَنْفَعُهُ ، وَلَا يُطِيعُ نَاصِيحَةَ ، وَلَا
يَسْتَرِيحُ مُقَارِنَهُ ، تَوَدُّ أُمُّهُ تَكَلِّتَهُ ، وَامْرَأَتُهُ أَنَّهَا فَتَقَدَّتْهُ ،
وَجَارُهُ بُعْدَ دَارِهِ ، وَجَلِيسُهُ الْوَحْدَةَ مِنْ مُجَالَسَتِهِ إِنْ كَانَ
أَصْغَرَ مَنْ فِي الْمَجْلِسِ أَعْيَى مَنْ فَوْقَهُ ، وَإِنْ كَانَ أَكْبَرَهُمْ
أَفْسَدَ مَنْ دُونَهُ .

● اگر سخن بگوید حماقت و نادانیش او را رسوا خواهد کرد ،
اگر سکوت کند نارسائی و عجزش ظاهر میگردد ، اگر بکاری دست بزنند
آنها خراب میکند ، اگر رازی بوی سپرده شود افشا مینماید ، نه دانش
خودش او را بی نیاز میکند و نه از دانش دیگران بهره مند میگردد ، اندر ز-
گوی خود را اطاعت نمیکند ، و رفیق خود را راحت نمیکند ، مادرش
مرگت او را دوست دارد تا در عزایش گریه کند و زنش آرزوی جدائی
ویرا در مغز می پرورد ، همسایه اش تمنا دارد که از منزل او دور باشد ،
و همشیش از ترس مجالست با او در تنهایی و سکوت بسر میبرد ،
موقعی که احمق در مجلس دیگران شرکت میکند اگر حضار محضر از او
بزرگتر باشند همه آنها را عاجز میکند و اگر از وی کوچکتر باشند با
رفتار و گفتار احمقانه خود آنها را گمراه مینماید .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : صَدِيقُ الْأَحْمَقِ فِي تَعَبٍ^۱.

● علی علیه السلام فرموده : کسیکه رفیقِ احمق دارد همواره دررنج و ناراحتی است.

عَنْ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : مَنْ لَمْ يَجْتَنِبْ مُصَاحِبَةَ الْأَحْمَقِ يُوْشِكُ أَنْ يَتَخَلَّقَ بِإِخْلَافِهِ^۲.

● امام صادق علیه السلام فرموده است : کسیکه از رفاقت و همنشینی با احمق پرهیز نکند تحت تأثیر کارهای احمقانه وی واقع میشود و خیلی زود باخلاق ناپسندش متخلّق میگردد.

قالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَا بُنَيَّ إِيَّاكَ وَمُصَاحِبَةَ الْأَحْمَقِ فَإِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَنْفَعَكَ فَيَضُرُّكَ^۳.

● حضرت سجّاد علیه السلام بفرزندش امام باقر فرموده است : از رفاقت با احمق پرهیز کن چه او اراده میکند بنفع تو قدمی بردارد ولی بر اثر حمق و ناهمی مایه زیان و ضررت میشود.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَكْثَرُ النُّحُمِ الْإِغْرَاقُ فِي الْمَدْحِ وَالذَّمِّ^۴.

● علی علیه السلام فرموده است : بزرگترین مراتب حماقت زیاده روی در تحسین و توبیخ است.

۱- فهرست غرر، صفحه ۸۳ ۲- مستدرک ۲، صفحه ۶۴

۳- وسائل ۲، صفحه ۲۰۵ ۴- غررالحکم صفحه ۱۸۲

حماقت : امتحان عاقل و احمق

عَنْ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : «أَلَا عِثَانُ ثَلَاثَةٌ فَوَاحِدٌ كَالْغِذَاءِ
الَّذِي يُحْتَاجُ إِلَيْهِ كُلُّ وَقْتٍ فَهُوَ الْعَاقِلُ وَالثَّانِي فِي مَعْنَى
الدَّاءِ وَهُوَ الْأَحْمَقُ وَالثَّالِثُ فِي مَعْنَى الدَّاءِ فَهُوَ اللَّيِّبُ»^۱

● امام صادق علیه السلام فرموده : رفقای صمیمی که همانند برادر
بآدمی وابسته و نزدیک هستند سه قسمند. اول ، کسی است که مانند غذا از
لوازم ضروری زندگی بحساب میآید و در همه حالات ، آدمی بوی نیاز دارد
او رفیق عاقل است. دوم ، کسی است که وجود او برای انسان بمنزله یک
بیماری مزاحم و رنج آور است و او رفیق احمق است. سوم ، رفیقی است
که وجود نافعش بمنزله داروی شفا بخش و ضد بیماری است و او رفیق
لیبب یعنی روشنفکر بسیار عاقل است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَا يَزَالُ الْعَقْلُ وَالْحُكْمُ
يَتَغَالَبَانِ عَلَى الرَّجُلِ إِلَى ثَمَانِي عَشْرَ سَنَةً فَإِذَا بَلَغَهَا غَلَبَ
عَلَيْهِ أَكْثَرُهُمَا فِيهِ^۲

● علی علیه السلام فرموده است : پیوسته عقل و حماقت در مزاج
نوجوانان تازه بالغ در جنگ و ستیزند تا بحران تکلیف را پشت سر بگذارند
و بسن هجده سال برسند . در آن موقع اگر ساختمان فکری جوان ، طبیعی
و سالم باشد کم عقل پیروز میشود و حماقت شکست میخورد ، و اگر
اساساً احمق باشد حماقت بر عقل غالب خواهد شد .

۱ - تعف القول ، صفحه ۳۲۳

۲ - بحار ۱ ، صفحه ۳۳

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : لَا غِنَاءَ إِلَّا خُصْبٌ مِنَ الْعَقْلِ وَلَا فَقْرَ إِلَّا حَقٌّ مِنَ الْحُمَقِ .^۱

● امام صادق علیه السلام فرموده : خبر و برکت هیچ ثروتی بقدر عقل نیست ، و پستی و ذلت هیچ فقری به پایه حماقت که فقر عقلی است نمیرسد :

الْعِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : عَالَجْتُ الْآحْمَقَ فَلَمْ أَقْدِرْ عَلَى إِصْلَاحِهِ .^۲

● حضرت مسیح بن مریم فرمود : برای علاج مردم احمق کوشش کردم ولی نتوانستم آنانرا درمان نمایم و نارسائی عقلاشان را اصلاح کنم.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ : لَا تُمَارِينَ حَلِيمًا وَلَا سَفِيهًا فَإِنَّ الْحَلِيمَ يَقْلِبُكَ وَالسَّفِيهَ يُوْذِيكَ .^۳

● امام صادق علیه السلام فرموده : نه با بردبار دانا میراه و جدال کن و نه با سفيه نادان ؛ چه انسان بردبار کینه شمارا در دل میگیرد و سفيه نادان به آزارت دست میزند .

علی (ع) میفرمود :

الْحُصْقُ دَاءٌ لَا بُدَّ أَوْیَ وَمَرَضٌ لَا بُشْرَةَ .^۴

● حماقت دردی است بی درمان و مرضی است خوب نشدنی .

۱- کافی ، جلد ۲ ، صفحه ۳۰۱

۲- کافی ، ۱ ، صفحه ۲۹

۳- غرر صفحہ ۷۲

۴- سفینه ، ص ۲۴۱

حیوة و زندگی

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَمِيتِ وَيُخْرِجُ الْمَمِيتَ مِنَ الْحَيِّ^۱.

● این خالق توانای جهان است که پیوسته موجودات زنده را از عناصر مرده عالم بیرون می کشد و از پیکر موجودات زنده عناصر مرده را خارج میسازد.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «وَأَعْلَمُ أَنَّ مَالِكََ الْمَوْتِ هُوَ مَالِكُ الْحَيَاةِ وَأَنَّ الْخَالِقَ هُوَ الْمُمِيتُ»^۲.

● علی علیه السلام ضمن نامه ای که به فرزندش حضرت مجتبی (ع) نوشته فرموده است: «فرزند عزیز بدان که مالک و فرمانروای مرگ در جهان خلقت همان کسی است که مالک زندگی و حیات است و خالق که آفریننده موجود زنده است میراننده او است یعنی عالم دارای دومیده نیست.

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «ثَمَرَةُ طَوْلِ الْحَيَاةِ السَّقَمُ وَالْهَرَمُ»^۳.
● علی علیه السلام فرموده: نتیجه زندگی درازمدت، رنجوری و پیری است.

۱ - سورة ۳۰، آیه ۱۹ ۲ - نهج البلاغه، نامه ۳۱

۳ - غررالحکم، صفحه ۳۶۰

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ : مَنْ اسْتَوَى يَوْمَاهُ فَهُوَ
مَغْبُونٌ وَمَنْ كَانَ آخِرُ يَوْمَيْهِ خَيْرَهُمَا فَهُوَ مَغْبُوطٌ وَمَنْ
كَانَ آخِرُ يَوْمَيْهِ شَرَّهُمَا فَهُوَ مَلْعُونٌ وَمَنْ لَمْ يَرَ الزِّيَادَةَ
فِي نَفْسِهِ فَهُوَ إِلَى النُّقْصَانِ وَمَنْ كَانَ إِلَى النُّقْصَانِ فَالْمَوْتُ
خَيْرٌ لَهُ مِنَ الْحَيَاةِ . ١

● امام صادق علیه السلام در باره رشد مداوم شخصیت و کمالات
روزافزون انسان فرموده است : کسیکه دو روزش در بهره زندگی و رشد
انسانی یکسان باشد در معامله نقد عمر مغبون است و کسیکه امروزش بهتر
از دیروز باشد شایسته است که مورد غبطه دیگران واقع شود و توفیق او را
تَمَنَّا کنند و کسیکه امروزش بدتر از دیروز باشد محروم از رحمت حق
است و کسیکه نفس خود را پیوسته در کمال تازه ای نه بیند و در معنویات
خویش احساس فزونی ننماید در معرض کمبود و نقص قرار گرفته است
و کسیکه در راه نقص قدم بر میدارد مرگش از زندگی برای او بهتر است .

إِلَّا وَإِنْ إِمَامَكُمْ قَدْ اكْتَفَى مِنْ دُنْيَاهُ بِطِمْرَيْنِ وَمِنْ طَعْمِهِ
بِقُرْصَيْنِ ... وَكَأَنِّي بِقَائِلِكُمْ بِقَوْلٍ إِذَا كَانَ هَذَا قَوْلَ ابْنِ
أَبِي طَالِبٍ فَقَدْ قَعَدَ بِهِ الضَّعْفُ عَنْ قِتَالِ الْأَقْرَانِ وَمُنَازَلَةِ
الشَّجَعَانِ إِلَّا وَإِنْ الشَّجَرَةَ الْبَرِّيَّةَ أَصْلَبُ عُودًا وَالرَّوَائِعَ
الْخَضِرَةَ أَرَقُّ جُلُودًا وَالنَّبَاتَاتِ الْبَدَوِيَّةَ أَقْوَى وَقُودًا وَأَهْطَأُ
خُمُودًا ... وَاللَّهُ لَوْ تَظَاهَرَتِ الْعُرُبُ عَلَى قِتَالِي لَمَّا وَلَّيْتُ

عَنْهَا وَلَوْ اَمْكَنْتِ الْفُرْصُ مِنْ رِقَابِهَا لَسَارَعَتْ اِلَيْهَا.^۱

● آگاه باشید که پیشوای شما از دنیای خود، به دو جامه^۲ کرباس و دو قرصه^۳ نان اکتفا نموده است . گوئی می بینم کسانی از شما خواهند گفت اگر غذای فرزندان ابطال این باشد ضعف و ناتوانی بروی چیره میشود و از جنگ با اقران و امثال و پیکار با شجاعان و دلیران بازمی ماند .

برای اینکه در باره^۴ آنحضرت چنین گمانی نبرند و او را ناتوان و ضعیف نپندارند و از نظر زیستی ، غذاهای رنگارنگ و رفاه زندگی را معیار قوت و نیرومندی تصور نکنند به حیات درختان وحشی و اهلی و قوت و ضعف آنها اشاره نموده و فرموده است :

درختان برّی و جنگلی ، چوبشان محکمتر است و اشجار سر سبز باغها ، پوستی نازکتر دارند ، آتش نباتات خود روی بیابانها فروزان تر است و دیرتر خاموش میشود . بخدا قسم اگر تمام عربها برای جنگ با من متحد شوند از آنان روی نمیگردانم و اگر فرصتی بدست آید خود باینکار میشتابم .

قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : اَلْعِلْمُ حَيَاتٌ وَ اَلْاِيْمَانُ نَجَاتٌ.^۲

● علی علیه السلام فرموده : علم مایه^۵ زندگی و حیات است و ایمان باعث رستگاری و نجات .

۱ - نهج البلاغه ، نامه ۴۵

۲ - فهرست غرر ، صفحه ۲۶۳

۵۹ . خدا
[الله]

پروردگار جهان

قَالَ قَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَى . قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى .^۱

● گفت ای موسی خدای شما دو نفر کیست ؟ جواب داد : خدای ما پروردگار حکیمی است که در نظام آفرینش و خلقت حکیمانه و حساب شده خود بهر موجود زنده ای آنچه را که درخور او بوده و برای ادامه زندگیش ضرورت داشته بوی عطا کرده است . بعلاوه همان موجود را بمسیر زندگی و شناخت حوائج حیات و بهره برداری از اعضا و خود هدایت فرموده است .

مرکز تحقیق کاپیویر علوم اسلامی

قَالَ عَلَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ : كُلُّ قَوٍّ غَيْرِهِ ضَعِيفٌ وَكُلُّ مَالِكٍ غَيْرِهِ مَمْلُوكٌ وَكُلُّ عَالِمٍ غَيْرِهِ مُتَعَلِّمٌ وَكُلُّ قَادِرٍ غَيْرِهِ يَقْدِرُ وَيَعْجِزُ.^۲

● علی علیه السلام میفرماید : هر توانائی غیر از باری تعالی ناتوان است ، و هر مالکی جز خداوند مملوک است ، و هر عالمی غیر از پروردگار علم آموز است ، و هر توانائی جز خداوند ، قدرت و عجزش بهم آمیخته است .

خدا: پروردگار جهان

قَالَ عَلَىٰ عِلِّيِّهِ السَّلَامُ : لَا يَتَغَيَّرُ بِحَالٍ وَلَا يَتَبَدَّلُ فِي الْأَحْوَالِ وَلَا تُبْلِيهِ اللَّيَالِي وَالْأَيَّامُ وَلَا يُغَيِّرُهُ الضُّيَاءُ وَالظُّلَامُ وَلَا يُوصَفُ بِشَيْءٍ مِنَ الْأَجْزَاءِ وَلَا بِالْجَوَارِحِ وَالْأَعْضَاءِ وَلَا بِعَرَضٍ مِنَ الْأَعْرَاضِ^١.

● علی علیه السلام فرموده است : خداوند بحالی متغیر نمیشود و حالات او را دگرگون نمیسازد . گذشت روز و شب او را فرسوده و کهنه نمی کند و روشنائی و تاریکی در ذات مقدسش اثری نمیگذارد . حضرت باری تعالی به اجزاء و اندام و اعضاء توصیف نمیگردد و معروض عوارضی از قبیل ضعف و خواب و خستگی واقع نمیشود .

امام صادق (ع) پاره ای از آیات حکیمانه الهی را در جهان خلقت برای مفضل شرح میداد ، و از آنها بوجود خداوند حکیم استدلال میفرمود . مفضل عرض کرد :

يَا مَوْلَايَ إِنَّ قَوْمًا يَزْعُمُونَ أَنَّ هَذَا مِنْ فِعْلِ الطَّبِيعَةِ فَقَالَ : سَلْتَهُمْ عَنْ هَذِهِ الطَّبِيعَةِ أَهِيَ شَيْءٌ لَهُ عِلْمٌ وَقُدْرَةٌ عَلَىٰ مِثْلِ هَذِهِ الْأَفْعَالِ أَمْ لَيْسَتْ كَذَلِكَ ؟ فَإِنْ أَوْجَبُوا لَهَا الْعِلْمَ وَالْقُدْرَةَ فَمَا يَمْنَعُهُمْ مِنْ إِثْبَاتِ الْخَالِقِ فَإِنَّ هَذِهِ صَنَعَتُهُ . وَإِنْ زَعَمُوا أَنَّهَا تَفْعَلُ هَذِهِ الْأَفْعَالِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا عَمَدٍ وَكَانَ فِي أَفْعَالِهَا مَا قَدَّرَاهُ مِنَ الصَّوَابِ وَالْحِكْمَةِ أَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْفِعْلَ لِلْخَالِقِ الْحَكِيمِ وَأَنَّ الَّذِي سَمَّوْهُ طَبِيعَةً هُوَ سُنَّةٌ فِي خَلْقِهِ الْجَارِيَةِ عَلَى مَا أَجْرَاهَا عَلَيْهِ .^٢

١- نهج البلاغه ، خطبة ٢٢٨

٢- بحار جلد ٢ صفحه ٢١

● مولای من بعضی گمان میکنند اینهمه نظم و حساب کار طبیعت است . حضرت فرمود : از آنان سؤال کن آیا این طبیعت دانسته و با علم و قدرت این کارهای منظم و حساب شده را انجام میدهد یا نه ؟ اگر بگویند طبیعت علم و قدرت دارد پس اینان در اثبات خداوند عالم و اعتراف بوجود مبدأ دانا چه مانعی در سر راه دارند . اگر بگویند طبیعت بدون علم و اختیار این اعمال منظم و صحیح را انجام میدهد باید گفت این کارهای عالمانه و قوانین حکیمانه اثر خالق حکیم و دانا است و آنرا که آنها طبیعت نامیده اند سنت و قانونی است که خداوند حکیم بوجود آورده و در جهان خلقت با نظم کامل طبق برنامه مقرر جریان دارد .

خدا و خلقت او

امام صادق علیه السلام پس از آنکه شرحی در باره خلقت زرافه و ساختمانش با مفضل صحبت کرده و آنرا از آفریده های عجیب خداوند بحساب آورده است میفرماید :

فَمَا طُولُ عُنُقِهَا وَالْمَنْفَعَةُ لَهَا فِي ذَلِكَ فَإِنَّ مَنَشَأَهَا وَمَرْعَاهَا فِي غِيَاظٍ ذَوَاتِ أَشْجَارٍ شَاهِقَةٍ ذَاهِبَةٍ طُولًا فِي الْهَوَاءِ فَهِيَ تَحْتَاجُ إِلَى طُولِ الْعُنُقِ لِيَتَنَاوَلَ بِفِيهَا أَطْرَافَ تِلْكَ الْأَشْجَارِ فَتَقَوَّتْ مِنْ ثِمَارِهَا .^۱

● بلندی کردن زرافه و منفعتی که از آن عایدش میشود اینست که محیط پیدایش و چراگاه این حیوان ، جنگل های انبوه و سرزمینهایی است که از درختان سر به آسمان کشیده پوشیده شده است ، زرافه بگردن دراز

خدا: خدا و خلقت او

احتیاج داشت تا بتواند باسانی برگزیده را بخورد و از میوه های جنگلی تغذیه نماید .

قال الصادق عليه السلام : فجعل كل شيء من خلقه مشاكلاً لئلا يمر الذي قدر أن يكون عليه .^۱

● امام صادق علیه السلام در توحید مفضل ضمن شرح دقائق خلقت طيور، باصل انطباق اشاره کرده و فرموده است : خداوند بزرگ هر یک از موجودات زنده را مشابه و مشاکل محیط و برنامه ای که برای زندگی مقدّر شده آفریده است .

هل رأيت يا مفضل هذا الطائر الطويل الساقين وعرفت ماله من المنفعة في طول ساقيه فإنه أكثر ذلك في ضحضاح من الماء فتراه يساقين طويلين كأنه ربيقة فوق مرقب وهو يتأمل في الماء فإذا رأى شيئاً مما يتقوت به خطا خطوات رقيقاً حتى يتناولوه ولو كان قصير الساقين وكان يخطون نحو الصيد ليأخذوه بصيب بطنه الماء فيثور وبتدعر منه فيتفرق عنه فخلق له ذلك العمودان ليذكر بهما حاجته ولا يفسد عليه مطلبه .^۲

● امام صادق علیه السلام بمفضل فرمود : آیا این پرنده پابند را دیده ای؟ آیا میدانی پای بلند برای او چه فائده ای دارد؟ زندگی این حیوان

بیشتر در آبهای کم عمق است. او با پای بلندش مانند دیده بانی است که روی برج مراقبت قرار گرفته، بادقت آب را تحت نظر دارد، بمحض آنکه کرم یا هر جنبنده ای را که برای تغذیه اش مناسب باشد مشاهده کرد آهسته بسویش پیش میرود تا آنرا طعمه خود سازد. اگر پای این پرنده کوتاه میبود موقعیکه از پی صیدش میرفت شکمش با آب برخورد می نمود، تلاطم آب، کرمها را بهیجان میآورد و از ترس می گریختند و پرنده گرسنه میماند، خداوند این دو پای بلند را بحیوان داده است تا بغذای خود دست یابد و نقشه شکارش نقش بر آب نشود.

تَأْمَلْ ضُرُوبَ التَّدْبِيرِ فِي خَلْقِ الطَّائِرِ فَإِنَّكَ تَجِدُ كُلَّ طَائِرٍ طَوِيلَ السَّاقَيْنِ طَوِيلَ الْعُنُقِ وَذَلِكَ لِيَتِمَّ كُنْ مِنْ تَنَاوُلِ طَعْمِهِ مِنَ الْأَرْضِ وَلَوْ كَانَ طَوِيلَ السَّاقَيْنِ قَصِيرَ الْعُنُقِ لَمَا اسْتَطَاعَ أَنْ يَتَنَاوَلَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ وَرُبَّمَا أُعِينَ مَعَ طُولِ الْعُنُقِ بِطُولِ الْمَنَاقِبِ لِيَزْدَادَ الْأَمْرُ عَلَيْهِ سَهُولَةً وَامْكَانًا ١

● مفضل، به دیگر تدابیر حکیمانه خداوند در آفرینش این پرنده، نیز دقت کن، می بینی هر طائر پا بلندی گردنش نیز دراز است. این هم آهنگی که بین بلندی پا و گردن برقرار شده از این جهت است که حیوان بتواند طعمه خود را باسانی از زمین بردارد، چه اگر با وجود پای بلند، گردن کوتاهی میداشت بگرفتن غذای خود از زمین قادر نمیبود و چه بسا که خداوند با

خدا: خدا و خلقت او

اعطاء کردن بلند به‌وی منقار دراز نیز داده است تا شرائط زندگی بر وی آسانتر و امکان انطباقش با محیط حیات سهلتر باشد.

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : فَهِيَ مُسَدِّلَةٌ الْجُفُونِ بِالنَّهَارِ عَلَى أَحْدَاقِهَا وَتَجَاعِلَةٌ اللَّيْلِ سِرَاجًا تَسْتَدِلُّ بِهِ فِي السَّمَاسِ آرَاقِهَا فَسُبْحَانَ مَنْ جَعَلَ اللَّيْلَ لَهَا نَهَارًا وَمَعَاشًا وَالنَّهَارَ مَسْكَنًا وَقَرَارًا.^۱

● علی علیه‌السلام ضمن سخنان خود درباره خلقت عجیب خفاش باین نکته اشاره کرده و فرموده است: این حیوان در روز پلک بر حدقه می‌گذارد و دیده فرو می‌بندد و شب از پی روزی خود میرود. بزرگ و منزّه است خداوندی که شب را برای آن حیوان روز کوشش و تأمین زندگی قرار داده و روز را برایش شب قرار گرفتن و آرامش مقرر کرده است.

ما خَلَقْكُمْ وَلَا يَعْزُبُ عَنْكُمْ إِلَّا كَنْفُسُكُمْ وَاحِدَةٌ.^۲

● آفرینش تمام انسانها و همچنین بعث و برانگیختن همه مردم، برای خداوند همانند خلقت یک انسان سهل و آسان است.

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَمْ يَتَوَدَّهِ خَلْقٌ مَّا ابْتَدَأَ وَلَا تَذِيرٌ مَّا ذَرَأَ وَلَا وَقَفَ بِهِ عَجْزٌ عَمَّا خَلَقَ.^۳

● علی علیه‌السلام فرموده: خلقت جهان هستی، خداوند را خسته نکرد و تدبیر الهی در اداره او و رکیهان فرسوده‌اش نساخت و از آفریده‌های خود دچار ناتوانی و عجز نگردید.

۱- نهج البلاغه، خطبه ۱۵۱، ۲- سورة ۳۱، آیه ۲۸، ۳- نهج البلاغه، خطبه ۶۴

خدا و قدرت او

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ ¹.

● این خالق توانای جهان است که پیوسته موجودات زنده را از عناصر مرده عالم بیرون می کشد و از پیکر موجودات زنده عناصر مرده را خارج میسازد.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَاعْلَمُوا أَنَّ مَالِكَةَ الْمَوْتِ هِيَ مَالِكَةُ الْحَيَاةِ وَأَنَّ الْخَالِقَ هُوَ الْمُمَيِّتُ ².

● علی علیه السلام ضمن نامه ای که بفرزندش حضرت مجتبی (ع) نوشته فرموده است: فرزند عزیز بدان که مالکث و فرمانروای مرگ در جهان خلقت همان کسی است که مالکث زندگی و حیات است و خالق که آفریننده موجود زنده است میراننده او است یعنی عالم دارای دوبنده نیست.

عَنِ الْفَضْلِ قَالَ سَمِعْتُ الرُّضَا عَلِيَّ بْنَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ : سُبْحَانَ مَنْ خَلَقَ الْخَلْقَ بِقُدْرَتِهِ وَأَتَمَّنَ مَا خَلَقَ بِحِكْمَتِهِ وَوَضَعَ كُلَّ شَيْءٍ مِنْهُ مَوْضِعَهُ بِعِلْمِهِ ³.

● فضل میگوید: از حضرت رضا علیه السلام شنیدم که در دعای خود میگفت: متزه است خداوندی که بقدرت خود موجودات را آفریده و با حکمت خود نظام آفرینش را متقن و محکم ساخته و با علم خویش هر چیزی را در جای خود قرار داده است.

۱ - سورة ۳۰، آیه ۱۹ ۲ - نهج البلاغه، نامه ۳۱

۳ - بحار ۲۲، صفحه ۱۲۹

قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَمَا الَّذِي نَرَى مِنْ خَلْقِكَ وَنَعَجِبُ لَهُ مِنْ قُدْرَتِكَ وَنَصِفُهُ مِنْ عَظِيمِ سُلْطَانِكَ وَمَا تَغِيبُ عَنَّا مِنْهُ وَقَصُرَتْ أَبْصَارُنَا عَنْهُ وَانْتَهَتْ عَقُولُنَا دُونَهُ وَحَالَتْ سُورُ الْغُيُوبِ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُ أَعْظَمُ فَمَنْ فَرَعَ قَلْبَهُ وَأَعْمَلَ فِكْرَهُ لِيَعْلَمَ كَيْفَ أَقَمْتَ عَرْشَكَ وَكَيْفَ ذَرَأْتَ خَلْقَكَ وَكَيْفَ عَلَّقْتَ فِي السَّمَوَاتِ سَمَوَاتِكَ وَكَيْفَ مَدَدْتَ عَلَى مَوَارِئِهَا أَرْضَكَ رَجَعَ طَرْفُهُ حَسِيراً وَعَقْلُهُ مَبْهُوراً وَسَمِعُهُ وَالِهَا وَفِكْرُهُ حَائِراً .^۱

● علی علیه السلام میفرماید : پروردگارا چیست آنچه را که ما از آفریده های تو می بینیم و با مشاهده آنها از قدرتت بشگفتی می آیم و آنها را به نشانه سلطنت و فرمانروائی عظیمت توصیف می کنیم ، و حال آنکه چیزهایی که از ما پنهان است و چشم ما آنها را نمی بیند و عقلهای ما از درکش وامانده و عاجز است و پرده های غیب ، آنها را از ما پوشیده است بمراتب بزرگتر و عظیم تر است .

کسی که دل را از هر توجهی خالی کند و فکر خود را بکار اندازد و راه مطالعه و تحقیق را پیش گیرد برای آنکه بداند چگونه عرش عظیمت را برپا داشته ای و چگونه مخلوقات خود را آفریده ای و چگونه آسمانها را در هوا معلق نگاه داشته ای و چگونه زمین را بر جریان سریع آب گسترده ای ، پس از مطالعه بسیار سرانجام بادیده و وامانده و اندوهگین ، با عقل شکست خورده ، با گوش از کار افتاده ، با اندیشه حیرت زده و سرگردان از این سفر علمی و سیر تحقیقی برمیگردد .

خدا و علم او

وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ
عَلِيمٌ^۱.

● خداوند بنام موجودات عاقل و غیر عاقلی که در آسمانها و زمین
وجود دارد عالم است و ذات اقدسش بهمه چیز دانا و آگاه است.

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ :
لَمْ يُزَلَّ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ رَبَّنَا وَالْعِلْمُ ذَاتُهُ وَلَا الْمَعْلُومُ وَالسَّمْعُ
ذَاتُهُ وَلَا الْمَسْمُوعُ وَالْبَصَرُ ذَاتُهُ وَلَا الْمُبْصَرُ وَالْقُدْرَةُ ذَاتُهُ
وَلَا الْمَقْدُورُ فَلَمَّا أَحْدَثَ الْأَشْيَاءَ وَكَانَ الْمَعْلُومُ وَقَعَ الْعِلْمُ
مِنْهُ عَلَى الْمَعْلُومِ وَالسَّمْعُ عَلَى الْمَسْمُوعِ وَالْبَصَرُ عَلَى
الْمُبْصَرِ وَالْقُدْرَةُ عَلَى الْمَقْدُورِ^۲.

● ابی بصیر میگوید از امام صادق علیه السلام شنیدم که فرمود :
پروردگار ما ذات لایزال الهی است و علم عین ذات او بوده با آنکه معلومی
آفریده نشده بود ، شنوائی عین ذاتش بوده و مسموعی وجود نداشت ،
بینائی عین ذاتش بوده و موجود قابل رؤیتی خلق نشده بود ، قدرت عین
ذاتش بوده و متعلق قدرتی موجود نبود . پس از آنکه عالم را آفرید و
معلوم تحقق یافت ، علم ازلی حق بر معلوم حادث منطبق شد و همچنین
شنوائی بر مسموع و بینائی بر مبصر و قدرت بر مقدر تطبیق یافت .

۱- سورة ۴۹ ، آیه ۱۶

۲- کافی ۱ ، صفحه ۱۰۷

خدا: خدا و علم او

قالَ عَلَىٰ عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَعْلَمُ عَجِيجَ الْوُحُوشِ فِي السَّمَوَاتِ
وَمَعَاصِيَ الْعِبَادِ فِي الْخَلْقَاتِ وَاخْتِلَافَ النَّبَاتِ فِي الْبَحَارِ
الْغَامِرَاتِ وَتَلَاظِمَ الْمَاءِ بِالرِّيَّاحِ الْعَاصِفَاتِ .^۱

● علی علیه السلام ضمن خطبه‌ای به چند مورد از علم الهی اشاره
میکند : خداوند به آواز و ناله حیوانات وحشی در بیابانها و به گناهان
پنهانی بندگان خود در خلوتها آگاه است . خداوند به آملو شد ماهیها در
دریاهای بزرگ و به تلاطم امواج آبها که بر اثر وزش بادهای سخت پدید
می آید عالم و خبیر است .

عَنْ أَيُّوبَ بْنِ نُوحٍ أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
بِسْأَلِهِ عَنْ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَكَانَ يَعْلَمُ الْأَشْيَاءَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ
الْأَشْيَاءَ وَكَوْنَهَا أَوَّلَمَ يَعْلَمُ ذَلِكَ حَتَّى يَخْلُقَهَا وَآرَادَ خَلْقَهَا
وَتَكْوِينَهَا فَقِيلَ مَا خَلَقَ عِنْدَ مَا خَلَقَ وَمَا كَوَّنَ عِنْدَ مَا
كَوَّنَ ؟ فَوَقَعَ بِخَطِّهِ : لَمْ يَزَلِ اللَّهُ عَالِمًا بِالْأَشْيَاءِ قَبْلَ أَنْ
يَخْلُقَ الْأَشْيَاءَ كَعِلْمِهِ بِالْأَشْيَاءِ بَعْدَ مَا خَلَقَ الْأَشْيَاءَ .^۲

● ایوب بن نوح نامه‌ای بحضرت رضا علیه السلام نوشت و سؤال کرد:
آیا خداوند قبل از خلق موجودات به آنها عالم بوده یا آنکه نمیدانست تا
وقتی که آنها را آفرید ، آنگاه به آفریده‌های خود عالم گردید ؟
حضرت بخط خود در جواب نوشت: علم ازلی خداوند به همه موجودات
قبل از خلقت آنها همانند علم خداوند به همه موجودات بعد از آفرینش آنها

۲- کافی ۱ ، صفحه ۱۰۷

۱- نهج البلاغه ، خطبه ۱۸۹

خدا و عالی ترین نامهایش

وَاللّٰهُ الْاَسْمَاءُ الْحُسْنٰی فَادْعُوْهُ بِهَا .^۱

بعضی از اسماء پروردگار ناظر بر صفات ذات است ، مانند عالم و قدیر ، سمیع و بصیر ، و بعضی ناظر بر صفات فعل است ، مانند شافی و رزاق ، محیی و ممیت .

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرُّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ هَلْ كَانَ اللَّهُ عَارِفًا بِنَفْسِهِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ الْخَلْقَ . قَالَ نَعَمْ : قُلْتُ يَرَاهَا وَيَسْمَعُهَا . قَالَ مَا كَانَ مُحْتَاجًا إِلَى ذَلِكَ لِأَنَّهُ لَمْ يَكُنْ يَسْأَلُهَا وَلَا يَطْلُبُ مِنْهَا ، هُوَ نَفْسُهُ وَنَفْسُهُ هُوَ ، قُدْرَتُهُ نَافِذَةٌ فَلَيْسَ بِحَاجٍ إِلَى أَنْ يُسَمَّى نَفْسَهُ وَلَكِنَّهُ اخْتَارَ لِنَفْسِهِ أَسْمَاءً لِغَيْرِهِ يَدْعُوهُ بِهَا لِأَنَّهُ إِذَا لَمْ يَدْعُ بِاسْمِهِ لَمْ يُعْرِفْ فَأَوَّلُ مَا اخْتَارَهُ لِنَفْسِهِ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ لِأَنَّهُ أَعْلَى الْأَسْمَاءِ كُلِّهَا فَمَعْنَاهُ اللَّهُ وَاسْمُهُ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ هُوَ أَوَّلُ أَسْمَائِهِ لِأَنَّهُ عَلِيُّ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ .^۲

● محمد بن سنان از حضرت رضا علیه السلام سؤال کرد آیا خداوند پیش از آنکه جهان را بیافریند عارف بخود بود . فرمود : بلی . عرض کرد آیا خود را میدید و سخن خود را میشنید . در جواب فرمود : نیازی به این کار نداشت زیرا نه از خود پرسشی میکرد و نه از خویشتن چیزی میخواست . او خودش بود و خودش ، او بود و قدرت نافذش . پس احتیاجی نداشت

۱- سورة ۷ ، آیه ۱۸۰

۲- بحار ۲ ، صفحه ۱۳۰

خدا: خدا و عالی‌ترین نامهایش

که خود را بخواند. ولی برای خود اسمائی برگزید که دیگران او را به آن اسماء بخوانند، چه اگر به اسم خوانده نشود مسمی شناخته نمیشود. و اولین اسمی را که خداوند برای خود انتخاب فرمود «الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ» است. زیرا این اسم عالتر از تمام اسماء الهی است و معنی آن «الله» است و اسم او «العلی العظیم» اول تمام اسماء او است. زیرا در آن اسم کلمه «علی» آمده که بمعنی علو و برتری است، یعنی خداوند برتر و عالتر از هر چیزی است.

وَالْعَلِيُّ هُوَ الرَّفِيعُ الْقَدْرُ وَإِذَا وُصِفَ اللَّهُ تَعَالَى بِهِ فَمَعْنَاهُ يَعْلُو أَنْ يُحِيطَ بِهِ وَصَفُ التَّوَاصِفِينَ بَلْ عِلْمُ الْعَارِفِينَ^۱

● «علی» بمعنی رفیع القدر و عالی منزلت است. وقتی خداوند را به این کلمه وصف میکنند بدان معنی است که خداوند رفیع‌تر و بالاتر از اینست که توصیف وصف‌گویان و علم دانشمندان بر آن ذات رفیع احاطه پیدا کند و

به حقیقت مقدسش راه یابد.

هُوَ الْعَلِيُّ عَنِ الْأَشْبَاهِ وَالْأَضْدَادِ وَالْأَمْثَالِ وَالْأَنْدَادِ وَعَنِ أَمَارَاتِ النِّقْصِ وَدَلَالَاتِ التَّحَدُّثِ^۲

● «هو العلی» یعنی خداوند برتر و بالاتر از اینست که شبیه یا ضدی داشته باشد، بالاتر از اینست که برای او مثل یا شریکی باشد، و بالاتر از نشانه‌های نقص امکائی و علائم حدوث است.

الْعَظِيمُ: أَيْ الْعَظِيمُ الشَّانِ الْقَادِرُ الَّذِي لَا يُعْجِزُهُ شَيْءٌ وَ الْعَالِمُ الَّذِي لَا يَخْفِي عَلَيْهِ شَيْءٌ لِأَنَّهُ لَا يَمْقَدُّورَانِهِ وَلَا غَايَةَ لِمَعْلُومَاتِهِ^۳

۱- مفردات راغب، «علا» صفحه ۲۵ ۲- مجمع البیان، جلد ۱-۲، صفحه ۳۹۳

● عظیم یعنی خداوندی که شأن الهیتش در کمال بزرگی و عظمت است . او قادری است که هیچ چیز عاجز و ناتوانش نمیکند ، او عالمی است که هیچ چیز بر او پوشیده و پنهان نیست ، قدرتش بی نهایت و علمش بی پایان است .

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ جِئْتُ أَنْظُرُ مَا يَصْنَعُ النَّبِيُّ (ص) فَإِذَا هُوَ سَاجِدٌ يَقُولُ « يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ » فَتَرَدَّدْتُ مَرَّاتٍ وَهُوَ عَلَى حَالِهِ لَا يَزِيدُ عَلَيَّ ذَلِكَ إِلَى أَنْ فَتَحَ اللَّهُ لَهُ .^۱

● علی علیه السلام فرمود : روز جنگ بدر آمدم تا ببینم رسول اکرم (ص) در آن صحنه وحشت زار و در مقابل دشمنان نیرومند خود چه میکند . دیدم سر بسجده گذارده و پیوسته میگوید : « یا حی یا قیوم » چند بار رفتم و برگشتم و او همچنان سر بسجده داشت و جز « یا حی یا قیوم » چیز دیگری نمی گفت و آنقدر باین ذکر مقدس ادامه داد تا خداوند او را در جنگ فاتح و پیروز ساخت .

قیوم بمعنی حقیقت ازلی و چیزی است که آغازی ندارد .
برای « قیوم » معنی دیگری در تاج العروس و لسان العرب آمده است .
« القیوم هو القائم بنفسه مطلقا لا بغيره وهو مع ذلك یقوم به کل موجود »
قیوم ذات اقدس الهی است که خود با تمام صفات کمالش قائم بخوابیدن است و کمترین احتیاجی بغير خود ندارد و با اینحال همه موجودات عالم و تمام جهان هستی بذات مقدس او قائم و برپا است .

خدا: خدا و عالی ترین نامهایش

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ^۱.

● آیا خداوندی که تمام عالم آفریده او است از مخلوق خود ناآگاه و بی خبر است ؟ با آنکه او بتمام لطائف و دقائق عالم و خبیر است .

فتح بن یزید جرجانی از حضرت رضا علیه السلام شنید که میفرمود :
« وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ » از حضرت درخواست کرد که لطیف و خبیر را تفسیر نماید .

فَقَالَ : بِاِفْتَحْ إِنَّمَا قُلْنَا اللَّطِيفُ لِخَلْقِ اللَّطِيفِ وَلِعِلْمِهِ بِالشَّيْءِ اللَّطِيفِ أَوْ لَا تَرَى وَفَقَّكَ اللَّهُ وَتَبَتَّكَ إِلَى أَثَرِ صُنْعِهِ فِي النَّبَاتِ اللَّطِيفِ وَغَيْرِ اللَّطِيفِ وَمِنْ الْخَلْقِ اللَّطِيفِ وَمِنْ الْحَيَوَانِ الصَّغَارِ وَمِنْ الْبَعُوضِ وَالْجِرْجِسِ وَمَا هُوَ أَصْفَرُ مِنْهَا مَا لَا يَكَادُ تَسْتَبِينُهُ الْعُيُونُ بَلْ لَا يَكَادُ يُسْتَبَانُ لِصِفَرِهِ الذَّكَرُ مِنَ الْأُنْثَى وَالْحَدَّثُ الْمُتَوَلَّدُ مِنَ الْقَدِيمِ^۲.

● حضرت رضا علیه السلام در جواب فرمود : ای فتح اینکه درباره خداوند لطیف و خبیر میگوئیم برای آنستکه باری تعالی خالق موجود لطیف است و به آفریده لطیف خود عالم و خبیر است . سپس فرمود : مگر اثر صنع باری تعالی را در نباتات لطیف و غیر لطیف نمی بینی ، مگر نمی بینی آفریده های لطیف الهی و حیوانات کوچک را مثل پشه یا پشه های بسیار کوچک یا موجودات زنده ای که از آنها نیز کوچکترند و بقدری کوچکند که بشر با چشم نمیتواند آنها را ببیند و نرو ماده اش را تمیز دهد یا نوزادش را از نسل قبل بشناسد .

۲- کافی ۱ ، صفحه ۱۱۹

۱- سوره ۶۷ ، آیه ۱۴

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ : وَكُلُّ سَمِيعٍ غَيْرِهِ بِصَمٍّ عَنْ لَطِيفِ الْأَصْوَاتِ وَيُصِمُّهُ كَبِيرُهَا وَيَذْهَبُ عَنْهُ مَا بَعْدَ مِنْهَا وَكُلُّ بَصِيرٍ غَيْرِهِ بِعَمَى عَنْ خَفِيِّ الْأَلْوَانِ وَلَطِيفِ الْأَجْسَامِ^١.

● علی علیه السلام میفرماید : هر شنونده‌ای غیر از باری تعالی از شنیدن صداهای لطیف ناشنوا است و صداهای شدید او را کر و ناشنوا میسازد و آوازهای دور را نیز نمیشنود و هر بیننده‌ای جز خداوند از دیدن رنگهای پنهان و اجسام لطیف نابینا است .

لِلْخَلْقِ اللَّطِيفِ وَلِعِلْمِهِ بِالشَّيْءِ اللَّطِيفِ .

● برای اینکه مخلوق لطیف آفریده و از تمام موجودات لطیف آگاه و باخبر است .
وَمِنْ الْخَلْقِ اللَّطِيفِ وَمِنْ الْحَيَوَانِ الصَّغَارِ وَمِنْ الْبَعُوضِ وَالْجُرْجِسِ وَمَا هُوَ أَصْغَرُ مِنْهَا مَا لَا يَتَكَادُ يَسْتَبِينُهُ الْعُيُونُ بَلْ لَا يَتَكَادُ يَسْتَبَانُ لِصِغَرِهِ الذِّكْرُ مِنَ الْأُنْثَى وَالْحَدَثُ الْمَوْلُودُ مِنْ الْقَدِيمِ^٢.

● آفریننده مخلوق لطیف، حیوان کوچک، پشه و کوچکتر از پشه و موجودات زنده‌ای که از آنها نیز کوچکترند و بقدری کوچکند که اسیدی نیست بشر بتواند با چشم آنها را ببیند و بعلت همین کوچکی نرازماده و نوزادش از نسل قبل تمیز داده نمیشود .

خدا : خوف از مقام خدا

خوف از مقام خدا

وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ .^۱

● آنکس که از مقام خدا بترسد و نفس خود را از هواهای غیر مشروع باز دارد، پاداش او بهشت است .

مقام خدا علم بجرم مجرمین است ، مقام خدا قدرت بر مجازات گناهکار است، مقام خدا حمایت مظلوم و کیفر ظالم است ، و خلاصه مقام خدا اقامه حق و عدل است . کسیکه از مقام دادستانی خدا خائف باشد پیرامون گناه نمیگردد .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ : «وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٌ» قَالَ : مَنْ عَلِمَ أَنَّ اللَّهَ يَرَاهُ وَبَسْمَعَ مَا يَقُولُ وَبَعَلَّمَ مَا بَعَّمَهُ مِنْ خَيْرٍ وَشَرٍّ فَيَحْجُزُهُ ذَلِكَ عَنِ الْقَبِيحِ مِنَ الْأَعْمَالِ فَذَلِكَ الَّذِي «خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ» .

آنکس که بداند خداوند او را می بیند و گفتارش را می شنود، آنکس که بداند خداوند از کارهای نیک و بد او باخبر است و همین علم و عقیده ایمانی ، او را از کارهای زشت بازدارد ، چنین کسی از مقام خدا ترسیده و نفس خود را از هوی پرستی منع نموده است .

حضرت سجاد علیه السلام پیشگاه خداوند عرض میکنند .

وَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ لَيْسَ فِي حُكْمِكَ ظُلْمٌ وَلَا فِي نَقِمَتِكَ

۱- سورة ۷۹ آیه ۴۰ ۲- تفسیر برهان صفحه ۱۰۷۱

عَجَلَةً، وَإِنَّمَا يَعْجَلُ مَنْ يَخَافُ الْفُتُورَ وَإِنَّمَا يَحْتَاجُ إِلَى الظُّلْمِ الضَّعِيفُ وَقَدْ تَعَالَيْتَ يَا إِلَهِي عَنْ ذَلِكَ عُلُوءًا كَبِيرًا .
 ● بار خدایا سیدانم به ستم، داوری نمیکنی و در عقاب گناهکار عجله نداری زیرا کسی در کار خود تعجیل میکند که از فوت فرصت بترسد و آنکس نیاز به ستم دارد که ضعیف و ناتوان باشد، پرورد گارا مقام شامخ تو خیلی بالاتر از اینست .

قرب معنوی بخداوند

قَالَ رَجُلٌ لِرَسُولِ اللَّهِ (ص): يَا رَسُولَ اللَّهِ دُلَّنِي عَلَى عَمَلٍ أَتَقَرَّبُ بِهِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى فَقَالَ لَا تَكْذِبُ . فَكَانَ ذَلِكَ سَبَبًا لِاجْتِنَابِهِ كُلِّ مَعْصِيَةٍ لِلَّهِ لَا أَنَّهُ لَمْ يَقْصُدْ وَجْهًا مِنْ وَجُوهِ الْمَعَاصِي إِلَّا وَجَدَ فِيهِ كِذَابًا أَوْ مَا تَدْعُو إِلَى الْكِذْبِ فَرَزَّالَ عَنْهُ ذَلِكَ مِنْ وَجُوهِ الْمَعَاصِي .

● مردی بر رسول اکرم عرض کرد : مرا بعملی راهنمایی فرما که باعث قرب من بخدا شود . حضرت در جواب فرمود : دروغ نگو ! این دستور باعث شد که آن مرد از تمام گناهان اجتناب نماید ، زیرا قصد هر گناهی را که مینمود متوجه میشد یا در آن گناه دروغ وجود دارد، یا سرانجام او را بدروغگوئی میکشاند ، برای اینکه آلوده بدروغ نشود تمام گناهان را ترك گفت .

۱ - صحیفه سجادیه (دعاؤه يوم الاضحی والجمعه)

۲ - مستدرک جلد ۲ صفحه ۱۰۰

نیکی و سعادت

عَنْ حَمْزَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ :
سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ « وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ » قَالَ :
نَجْدُ الْخَيْرِ وَنَجْدُ الشَّرِّ .^۱

● امام صادق علیه السلام در جواب حمزه بن محمد که از تفسیر این آیه سؤال کرده بود فرموده : مراد وضوح خیر و شر است .

قَالَ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَا بُنَيَّ افْعَلِ الْخَيْرَ إِلَى
كُلِّ مَنْ طَلَبَهُ مِنْكَ فَإِنَّكَ لَمِنْ أَهْلِهِ فَقَدْ أَصَبْتَ مَوْضِعَهُ
وَإِنْ لَمْ يَكُنْ مِنْ أَهْلِهِ كُنْتَ أَنْتَ مِنْ أَهْلِهِ .^۲

● حضرت سجاد علیه السلام بامام باقر فرمود : فرزندم هر کس که از تو درخواست خیر و خوبی نماید به وی نیکی کن چه اگر درخواست کننده شایسته آن نیکی باشد تو بواقع رسیده ای و کار خوبی را در موردش انجام داده ای و اگر او شایسته آن نیکی نبوده است تو با انجام درخواست او مراتب شایستگی خود را در کار خیر ابراز کرده ای .

۱ - کافی ۱ ، صفحه ۱۶۳

۲ - روضة کافی ، صفحه ۱۵۳

قال رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: إِنَّ اللَّهَ يُطَاعُ بِالْعِلْمِ وَيُعْبَدُ بِالْعِلْمِ وَخَيْرُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَعَ الْعِلْمِ وَشَرُّ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ مَعَ الْجَهْلِ^١.

● رسول اکرم (ص) فرموده است: خداوند بوسیله علم اطاعت میشود، خیر دنیا و آخرت با علم است، و شر دنیا و آخرت بر اثر جهل است.

عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: قَارِنُ أَهْلِ الْخَيْرِ تَكُنْ مِنْهُمْ وَبَابِنُ أَهْلِ الشَّرِّ تَبِنْ عَنْهُمْ^٢.

● علی علیه السلام در ضمن نامه خود بحضرت مجتبی (ع) نوشته است: با نیکوکاران قرین شو تا از آنان باشی و از بدکاران دوری کن تا از آنها جدا شوی.

قالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَنْ لَمْ يَعْرِفِ الْخَيْرَ مِنَ الشَّرِّ فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الْبَهِيمَةِ^٣.

● علی علیه السلام فرموده است: کسی که خیر را از شر شناسد و نیک را از بد تمیز ندهد او همانند حیوان است.

١ - مشکوة الانوار، صفحه ١٣٥ و ١٣٦

٢ - نهج البلاغه، نامه ٣١

٣ - تحف العقول، صفحه ٩٩